İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ÜNİVERSİTE KAMPÜS YAPILARI VE ÜNİVERSİTE-KENT İLİŞKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nur ÖZTÜRK

Anabilim Dalı : Mimarlık

Programı : Mimari Tasarım

EYLÜL 2009

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ÜNİVERSİTE KAMPÜS YAPILARI VE ÜNİVERSİTE-KENT İLİŞKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nur ÖZTÜRK
(502061058)

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 18 Ağustos 2009
Tezin Savunulduğu Tarih : 17 Eylül 2009

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Nurbin PAKER KAHVECİOĞLU (İTÜ)
Diğer Jüri Üyeleri : Doç. Dr. Feride ÖNAL (YTÜ)
Yrd. Doç. Dr. Yüksel DEMİR (İTÜ)

EYLÜL 2009

ÖNSÖZ

Çalışmam süresince katkılarını esirgemeyen danışman hocam, Yrd. Doç. Dr. Nurbin Paker Kahvecioğlu'na ilgi ve desteğinden dolayı teşekkür ederim.

Eylül 2009

Nur Öztürk

(Mimar)

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ ... **iii**
İÇİNDEKİLER ... **v**
KISALTMALAR ... **vii**
ÇİZELGE LİSTESİ ... **ix**
ŞEKİL LİSTESİ ... **xi**
ÖZET ... **xiii**
SUMMARY ... **xv**
1. GİRİŞ ... **1**
1.1 Tezin Amacı ... 3
1.2 Hipotez ... 3
2. GENEL KAVRAMLAR VE ÜNİVERSİTELERİN TARİHSEL GELİŞİMİ ... **5**
2.1 Kavram ve Tanımlar ... 5
2.2 Batıda Üniversitelerin Tarihsel Gelişim Süreci ... 8
2.2.1 Ortaçağda üniversite ... 8
2.2.2 Rönesans döneminde üniversite ... 11
2.2.3 Aydınlanma çağında üniversite ... 12
2.2.4 19. yüzyılda üniversite ... 13
2.2.5 20. yüzyıl ve sonrasında üniversite ... 16
2.3 Türkiye'de Üniversitelerin Tarihsel Gelişim Süreci ... 20
2.3.1 Türkiye'de yükseköğretimin Cumhuriyet öncesi gelişim süreci ... 21
2.3.2 Türkiye'de yükseköğretimin Cumhuriyet sonrası gelişim süreci ... 25
2.4 Bölüm Sonucu ... 26
3. ÜNİVERSİTE KAMPÜSLERİNDE PLANLAMA ... **29**
3.1 Üniversite Kampüsleri-Kent İlişkisi: Lokasyon Stratejileri ... 29
3.1.1 Kent içi kampüsler ... 30
3.1.2 Kent dışı kampüsler ... 35
3.2 Üniversite Kampüslerinin Planlama Süreci ve Sürece Etki Eden Faktörler ... 43
3.2.1 Sosyal faktörler ... 45
3.2.2 Fiziksel faktörler ... 48
3.2.3 İşlevsel faktörler ... 50
3.2.4 Kavramsal faktörler ... 55
3.2.4.1 Esneklik/uyabilirlik 56
3.2.4.2 Algılanabilirlik 58
3.2.4.2 Erişebilirlik-ulaşabilirlik 59
3.3 Üniversite Kampüslerinde Planlama Politikaları ... 61
3.3.1 "Organizasyonel" planlama yaklaşımı ... 62
3.3.2 "Reorganizasyonel" planlama yaklaşımı ... 75
3.3.3 "Dönüşümsel" planlama yaklaşımı ... 79
3.4 Bölüm Sonucu ... 85
4. GÜNCEL GELİŞMELER ÜZERİNDEN ÜNİVERSİTE KAMPÜSLERİNE BAKIŞ ... **87**

4.1 Küreselleşmenin Üniversitelere ve Üniversite-Kent İlişkisine Yansıması 88
4.1.1 "Yenilikçilik" (inovasyon) kavramı 92
4.1.2 "Yaratıcılık" kavramı 94
4.1.3 "Girişimci üniversite" kavramı 98
4.2 Üniversite ve Kurumsal İşbirlikleri 103
4.2.1 Üniversite-sanayi işbirlikleri 105
4.2.1.1 Teknokentler/teknoparklar 111
4.2.1.2 Şirket üniversiteleri 117
4.2.2 Üniversite-devlet işbirlikleri 118
4.2.3 Üniversite-toplum işbirlikleri 119
4.3 Bölüm Sonucu 124
5. SONUÇ VE ÖNERİLER 127
KAYNAKLAR 137
EKLER 145

KISALTMALAR

ABD :Amerika Birleşik Devletleri
Akt :Aktaran
BAE :Birleşik Arap Emirlikleri
CH :İsviçre
ÇSM :Çağdaş Sanatlar Müzesi
DE :Almanya
ETH :Eidgenössische Technische Hochschule
ES :İspanya
FI :Finlandiya
FR :Fransa
GAP :Güney Anadolu Projesi
IASP :Uluslararası Bilim Parkları Birliği
IIT :Illinois Institute of Technology
IT :İtalya
IMF :International Monetary Fund
İTKİB :İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçıları Birliği
İTÜ :İstanbul Teknik Üniversitesi
KATÜ :Karadeniz Teknik Üniversitesi
km :Kilometre
KOSGEB :Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
MIT :Massachusetts Institute of Technology
NL :Hollanda
ODTÜ :Orta Doğu Teknik Üniversitesi
OECD :Organisation for Economic Co-operation and Development
OSU :Oregon State University
RS :Rusya
SDSU :San Diego State University
TR :Türkiye
UC :University of Cincinnati
UCLA :University of California, Los Angeles
US :Birleşik Devletler (Amerika)
UK :İngiltere
YTÜ :Yıldız Teknik Üniversitesi
yy. :Yüzyıl

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 2.1 : Amerikan yükseköğretiminin dönemlere göre gelişimi.....17
Çizelge 2.2 : Dünyada yükseköğretimin yönetim şekilleri.....20
Çizelge 2.3 : Cumhuriyet öncesinde, dönemlere göre biçimsel analiz 24
Çizelge 2.4 : 11.yy-19.yy arası aynı dönem Türk ve Batı yükseköğretim yapılarının karşılıklı gelişimi.....27
Çizelge 3.1 : Üniversite kampüs planlama sürecine etki eden faktörler 45
Çizelge 4.1 : ODTÜ, İTÜ, Ege Üniversitesi ve Harran Üniversitesi'nde yenilikçilik ve yaratıcılık kavramları üzerine stratejik planlar.....97
Çizelge 4.2 : Ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre üniversite-sanayi işbirlikleri.....106
Çizelge 4.3 : Üniversitenin sanayiden bekledikleri.....108
Çizelge 4.4 : Sanayinin üniversiteden bekledikleri.....108
Çizelge 4.5 : ODTÜ, İTÜ, Ege Üniversitesi ve Harran Üniversitesi'nin üniversite-sanayi işbirliği üzerine stratejik planları.....110
Çizelge 4.6 : Yetişkin eğitiminde üniversite-toplum işbirliği için yaşam boyu öğrenme çerçevesi.....121
Çizelge 4.7 : ODTÜ, İTÜ, Ege Üniversitesi ve Harran Üniversitesi'nin üniversite-toplum işbirlikleri üzerine stratejik planları 123
Çizelge C.1 : Bilgi Üniversitesi birimlerinin geçmişten günümüze dönüşümü 156

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1 : Üniversitelerin kökenleri.....5
Şekil 2.2 : Bologna Üniversitesi'nin şehir içindeki dağılımı,1300.....9
Şekil 2.3 : Paris Üniversitesi'nin şehir içindeki dağılımı, 1300. 10
Şekil 2.4 : Oxford Üniversitesi'nin şehir içindeki dağılımı.....10
Şekil 2.5 : Halle Üniversitesi, 1886-1891.....13
Şekil 2.6 : Berlin Üniversitesi.....14
Şekil 2.7: İngiliz kolejinden Amerikan kampüsüne geçiş dönemine ve Amerikan kampüslerinin gelişim dönemine dair örnekler.....19
Şekil 2.8 : Yağıbasan Medresesi, Niksar/Tokat, 1157 22
Şekil 2.9 : Beyazıd Külliyesi, Edirne, 1484-1488.....22
Şekil2.10: Süleymaniye Külliyesi, İstanbul, 1550-1567 23
Şekil2.11: Cumhuriyet sonrası Türk yükseköğretiminin gelişim süreci 25
Şekil2.12: Cumhuriyet sonrası dönemde yükseköğretimde üç önemli reform hareketi 26
Şekil 3.1 : ETH Zentrum, Zurich, İsviçre.....31
Şekil 3.2 : IIT, Illinois, Chicago, Amerika. 31
Şekil 3.3 : MIT, Cambridge, Amerika.....32
Şekil 3.4 : Ege Üniversitesi Kampüsü'nün konumu. 33
Şekil 3.5 : İTÜ Ayazağa Kampüsü'nün konumu.....34
Şekil 3.6 : Stanford Üniversitesi, California, Amerika. 36
Şekil 3.7 : Silikon Vadisi, Northern California, Amerika. 36
Şekil 3.8 : Humboldt Üniversitesi, Adlershof, Berlin, Almanya. 37
Şekil 3.9 : Utrecht University, Uithof, Hollanda. 37
Şekil3.10: ETH Hönggerberg Üniversitesi Bilim Kenti, Zurich, İsviçre.....37
Şekil3.11: Guangzhou Üniversitesi, Guangzhou, Guangdong, Çin.....38
Şekil3.12: ODTÜ Ankara Kampüsü, Altuğ-Behruz Çinici.....39
Şekil3.13: ODTÜ Ankara Kampüsü'nün konumu 40
Şekil3.14: Harran Üniversitesi Osmanbey Kampüsü'nün konumu 42
Şekil3.15: Bir üniversite kampüsünün fonksiyonel içeriği.....50
Şekil3.16: Ege Üniversitesi'nin toplumla ortak kullandığı fonksiyonlardan bazıları 52
Şekil3.17: ODTÜ-Teknokent'in beraberinde getirdiği yeni fonksiyonlar 53
Şekil3.18: Harran Üniversitesi kurumsal işbirliklerinde etkili fonksiyonların bazıları 55
Şekil3.19: İTÜ Ayazağa Kampüsü 67
Şekil3.20: ODTÜ Ankara Kampüsü 69
Şekil3.21: Ege Üniversitesi Kampüsü.....71
Şekil3.22: Harran Üniversitesi Osmanbey Kampüsü.....73
Şekil3.23: İTÜ Ayazağa Kampüsü gelişimi 74
Şekil3.24: ODTÜ Ankara Kampüsü gelişimi 75

Şekil3.25: Ege Üniversitesi Kampüsü gelişimi 75
Şekil3.26: İTÜ Maçka Kampüsü 82
Şekil3.27: İTÜ Taşkışla Kampüsü gelişim aşamaları 82
Şekil3.28: Bakırköy İTÜ İspirtohane Binası Kültür Merkezi ve Müzik Okulu 83
Şekil3.29: Ege Üniversitesi Köşkleri 84
Şekil 4.1 : Geleceğin modern üniversiteleri için üç temel koşul 99
Şekil 4.2 : Girişimci üniversitenin temel bileşenleri 101
Şekil 4.3 : Üniversite, sanayi ve devlet işbirliğinin üç değişik versiyonu 105
Şekil 4.4 : Basitleştirilmiş üniversite-sanayi işbirliği 109
Şekil 4.5 : Alicante Üniversitesi Bilim Parkı misyonu 114
Şekil 4.6: Amerika, Avrupa, BAE, Uzak Doğu ve Türkiye'de ilklerden olan teknokentler 116
Şekil 5.1 : Üniversitelerin geçmişten günümüze gelişimi 128
Şekil 5.2 : Kampüs-kent ilişkisi 129
Şekil 5.3 : Üniversitelerin etki alanı 130
Şekil A.1: Illinois Teknoloji Enstitüsü'nün tarihsel gelişimi ve şeması 146
Şekil A.2: Illinois Teknoloji Enstitüsü'nün tarihsel gelişimi ve görselleri 147
Şekil A.3: Cambridge Üniversitesi, Alicante Üniversitesi ve IIT gelişim aşamaları 148
Şekil B.1: UC yerleşim şeması ve planlama zaman çizelgesi 150
Şekil B.2: UC birimlerinin, oluşum sırasına göre yerleşim planında konumları 151
Şekil B.3: Harvard Üniversitesi, Cincinnati Üniversitesi ve Lomonosow Moskova Eyalet Üniversitesi gelişim aşamaları 152
Şekil C.1: Bilgi Üniversitesi yerleşim şemaları ve Bigi Üniversitesi'nin Haliç'deki konumu 154
Şekil C.2: Bilgi Üniversitesi yerleşim alanında, önceki durum ile mevcut durumun karşılaştırılması 155
Şekil C.3: santralistanbul'un önceki ve mevcut durumunu gösteren imaj 157
Şekil C.4: Taşkışla, Silahtarağa ve Cibali Kampüsü gelişim aşamaları 158

ÜNİVERSİTE KAMPÜS YAPILARI VE ÜNİVERSİTE-KENT İLİŞKİSİ

ÖZET

Üniversiteler, toplumu ve kenti yönlendiren, aynı zamanda da kenti ve toplumu yansıtan öncü kurumlardır. Özellikle son yıllarda küreselleşmenin etkisi ile teknolojideki hızlı gelişim, yaşam boyu eğitim ideali, endüstrinin ve kapitalin gücü gibi olgular, üniversite-toplum-devlet-sanayi işbirliklerini gerekli kılmış; "inovasyon", "girişimci üniversite", "şirket üniversiteleri" gibi yeni kavramlar doğurmuştur. Bu yeni gelişmeler, üniversiteleri hem biçimsel olarak hem içeriksel olarak etkilemiştir. Bu bağlamda; üniversite yapılarının gelecekte de önemini arttırarak devam edeceği düşünülerek yapılmış olan çalışmada; farklı özellikleri ile ön plana çıktığı düşünülen kampüsler örneklenmekte, güncel gelişmeler karşısında sahip oldukları tavır incelenmektedir.

Çalışmanın birinci bölümünde; çalışmanın amacı ve hipotezinden oluşan kavramsal strüktürün çerçevesi ortaya konmaktadır.

İkinci bölümde; çalışmaya temel olması açısından, üniversite ve üniversite kampüsü ile ilgili kavramlardan ve günümüz üniversite yapılarının temelini oluşturduğu düşünülen Ortaçağ Avrupası üniversitelerinin gelişiminden başlayarak, günümüze kadar geçen süreçte üniversite yapılarının etkilendiği dönemler ve bu etkilerin içeriksel ve biçimsel yansımalarından bahsedilmektedir. Türk yükseköğretiminin temellerinin 19.yy sonrasında gelişmiş olan üniversite yapılarına dayandığı düşünülerek, Türk ve batı yükseköğretim gelişiminin, Ortaçağ'dan 19.yy sonuna kadar gelişen süreçte karşılıklı kısa bir değerlendirmesi yapılmaktadır. Tarihsel süreçteki bu aktarımların, üniversitelerin küreselleşme ile farklılaşan rolünü değerlendirmek için ilk basamak olduğu söylenebilir.

Üçüncü bölümde; üniversite kampüsleri, fiziksel ve kavramsal bileşenler bağlamında irdelenerek, biçimsel gelişiminde etkili olan durumlardan bahsedilmektedir. Üniversite-kent ilişkisi, bu bölümde fiziksel bağlamda ele alınmaktadır. Planlamanın başlangıç safhası olarak da kabul edebileceğimiz lokasyon stratejileri; üniversitelerin kent içi ve kent dışında olma durumları üzerinden incelenerek örneklenmektedir. Ardından, planlama süreci ve sürece etki eden faktörler ele alınmakta, geleceğe yönelik bir kampüs tasarımı için önemli olduğu düşünülen; "büyüme-uyabilirlik", "algılanabilirlik", "ulaşabilirlik-erişebilirlik" kavramlarından bahsedilmektedir. Ayrıca üniversite-kent ilişkisi kurulması adına sahip olunan planlama yaklaşımlarının ifadesini daha anlaşılabilir kılacağı düşünülerek, "organizasyonel", "reorganizasyonel" ve "dönüşümsel" planlama yaklaşımları olarak bir sınıflandırma yapılarak, bu sınıflama, örnekler üzerinden açıklanmaktadır.

Dördüncü bölümde; üniversite kampüslerine, güncel gelişmeler üzerinden bakılmaktadır. Bu bölüm, ağırlıklı olarak Türk üniversiteleri üzerinden incelenmektedir. Küreselleşmenin, üniversite kampüslerine olan güncel etkilerinden, küreselleşme ile meydana gelen "yenilikçilik", "yaratıcılık" ve "girişimci üniversite" kavramlarından bahsedilmektedir. Bu bölümde; "kent", "sanayi", "toplum", "kültür"

gibi kavramların üniversite ile olan ilişkisi irdelenmektedir. Üniversite-kent ilişkisine, sadece –üçüncü bölümde bahsedilmiş olan- "fiziksel" konumdan kaynaklanan bir ilişki üzerinden değil; aynı zamanda kentin "sanayi-toplum-kültür v.b." bileşenlerinin üniversite ile ilişkisi üzerinden bakılmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda güncel gelişmeler sonucu daha da önem kazanan kurumsal işbirlikleri; "üniversite-sanayi", "üniversite-devlet" ve "üniversite-toplum" işbirlikleri olarak üç başlık altında aktarılmaktadır.

Beşinci bölüm; genel sonuç bölümüdür. Genel bir değerlendirme niteliğinde; Türk ve batı üniversitelerinin karşılıklı gelişimi bir çizelge üzerinde gösterilmekte, önceki bölümlerde kavramsal strüktür çerçevesinde örneklerle ortaya konan, üniversitelerin tasarım süreçlerine yönelik analizler ve değerlendirmeler yapılmaktadır. Yükseköğretimin güncel gelişmeler karşısında; üniversite-kent ilişkisinin kurulması adına göstermiş olduğu tavırlar üzerine tartışmalar yapılmaktadır. Güncel gelişmeler sonucu meydana gelen yeni yaklaşımlarda ele alanabilecek tavırlar üzerine önerilerde bulunarak, geleceğe yönelik projeksiyonlar üretilmeye çalışılmaktadır.

UNIVERSITY CAMPUS STRUCTURES AND UNIVERSITY-CITY RELATIONSHIP

SUMMARY

Universities are pioneering institutions that not only guide but also reflect the community and the city. Notably in the last years with the effect of globalization; the rapid development in technology, the ideal of lifelong education, the notions like the power of industry and capital made the university-community-government-industry co-operations essential and produced many new concepts like "innovation", "entrepreneurial university" and "corporate universities". These improvements influenced the universities both formally and contextually. In this study, which is done by considering the perpetual importance of the university structures, the campuses that came to the forefront with different features are exemplified and their attitudes against the actual developments are examined.

In the first part, the conceptual framework of the study together with the objective and hypothesis is presented.

The second part deals with the notions related to the university and campuses and the periods that influence the university structures, starting from the development of the Medieval Europe universities which is believed to form the basis of today's university structures and also the contextual and formal reflections of these influences. By accepting the idea that the Turkish higher education is based on the university structures developed after the 19th century, the advancements in the higher education in Turkey and the Western countries from the Middle age until the end of 19th century is briefly evaluated. It can be said that this process in the course of history is the first step to assess the role of universities differentiating along with globalization.

In the third section, university campuses are analyzed in the context of physical and conceptual components, the effective cases in the formal development are discussed. In this section, the university-city relationship is discussed in the physical context. The location strategies that can be accepted as the elementary phase of the planning are exemplified by observing the in-city and out-of-city status of the universities. After that, the planning process and factors which are effective in planning process, are investigated and the important concepts for the design of a campus for future like "growth-fit", "perceptibility", "accessibility" are addressed. Moreover, for the establishment of the university-city relationship a classification is made as "organizational", "re-organizational" and "renovation" planning approaches, to make it more understandable and this conceptual classification is explained through examples.

In the fourth chapter, we look into the university campuses through the contemporary developments while focusing primarily on the Turkish universities. The effects of globalization on university campuses, the notions occurred with globalization like "innovation", "creativeness" and "entrepreneurial university, are described. In this

section, the relation of the “city”, “industry”, “community”, ”culture” aspects with the university are considered. University-city relationship which is briefly mentioned in the third section- is described not through a “physical” relation due to the position but also through the relations of the city’s “industry-society-culture” components with the university. In this context, the corporate co-operations that become even more important as a result of recent developments, can be classified under three headings as "university-industry", "university-government" and "university-community" co-operations.

The fifth section contains the conclusions. As a general evaluation; the mutual improvement of the Turkish and Western universities is shown in a chart, and the analysis and assessments of the university’s design processes that have been described conceptually in the previous sections, are expressed. The attitudes of the higher education together in line with recent developments on the establishment of university-city relationship are discussed. New approaches that may possibly occur as a result of daily developments are proposed and future projections are produced.

1. GİRİŞ

Üniversiteler; her dönemde, her bölgede farklı olarak gelişim göstermektedir. Bu bağlamda üniversiteler, içinde bulunduğu ülkenin ekonomik, siyasi, sosyal niteliklerini ve teknolojik açıdan gösterdiği gelişmeleri açıkça yansıtmaktadır. Üniversite kampüslerinin içinde bulunduğu kenti yansıttığı ve/veya biçimlendirdiği göz önünde bulundurularak; çalışmanın analiz aşamasında üniversite kampüslerinin fiziksel oluşumlarından ve üniversite üzerinde etkili olan güncel kavram ve işbirliklerinden bahsedilerek, örnekler üzerinden irdelemek amaçlanmaktadır.

Çalışmanın çıkış noktası, "üniversite kampüs yapıları"dır. Üniversite yapılarında, küreselleşme ile öne çıkan yönler değerlendirildiğinde, bilgi üretiminin üniversite dışında gerçekleşmesi, giderek artan sosyal sorumluluk, bilgi ile bilgilenme (öğreni) (knowledge-information) arasındaki ilişkinin farklılaşması önem kazanmaktadır. Bilgi oluşturma ile bilgilenme arasındaki mesafe giderek gelişmiş merkez ülke insanı için kapanırken az gelişmiş çevre ülke insanı için ise sorunlu, ulaşılması güç hale gelmektedir (Arslanoğlu, 2002). Bu bağlamda üniversite-kent ilişkisinin sağlanması; bölgesel kalkınma, toplumsal gelişme ve akademik alanda gelişim için oldukça önemlidir. İdeal bir üniversite kent ilişkisi için, iyi bir planlama ve çevre tasarımının yanında çevreci yaklaşımların, kentin sosyal-kültürel yaşamına destek sağlamanın ve kentin ekonomisine katkıda bulunmanın önemi de büyüktür (Oktay, 2007). Bu tür yaklaşımlar ile kent üniversite ilişkisinin kurulmasında; güncel kavramlar olan "girişimcilik", "yaratıcılık", "yenilikçilik" gibi kavramlar ön plana çıkmaktadır. Bu noktada kurumsal işbirliklerine teşvik eden girişimcilik kavramı açılacak olursa; girişimcilik sadece bir ekonomik değer değil; aynı zamanda, toplumsal ve kültürel bir olgudur. İktisadi süreçteki rolüne paralel olarak toplumsal yapıda da, değişimci/yenilikçi bir sürecin başlatıcısı durumundadır. Girişimcilik, sosyal ve kültürel yapının imkanlarıyla yakından ilişkilidir. Bazı sosyal yapılar, girişimci ruh ve kültürü baskılarken, bazıları teşvik eder. Girişimci kültür, gelişme ve kalkınma için zengin bir potansiyel taşır (Aytaç ve İlhan, 2007). Anlatılanlara paralel olarak yaratıcılık ve yenilikçilik kavramları da girişimcilik kavramında olduğu gibi

üniversitenin hem sanayi hem devlet hem toplum işbirliklerini teşvik edici nitelikte kavramlar olup, bölgesel kalkınmayı, toplumsal gelişimi ve akademik gelişimi olanaklı kılar.

Çalışmada güncel gelişmeler ve küreselleşme sonucu farklılaşan üniversite yapılarının değerlendirilmesi için, ikinci bölümde tarihsel gelişimden, üçüncü bölümde üniversite kampüs yapılarının kavramsal bileşenlerinden ve fiziki oluşumlarından, dördüncü bölümde ise güncel kavramlardan ve kurumsal işbirliklerinden bahsedilmektedir. Çalışmada üçüncü bölüm ve dördüncü bölümde ağırlıklı olarak ODTÜ, İTÜ, Ege Üniversitesi ve Harran Üniversitesi örnekleri kullanılmaktadır. Bunların nedenleri aşağıda sıralanmaktadır.

1. ODTÜ, Ege Üniversitesi ve Harran Üniversitesi Osmanbey Kampüsü yarışma projesi ile projeleri hazırlanan üniversite örnekleridir. İTÜ Ayazağa Kampüsü de İTÜ Senatosu tarafından görevlendirilen İTÜ profösörlerinden Kemal Ahmet Aru ve ekibinin hazırlamış olduğu projedir. Bu bağlamda dört üniversite de kurulmadan önce hazır projeleri olan ve üretim amaçları belirtilen kampüs yapılarına sahiptirler.

2. ODTÜ, İTÜ ve Ege Üniversitesi'nin kampüs kuruluşları 40 yıldan fazla bir geçmişe sahiptir bu nedenle ilk aşamaları ile son aşamalarını görme şansımız olan üniversite örnekleridir. Harran Üniversitesi'de son dönem örneklerimizdendir. Bu bağlamda diğer örneklerden farklı olarak planlamasında dikkate alınan unsurların neler olduğunun görülmesi mümkündür.

3. ODTÜ, İTÜ, Ege Üniversitesi ve Harran Üniversitesi farklı şehirlerde yer almaktadır. Dolayısı ile şehirlerin sahip olduğu ekonomik, doğal ve kültürel koşullar; uğraşı alanları; toplum yapıları farklılık göstermektedir. Bu bağlamda üniversitelerin bulundukları durumlar karşısındaki tavırlarını görebilmek mümkündür.

4. ODTÜ, İTÜ, Ege Üniversitesi ve Harran Üniversitesi, kurumsal işbirlikleri açısından ele alındığında ODTÜ ve İTÜ, sanayi işbirliğinin yansıması kabul edilebilecek teknokentlerin Türkiye çapında ilklerine sahip üniversitelerdir. Ege Üniversitesi, sanayi işbirliğinde gelişmekte olan üniversitedir. Hastane ve araştırma hizmetlerinin etkisi ile toplumsal çalışmalara ağırlık veren üniversitedir. Harran Üniversitesi ise GAP'ın merkezinde yer alan bir üniversitedir. GAP ile ortak birçok proje yürütmektedir. Bu bağlamda dört üniversitede kurumsal işbirliklerinin farklı yansımaları görülebilir.

1.1 Tezin Amacı

Üniversite kampüs yapılarını, "üniversite-kent ilişkisi" odağında ele alarak, günümüz koşullarında ve gelişen süreç içerisinde meydana gelen kavramların ve kurumsal işbirliklerinin üniversite-kent ilişkilerine biçimsel ve içeriksel yansımalarını kavramsal olarak ortaya koymak amaçlanmaktadır. Bunun yanında da bu etkileşim karşısında, üniversite yapılarının tavrı ağırlıklı olarak Türkiye örnekleri üzerinden irdelenmektedir.

1.2 Hipotez

Üniversite kampüs yapılarının giderek öneminin arttığı günümüz koşullarında kampüs-kent ilişkisini kurabilmek oldukça önemlidir. Burada "kent" kavramı, sadece çevre ile olan fiziksel ilişki değildir. Aynı zamanda "kültür", "politika", "sanayi" ve "teknoloji" gibi kavramları da kapsamaktadır. Kent kavramı gelişen çağ ile beraber, daha fazla önem kazanmıştır ve çağdaş üniversitelerin kent ile bütünleşebilmesi çok önemli bir durum halini almıştır. Bu bağlamda çağdaş üniversiteler kurumsal işbirliklerine yönelebilmeli, daha özerk ve toplum içinde söz sahibi olabilmek için de sahip olduğu her türlü bilgi ve birikimi ile "yenilikçi ve yaratıcı" olmalı, kendi kaynaklarını üretebilecek donanıma sahip olmalıdır. "Yenilik, yaratıcılık ve değişim yaratmak, girişimci olmak için gerekli olan temel özelliklerin başında gelmektedir. Bunun dışında, risk almak, öncü olmak ve rekabetçi düşünme becerisine sahip olmak da, girişimci düşüncenin temellerini oluşturan bileşenlerdendir" (Başar, Tosunoğlu ve Demirci, 2001; Akt: Erdem, 2006). Bu bağlamda bölgesel ekonomilere güç veren ve gelişimini sağlayan temel dinamiklerden birisi olarak kabul edilen girişimcilik olgusu, günümüzde üniversiteler tarafından yakından izlenmektedir (Dabson, 2005; Akt: Çetin, 2007). Girişimci üniversitelerin sanayi, devlet ve toplum ile kurduğu işbirlikler, geleceğe yönelik bir strateji olarak gelişmekte ve kampüs tasarımına da yön vermektedir. Bu açıdan kampüs tasarımında tek işlevli, dışarı kapalı üniversiteler yerine, uzun vadede sürdürülebilir kentsel kurgular oluşturan kampüs tasarımları, kent ile ilişki kurabilmek adına ön plana çıkmaktadır. Burada sürdürülebilirlik kavramı sadece fiziksel olarak değerlendirilmemektedir. Aynı zamanda kent ile üniversite etkileşiminde toplumsal ve sanayi açısından da sürdürülebilirlikten bahsedilmektedir. "Sürdürülebilirlik" kavramı bu noktada; bir kentin endüstrisi

içerisinde ve toplumsal gelişiminde; üniversitenin katkısının ve etkisinin var olması olarak ifade edilebilir.

Çalışmada, üniversite-kent ilişkisinin arttırılması bağlamında ortaya konan hipotez, *"üniversite kampüs yapılarının fiziksel olarak çevreye entegre olması dışında; üniversite kampüslerinin organizasyonel yapısının toplumsal, ekonomik, teknolojik ve sosyal gereksinimlere yanıt verebilen nitelikte olmasının gerekliliği"* olarak ele alınmaktadır. Yeni tasarlanan kampüslerin bu bağlamda, gelişen koşullara ve güncel gelişmelere yönelik bir oluşum göstermesi gerekirken, var olan kampüslerin ise gereksinimlerini karşıyalamadığı noktada gelişen koşullara adapte olabilmek için revizyona gitmesi gerekmektedir.

2. GENEL KAVRAMLAR VE ÜNİVERSİTELERİN TARİHSEL GELİŞİMİ

2.1 Kavram ve Tanımlar

Gerek Ortaçağ, gerekse modern anlamıyla bilim ve felsefe, insan topluluklarının ilerlemesi ve toplumsal iş bölümünün gelişmesi sonucunda doğmuştur. Bu gelişmede üniversiteler; kiliselerin, camilerin ve her türlü tapınağın sultası altında, yaratıcı bir konumda bulunmaktan uzak kalmıştır ve üniversiteler toplumsal iş bölümünün gelişimde okulun uzantısı olarak gelişim göstermiştir (Timur, 2000). Bu bakımdan konu ele alındığında, üniversite kavramının uzun bir geçmişe sahip olduğu ve farklı dönemlerde farklı anlamları kapsayan bir olgu olduğu söylenebilir. Bir yaklaşıma göre, tarihte ilk olarak okulların, M.Ö. 3000'lerde Sümer'de mabetler bünyesinde doğmuş olduğudur. Bir başka yaklaşıma göre ise yüksekokullar, temeli müzeye dayanan Eski Yunan'da başlamaktadır. Bilimsel araştırma merkezi olarak ifade edilen Eski Yunan eğitim sisteminde daha sonraları öğretim verilmeye başlanmıştır ve burada benimsenen ilkeler Eflatun'un Academia'sında ve Aristo'nun Lyceum'unda da benimsenmiştir (Timur, 2000).

Gürüz'e (1994) göre Antik çağda ilk üniversitelerin kökenleri Eflatun'un Academia'sına (M.Ö. 400), Aristo'nun Lyceum'una (M.Ö. 387) ve Roma'nın özellikle retorik ve tartışma usul ve esaslarını öğreten okullarına hatta bir araştırma kurumu niteliği taşıması nedeniyle İskenderiya Kütüphanesi'ne (M.Ö. 200) kadar gitmekteyken, günümüz üniversitelerinin kökenleri ise 12.yy'a dayanmaktadır (Şekil 2.1). Bunun yanında günümüz üniversitelerinde bir önemli nokta da, bölüm 2.2.4'de bahsedilen Humboldt Üniversiteleri'dir. Bu model günümüz üniversite anlayışında oldukça etkilidir.

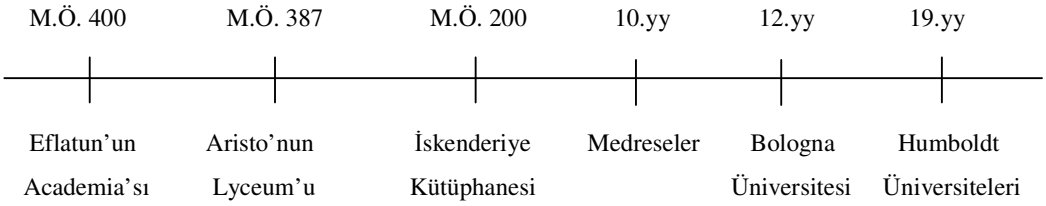

Şekil 2.1 : Üniversitelerin kökenleri

Üniversiteler başlangıçta Kortan'a (1981) göre "öğretmenler" ile "öğrencilerin" birliği anlamına gelen, "Üniversitas magistrorum et scholarium" olarak adlandırılan ve uğraşıları bilim alanlarını kapsayan grubun yaşadığı bir yerdi. Günümüzde ise üniversite, "bilimlerin birliği" (Universitas Literarum) anlamındadır (Çınar, 1998).

Günümüz üniversiteleri; yüksek düzeyde eğitim, bilimsel araştırma ve yayın yapan fakülte, enstitü, yüksekokul gibi aynı rektörlüğe bağlı birimlerden oluşan kurumlardır (Büyük Larousse, bkz. üniversite). Bu kurumlar da araştırma bulgularını toplumun; sosyal, ekonomik, siyasal geleceğinin oluşturulmasında başarıyla kullanacak bireylerin yetişmesini sağlarlar (Kaya, 1981). Diğer bir deyişle üniversiteler bir yandan toplumu yöneten çeşitli meslek adamlarını yetiştirerek, öte yandan da araştırmalar yaparak, hizmetlerini bu yoldan kişilerin ve toplumun doğrudan doğruya yararlanmalarına sunan son basamak bir eğitim kuruluşudur (Keleş, 1972).

Meray'a (1971) göre, çağdaş üniversiteler belli başlı işlevlerine bağlı olarak beş ana başlıkta toplanabilir. Bunlar;

1. Bir yetişme (formasyon) ortamı olarak üniversite,
2. Araştırmacılar topluluğu olarak üniversite,
3. Topluma hizmet kurumu, bir ilerleme ocağı olarak üniversite,
4. Entelektüel bir kalıp olarak üniversite,
5. Bir üretim etmeni olarak üniversitedir.

Çağdaş yüksek ögretimin temel unsuru olan üniversite; sosyal, ekonomik, politik veya teknolojik alanlarda toplumsal değişimleri gerçekleştirme görevini en başta üstlenebilecek bir kurumdur. Üniversiteleri;

1. Araştırma projeleri üreten,
2. Kitlesel eğitimi en üst düzeyde gerçekleştiren,
3. Kısa süreli mesleki eğitim vererek topluma hizmet sunan kurumlar şeklinde tanımlamak da mümkündür. Üniversiteye anlam kazandıran ve onu fonksiyonel hale getiren nokta onun tüm bu unsurları bünyesinde barındırmasıdır (Oguz, Oktay, Ayhan, 2004).

Geray, üniversitelerin ana işlevlerini; araştırma ve bilim üretme, bilimsel verilere dayalı öğretim yapma, yayınlar yapma, bilimi yayma ve halka mal etme, yakın

çevresiyle ve bölgesiyle toplumsal ilişkiler kurma ve toplumun sorunlarına çözüm bulmasına yardım etmek olarak belirtmiştir (Geray, 2003; Akt: Yıldızoğlu, 2006).

Üniversiteler; yeni düşünce normları geliştirerek topluma aktarma görevlerinin yanı sıra, gerçeklerin bekçisi ve yeni gerçeklerin devamlı araştırmacısı olma sorumluluklarını da taşırlar. Aynı zamanda üniversiteler; dogmanın karşıtı, toplum değerlerinin koruyucusu, gençliğin şekillendiricisi ve geleceğe yol göstericidir. Bu nedenle üniversiteler sadece öğrencilere bilgi aktarıp, onları meslek sahibi yaparak, sosyal adalet ve fırsat eşitliği sağlayan bir sistem değil, aynı zamanda bilim, kültür ve ideoloji üretip, topluma aktararak, kitlelerin biçimlendirilmesine ön ayak olan bir sistemdir. Üniversiteler bu bakımdan kuruldukları yerlerde toplumu geliştirici güç görevini üstlenirler (Öner, 1999).

Çalışma içinde çok sık kullanılan "üniversite", "kolej", "fakülte", "kampüs" gibi bazı kavramların da kısaca kelime anlamlarına aşağıda değinilmiştir.

"**Üniversite**" kelimesinin kökeni Latince'de bağımsız tüzel kişiliğe sahip ve müşterek çıkarları olan kişiler topluluğu anlamına gelen "universitas" sözcüğüdür. Bu sözcükle eş anlamda "Studiom-incelemeler" ve "Studion Generale-genel incelemeler" sözcüklerinin de kullanıldığı görülmektedir (Turcan, 1996).

"**Kolej**" kelimesi; birlik, ortaklık oluşturan bir topluluk anlamındaki Latince collegium'dan değişime uğramıştır ve Fransızca'dan dilimize girmiştir. Günümüzde ise, Fransızca dilinin egemen olduğu birçok ülkede lise, yüksekokul veya üniversitelerin alt birimlerini tanımlamak için kullanılan bir kavramdır (The World Book Dictionary, 1978, bkz. college).

"**Fakülte**" kelimesi Latince "mümkün olma", "yapabilecek güce sahip olma", "bolluk" anlamına gelen facultas'dan dilimize geçmiştir. Günümüzde bir üniversitenin belirli bir konuda eğitim veren okulu anlamındadır (Tıp, Mimarlık, Mühendislik Fakültesi gibi) (Langenscheidt Latin Dictionary, 1966, bkz. facultas).

"**Kampüs**" fikri Ortaçağın Castrum'larından (kamplarından) etkilenerek, bir ortak düzen üzerinde tekrarlanan üniteler ve bunların gelişmesi düşünülerek, temel fikrin bozulmayacağı bir bütün teşkili amacıyla Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkmıştır (Aydemir, 1975). Kelime anlamı olarak "açık alan" ya da "düzlük" anlamında olan "kampüs" sözcüğü, şehir içinde veya dışında bir yeşil alanda

kurulmuş akademik köy veya akademik ideallerin fiziksel planlamaya yansıması olarak da tanımlanmaktadır (Turner, 1995).

2.2 Batı'da Üniversitelerin Tarihsel Gelişim Süreci

2.2.1 Ortaçağ'da üniversite

Batıda yükseköğretim kurumlarının beşiği Ortaçağ Avrupası'nın üniversiteleridir. Türkiye'deki yükseköğretim kurumları ise daha önce var olan medreselerin, yani bize özgü geleneksel kurumların evrimi ile ortaya çıkmış değildir. Tam tersine, bu kurumlar medreselerin yerini almak üzere Batı'dan, olduğu gibi aldığımız ve de topluma özümsetmek için özel bir çaba gösterme gereği duymadığımız kurumlardır (Gürüz, 1994). Bu bakımdan günümüz üniversitelerini inceleyebilmek ve daha iyi anlayabilmek için günümüz üniversitelerinin başlangıcı kabul edilen Ortaçağ Avrupası üniversitelerinden bahsederek başlangıç yapılabilir.

Tarihte ilk üniversiteler, Ortaçağ Avrupası'ndaki feodal düzenin etkisiyle oluşan kurumlardır ve kuruldukları dönemde özgür felsefe anlayışı ve bugünkü ilim anlayışının varlığından söz etmek güçtür. Bu nedenle ilk üniversiteler, gerçekleri ortaya koymak, bilimi geliştirmek ve yaymak işlevlerini üstlenmek üzere ortaya çıkmamışlardır. Dolayısıyla, tarihi ve toplumsal birer kurum olan üniversiteleri, ait oldukları ve belli bir üretim şeklinin biçimlendirildiği toplumsal formasyonların gelişim süreci içinde değerlendirmek gerekir (Aytaç, 1992). Bu konuyu araştıran diğer araştırmacılar ile aynı yere ulaşan Kısakürek'e (1986) göre ilk üniversiteler dini kurumlara bağlıdır ve onlar tarafından örgütlenir. Avrupa'da bu kurumların Papa'nın veya hükümdarların yönetiminde dine dayalı bir eğitim yaptıkları gözlenir.

Ortaçağ'da üniversitelerde eğitim öğrenimde kullanılan yöntem; Kortan'ın (1981) söylemine göre iki çeşittir. Bir tanesi "Takrir" (Lectio), diğeri ise "tartışmalar" (disputationes) dır. Tartışmalar, günümüz koşullarında seminer türünde çalışmalara karşılık gelirken; "olağan tartışmalar" (disputation ordinaire) ve "olağanüstü tartışmalar" (disputation quodliberales) olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Olağanüstü tartışmalar; önemli kişililere olduğu gibi tüm halka da açık ve buna katılan herkes sadece incelenmekte olan konuyla değil, tüm bilim alanlarını içeren konularda soru sorarak, fikir ve bilgi alışverişi yapılabilmektedir. Böyle bir tutum, ilerici ve "halka açık üniversite" kavramını içermektedir (Kortan,1981).

Batı üniversitelerinin modeli sayılan ilk üniversiteler 11. yy sonlarıyla ve 12. yy. başlarına denk gelen zaman aralığında kurulmuştur. İlk üniversiteler; Bologna, Paris ve Oxford gerek kurumsal yapıları olarak, gerekse eğitim yapıları ile iki ayrı şekilde meydana gelmiştir (Nitschke, 1970). Bu dönem içerisinde üniversite yönetim modeli olarak Bologna Üniversitesi ve Paris Üniversitesi iki farklı yönetim sisteminin uygulandığı üniversitelerdir. Bu bakımdan ikisi de önemlidir.

- **Bologna Üniversitesi:** Avrupa'nın en eski üniversitesi olarak bilinen Bologna Üniversitesi, 1088 yılında kurulmuş olmakla beraber, mesleki eğitim görmek isteyen öğrenciler tarafından finanse edilmektedir (Gürüz, 1994) (Şekil 2.2).

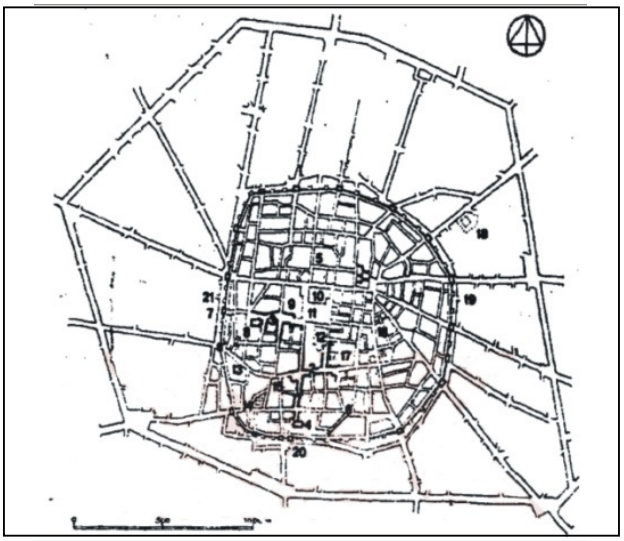

Şekil 2.2 : Bologna Üniversitesi'nin şehir içindeki dağılımı, 1300 (Çınar, 1998)

- **Paris Üniversitesi:** 1160 yılında kurulan ve çekirdeğini Notre Dame Piskoposluk Okulu'nun oluşturduğu Paris Üniversitesi'nin amacı ruhban sınıfı yetiştirmekti ve Katolik Kilisesi tarafından finanse edilmekteydi. Bu nedenle Paris Üniversitesi öğretmenlerin yönetiminde olan bir kurumdu (Gürüz, 1994). Bunların yanında Paris Üniversitesi'nde fakülteler özerktiler ve meclisleri vardı. Fakülte meclisleri, yöneticileri onaylar, atamalarını gerçekleştirir, gerektiğinde onların uygulamalarına karşı koyardı. 13. yüzyılın sonlarına doğru Paris Üniversitesi'nde fakülteler dekan seçiyorlardı. Başlangıçta rektör, öğrenci temsilcisiydi ve tek başına bütün üniversiteyi temsil etmiyordu. 13. yüzyılın ikinci yarısından itibaren rektör, felsefe fakültesinin en yüksek konumundaydı ve zamanla diğer fakülteler tarafından

da tanınarak 14. yüzyıla girildiğinde bütün üniversitenin yöneticisi durumuna gelmişti (Nitschke, 1970) (Şekil 2.3).

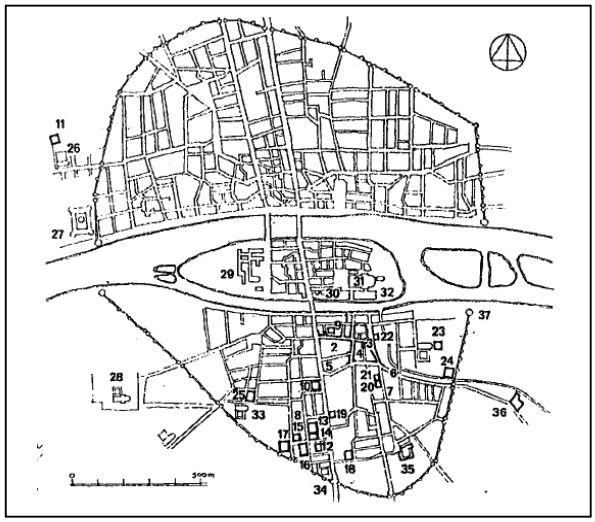

Şekil 2.3 : Paris Üniversitesi'nin şehir içindeki dağılımı, 1300 (Çınar, 1998)

Gürüz'e (1992) göre, kurumsal yapı bakımından Paris modeli, ardından gelen üniversite modelleri üzerinde Bologna'ya karşı çok daha etkili olmuştur. Oxford Üniversitesi'nin kurumsal yapısının, daha sonraki yıllarda Paris'ten göç eden hocalar tarafından kurulması da buna örnek olarak gösterilebilir (Şekil 2.4).

www.bodley.ox.ac.uk/boris/guides/maps/agas.jpg

www.osapabroad.com/oxford_brief.html

Şekil 2.4 : Oxford Üniversitesi'nin şehir içindeki dağılımı

Ortaçağ Avrupası'nda, üniversiteler toplumun mesleki insangücü ihtiyacına cevap veren kurum olarak başarılı olmuştur. Nitekim Avrupa'nın birçok yerinde açılan üniversitelerin sayısı 1500 yılında 58'e ulaşmıştır. Bu üniversitelerde araştırma hemen hemen hiç var olmayıp, üniversite tamamen bir mesleki öğretim kurumuydu. Ancak Endülüs Arapları'nın etkisi ile başta Aristo'nun ve daha sonra Eflatun'un eserlerinin Avrupa üniversitelerine yayılmasıyla, üniversitelerde, İncil'e göre olan

dünya görüşü ile, Aristo'ya göre olan dünya görüşünün bağdaştırılması yolunda eğilimler başgösterdi ve bunlar Rönesans'ı takip eden reform hareketlerine yol açtı (Gürüz, 1992).

Kortan (1981) Bologna Üniversitesi ve Paris Üniversitesi'nden sonra kurulan ilk üniversiteleri şu şekilde sıralamaktadır; Cambridge, Oxford (1249), Prag (1348), Viyana (1365), Heidelberg (1386), Köln (1388), Leipzig (1409), Rostock (1460), Basel (1460), Tübingen (1477).

2.2.2 Rönesans döneminde üniversite

Klasik Yunan ve Roma eserlerinin yeniden keşfi ile başlayan hümanist hareket, üniversitelerin yapısında önemli değişikliklere neden olmuştur (Aytaç, 1992). Bu değişikliğe neden olan ve 13. yüzyılda Avrupa'da yayılmaya başlayan Hümanist dünya görüşü, 15. yüzyıla gelindiğinde doruk noktasına ulaşmıştır. Bu yüzyıldan başlayarak Hümanistler, eski yüksekokulların, onların öğretilerinin ve skolastiğin geçerliliğini yitirdiği savıyla üniversiteleri eleştirmeye başlamışlardır (Nitschke, 1970). 16. yüzyıl başlarına gelindiğinde ise Batı Avrupa üniversitelerinin çoğu, Cambridge ve Oxford da bu üniversitelere dahil olmak üzere kilise ve devlet içi seçkin zümreyi oluşturacak kişilere eğitim sağlamak üzere bir araç konumundaydı. İlerleyen süreç içerisinde üniversiteler hızlanan bir ivmeyle değişimlerini sürdürmüşlerdir. Bu süreçte üniversiteler sanayi toplumlarının yarattığı "kapitalist üniversite" niteliğine bürünmeden, Avrupa'da mutlak monarşilerin kurulması ve giderek ulusal bilinçlerin oluşması yoluyla kendilerinin katkılarıyla değişikliğe uğramışlardır. Bu süreçte üniversiteler özerkliklerini yitirmişler ve devlet kontrolüne girmişlerdir (Timur, 2000).

16. ve 17. yüzyılda tartışmalarda genel olarak öğretim planları üzerine olmuştur (Gürüz, 1992). 16. yüzyıldan sonra öğretim planlarında meydana gelen değişiklikler ile beraber üniversitelerde devletin etkisi giderek artmıştır ve üniversitelere mali kaynak olarak öğrenci harçları da eklenmiştir. Ayrıca bu dönemde matbaanın da bulunmuş olması, Avrupa üniversitelerini yoğun bir şekilde etkilemiş ve eğitimin Avrupa'ya yayılmasını sağlamıştır. Dini eğitimden uzaklaşan üniversiteler, kendi içlerine kapanmış, bilim adamları bir sınıf oluşturmuş ve halka açılmamışlardır (Aydemir, 1975). Kortan (1981) da benzer bir kabulde bulunarak, "Rönesans'ta; bilimin, sanatın ve öğrenimin özgürlük kazanması çok olumlu bir gelişme iken

üniversitenin bu şekilde toplumun diğer kesiminden ayrılması durumunda olumsuzdur" yorumunda bulunmuştur.

2.2.3 Aydınlama çağında üniversite

17. ve 18. yüzyılda yapılan büyük buluşlar, yeni bir dünya görüşü doğmasına sebep olmuştur. Bu dünya görüşü, nedenlerin araştırılmasının, deneyler ile doğrulanmasının, gerçeği öğrenmenin en doğru yoludur. Bütün bu değişimlerin sonucunda, 17. ve 18. yüzyılda Avrupa'da ve Yeni Dünya'da yaşanan bu döneme "Neden", "Rasyonalizm" ya da "Aydınlanma Çağı" adı verilmiştir (Sönmezler, 1995). Bu dönemin ortaya çıkardığı yeni düşünce sistemi içinde, deneylere ve dikkatli gözlemlere dayalı "bilimsel yöntem" anlayışı yatmaktadır. Bu dönem, matematik, fizik, kimya, anatomi, astronomi gibi alanlarda önemli gelişmelere yol açmıştır (Türkbağ, 2001).

Aydınlanma çağının temel felsefesini ifade edebilmek için Emmanuel Kant'ın tanımına bakabiliriz, Kant aydınlanmayı "Sapere Aude", aklını kullanma cesaretine sahip ol diye tanımlamıştır. "Aydınlanma Çağı olarak tanımlanan dönemde, 18. yüzyılda Avrupa'da yaşanan dinsel gerilimlerde bir rahatlama görülmüştür. Yüz yıldan uzun bir süredir din savaşlarıyla tükenen halk, enerjisini laik konulara yöneltmiştir. Kuşkuculuk, bilim, ve bireysel özgürlük; Aydınlanmanın en iyi bilindiği "akıl çağı" adı ile gelişmesine katkıda bulunmuştur" (Dickerson ve Flanagan, 1998).

Halle Üniversitesi'ne (Şekil 2.5) tayin edilen Alman hukukçu ve filozof Thomasius, kraliyet akademilerinin yapısını yeni bilimler çerçevesinde yenilemeyi hedefleyen bir "üniversite reformu" önermiştir. Bu önerinin ardından 1711 yılında, Halle Üniversitesi'nden Nicolaus Hiyeronymus Gundlig, üniversite özgürlüğü düşüncesini ilk dile getiren kişi olmuştur. Gundlig'e göre, "üniversitede bilimsel araştırma yapan kişi durmaksızın ilerlemek durumundadır. Araştırmaya hiçbir sınırlama getirilmemelidir, profesörler biribirlerine görüşlerini dayatmamalıdırlar. Eğitim ve yazma özgürüğünden daha önemli bir şey yoktur." Halle Üniversitesi'nde olduğu gibi Göttingen'de kurulan yeni üniversite de bahsedilen reformların ilk uygulandığı üniversitelerden olmuştur (Nitscheke, 1970).

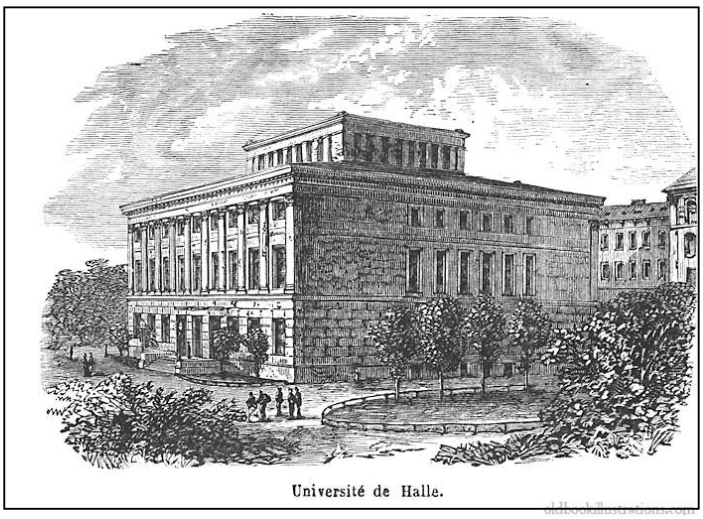

Şekil 2.5 : Halle Üniversitesi, 1886-1891 (Url-1)

2.2.4 19. yüzyılda üniversite

18. yüzyıl sonları ve 19. yüzyıl başlarında bir çok Kıta Avrupa üniversitesi, kilisenin etkisini yok etmek amacıyla, Napolyon tarafından kapatılır. Bunun sonucu olarak Napolyon, Fransız üniversitelerinin geleneksel otonomisini tamamen yok ederek, üniversiteleri devletin bir organı haline getirir ve üniversitelerin amacını, merkezi hükümetin ideolojisi doğrultusunda elit kadrolar yetiştirmek olarak tanımlar (Gürüz, 1992).

19. yüzyıl başlarına bir ideal olarak modern üniversitenin, Fransız Devrimi'nin ve Napolyon Savaşları'nın etkisiyle şekillenen Almanya'nın ürünü olduğu genel kabul görmektedir (Timur, 2000). Modern üniversitelerin bilim, öğretim ve araştırma kurumları olarak anlaşılması, geleneksel olarak 19. yüzyılın basında Almanya'da Humboldt Üniversitesi'nin kurulmasına dayandırılır (Timur, 2000). Napolyon tarafından kapatılan Halle Üniversitesi yetkililerinin Prusya Kralı III. Frederick'e başvurmaları üzerine Wilhelm von Humboldt, kral tarafından 1809 yılında Prusya eğitim sistemini yeniden organize etmek ve Berlin Üniversitesi'ni kurmakla görevlendirilir (Gürüz, 1992). Bunun üzerine yeni üniversite reformlarında Willhelm von Humboldt'un ön gördüğü üniversitenin temel işlevi, herhangi bir mesleğe yönelik olmayan eğitim ve araştırma faaliyetleridir. Bu işlev çerçevesinde eğitimin amacı, kişilerin kendilerini tanımalarını ve gelişmelerini sağlamaktır (Gürüz, 1992). Bu bilgiye paralel olarak da; Scheytt'in aktarımıyla; Wilhem von Humbolt üniversitenin amacını, belirli bir mesleğe yönelik olmaksızın eğitim-öğretim ile birlikte temel bilimsel araştırmalar yaparak bilgi üretmek ve bu bilgiyi yeni nesillere

aktarmak olarak tanımlar ve tarihe "araştırma üniversiteleri"nin kurucusu olarak geçer (Scheytt, 2005; Akt: Ertekin, 2006).

Humboldt'un yeni Berlin Ünversitesi'nin (Şekil 2.6) kuruluş esasları dört başlıkta toplanabilir;

- **Bilim olarak felsefe yoluyla öğretim:** Felsefe, faydacılığa hizmet eden ve uygulamalı olan ihtisaslaşmış bir ilim dalı değil, bütün disiplinlerin üzerine dayanması gereken bir ana bilimdir.
- **Pratik hayattan uzak kalma:** İlmî faaliyet, ekmek parası kazanmak için değil, "yaratıcı bir zihni üretim" için olmalıdır.
- **Araştırma ile öğretimin birliği:** Üniversitelerde yapılacak öğretim, ilmî araştırmalara dayanmalıdır.
- **Devlete ve kiliseye karşı bağımsız olma:** Üniversiteler, tüm çalışmalarında devlete ve kiliseye karşı özerk kuruluşlar olmalıdır (Aytaç, 1992).

Şekil 2.6 : Berlin Üniversitesi, (Url-2)

Humboldt Üniversitesiteleri'nin etkileri günümüz üniversitelerinde de görülmektedir. Günümüz üniversitelerinin anlayışı "Von Humbodt Üniversitesi" ile değişmiştir. Bu modelle bireysel bilgi üretiminden toplu bilgi üretimine geçilmiştir. Buna araştırma üniversitesi de denilmektedir. Enstitüler, kütüphaneleri ve laboratuarlarıyla bir bilim adamının kendi başına sahip olamayacağı, bilimin üretilmesi için gereken üretim araçlarını sağlamaktadır. Bu modelde eğitim bir kamu hizmeti olarak üretilmektedir. Sanayi üretiminde destek hizmeti sağlayan bilimsel bilgi üretimi bu üniversite çatısında gelişmiştir. Burada belirleyici olan nokta söz konusu geleneğin özerk üniversite çatısında yükselmesidir. Humboldt Üniversitesi'nin Almanya için

belirleyici bir gelişme sağlaması ve bilimsel bilgi üretiminde liderlerden biri haline getirmesi modelin sıkça uygulanmasının nedenlerinden biri olmuştur. Türkiye'de gerek 1933 gerek 1946'da üniversite yeniden düzenlenirken benimsenen model de bu olmuştur (Tekeli, 1994; Akt: Arslanoğlu, 2002).

19.yüzyılın başlarından itibaren batı dünyasında öğretim ve araştırma özgürlüğü fikrini yücelten Humboldt Üniversitesi, toplumsal gerçeklerle üniversite gerçeğinin gelgitleri arasında başta Almanya olmak üzere, Fransa, İngiltere ve ABD'de değişik ideolojik boyutlar kazanmıştır (Timur, 2000).

19. yüzyılda İngiltere'deki gelişmelere baktığımızda; 1820'lerden itibaren İngiltere'de birçok mekanik enstitüsü kurulmuştur. Bunların bir çoğu Londra, Manchester ve Glasgow'daki gibi, önce teknik okullara ve daha sonra da üniversitelere dönüşmüştür. Bundan başka 19. yüzyılda İngiltere'de Durham (1832) ve Londra (1836) gibi yeni üniversiteler kurulmuştur. 1851 yılı itibariyle 29 okul ve 60 tıbbi okul (medical college) Londra Üniversitesi'ne bağlanmıştır. Bu arada, nüfustaki büyük artış sebebiyle, üniversite öğrenci sayısında da büyük bir artış meydana gelmiştir. Ancak, İngiliz üniversiteleri yinede sadece bir öğretim kurumu olma niteliğini korumaktadır. Nitekim Henry Newman, İngiliz üniversitelerinin fonksiyonunu 1852 yılında "*üniversite evrensel bilgilerin öğretildiği bir yerdir. Dolayısıyla üniversitenin amacı bilginin arttırılmasından çok bilginin yayılması ve iletilmesidir. Eğer üniversitenin gayesi felsefi ve bilimsel keşifler yapmak olsaydı, öğrencilere gerek olmazdı*" cümleleri ile ifade etmiştir. Ancak Napolyonik üniversitelerin amacının devletin stabilitesini sürdürmek olmasına karşılık, İngiliz üniversitelerinin amacının ferdin öğrenme isteğini tatmin etmek olduğu Dreza ve Dabelle tarafından belirtilmiştir (Gürüz, 1992; Akt: Turcan, 1996).

Gürüz'ün (1992) ifadelerine göre bütün bu gelişmeler sonucu 19. yüzyılın sonlarına gelindiğinde Avrupa'da üç üniversite modeli gözlenmektedir. Bunlar;

- **İngiliz Üniversite Modeli**: Ferdin öğrenme isteğinin tatmin edildiği eğitim-öğretim ortamıdır.
- **Napolyonik Üniversite Modeli:** Devletin stabilitesini sürdürmek için idari bakımdan hiyerarşik düzene ve öğretim programları bakımından memleket çapında tekdüzeliğe sahip olan entelektüel bir kalıptır.

- **Alman Üniversite Modeli:** Bilim için bilim yapılan, öğretim ve araştırmanın birlikte yürütüldüğü bir bilim adamları topluluğudur.

Bu dönemde Amerika'ya baktığımızda;

- **Amerikan Üniversite Modeli:** Aydınlanmanın etkisiyle ortaya çıkan "laiklik" ve "liberalleşme" kavramları; kökeni Püriten Kilise okullarına dayanan ve sıkı bir dinsel yapıya sahip ilk Amerikan üniversitelerine girmiştir. Bu gelişme ile eğitimin klasik Avrupa formasyonuna uyumu gerçekleşmiştir. Bir çok yeni kolejin ve büyük özel üniversitelerin kurulması da bu döneme rastlamaktadır. Humboldt Üniversitesi'nin etkisiyle, 1880 yılında Baltimore'daki Johns Hopkins Üniversitesi'nde ilk mezuniyet sonrası okul faaliyete geçmiş ve bu şekilde "araştırma üniversitesi" adı altında yeni bir üniversite türü doğmuştur (Rath, 2000; Akt: Sönmezler, 2003).

  19. yüzyılın ikinci yarısında ise Amerika Birleşik Devletleri'ndeki "Land-Grant" tipi üniversiteler görülmektedir. Bu üniversiteler, bölgelerinin tarımsal ve ekonomik yapısı, sosyal refahı ve sağlık gibi temel sorunlarını ele alarak çözümlemişler; böylece yöre kalkınmasına, dolayısıyla ülke kalkınmasına önemli katkılarda bulunmuşlardır. Bölgenin geliştirilmesine yönelik araştırmalar yapan bu üniversiteler yetişkin araştırmacı grupları kurmuşlar, uzun dönemli planlamalar gerçekleştirmişler, yeterli maddi ve manevi desteği sağlamak için çevredeki ilgili kuruluşlarla işbirliği yapmışlardır (Gürüz ve diğerleri 1994, Gürüz 2001, Korkut 2001; Akt: Erdem, 2006).

2.2.5 20. yüzyıl ve sonrasında üniversite

20. yüzyıla gelindiğinde, tüm ülkelerde yükseköğretim alanında köklü değişiklikler olmuş, çesitli reformlar yapılmış ve yüksek öğretim daha yaygın hale getirilmiştir. Bu yüzyılda, en çok 2. Dünya Savaşı sırasında, üniversitelerde uygulamalı araştırmalara ve danışmanlık hizmetlerine ağırlık verilmiş, öğrenci sayılarında büyük artışlar meydana gelmiş, üniversitelerin dışında ara insan gücü yetiştiren meslek yüksek okulları kurulmuştur. İngiltere'de "Politechnic", Almanya'daki "Fachhochschule", ABD'deki "Community College"lar bunlar arasında sayılabilir (Korkut, 1990). Özellikle, 2. Dünya Savaşı sonrasında ülkesel farklılıkların giderek azaldığı görülse de, kitlesel üniversite gerçeği karşısında her ülkenin özgün çözümler geliştirdiği açıkça görülmektedir (Gürüz, 1992).

Savaş sonrası dönemde 1960'lı yıllarda aşırı öğrenci artışı sonucu bir çok üniversite, kentlerin ölçeğine ve karmaşıklığına erişmiştir. Bu karışıklıklar sonrası "kitlesel üniversite" sorunu karşısında ABD'de, yeni bir üniversite modeli oluşmuştur. Kerr'e (1991) göre bunlardan biri "multiversity" denen çoklu üniversiteler diğeri ise "community colleges" veya "junior colleges" olarak adlandırılan "toplum koleji"dir. Bu tipolojilerin ortaya çıkmasındaki amaç, ara kademe meslek insanı yetiştirmektir.

ABD'deki üniversitelerin gelişimine bakacak olursak; 2. Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda tüm dünyada üniversitelere damgasını vuran kavram "büyüme" olmuştur. Batı ülkelerinde öğrenci sayılarında o güne kadar görülmemiş bir artış yaşanmıştır (Steiner, 1966). Bu artışların sonucu olarak da yeni kampüs planlamaları ortaya çıkmıştır.

Kerr'e (1991) göre Amerikan yükseköğretiminin dönüşümünde üç önemli dönem etkili olmuştur.

1) Harvard ve William&Mary Koleji'nin kurulması (1636-1693)
2) 1. Dünya Savaşı (1870-1910), bilmin dinin yerini alması ve akademik özgürlüğün artmaya başlaması,
3) 2. Dünya Savaşı (1939-1945).

Çizelge 2.1'de Amerikan yükseköğretiminde etkili olan dönemler ve özellikleri özetlenmektedir.

Çizelge 2.1 : Amerikan yükseköğretiminin dönemlere göre gelişimi

Koloniyel Dönem (17. ve 18 yy.)	• Amerikan üniversitelerinin kökeni Püriten kilise okullarına dayandırılmaktadır. • İngiliz Üniversiteleri model alınarak kurulmuştur.
İngiliz Kolejinden Amerikan Kampüsüne Geçiş Dönemi	• llk Üniversite kampüsü olarak Princeton Üniversitesi kurulmuştur (18.yy başları)
Masif Üniversiteler ve Amerikan Kampüsünün Gelişimi	• Modern Dönem öncesi etkili olan dönemler şunlardır; o Land-Grant Kampüsler, o Beaux Arts Kampüsler, o Eklektisist Kampüsler
2. Dünya Savaşı Sonrası	• 1945: Savaş gazileri ülkelerine geri dönüyor. • 1960: Bu yıllara rastlayan dönemde, savaş sonrası çocuklar üniversite çağına geliyor.

Amerikan kampüs tipolojisinde, modern dönem öncesinde farklı aşamalar görülmektedir. Bu aşamaları; Land-Grant Kampüsler, Beaux Arts Kampüsler ve Eklektisist Kampüsler oluşturmaktadır.

Land Grant kampüsleri; 1962 yılında çıkarılan "The Morril Land Grant Act" adlı yasa ardından gelişim göstermiştir. Bu gelişimin sonucunda; yükseköğretimin ülke sathına yayılarak kapıları kitlelere açılmış ve yükseköğretimin toplumun ihtiyaçlarına cevap verme sorumluluğu yasal temellere kavuşturulmuştur. Bütün eyalet üniversiteleri, genellikle "ziraat ve mühendislik" alanlarında eğitim-öğretim ve araştırma yapmak, büyüyen endüstriyel toplumun ihtiyaçlarına hizmet etmek üzere kurulmuştur (Turcan, 1996). Ayrıca Endüstri Devrimi'nin etkisiyle, özellikle tarım ve makine alanlarında herkese açık pratik eğitim vermeyi hedefleyen bu yeni üniversiteler için her eyalette arazi ve kaynak tahsis edilmiştir (Turner, 1995). Örnek olarak Berkeley'de California Koleji gösterilebilir. Beaux-Arts kampüs şemasında ise, birleştirici ve bütünleştirici planlama öğeleri olarak merkez aksı ve buna bağlı aksiyel simetri, anıtsallık ve geometrik organizasyon öne çıkmaktadır. Bu bağlamda Beaux-Arts kampüs şeması görülen, California'daki Stanford Üniversitesi planlamasında ilginç bir sentez bulmuştur. F. L. Olmsted'in, masterplanını hazırladığı Stanford kampüsünde Beaux-Arts plan şemasının California'nın iklimsel ve çevre koşullarına uyarlandığını görülmektedir (Sönmezler, 2003). Diğer bir planlama yaklaşımı olarak; Eklektisist kampüs yaklaşımında, kampüsün bir ölçüde yeniden dışa kapanması anlamına gelen planlama anlayışı mevcuttur. Aynı zamanda bu yaklaşım büyüyen Amerikan kentleri içinde sıkışan üniversitelere daha akılcı arazi kullanımı imkanı sağlamaktadır. Eklektisist yaklaşım, başta "Yale, Princeton ve Duke" olmak üzere birçok Amerikan üniversitesinin yeniden yapılandırılmasında açıkça görülmektedir (Sönmezler, 2003) (Şekil 2.7).

Çizelge 2.1'de bahsedilmiş olan İngiliz kampüsünden Amerikan kampüsüne geçiş dönemini ve modern dönem öncesi Amerikan kampüsünün gelişim dönemini gösteren Land-Grant, Beaux Arts ve Eklektisist kampüslerine dair biçimsel örnekler Şekil 2.7'de gösterilmektedir. Bu kampüs türleri ile günümüz durumu karşılaştırıldığında; günümüz koşullarında Land-Grant Kampüsleri ile yaygınlaşan kent dışı kampüslerin oluşumu halen devam etmektedir. Bunun yanında İngiliz kolej tipinde gelişen kent içi kampüslerin de giderek arttığı görülmektedir. Bu durum daha detaylı olarak bölüm 3.1'de bahsedilmektedir.

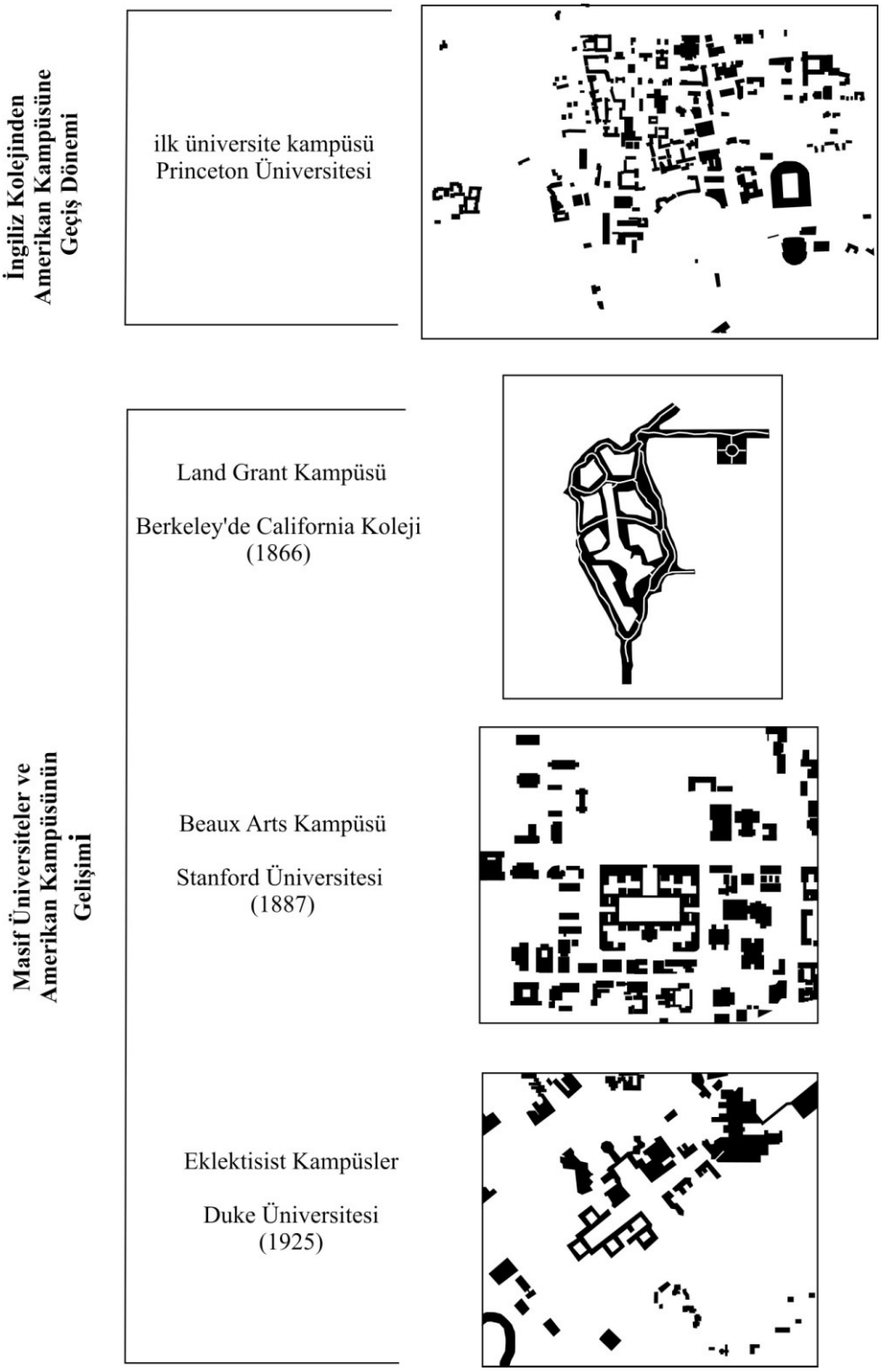

Şekil 2.7 : İngiliz kolejinden Amerikan kampüsüne geçiş dönemine ve Amerikan kampüslerinin gelişim dönemine dair örnekler

Avrupa'ya baktığında ise 2. Dünya Savaşı yine büyük bir önem teşkil ediyor. soğuk savaşın etkisiyle de 1960 sonrasındaki Amerika'da görülen hızlı büyüme burada da

gözlemleniyor ve ABD'den esinlenen kitlesel üniversite modeli kullanılıyor. Gürüz (1992) dünya üniversitelerini yönetim şekli olarak Anglo-Sakson ve Kıta Avrupası modeli olarak ikiye ayırmıştır. Bu iki model, özellikleri ve hangi ülkelerde hakim olduğu, Gürüz'ün verdiği bilgiler ışığında Çizelge 2.2'deki gibi özetlenebilir.

Çizelge 2.2 : Dünyada yükseköğretimin yönetim şekilleri

Dünyada Yükseköğretimin Yönetimi	**Anglo-Sakson Modeli** (İngiltere, Kanada, Amerika Birleşik Devletleri, Avustralya, İrlanda Cumhuriyeti ve İsrail) Bu modelde eğitim bakanlıklarının üniversiteler üzerindeki etkileri dolaylı veya yok denecek kadar sınırlıdır.
	Kıta Avrupası Modeli (Almanya, Avusturya, Fransa, İspanya, İsveç, Hollanda, İsviçre, İtalya, Yunanistan, Portekiz, Danimarka, Norveç ve Japonya) Üniversiteler doğrudan eğitim bakanlığına veya bunun eşdeğeri olan bir bakanlığa bağlıdır.

Özer (1986), II. Dünya Savaşı ardından Avrupa'nın oldukça kötü şartlardan çıkıp, yeniden kalkınma hareketine girdiğini belirtmiştir. Bu dönemde mesela Almanya ucuz ve son derece çabuk inşa etmek, nitelikten çok niceliği göz önünde bulundurmak zorundaydı. İngiltere'de de durum çok farklı değildi. Mimarlar özellikle mesken, okul ve fabrika gibi konularda çözümler üretmek durumunda kalmışlardı (Özer, 1986, Akt: Sönmezler, 1995).

2.3 Türkiye'de Üniversitelerin Tarihsel Gelişim Süreci

Günümüz üniversitelerinin temellerinin Ortaçağ Avrupası'na dayandığı daha öncede belirtilmişti. Ortaçağ Avrupası'nın ilk yükseköğretimlerinden olarak gösterilen Bologna ve Paris Üniversiteleri 11. yüzyılın sonunda 12. yüzyılın başında görülmektedir. Bu döneme karşılık olarak Anadolu'da var olan gelişimi irdeleyebilmek için bu süreç içerisinde etkili olan yükseköğretim yapıları olarak "medreseler" incelenmektedir. Bu bağlamda Ortaçağ Avrupasındaki ilk üniversitelerin kuruluşuna karşılık gelen süreçten itibaren Cumhuriyetin ilanına kadar geçen süreç "Türk yükseköğretinin cumhuriyet öncesi gelişimi" başlığı altında anlatılmaktadır. Cumhuriyetin ilanı ile medreselerin kaldırılmasından itibaren gelişen süreç de "Türk yükseköğretiminin Cumhuriyet sonrası gelişimi" başlığı altında anlatılmaktadır.

2.3.1 Türkiye'de yükseköğretimin Cumhuriyet öncesi gelişim süreci

Cumhuriyet öncesi veya Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki yükseköğretimin kökleri medreselerdir. Türkler; anayurtları olan Orta Asya'da İslamiyet'i kabul etmelerini izleyen yıllarda etkisini, 20. yüzyılın ilk çeyreğine kadar sürdürecek olan eğitim kurumlarını oluşturmaya başlamışlardır. Özellikle İslam dini esaslarına uygun bilgilerin öğretildiği medreselerin 10. yüzyılda oluşmaya başladığı, devletin ileri gelenleri ve zengin iş adamlarının kurdukları birer vakıf kurumu olarak gelişimini sürdürmüş oldukları bilinmektedir (Turcan, 1996). 10. yüzyılda medreselerin belirgin bir yapı modeli yoktur. 11. yüzyılda özgün yapım faaliyetleri, 12. yüzyılın ortalarında Anadolu'da ilk medrese yapımı başlamıştır. Gürüz'ün (1992) ifadelerine göre günümüz üniversitelerinin beşiği olan Ortaçağ Avrupası üniversitelerine bakıldığında Ortaçağ üniversitelerinin Çin manastırlarından ve İslam medreselerinden etkilendiği de öne sürülmektedir.

Türk Ansiklopedisi'ne göre medreseler; Arapça "mekan olarak ders gösterilen yer"dir. Genel olarak, dereceli okulların ortak ismi; özel olarak islam hukuku ve din bilgilerinin gösterildiği öğretim kurumu olarak tanımlanmıştır. İslamiyetin ortaya çıkışından itibaren medreseler, dine ve ilime ait bilgilerin öğretildiği kuruluşlar olarak, Anadolu'da Cumhuriyte kadar süregelmiştir. Genellikle büyük camilerin yanında inşa edilen medreselerde arapça, ilahiyat, fıkıh, islam felsefesi, tefsir, hadis ve ilm-i maani gibi dini dersler yanında riyaziye, tıp ve astronomi bilgileri de gösterilirdi (Kuban, 1969; Akt: Çınar, 1998).

Medreselerin asıl gelişimi Büyük Selçuklular döneminde, vezir Nizamülmülk'ün (ölüm 1092) öncülüğünde başlamıştır. Kuruculuğunu Nizamülmülk'ün yaptığı Nizamiye medreselerinin ilki 1065'te Bağdat'ta öğretime açılmış, bunu İsfahan, Rey, Nişapur, Merv, Belh, Herat, Basra nizamiyeleri izlemiştir (Sakaoğlu, 1991; Akt: Sönmezler, 2003). Bu dönemin ardından, Anadolu'da 12. yüzyıldan itibaren geliştiğini gördüğümüz medreseler, plan tasarımı açısından birbirine benzemekle beraber, ortadaki avlunun açık ya da bir kubbeyle örtülü olmasına göre açık ve kapalı medrese diye ikiye ayrılmaktadır (Kuban, 1981; Akt: Turcan, 1996). Geçmişi açık avlulu medreseden önceye dayanan kapalı avlulu medrese tipinin ilk örnekleri, Tokat ve Niksar'da 12. yüzyılın ikinci yarısında yapılmış olan Yağıbasan Medreselerine dayanmaktadır (Kuban, 1981; Akt: Turcan, 1996) (Şekil 2.8). Osmanlı'nın İmparatorluk dönemine gelindiğinde, İstanbul'un fethi ile medrese yapımının

hızlandığı görülmektedir (Turcan, 1996). Bu dönem için Fatih Medresesi, Beyazıd Medresesi (Şekil 2.9) ve Süleymaniye Medreseleri (Şekil 2.10) önem taşımaktadır.

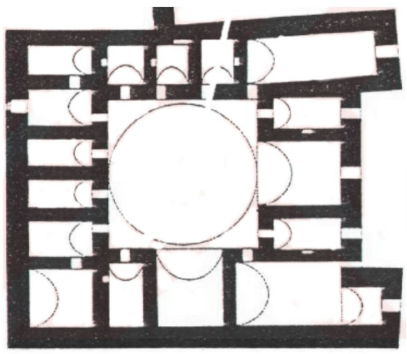

(Turcan,1996)

http://www.cekulvakfi.org.tr/img/cekulGazete/tokatt5.jpg

Şekil 2.8 : Yağıbasan Medresesi, Niksar/Tokat, 1157

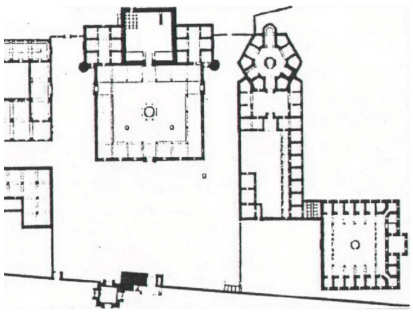

(Turcan, 1996)

(Turcan, 1996)

Şekil 2.9 : Beyazıd Külliyesi, Edirne, 1484-1488

18. ve 19. yüzyıllara geldiğimizde ise geleneksel medrese eğitiminden ilk kopuş Osmanlı donanmasının Ege kıyısında Çeşme'de Rus donanmasınca yok edilmesinin ardından Sultan III. Mustafa tarafından 1773'te İstanbul'da Mühendishane-i Berri-i Hümayun'un kurulmasıyla gerçekleşmiştir (1944 yılında bir yasayla İstanbul Teknik Üniversitesi'ne dönüştürülmüştür). Bu yükseköğretim kurumlarında çok önemli bir değişimin başlangıcıdır. Bu değişim, yükseköğretimde var olan medreselerin yerine, batıdan yükseköğretim kurumlarının olduğu gibi alınmasıdır. Ayrıca III. Selim'in 1795'deki fermanı, öğretim elemanlarının atanmaları için tam zamanlı çalışma, akademik ilerlemelerde yayın ve sınav gereklerini de içine alan usul ve esasları ayrıntılı olarak belirtiyordu. Bu yüzden III. Selim'in Kanunnamesi, Fatih Sultan Mehmet ve Kanuni Sultan Süleyman'ın kanunnamelerinden sonra, Türkiye

yükseköğretim mevzuatındaki ikinci önemli olaydır (Gürüz, 2001; Akt: Erdem, 2005).

Tekeli ve İlkin'in söylemlerine göre, Medreseler "hariç" ve "dahil" olmak üzere temelde ikiye ayrılıyordu. Hariç medreseler, temel hazırlık bilgilerini vermeyi ve bilimsel eserleri izleyebilecek düzeyde Arapça öğretmeyi amaçlarken, dahil medreseler ise yüksek düzeyde ilim veriyordu. Medrese eğitimi 12 yıl sürmekte idi. Süleymaniye Külliyesi'nde tıp-göz hekimliği, matematik ve doğa bilimleri ile Darülhadis uzmanlık medreseleri vardı (Tekeli ve İlkin, 1993) (Şekil 2.10).

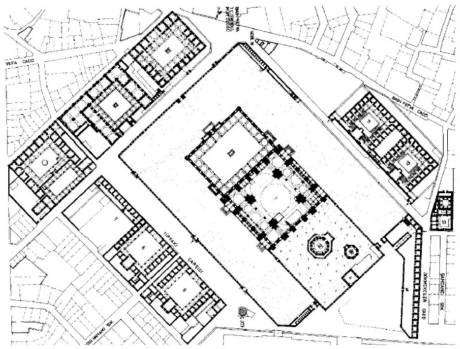

(Sönmezler, 2003)

(http://galeri.istanbul.gov.tr/Default.aspx?tabid=70&Aranan=s%c3%bcleymaniye+camii&qMMG=gvkvdjbqp1xf0lknt1netfn&language=tr-TR)

Şekil 2.10 : Süleymaniye Külliyesi, İstanbul, 1550-1567

Medreslerin biçimsel yapılanmasından bahsedilecek olunursa, Sanat Ansiklopedisi'ndeki medreselere dair ifadede de bu kurumlarda nasıl bir eğitim verildiğine ve burada nasıl bir yaşam şeklinin var olduğuna dair bilgi edinmek mümkündür. Buradaki ifadelere göre medreselerde dini ve tabii ilimler öğretildiği gibi bunların tıp eğitimine mahsus olanları da vardı. Bu medreseler genellikle büyük camilerin tamamlayıcısı olarak yapılırdı. Bunlar öğrencilerin yatıp kalkması için küçük odaları ve hocaların ders vermesi için birkaç büyükçe salonu olan binalardı. Medrese ifadesi üniversite denginde bir anlam taşıyordu. Bir çok camide; medrese yanındaki camilerde öğrenciye ders verilirdi. Dönemlere göre biçimsel oluşumlar incelendiğinde Çizelge 2.3 çıkarılabilir.

Çizelge 2.3 : Cumhuriyet öncesinde, dönemlere göre biçimsel analiz

<table>
<tr><td>Beylikler Dönemi</td><td colspan="2">Açık ve Kapalı Avlulu
Örnek:</td></tr>
<tr><td></td><td> 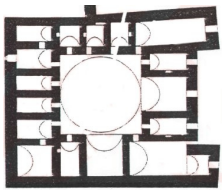
Yağıbasan Medresesi, Niksar, 1157, Danişmendoğulları, kapalı avlulu medrese tipi (Turcan, 1996)</td><td> 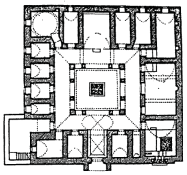
Zinciriye Medresesi, Diyarbakır, 12.yy, Arukoğulları, açık avlulu medrese tipi (Çınar, 1998)</td></tr>
<tr><td>Selçuklular Dönemi</td><td colspan="2">Açık ve Kapalı Avlulu
Örnek:</td></tr>
<tr><td></td><td> 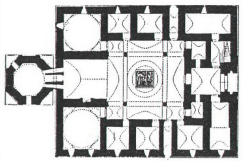
Ertokuş Medresesi, Isparta, 1224, kapalı avlulu medrese tipi (Turcan, 1996)</td><td> 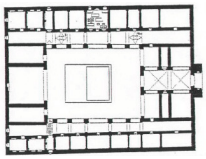
İzzettin Keykavus Şifahanesi, Sivas, 1217, açık avlulu medrese tipi (Turcan, 1996)</td></tr>
<tr><td>Osmanlıların İlk Dönemleri</td><td colspan="2">Geleneksel,Açık Avlulu-Eyvanlı
Örnek:</td></tr>
<tr><td></td><td colspan="2"> 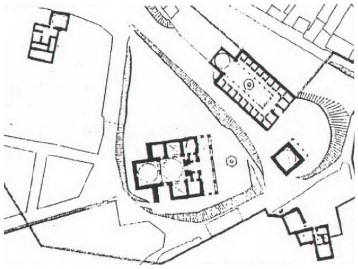
Yıldırım Beyazıd Külliyesi, Bursa, 1389, açık avlulu, eyvanlı medrese tipi (Turcan, 1996)</td></tr>
<tr><td>Osmanlıların İmparatorluk Dönemleri</td><td colspan="2">Revaklarla Çevrili, Birer Avlulu Medrese Tipi (3 temel eleman vardır; eyvan - dersane-mescit)
Örnek:</td></tr>
<tr><td></td><td colspan="2"> 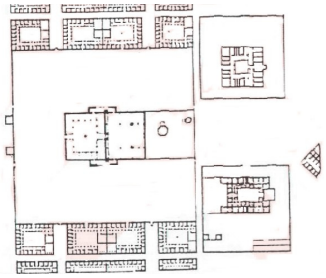
Fatih Külliyesi, İstanbul, 1463, avlulu, revaklarla çevrili medrese tipi (Turcan, 1996)</td></tr>
</table>

2.3.2 Türkiye'de yükseköğretimin Cumhuriyet sonrası gelişim süreci

Türk eğitim sistemi, 1923 yılında Cumhuriyet'in ilanından sonra uygulamaya koyulan köklü eğitim reformlarıyla tamamen yeniden yapılandırılmıştır. 1924 tarihli "Tevhidi Tedrisat Yasası" bu konuda atılan ilk önemli adım olmuştur. Bu yasayla medreseler kapatılmış, Darülfünun ise 'İstanbu Darülfününu' adını alarak tüzelkişilik kazanmıştır (Özen, 1999; Akt: Sönmezler, 2003). Cumhuriyet sonrası dönemde yükseköğretimde meydana gelen değişiklikleri, dönemlerindeki ilişkili olaylar ile eşleyerek Şekil 2.11'de olduğu gibi özetlemek mümkündür.

YÜKSEKÖĞRETİMİN GELİŞİMİ		
1924	MEDRESELERİN KALDIRILMASI	CUMHURİYETİN İLANINDAN SONRA TEVHİD-İ TEDRİSAT YASASININ İLANI
1933	TÜRKİYE'DE MODERN ÜNİVERSİTENİN BAŞLANGICI	2252 NOLU KANUNUN İLANI
1946	ÜNİVERSİTELERİN ÖZERKLİK STATÜSÜ KAZANMASI	2. DÜNYA SAVAŞI SONRASI YENİ YASAL DÜZENLEMENİN YAPILMASI
1950	AMERİKAN ÜNİVERSİTELERİNİN ÖRNEK ALINMASI	TEK PARTİLİ DÖNEMDEN ÇOK PARTİLİ DÖNEME GEÇİLMESİ
1961	ÜNİVERSİTELERİN GENİŞ ÖZERKLİK KAZANMASI	1961 ANAYASASI 120. MADDENİN İLAN EDİLMESİ
1973-78	ANADOLUDA ON YENİ ÜNİVERSİTENİN AÇILMASI	ANADOLUDA ÜNİVERSİTELERİN AÇILMAYA BAŞLAMASI
1981	ÜNİVERSİTELERİN, AKADEMİLERİN, YÜKSEKOKULLARIN YÖK ALTINDA BİRLEŞMESİ	12 EYLÜL DARBESİ SONRASI YÜKSEKÖĞRETİM KANUNUNUN ÇIKARILMASI
1992	21 ÜNİVERSİTENİN, 2 ENSTİTÜNÜN AÇILMASI (ANADOLUDA ÜNİVERSİTELERİN ARTMASI)	3837 NOLU KANUNUN İLANI
1993	BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ ADINDA ÖZEL ÜNİVERSİTENİN KURULMASI	23.08.1993 515 SAYILI KARARNAMENİN YAYINLANMASI
2001	BİR ÇOK ÜNİVERSİTENİN TEKNOKENTLER KURMAYA YÖNELİK HAREKETE GEÇMESİ	TEKNOLOJİ GELİŞTİRME BÖLGELERİ KURMA AMAÇLI 4691 SAYILI YASANIN YÜRÜRLÜĞE GİRMESİ
		MEYDANA GELEN SİYASİ OLAYLAR

Şekil 2.11 : Cumhuriyet sonrası Türk yükseköğretiminin gelişim süreci

Şekil 2.11'de bazı noktalara değinecek olunursa, 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarında kurulan pek çok üniversite bugünkü, İstanbul Teknik ve Mimar Sinan Üniversitesi gibi bazı üniversitelerin özü niteliğindedir diyebiliriz. Ayrıca Türkiye'de Cumhuriyetten günümüze üç önemli üniversite reformu yapılmıştır. Bu reformların ilki 1933, ikincisi 1946 ve üçüncüsü 1981 reformudur. Hemen her üç reform hareketinde de üniversite ara-üst organları ile üniversite ve fakülte organlarının

oluşumu ve görevleri üniversitenin demokratikliği ve özerkliğinin temel kriterleri olarak görülmüştür. 1933 ve 1981'de üniversite yöneticileri atama yolu ile getirilirken, 1946'da seçim yolu benimsenmiştir. Özetle söylemek gerekirse kararlarda 1933 Reformu kişilerin, 1946 Reformu kurulların, 1981 Reformu ise Yükseköğretim Kurulu yanında üniversite içinde kişilerin etkin ve ağırlıkta olduğu bir yönetim biçimi getirmiştir (Arslan, 2005) (Şekil 2.12).

Şekil 2.12 : Cumhuriyet sonrası dönemde yükseköğretimde üç önemli reform hareketi

2.4 Bölüm Sonucu

Türk yükseköğretiminin kökenleri sayılan medreselerden, batı tarzı yükseköğretime geçişe kadar olan süreçte etkin olan kurumlar ve özellikleri, yine aynı süreç içerisinde batıda etkin olan yükseköğretimler ile karşılaştırılmalı olarak Çizelge 2.4'de gösterilmeye çalışılmaktadır.

Çizelge 2.4'ün ışığında; günümüz üniversitelerinin temeli batıda 11. ve 12.yy'da kurulmuş olan Bologna, Paris, Oxford ve Cambridge Üniversiteleri olduğu kabul edilmektedir. Ortaçağ döneminde araştırmanın çok fazla olmadığı, mesleki eğitimin verildiği üniversiteler, Rönesans ile başlayan hümanist hareket ile bilimde ve sanatta özgürlük kazanmış, Aydınlanma Çağı'nda ise Ortaçağ'da üniversitelerde olmayan araştırma olgusunu kazanmıştır. 19. yy.'da Endüstri Devrimi ile kapitalizmin gelişimi ve 20. yy'da 2. Dünya Savaşı'nın etkisiyle üniversitelerde çeşitli reformlar meydana gelmiş ve bu reformlar yüksek öğretim alanında köklü değişikliklere neden olmuştur. Özellikle 2. Dünya Savaşı ardından Batı'da farklı kampüs modelleri türemiştir. İlk üniversite örneklerinden sayılan Cambridge ve Oxford kolej tipi üniversiteler olup kente entegre olmuş üniversite örnekleridir. Fakat 2. Dünya Savaşı ardından özellikle öğrenci sayısının artması ile Amerika'da kampüsleşme kavramı oluşmaya başlamıştır ve Cambridge ve Oxford örneklerinden farklı olarak kent dışı kampüsleri gözlemlenmiştir.

Çizelge 2.4 : 11.yy-19.yy arası aynı dönem Türk ve Batı yükseköğretim yapılarının karşılıklı gelişimi

ANADOLU'DA ÜNİVERSİTE GELİŞİM SÜRECİ					BATI'DA YÜKSEKÖĞRETİMİN GELİŞİM SÜRECİ			
İSLAMİYETLE BERABER MEDRESELER OLUŞMAYA BAŞLAMIŞTIR. TÜRKLERİN 1071'DE ANADOLU'YA GELMESİYLE DE MEDRESLER ANADOLU'DA YAYILMAYA BAŞLAMIŞTIR.					1088	BELOGNA ÜNİVERSİTESİ	İLK ÜNİVERSİTE	ÖĞRENCİ FİNANSÖR.
XII.YY	ZİNCİRİYE MEDRESESİ	MARDİN	ARTUKOĞULLARI	AÇIK AVLULU MED. TİPİ	1161	PARİS ÜNİVERSİTESİ	FAK. ÖZERK	KAT. KİLİSESİ FİNANSÖR.
1157	YAĞIBASAN MEDRESESİ	NİKSAR	DANİŞMENDOĞULLARI	KAPALI AVLULU MED. TİPİ	1168	OXFORD ÜNİVERSİTESİ	FAK. ÖZERK	KAPALI AVLULU KOLEJ TİPİ
1224	ERTAKUŞ MEDRESESİ	ISPARTA	SELÇUKLU DÖN.	KAPALI AVLULU MED. TİPİ	XIII. YY'IN 2. YARISINDAN İTİBAREN DEKANLIK VE REKTÖRLÜK SİSTEMİ OLUŞMAYA BAŞLIYOR. XIV.YY'DA AVRUPADAKİ BÜTÜN OKULLARA YAYILIYOR			
1237	HUAND HATUN MEDRESESİ	KAYSERİ	SELÇUKLU DÖN.	AÇIK AVLULU, İKİ EYVANLI				
1331'DE İLK OSMANLI MEDRESESİ ORHAN GAZİ TARAFINDAN BİR KİLİSENİN MEDRESEYE DÖNÜŞTÜRÜMESİ İLE MEYDANA GELMİŞTİR.					ORTAÇAĞ AVRUPAS ÜNİVERSİTELERİNDE ARAŞTIRMA YOKTUR MESLEKİ ÖĞRT. MEVCUTTUR. TOULOUSE(1229),SALAMANCA(1229),SARBORNE(1252),PRAG(1348)ERFURT(1392)			
1463-1471TARİHLERİ ARASINDAKİ MEDRESELER FAHTİH MEDRESELERİ/SAHN-I SEMAN MEDRESELERİDİR. BU MEDRESELERLE SÜREYE DAYALI EĞİTİM, DERS GEÇME SİSTEMİNE DAYALI EĞİTİME GEÇİLMİŞTİR					1454	ALMANYA TRİERE ÜNİVERSİTESİ	PAPALIK KARARNAMESİ ESAS ALINIYOR.	FAKÜLTER ŞEKLİNDE BÜYÜMÜŞTÜR. KENTLE İLİŞKİ KURAMAMIŞTIR. KENTLERİ KENDİLERİ İÇİN YARATMIŞLARDIR.
1471	FATİH KÜLLİYESİ	İSTANBUL	FATİH SULTAN MEHMET	16 ADET MEDRESE VE DARÜŞŞİFA MERKEZDE CAMİ ETRAFTA MED.	1459	ALMANYA İNGOLSRADT ÜNİVERSİTESİ		
15.YY YAPISI OLAN BEYAZIT KÜLLİYESİ ÇAĞDAŞ KAMPÜSLEŞMENİN BAŞLANGICIDIR. CAMİ+HASTANE+TIP +YEMEKHANE FONKSİYONLARI BERABERDİR.					1465	MACARİSTAN BUDAPEŞTE ÜNİVERSİTESİ		
1488	II. BEYAZID KÜLLİYESİ	EDİRNE	SULTAN II. BEYAZIT	TIP MEDRESESİ VE DARÜŞŞİFA BULUNUR	1490	İSVİÇRE BASEL ÜNİVERSİTESİ		
1550-1557 :SÜLEYMANİYE MEDRESELERİDİR.OSMANLI'NIN İLK TIP OKULU DARÜTTIP BU MEDRESELERDE YER ALIR. DARÜŞ-ŞİFA,DARÜL AKİR(ECZ.),DARÜZZİYAFE,TABHANE VE İMARETHANE İLK KEZ AÇILIYOR.					1500-1800 YILLARI ARASINDA KİLİSENİN ÜNİVERSİTELER ÜZERİNDEKİ ETKİSİ AZALIR			
1557	SÜLEYMANİYE KÜLLİYESİ	İSTANBUL	KANUNİ S. SÜLEYMAN	ÇİFT AVLULUDUR. DÖRT ADET BÜYÜK MEDRESESİ VARDIR	WITTENBERG(1502), ALCATA(1508),MARBURG(1527),KOENİGSBERG(1544),JENA(1558),LEİDEN(1575) HELMSTADT(1576)			
16. YY'DA MEDRESE SİSTEMİNDE ÇÖKÜŞ GÖZLEMLENİR.								
1800'LERE KADAR BÜYÜK GELİŞİMLER GÖZLENMEMİŞTİR.					1800'LERDE BİLİMLERİN GELİŞMESİ VE ÇEŞİTLİ UZMANLIK ALANLARINA AYRILMASI DOĞRULTUSUNDA, ÇEŞİTLİ BİLİM DALLARININ KENDİ KENDİNE YETERLİ BİRİMLER ŞEKLİNDE KURUMSALLAŞMIŞTIR.			
III. SELİMDEN SONRA EĞİTİM DAHA BAĞIMSIZ HALE GELMEYE BAŞLAMIŞTIR					1799	İNGİLTERE'DE THE ROYAL INSTITUTE	ARMATÖR VE BİLİM ADAMLARNIN YERLERİNİ PR. ARŞTIRMACI VE ÖĞ. ÜYELERİ ALIYOR.	BİLGİNİN YAYILMASI BULUŞLARIN KULLANILMASI VE GÜNLÜK YAŞAMA KATKISI AMAÇ EDİNİLİYOR.
1773	MÜHENDİSHANE-İ BAHRI HÜMAYUN	İSTANBUL	SULTAN III.MUSTAFA	DENİZCİLİK OKULUDUR. İ.T.Ü BU KURUMUN DEVAMIDIR.				
1793	MÜHENDİSHANE-İ BERRİ HUMAYUN	İSTANBUL	SULTAN III. SELİM	HARİTACILIK VE GEMİ İNŞAATI OKULUDUR VE İ.T.Ü 'NÜN ESKİ ADIDIR.				
1827	TIPHANE-İ AMİRE	İSTANBUL	SULTAN II.MAHMUT	MODERN TIP EĞİTİMİNİN BAŞLANGICI	XVIII. YY'IN SONLARI İLE XIX. YY'IN BAŞLARINDA NAPOLYON KİLİSELERİN ÜNİVERSİTELER ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİ AZALTABİLMEK AMACIYLA BİRÇOK ÜNİVERSİTEYİ KAPATMIŞ VEYA YENİDEN YAPILANDIRMIŞTIR.1806 YILINDA MERKEZİ İMPARATORLUK ÜNİVERSİTESİNİ KURMUŞTUR.			
1834	HARP OKULU	İSTANBUL	SULTAN II.MAHMUT	SUBAY YETİŞTİRME AMACI İLE KURULMUŞTUR.				
1863'DE ÜNİVERSİTE DÜZEYİNDEKİ İLK YÜKSEKÖĞRETİM KURUMU DARÜL FÜNUN KURULUYOR. DARÜL FÜNUNI OSMANI-DARÜL FÜNUNI SULTANİ-DARÜL FÜNUNU ŞAHANE-İSTANBUL DARÜL FÜNUNU								

Türk yükseköğretimindeki gelişime bakıldığında ise günümüz üniversitelerinin temeli sayılan Ortaçağ Avrupası üniversitelerine karşılık varlığını 1924 Tevhidi Tedrisat Kanunu'nun ilanına kadar sürdüren "medresler" görülmektedir. Bu bağlamda Türk yükseköğretiminde günümüz üniversitesine temel oluşturan üniversitelerin geçmişinin 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarına dayandığı ve batıda özellikle 2. Dünya Savaşı ardından yaşanmış olan hareketlenmelerin Türkiye'nin 80'lerden ve 90'lardan sonra yaşadığı söylenebilir.

3. ÜNİVERSİTE KAMPÜSLERİNDE PLANLAMA

Üniversite yapıları tarihsel süreç içerisinde, bir çok faktöre bağlı olarak değişim göstermiştir ve göstermeye de devam etmektedir. Bu bağlamda çalışmanın ikinci bölümünde, çalışmaya taban oluşturması açısından üniversitelerin tarihsel gelişim süreci irdelenmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümde ise; üniversite kampüsleri, fiziksel ve kavramsal bileşenler bağlamda irdelenerek, biçimsel gelişiminde etkili olan durumlardan bahsedilmektedir.

Gelişen koşullarla beraber üniversite kampüs planlamasında birçok sosyo-ekonomik girdiyi göz önünde bulundurmanın gerekli hale geldiği görülmektedir. Üniversite kampüs planlamasında yalnızca iyi bir mekan oluşturmak değil, aynı zamanda ileriye dönük yaklaşımlara sahip olabilmek ve disiplinler arası söylemler için gereksinimleri karşılamak da büyük önem taşır. Bu bağlamda üçüncü bölümde üniversite kampüsleri fiziksel ve kavramsal bileşenler bağlamında günümüz koşullarıda dikkate alınarak, irdelenmektedir. Planlamanın başlangıç safhası olarak da kabul edebileceğimiz lokasyon stratejileri; üniversitelerin kent içi ve kent dışında olma durumları üzerinden ele alınmakta, kampüs planlamasında etkili olan faktörlerden ve süreçlerden bahsedilmektedir. Ayrıca üniversite-kent ilişkisi kurulması adına sahip olunan planlama yaklaşımlarının ifadesini daha anlaşılabilir kılacağı düşünülerek, "organizasyonel", "reorganizasyonel" ve "dönüşümsel" planlama yaklaşımları olarak bir sınıflandırma yapılarak, bu kavramsal sınıflama, örnekler üzerinden açıklanmaktadır.

3.1 Üniversite Kampüsleri-Kent İlişkisi: Lokasyon Stratejileri

Tarihsel süreç içerisinde üniversitelerin gelişimi incelendiğinde, ilk üniversitelerin şehir içinde geliştiği gözlemlenir. 2. Dünya Savaşı ardından ise gereksinimlerin değişmesi ile baraber kent dışı kampüsler görülmektedir. Bu bağlamda çalışmada üniversite kampüsleri; lokasyon stratejisi üzeriden, kent içi üniversiteler ve kent dışı üniversiteler olmak üzere iki genel başlık altında ele alınmaktır.

Amerika'da kentten tamamen bağımsız bir yerleşme modeli olarak ortaya çıkan üniversite kampüsü, gelişim süreci içinde "kentin bir mokrokozmu" olarak kabul edilmiş ve çeşitli kentsel işlevleri yüklenmiştir (Turner, 1995). Amerikan üniversitelerinin kent dışındaki biçimsel çeşitlenmesi iki başlıkta ele alınabilir;

- İlk Amerikan üniversiteleriyle ortaya çıkan, Amerikan Devrimi sonrasında biçimlenen ve Endüstri Devrimi sonrasında kurulan Land-Grant üniversiteleriyle yaygınlaşan "kent dışı park kampüsleri",
- 19. yüzyılın sonlarında Alman üniversitesinin etkisiyle yaşanan kent içine geri dönüş çabalarının sonucu olarak ortaya çıkan "kent içi kampüsleri". (Sönmezler, 2003)

Kent içi ve kent dışı üniversitelerin gelişim durumuna Türkiye'de bakıldığında; 1950'li yıllara kadar üniversitelerin kent içinde yerleşik olduğu görülmektedir. Daha sonraki dönemlerde ise sebeplerinin bölüm 3.1.2'de belirtildiği nedenlerden dolayı öncülüğünü ABD'nin üstlendiği kent dışı kampüslerde gelişim göstermeye başlamıştır (Türeyen, 1999). Günümüzde de hem kent içi hem de kent dışı kampüslerin gelişimi devam etmektedir.

3.1.1 Kent içi kampüsler

Şehir içindeki üniversitelerin gelişim tarihi, aynı zamanada üniversitelerin tarihidir. İlk üniversiteler şehir içindeki bazı evlerde eğitime başlamıştır; zaman içinde kilisenin himayesindeki kolejlerden şehir içinde üniversite mahalleri oluşturmaya yönelen bir tarihsel gelişim göstermiştir. Britanya'da ise Oxford ve Cambridge, üniversite kentlerine dönüşmüşlerdir (Sönmezler, 1995).

Üniversiteler, tarihi gelişim içinde, kent içindeki ayrı kolejler durumundan, ortak binalardan oluşmuş üniversiteler haline gelirlerken, aynı üniversiteyi oluşturan binaların kent içinde belli bir bölge içinde yoğunlaşmış olarak, değişik yerlere dağılmış oldukları görülmektedir. Bu duruma ülkemizden örnek olarak; Ankara Üniversitesi'nde ve Ayazağa Kampüsü kurulmadan önce İTÜ'de rastlanmaktadır (Erkman, 1990).

Kentlerin, henüz birkaç küçük kentten oluşmuş metropollere dönüşmesinden önce, ulaşımın yaya olarak yapılabildiği mesafelerde yer alan farklı binalar büyük iletişim sakıncaları taşımadıkları gibi, kent açısından olumlu katkılar getiriyorlardı. Kent içi

üniversitelerin başlıca sorunu olan gelişme ve büyüme, kent topraklarının henüz yoğun olarak kullanılmamış olması sonucu kısmen çözülebiliyor, yeni binalara, gelişme ve büyümelere imkan bulunuyordu (Erkman,1990).

Kentin merkezinde olan ETH Zentrum, IIT ve MIT gibi üniversitelerin elverişli konumları, monokültür strüktürdeki kent içi kampüslerin beraberinde getirebileceği dezavantajları azaltan üniversite kampüslerine örnek olarak gösterilebilir (Şekil 3.1, Şekil 3.2, Şekil 3.3).

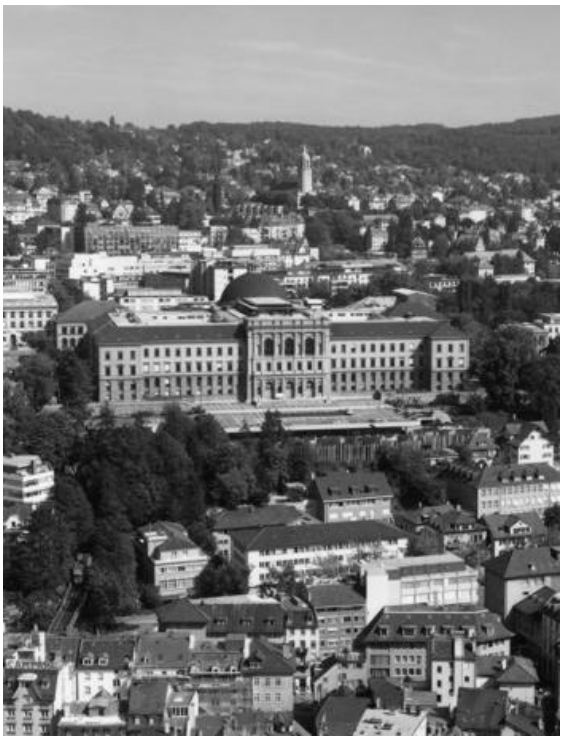

Şekil 3.1 : ETH Zentrum, Zurich, İsviçre (Url-5)

Şekil 3.2 : IIT, Illinois, Chicago, Amerika (Url-6)

Şekil 3.3 : MIT, Cambridge, Amerika (Url-7)

Kent içi üniversitelere ülkemizden örnekler olarak da; İstanbul Teknik Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Akdeniz Üniversitesi, Mimar Sinan Üniversitesi, Yıldız Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi gösterilebilir. Bu örnekler geçmişi daha eskiye dayanan üniversite kampüs örnekleridir. Ülkemizden son dönem örneklerine bakıldığında ise kent içi üniversite örneği olarak Kadir Has Üniversitesi, Bahçeşehir Üniversitesi, Haliç Üniversitesi ve Bilgi Üniversitesi sayılabilir.

Yukarıda bahsedilen ülkemiz örneklerinden son dönem örneklerine bakıldığında bu üniversite kampüslerinin kent içinde kurulup, burada gelişim gösterdiği görülmektedir. Fakat aynı durum geçmişi daha eskiye dayanan örnekler olarak sayılmış üniversitelerin, hepsi için söylenemez. Örneğin Ege Üniversitesi ve İTÜ Ayazağa Kampüsü kuruldukları dönemde kent merkezinden uzak durumda iken günümüze gelindiğinde kent merkezinin içerisinde yer aldıkları görülmektedir. Bu bağlamda üniversitelerin çevrelerini geliştirici potansiyele sahip oldukları söylenebilir.

- **Ege Üniversitesi Kampüsü**

Ege Üniversitesi Kampüsü, İzmir-Manisa yolu üzerinde Bornova ilçesinde 1955 yılında kurulmuş bir üniversite örneğidir. İlk kurulduğu dönemde 300 hektarlık düz bir alan üzerine kurulan üniversite (Cemaligil, 1967), günümüzde 3450 dekar alan üzerinde oturmaktadır. İlk kurulduğu dönemde kent merkezinden uzak konumda yer alan Ege Üniversitesi'nin bulunduğu yer "Bornova" 1958 yılında ilçe statüsü kazanmıştır ve Bornova 1960'lı yıllardan itibaren giderek öğrenci kenti olmaya başlamıştır. Üniversitenin kampüs civarındaki olumlu bir etkisi olarak da 1970'li yıllarda büyük kentlere yönelen kitlesel göçlerin yarattığı plansız yerleşime ve

gecekondulaşmaya engel olduğu söylenebilir (http://www.bornova.bel.tr/detay.php?SayfaID=192).

Bornova ve yakın civarında Ege Üniversitesi Kampüsü

Ege Üniversitesi Kampüsü ve çevresi

Ege Üniversitesi Kampüsü yapılaşması

Şekil 3.4 : Ege Üniversitesi Kampüsü'nün konumu

Günümüz durumuna bakıldığında Ege Üniversitesi kent içinde uluşımı oldukça kolay ve önemli bir noktada yer almaktadır. Ege Üniversitesi Kampüsü'nün bu bağlamdaki durumu Şekil 3.4'de gösterilmektedir.

- **İstanbul Teknik Üniversitesi Ayazağa Kampüsü**

İTÜ'nün gelişimine bakıldığında; Gümüşsuyu'ndaki eski kışla'da konumlanan mektebin, daha sonra Taşkışla ve Maçka Silahhanesi binalarının İTÜ'ye verilmesiyle İTÜ büyümüştür ve öğrenci sayısı ile birlikte öğretim kadrosu da gelişmiştir. Daha sonra 1970'lerden başlayarak Maslak'ta İTÜ Ayazağa Kapüsü gelişmeye başlamıştır (http://www.itu.edu.tr/?itu-hakkinda/tarihce).

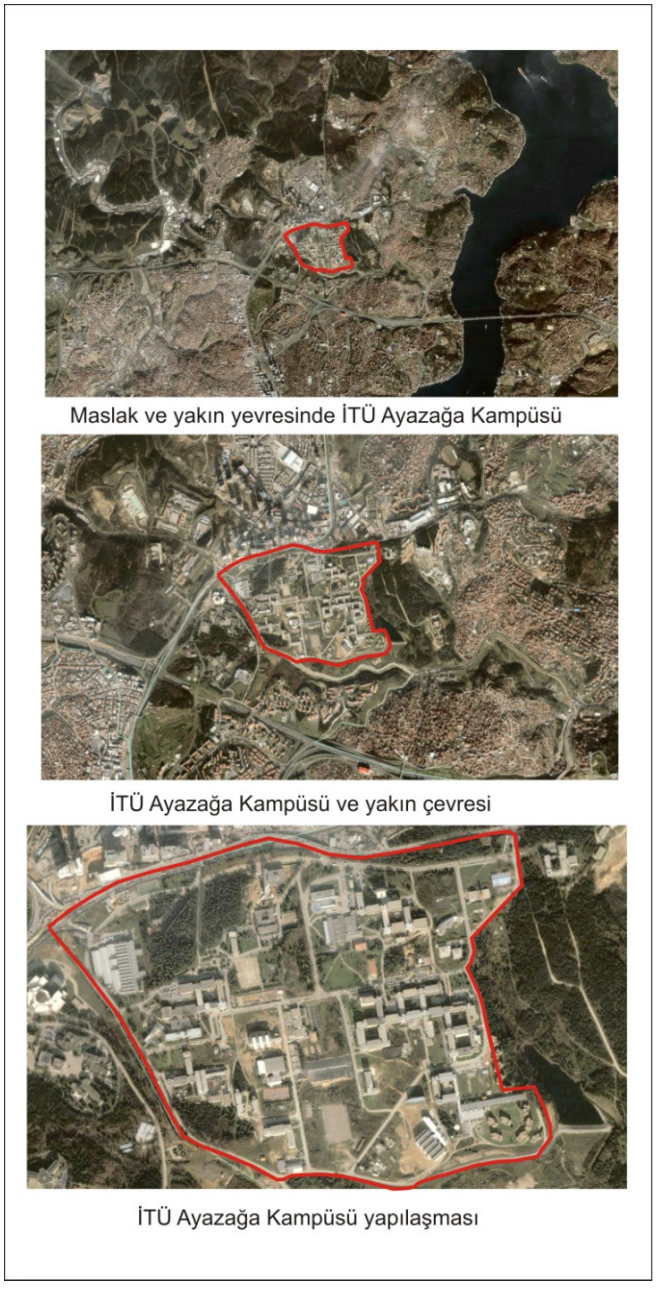

Şekil 3.5 : İTÜ Ayazağa Kampüsü'nün konumu

İTÜ'nün yayınlamış olduğu "İstanbul Teknik Üniversitesi Ayazağa Kampüsü 1972-1984" (1973) adlı yayında Ayazağa Kampüsü'nün açılmasına ilişkin şu açıklamada bulunulmuştur; *"İstanbul Teknik Üniversitesi'nin halen yerleşmiş bulunduğu 12 hektar alanda gelişme imkanları kalmamıştır. Yeni kurulacak teknik üniversitede, bünyesinde bulunan bugünkü teknik tesislerin daha geniş anlamda programlanacağı düşünülürse, şehrin dışında şehir merkeziyle kolay bağlantısı bugünkü arazinin seçimi zorunlu olmuştur. Son gelişmelere göre de arazinin meskun bölgelere yakın olması, şehir merkezi ile bağlantı kolaylığı göz önüne alınarak, yeni teknik üniversitenin buraya yerleştirimesi kararlaştırılmıştır."* Bu bağlamda da anlaşılabileceği gibi yeni kurulduğu dönemde kent merkezinde yer almayan İstanbul Teknik Üniversitesi Ayazağa Kampusü, günümüz koşullarında konum olarak, 247 hektarlık bir alanda Maslak'ta, yeni iş merkezlerine, Büyükdere Caddesi ve İstinye Yolu'na yakınlığı ile kent içinde ulaşımı oldukça kolay önemli bir noktadır (http://www.itu.edu.tr/?itu-hakkinda/mekanlar). İTÜ Ayazağa Kampüsü'nün bu bağlamdaki durumu Şekil 3.5'de gösterilmektedir.

3.1.2 Kent dışı kampüsler

Üniversiteler özellikle 1960 ve sonrasında Avrupa başta olmak üzere kent dışında konumlanmaya başlamıştır. Bunların başlıca sebeplerini Erkman (1990) üç maddede toplamıştır.

1. Gelişmenin sınırlanması: Yeni fakülte ve yüksek okulların açılmasıyla öğrenci sayısında olan artışa cevap verecek yeni binaların kent içinde bulunamaması.
2. İletişim ve ulaşım araçlarında gelişmeler: İletişim ve ulaşım araçlarının gelişmesi kent dışı kampüsleşmeye olanak sağlamıştır.
3. Prestij sembolü: Büyük alanlarda en gelişmiş teknolojilerle donatılmış üniversite inşa etmek yöneticilerce prestij sembolü olmuştur.

Erkman (1990), kent dışı kampüslerinin hem olumlu hem de olumsuz yönlerinin olduğundan bahsetmektedir. Kent dışı kampüslerin beraberinde getirdiği sorunlara bakıldığında; üniversiteler kent içinde konumlanırken; kitaplıkları, seminer ve kongreleriyle, müze, sergi ve enstitüleriyle topluma kültürel imkanlar sağlarken, aydın-halk ilişkisini kurabilmekteydi. Fakat üniversitelerin kent dışında konumlanmaya başlaması ile üniversitelerin toplumun gelişmesine olumlu etkileri zedelenmeye başlamıştır (İnceoğlu, 1982; Akt: Erkman, 1990). Kent dışı

kampüslerin olumlu yönleri olarak ise yeni ve teknolojik bakımdan ileri mekanlarda öğretim ve araştırma yapabilme imkanlarının sağlanabilmesi, gelişebilme ve büyüyebilme imkanların var olması, bilim dalları ve disiplinlerarası iletişim kolaylığının sağlanabilmesi, kampüs içinde ulaşım kolaylığının ve ortak tesislerin yoğun kullanılabilmesinin sağlanabilmesi sayılabilir (Erkman, 1990).

Kent dışı kampüsler; kent merkezine uzak alanları, gelişen ve kentsel yoğunluğa sahip alanlara dönüştürmeye yönelik potansiyele sahiptir. Bu potansiyel tüm bölgenin gelişimini önemli derecede etkiler. Örnek olarak Stanford Üniversitesi ve Silicon Vadisi verilebilir (Şekil 3.6 ve Şekil 3.7). Bu birimler ilk olarak üniversitenin idaresinde gelişim gösterirken, daha sonra kendi yaşam alanlarını oluşturmuşlardır.

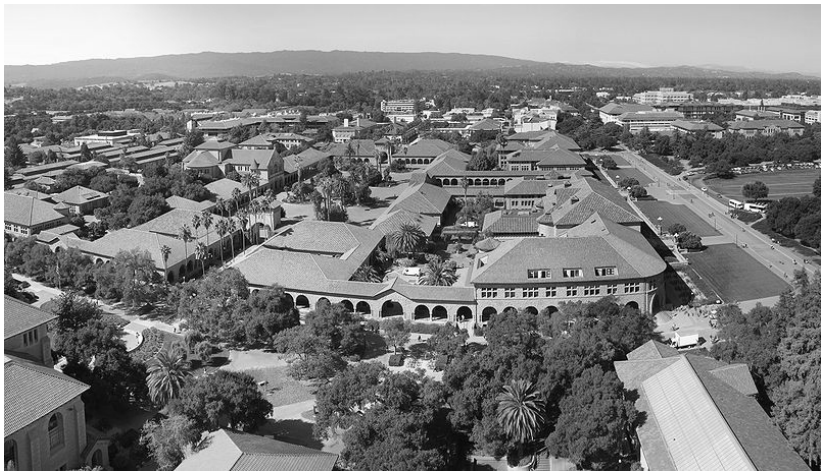

Şekil 3.6 : Stanford Üniversitesi, California, Amerika (Url-10)

Şekil 3.7: Silikon Vadisi, Northern California, Amerika (Url-11)

Kent dışı kampüslerin değerlendirilmesinde, bir diğer yaklaşım da küçük şehirler içinde gelişen kampüslerdir. Bu bağlamda, Berlin Adlershof, Uithof ve ETH Bilim Kenti ele alındığı taktirde; bu üniversitelerde, paradoksal olarak kentten ayrı olma algısını gidermekten çok, kenti yeşil alana getirme gayretleri desteklenmektedir. Bu

kampüs projeleri, geleneksel kentte bulunan tüm fonksiyonları içersine dahil ederek veya benzeterek, kendine yetebilen otarşik bölgeler geliştirmektedir (Hoeger ve Christiaanse, 2007) (Şekil 3.8, Şekil 3.9 ve Şekil 3.10).

Şekil 3.8 : Humboldt Üniversitesi, Adlershof, Berlin, Almanya (Url-12)

Şekil 3.9 : Utrecht University, Uithof, Hollanda (Url-13)

Şekil 3.10 : ETH Hönggerberg Üniversitesi Bilim Kenti, Zurich, İsviçre (Url-5)

Hoger'a göre; Avrupa'da 1960 sonrası kampüsleri şimdi kimlik krizi içindedir ve büyük revizyona gitmektedir. Asya'da ise son dönem gelişmelere bakıldığında böyle bir durum görülmemektedir. Bir çok Asya ülkesinde sessiz ve konsantre durumdaki tek fonksiyonlu kampüsler problem olarak algılanmamaktadır. Aksine gelişmenin sembolü olarak görülmektedir. Buna örnek olarak, Çin'deki kampüs şehirlerinden (city of campuses) oluşan Guangzhou Üniversitesi gösterilebilir (Şekil 3.11). On tane üniversite kampüsünden oluşan yaygın tipteki ve bu alanda öğrencilerin ve personelin hayatlarını geçirebilmesini sağlayabilecek her türlü alt yapı mevcuttur (Hoeger ve Christiaanse, 2007).

Şekil 3.11 : Guangzhou Üniversitesi, Guangzhou, Guangdong, Çin (Url-14)

Kent dışı kampüslere örnek olarak; Guangzhou Üniversitesi (Şekil 3.11), Silikon Vadisi (Şekil 3.7), ETH Bilim Kenti (Şekil 3.10), Free Berlin Üniversitesi, Konstanz Üniversitesi, Cottbus Teknik Üniversitesi, Alicante Üniversitesi, Delft Teknoloji Üniversitesi, Utrecht Üniversitesi (Şekil 3.9), Swiss Federal Teknoloji Enstitüsü gösterilebilir.

Kentdışı kampüslere ülkemiz örnekleri olarak ise Gebze İleri Teknoloji Enstitüsü, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Celal Bayar Üniversitesi Muradiye Kampüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi Kaynaklar Kampüsü, ODTÜ Ankara Kampüsü ve Harran Üniversitesi Osmanbey Kampüsü gösterilebilir.

Bahsedilen örnekler arasından ülkemizin ilk kampüslerinden sayılabilecek, ODTÜ Kampüsü'ne bakıldığında birçok ilki içermesi bakımından Türkiye için önemli bir örnektir. Yarışma projesi ile oluşturulan kampüs master planında kent dışı olarak kurulan kampüs, zaman içerisinde çevresinde yeni bir kentsel alan geliştirmiştir. Bu örnek yanında Harran Üniversitesi Osmanbey Kampüsü de yarışma projesi ile masterplanı oluşturulmuş bir son dönem kentdışı kampüs örneğidir. Bu bağlamda farklı dönemlerde kurulmuş olan ODTÜ Ankara ve Harran Üniversitesi Osmanbey Kampüsleri'ne, kent dışı kampüsleri daha iyi açıklayabilmek adına aşağıda yer verilmektedir.

- **ODTÜ Ankara Kampüsü**

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Türkiye'nin ilk kampüs üniversitesi olarak anılmaktadır. 1956 yılında Kızılay'da Müdafaa Caddesi'nde Emekli Sandığı'na ait küçük bir bina ile TBMM arkasındaki barakalarda eğitime başlayan ODTÜ'nün bugünkü mevcut arazisine taşınması 1963 yılında gerçekleşmiştir. Dönemin idari heyeti tarafından uzmanların görüşleri alınarak önerilen Balgat, Etimesgut gibi Ankara'nın az gelişmiş bölgeleri arasından seçilen kampüs arazisi, o dönemde ODTÜ'nün bugünkü görüntüsünden oldukça uzak, üzerinde yer alan bir kaç yapı dışında uçsuz bucaksız Anadolu bozkırının el değmemişliğine sahip bir alandır (Savaş, 2008; Akt: Keskin, 2008) (Şekil 3.12). Ağaçlandırma kampanyasıyla yeşermeye başlayan ODTÜ Kampüsü orman kuran ilk üniversite olma ünvanını da kazanmıştır (Keskin, 2008).

Şekil 3.12 : ODTÜ Ankara Kampüsü, Altuğ-Behruz Çinici (Keskin, 2008)

1961'den bugüne yapılaşmaya devam eden ODTÜ Ankara Kampüsü ve binalarının en önemli özelliklerinden biri de, kampüs planlaması da dahil olmak üzere çok sayıda projenin mimari yarışmalar yoluyla elde edilmiş olmasıdır. Bu nedenledir ki Tanyeli de, ilk kez gündeme gelmesinden itibaren, temelindeki akademik farklılık yaklaşımıyla ilişkili bir mimariye sahip olması; bir yerleşke olarak tasarlanması, sadece öğretim yapılarını değil, akademik camiayı toplumsal tesisleri de içermesi öngörülen; üzerindeki her yapının "tasarlandığı" ODTÜ'nün, hemen her yapının projelendirildiği ama pek azının tasarlandığı bir ortamda ender bir Türkiye istisnası olduğunu ifade etmektedir (Tanyeli, 2008; Akt: Keskin, 2008).

Ankara merkez›den 20 km uzaklıktaki ODTÜ Kampüsü

ODTÜ Kampüsü ve çevresi

ODTÜ Kampüsü yapılaşması

Şekil 3.13 : ODTÜ Ankara Kampüsü'nün konumu

Günümüz durumuna bakıldığında ise kampüs alanı 45.000 dekardır, orman alanı ise 30.430 dekar büyüklüğündedir ve Ankara'nın merkezinden 20 km uzaktaki Eymir Gölü'nüde içine almaktadır. Bu bağlamda ODTÜ, bozkır bir araziye kurulmuş olmasına rağmen hem büyük bir yeşil alan oluşturarak, hem de kendi kampüs alanı

içerisinde ve çevresinde aktivite alanları oluşturarak bulunduğu bölgeye katkı sağladığı ve yeni bir kentsel alan oluşturduğu söylenebilir. ODTÜ Ankara Kampüsü'nün konumu Şekil 3.13'de gösterilmektedir. ODTÜ günümüz durumunda merkezleşmiş ve etrafında yeni bir kentsel alan geliştirmiş bir üniversite örneği olarak gösterilebilir, bu bağlamda merkezleşmiş olan ODTÜ, İTÜ ve Ege Üniversitesi kadar kent merkezinde olmadığı için kentdışı kampüs başlığı altında anlatılmaktadır.

ODTÜ sadece çevresinde yeni bir kentsal alan geliştirmemiştir, aynı zamanda Kuzey Kıbrıs'a kurmuş olduğu kampüsü ile üniversitelerin etki alanlarının büyüklüğünü göstermektedir. ODTÜ Kuzey Kıbrıs Kampüsü, Türkiye Cumhuriyeti ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin daveti üzerine, her iki ülkenin hükümetleri ve ODTÜ Rektörlüğü arasında 2000 yılında imzalanan üçlü-protokol ile başlatılan büyük ölçekli bir yükseköğretim projesidir (www.kkk.odtu.edu.tr/about/ncc.php).

ODTÜ Kuzey Kıbrıs Kampüsü, Başkent Lefkoşa'nın 50 km batısında, 12.000 nüfuslu Güzelyurt kentinin 6 km kuzeyinde yer alan Kalkanlı bölgesinde, KKTC Hükümeti tarafından tahsis edilen 3385 dönümlük bir arazi üzerinde kurulmuştur (www.kkk.odtu.edu.tr/about/ncc.php). Kent dışı kampüs olarak değerlendirebileceğimiz ODTÜ Kuzey Kampüsü merkezi kuzey ve güney platoları bağlayan bir noktada yer almaktadır (http://arkiv.arkitera.com/p4922-odtu-kuzey-kibris-kampusu-kampus-yonetim-binasi-kutuphane-bilgi-islem-merkezi-mimari-yarisma- projesi---1-odul.html).

- **Harran Üniversitesi Osmanbey Kampüsü**

Kent dışı kampüslere bir diğer örnek de geçmişi çok eskiye dayanmayan ve gelişimini sürdürmekte olan, Güneydoğu Bölgesi'ndeki Harran Üniversitesi Osmanbey Kampüsü'dür. Harran Üniversitesi, Şanlıurfa il merkezi ve ilçelerinde bulunan çok sayıda binada faaliyetlerini sürdürmektedir. En büyük merkez kampüsü ise Osmanbey Kampüsü'dür. Şanlıurfa'ya 18 km. uzaklıkta, Şanlıurfa-Viranşehir karayolu üzerinde, 27 km^2 alan içerisinde toplam inşaat alanı 315.000 m^2 olan Osmanbey Kampüsü (Şekil 3.14) için 1995'de proje yarışması yapılmıştır. Proje yarışması ile beraber sosyo-ekonomik ve kültürel yaşamın yapısal değişikliğine ve Güneydoğu Anadolu Projesinin yaşama geçirilmesi sürecine önemli ölçüde etki edeceği düşünülen Harran Üniversitesi'nin, çağın gereklerine uygun bir eğitimi

yapacak üniversite kampüsüne kavuşturmak ve günün mimarlık, mühendislik ve sanat anlayışı çerçevesinde, işletme, ilk tesisi maliyetleri yönünden optimal çözümleri bulmak ve güzel sanatları teşvik etmek amaçlanmaktadır (http://www.gap.gov.tr/Turkish/Altyapi/etudt7.html).

Şanlıurfa Mardin karayolu üzerinde Harran Üniversitesi Osmanbey Kampüsü

Harran Üniversitesi Osmanbey Kampüsü ve yakın çevresi

Harran Üniversitesi Osmanbey Kampüsü yapılaşması

Şekil 3.14 : Harran Üniversitesi Osmanbey Kampüsü'nün konumu

Üniversitenin esas büyük yerleşimi olarak kabul edilen Osmanbey Kampüsü'nün altyapı ve inşaat çalışmaları henüz bitmediğinden birimlerin bir kısmı diğer

kampüslerde hizmet vermektedir. İnşaat çalışmaların bitmesi ile beraber tüm üniversite birimleri Osmanbey Kampüsü'ne taşınacaktır (http://www.sp.gov.tr /documents/planlar/HarranUniversitesiSP0913.pdf). Diğer yandan kurumsal işbirliklerinin beraberinde getirdiği fonksiyonlar olarak, şaraplık bağ alanları, modern hayvancılık, tohum üretim merkezi ve meyve adaptasyon çalışmalarına devam edildiği uygulama alanları ve ziraat fakültesinin uygulama alanları Osmanbey Kampüsü'nde bulunan şu anki fonksiyonlardandır. Üniversitenin kampüs dışındaki diğer birimlerinin de Osmanbey Kampüsü'nde toplanması, yapımı süren Araştırma ve Uygulama Hastenesi'nin, kreş ve ilköğretim okulunun tamamlanması, postane ve bankacılık hizmetlerinin geliştirilmesi, alışveriş merkezlerinin açılmasına zemin hazırlanması, 2013 yılına kadar bitirilmesi planlanmakta olan oluşumlardır (http://www.sp.gov.tr/documents/planlar/Harran UniversitesiSP0913.pdf). Bu bağlamda şuanki durum ve ilerideki planlanan durum düşünüldüğünde, Osmanbey Kampüsü'nün kendi içinde ve çevresinde yeni bir kentsel alan oluşturmaya yönelik potansiyele sahip olabileceği söylenebilir.

Kentdışı kampüs örneklerinden ODTÜ Ankara Kampüsü yaklaşık 50 yıllık bir geçmişe sahipken, Harran Üniversitesi Osmanbey Kampüsü ise yaklaşık 10 yıllık bir geçmişe sahiptir. Bu bağlamda da geçmişi daha önceye dayanan ODTÜ Kampüsü'nün kendi içerisinde ve çevresinde yeni bir kentsel yaşam alanı oluşturduğu söylenebilir. Ancak yeni kentsel oluşum için süreye ve kademeli bir gelişime ihtiyaç vardır. Harran Üniversitesi Osmanbey Kampüsü inşası halen devam eden ve gelişimini sürdüren yeni kampüslerdendir. Bu bağlamda Osmanbey Kampüsü'nün çevresine olan etkileri, ilerleyen yıllarda daha net görülebilir.

3.2 Üniversite Kampüslerinin Planlama Süreci ve Sürece Etki Eden Faktörler

Üniversite kampüs tasarımında; fiziksel organizasyona geçmeden önce, uygulanması gerekli olan aşamaları Aydemir (1975); şu şekilde ifade etmektedir; ilk olarak üniversitenin bulunacağı ülke ve bölge koşulları araştırılmalı ve üniversitenin eğitim yöntemleri irdelenmelidir. Ardından kampüs planlamasında temel veri niteliğinde; öğrenci sayısı ve kampüs nüfusu belirlenmelidir. Bu sayede elde edilen sonuca göre, üniversitede yer alan farklı mahallerin alanları ve adetleri saptanabilir.

Güncel bir yorum olarak da Schmitt (2007) başarılı bir kampüs tasarımı için üç koşuldan söz etmektedir. Bunlar sırasıyla;

- **Ortak vizyon:** Masterplan belirlenmeden önce, ortak vizyonu belirlemek üzere, gelecekte orada ikamet edecek olan kişilerle ve kampüs komşuları ile yakın diyologlar kurulmalıdır.
- **Tamamlayıcı program:** Kampüs tasarımında disiplinlerarası söylemler için mekanlar ve tamamlayıcı programlar tasarlamak ikinci temel faktördür. Bu, kampüsün; akademik bir kampüs yaratma ve programlarının üretilmesinde katkısı olabilecek "endüstri ortakları gibi" farklı hedef gruplara açılması anlamı taşır. Böylece öğrenciler ve toplum, kurumsallaşan bir kampüsün parçası olmaya başlar.
- **Entegre olmuş sürdürülebilir konsept:** Tasarımda sürdürülebilirlik ve master planda mimari ve finansal stratejilerin belirlenmesi başarılı bir projenin olmazsa olmazıdır (Hoeger ve Christiaanse, 2007).

Bu üç koşulun yerine getirildiği bir proje Schmitt'e (2007) göre, birkaç jenerasyona hitap edebilecek nitelikte olacaktır. Bunun yanında toplum ve endüstrinin desteği ile de araştırmada ve eğitimde yükselerek yeni bir yaklaşım oluşturan yüksek standartlara sahip bir kampüs tasarımı oluşacaktır (Hoeger ve Christiaanse, 2007).

Schimitt'in planlama yaklaşımı sonucu oluşabilecek kampüs tiplemesine paralel nitelikte olduğu düşünülen, Christiaanse'nin geleceğe yönelik kampüs tiplerinin özelliklerini, Gin (2007) şu şekilde aktarmaktadır; "Hem kamusal alanda hem özel alanda, dönüşüme uğrayan tek işlevli üniversite merkezleri yerine, hareketli ve sürdürülebilir kentsel alanlar oluşturan yeni kampüs tasarımları yaratmak önemlidir. Bu bağlamda da dünyanın çok yerinden örneklerin incelenmesi ve kampüs tasarımının güncel eğilimlerinin analiz edilmesi gerekmektedir. Kampüs tasarımının gitgide önem kazandığı bir dünyada, akademik ortamın yanı sıra, kültürel, politik, sosyal ve ticari bileşenleri de tatmin edebilen uzun soluklu ve efektif bir kampüs tasarım stratejisi oluşturabilmek, geleceğe yönelik kampüs tasarımı için gereken koşullardır. Mimarinin artık tasarımın yanı sıra, birçok sosyo-ekonomik girdiyi de içinde barındırdığı günümüzde, bir kampüs tasarlarken, mimarın sorumluluğu yalnızca iyi bir mekan yaratmak değil, aynı zamanda ileri görüşlü bir strateji oluşturup, farklı bileşenler arasında iletişim kurabilmektir. Kampüs yapılarının gerek kendi içinde, gerekse kentle ilişkisinde varoluşunun meşruluğu ve sürdürülebilirliği açısından bu yaklaşım kaçınılmazdır."

Geçmişleri, kuruluş amaçları, geleceğe dönük planları, işlevsel iç yapıları, veya mali kaynakları, boyutları, konumları, çevreleri, eğitim sistemleri, araştırma yapılanmaları veya toplum hizmetlerine katkıları gibi birçok etken üniversiteleri birbirinden farklı kılar. Bu etkenler aynı zamanda onların fiziksel formlarının oluşumununda belirleyicidirler (Çınar, 1998). Üniversite kampüs planlama sürecine etki eden bir çok faktörden bazılarını Yekrek (1999), çalışmasında şu şekilde sıralamıştır; "kampüsün kentle ve yakın çevresi ile olan ilişkileri", "kampüsün kapsadığı işlevlerin organizasyonu", "kampüslerde büyüme", "gelişme ve esneklik imkanları", "kampüsün iç organizasyonu", "kampüs ile seçilmiş olan arsanın uyumu", "kampüs nüfusunun büyüklüğü ve yoğunluğu", "kampüs dokusu" ve "mimaridir". Erkman (1990) ise; "işlevlerin organizyonu", "kampüs dokusu", "gelişim ve esneklik", "büyüklük ve yoğunluk", "arsa ve çevre ilişkileri", "ulaşım" olarak bir sıralama yapmıştır.

Üniversite kampüs yapıları planlama sürecine bir çok faktörün etki ettiği bilinmektedir. Kampüs planlamasına etki eden faktörlere çalışmalarında yer veren Erkman (1990) ve Yekrek (1999) yanında Çınar (1998), ve Yıldızoğlu (2006)'da bu konu ile ilgili çalışmalarında benzer yaklaşımlarda bulunmuşlardır. Bu çalışmaların ışığında, güncel gelişmelerde göz önünde tutarak ve yeni eklemeler yapılarak, fiziksel planlama sürecine etki eden faktörler; çalışma kapsamında Çizelge 3.1'deki gibi "sosyal faktörler", "fiziksel faktörler", "işlevsel faktörler" ve "kavramsal faktörler" ana başlıklarında gruplanarak açıklanmaktadır.

Çizelge 3.1 : Üniversite kampüs planlama sürecine etki eden faktörler

Planlama Sürecine Etki Eden Faktörler			
Sosyal faktörler	Fiziksel faktörler	İşlevsel faktörler	Kavramsal faktörler
1.Siyasi faktörler 2.Ekonomik faktörler 3.Kültürel faktörler	1.Arsa koşulları ve kampüsün arsa ve yakın çevresi ile olan ilişkisi 2.Doğal faktörler 3.Altyapı 4.Nüfus 5.Kampüs dokusu ve mimarisi	1.İşlevler ve işlevlerin organizasyonu	1.Esneklik/uyabilirlik 2.Algılanabilirlik 3.Ulaşabilirlik/erişebilirlik

3.2.1 Sosyal faktörler

Planın teknik ve estetik bir eserden öte, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımını hedefleyen toplumsal bir ürün olduğuna yönelik genel kanı, sosyal bilimlerle

ilişkinin artmasının genel gerekçesi olarak gösterilebilir. Ancak son dönemde, siyasetin genel kaygan yapısına ilaveten merkez-yerel ilişkilerinin gerilimi, ulus-devletin zayıflaması, iktisadi üretim süreçlerin değişmesi gibi durumlar söz konusu olmaktadır (Yalçıntan, 2006). Bu bağlamda da anlaşılabileceği gibi planlamada doğal kaynaklarının sürdürülebilirliği ile toplumsal bir ürün üretmek amacı, sosyal bilimler ile ilişkiyi arttırmaktadır. Dolayısı ile kültürel faktörlerin yanında, planlamanın üzerindeki etkisi yatsınamayacak olan siyasi faktörler ve yine planlamaya büyük yön veren ekonomik faktörler, planlamayı etkileyen sosyal faktörler olarak görülmekte ve açılımları aşağıda verilmektedir.

1. Siyasi faktörler: Planlama-siyaset ilişkisi bağlamında siyasetin planlama üzerine müdahalesi değerlendirildiğinde, Tekeli toplum adına müdahalenin iki farklı biçimi üzerinden geleceğe yönelik söylemde bulunmaktadır. Bunlardan birincisi kamu yararı kavramı üzerinden gerçekleştirilen müdahalelere dayanmaktadır. Planlama, bu durumda kendisini teknik akıl olarak tanımlamakta ve siyasetten toplum için neyin iyi olduğu kabulünü almaktadır. Siyasetin bundan sonraki müdahale gücü sınırlıdır, çünkü siyaset bilimsel uzmanlık gerektiren bir alanla karşı karşıya kalmaktadır. Araçsal rasyonellik olarak tanımlanan siyasetçi ile plancının bu iş bölümü, Tekeli tarafından meşruiyet alanlarının ayrışması açısından iyi bir yöntem olarak düşünülmektedir. Ancak Tekeli, temsili demokrasi sisteminin aşınması ile bu noktanın artık aşıldığını ve yeni dönemde plancı, siyasetçi ve tüm diğer aktörlerin etkin rol oynaması gereken katılımcı demokrasiye bağlı bir müdahale biçiminin gerekliliğine işaret etmektedir. Tekeli'nin bu saptamalarına göre artık siyaset ile planlama arasındaki ilişkinin giderek yoğunlaşacağı, kesişme noktalarının artacağı ve siyasal müdahalenin önündeki sınırlamaların kalkacağı düşünülebilir. Ancak Tekeli, bu sorunun katılımcı ve temsili demokrasinin bir arada yaşıyor ve birbirlerini sınırlıyor olması ile aşılabildiğini öne sürmektedir. Benzer şekilde araçsal rasyonalite ile katılımcı yaklaşımların da planlama açısından bir denge ve birbirini sınırlama hali yaratabileceğini söylemektedir. Bu anlamda plancı gelecekteki rolü açısından değerlendirildiğinde, bıçak sırtı bir iş olan müzakereciliği üstlenebilir (Yalçıntan, 2006).

Planlamaya etki eden bir diğer siyasi faktör de, yöneticilerin üniversite kampüs yapılarını prestij sembolü olarak görmeleridir. Tarih boyunca ülke ve kent yöneticilerinin kalıcı bir iz bırakma eğilim ve istekleri olduğu bilinmektedir. Antik

kültürlere baktığımızda onlardan günümüze kalanların çoğu kentlerle ya da yapılarla ilgili. Kalıcı olması istenen bu izin gerçekleştirilmesindeki en kolay alanlardan biri de mimarlık ya da kent mekanlarıdır (Cengizkan ve Tuna, 2006). Bu bağlamda kampüs yapılarıda yöneticiler için prestij sembolü olarak zaman zaman kullanılmaktadır ve dolayısı ile yöneticilerinde kampüs planlamasında müdahaleleri ve istekleri yer almaktadır.

2. Ekonomik faktörler: Arsa temini ve kampüs yapımı için belli bir bütçeye gerek vardır. Bu bağlamda üniversitenin sahip olduğu ekonomik koşullar ve üniversiteye sağlanan ekonomik koşullar kampüs oluşumunu etkileyen önemli faktörlerdendir. Mülkiyet durumu, imar durumu ve hukuki durum dikkate alınarak toprak fiyatlarının değerlendirilmesinin yapılması gerekmektedir. Üniversite bütçesinin sınırlılığı dikkate alındığında, üniversitelerin arazi sahibi olmaları veya yeni kurulacak üniversiteler için arazi temini, hazine ve kamu arazilerinin tahsisi yolu ile yapılmaktadır (Çınar, 1998). Arazi temini sonrasında da gerçekleşecek yapılaşmada üniversitenin sahip olduğu ve üniversiteye sağlanacak ekonomik koşullar, kampüs planlamasında önemli faktörlerdendir.

3. Kültürel faktörler: Her kuşağın bir önceki dönemden edindiği kültürel değer ve göstergeleri, diğer kültürlerle etkileşime girerek, onlara yenilerini ekleyerek yeni kuşaklara aktarmak görev ve sorumluluğu olarak kültürel süreklilikten bahsedilebilir. Günümüzde çevre ve enerji kaynaklarının sürdürülebilirliğinde olduğu kadar hatta belki de daha çok tehlikede olan kültürel sürdürülebilirlikte de önemlidir. Özellikle Anadolu topraklarının kültürel birikimi ve uygarlık tarihi bu tarihsel miras açısından oldukça önemlidir. Kültürel süreklilik ve kentsel planlama bir bilgi süreci ya da fiziki düzenlemeden çok bir ilke ve bakış açısıdır. Günümüz planlama yaklaşımı her ne kadar geleceğe dönük yapılsa da günlük kaygı ve politik taleplerin yönlendirmesiyle yapılmaktadır. Plancı hem kamu sektöründe hem özel sektörde planlamaya dönük mesleki ilkeleri kuram ve strateji uygulayamamakta, plana aktarabildikleri de yaşama geçmemektedir. Bu bağlamda, planlama tarihsel süreç ve deneyimlerle geleceğe dönük bütünsel bir eylem süreci ile gerçekleşmelidir (Cebeci ve Çakılcıoğlu, 2002).

Kültürel faktörler kampüs planlaması üzerinden değerlendirildiğinde, kentin yerleşme dokusu ile uyumlu olarak kentsel kimliği ve görünümü yansıtan planlama çalışmaları oldukça önemlidir. Kentin ön plana çıkan kültürel nitelikleri, özellikle

tarihi kentlerde kentin kimliği ve estetik yapısına uyumlu bir kampüs planlaması ve düzenlemesi kampüslerde kültürel sürdürülebilirliği sağlayabilir.

Duruma örnek olarak; son dönem projelerinden Harran Üniversitesi Osmanbey Kampüsü tasarımcıları, kampüsün mimari dilinde yöresel kültür ile ilişkilenme çabasındaki bazı yaklaşımlarını aşağıdaki gibi sıralamaktadır;

- Taklitçiliğin tuzağına düşmeden ve temelde çağdaşlıktan uzaklaşmadan yöresel ve geleneksel kültürden yararlanmak,
- İklim koşullarıyla desteklenen gölgeli mekanlar (avlu ve arkadlar) yaratmak,
- Yöresel taş kaplamanın sokak döşemeleri ve cephelerde değerlendirilmesi,
- Duvar ve saçak elemanlarının insancıl dış mekanlar oluşturmadaki etkinliğinden yararlanmak,
- Kampüs bütününde "kendini öne çıkarma yarışına" girmeyen bir tavır,
- Su kıyısının şekillendirilmesinde "Urfa Balıklı Göl" örneğinden yola çıkan özgün bir tasarım oluşturmak (http://www.mimdap.org/w/?p=15224).

3.2.2 Fiziksel faktörler

Üniversite kampüs planlamasında planlama sürecine etki eden fiziksel faktörler geliştirilerek aşağıdaki gibi sıralanabilir;

1. Arsa koşulları ve kampüsün arsa ve yakın çevresi ile olan ilişkisi: Kampüs planlamasında; "alan kullanımı" (land use), kentsel planlamanın yansıtılması açısından önemli bir noktadır. Ardından gelen "bölge planı" (district/precinct) da, bir nevi komşuluk derecelerini ve program ilişkilerini (mühendislik, bilim, beşeri, vb.) gösteren plan niteliğindedir. Alan kullanım kararlarlarının belirlenmesi ve bölge planının hazırlanması kampüsün yerleşim planı için bir ön çalışma niteliğindedir. "Yerleşim planı" (individual site planning) fakültelerin tüm alan üzerinde yerleşimini gösteren ve kampüsun oluşumunda, tüm projeleri (yeni/yenileme) destekleyen, yön gösterici plandır. Bahsedilen aşamalar kampüs tasarımı için temel niteliğindedir. "Fiziksel planlama" aşaması bu temel üzerine kurulmaktadır. Fiziksel planlama aşaması, kampüs alt yapısını ve konaklamadan ulaşıma kadar olan tüm kullanım değişikliklerini gösteren özelleşmiş bir plan olarak, akademik ve destekleyici programların özünü oluşturmaktadır (Neuman, 2003).

- Arsanın sınırları, biçimi, alanı

- Gelişme olanağı: Rezerv alanlar, doğal sınırlar,gelişme maliyet projeksiyonu
- Mevcut tesisler ve doğal unsurlar: yıkılacaklar, sökülecekler, korunacak yapılar, enerji hattı
- Çevre fiziksel etkileri: Gürültü, koku, duman,titreşim, çevre kirliliği
- Mahalli mimari değerler

2. Doğal Faktörler

- İklim
- Topografik, jeolojik, jeomorfolojik ve teknik özellikler: üst zemin, tevsiye eğrileri, jeolojik, jeomorfik, büyüklük ve biçim: hidrojeolojik durum.
- Alanın toprak yapısı
- Doğal bitki örtüsü
- Doğal hayvan varlığı
- Yer altı su varlığı
- Yer üstü su varlığı

3. Altyapı

- Ulaşım: Kampüs alanının yakın ve uzak çevresindeki yerleşim yerlerinin durumu, kampüs alanının şehir içindeki konumu veya şehir merkezine uzaklığı kampüs planlamasında önemli faktörlerdendir. Bu bağlamda kampüs içi yaya ve araç trafiği, kentle bağlantılar açısından planlanacak ulaşım sistemi, kampüs faaliyetlerinin aksamadan yürütülmesinde önde gelen bir faktördür (Erkman, 1990).
- Teknik bağlantı: Enerji, su, kanalizasyon, haberleşme

4. Nüfus: Kampüs nüfusunun büyüklüğüne ve yoğunluğuna bakıldığında kampüste yeralacak disiplinlerin ve buna bağlı olarak kampüs nüfusunun planlama açısından önemi açıktır. Ancak bu kararlar doğaldır ki plancı tarafından değil, daha çok yönetim ve organizasyon tarafından alınmaktadır. Yalnız, bu nüfusun kampüste yaşama yoğunluğu önerilecek yerleşme sistemi ile yakın ilişkili olup, plancının bu kararda katkıları kaçınılmazdır (Erkman, 1990).

5. Kampüs dokusu ve mimarisi: Gelişmiş bir kampüs yapısında, kampüs dokusu ve mimarisi önemli bir durumdur. Üniversiteler büyük yerleşmeler haline dönüşüp, değişik ve çok sayıda yapılardan oluşmuş sistemler görünümü aldıkça, özellikle tekrarlanan, benzer ünite ve binaların üretilmesi, planlaması gerekmiştir. Bunların belirli bölgelerde yoğunlaşmasıyla, ister istemez kampüs yerleşmelerinde, belirli bölgelerde belirli dokular oluşmuştur. Bu dokular genel olarak; yüksek ve düşük yoğunluk olamak üzere yoğunluk açısından ve iki veya dört yönlü olmak üzere yön açısından sınıflandırılabilir. Belli bir dokuya sahip olmayan üniversitelerde mevcuttur. Fakat kampüste dokusal bir karakter araştırılması, yapım, gelişme ve mimari bütünlük açılarından olumlu bir davranış olacaktır (Erkman, 1990). Kampüsü oluşturan birimlerin arazi üzerinde işlevsel ilişkilerine ve dolaşım sistemlerine uygun konumlara yerleştirilmeleri önemli bir konudur. Ancak, bu birimlerin ikinci ve üçüncü boyutlarda alacağı şekillerin yaklaşık olarak belirlenmeside önemlidir. Aksi halde, elde edilecek yerleşim planı, bir takım reklerle ifadelendirilmiş, gerçek planla alakası olmayan, şematik bir plandan öteye geçemez. Kampüs planlayıcısının deneyimi, kampüste yer alacak birimleri oluşturan mekanları iyi tanıması, bunların örgütlenme şekillerini, iki ve üçüncü boyutta alacakları formları iyi belirleyebilmesi önem kazanmaktadır (Türeyen, 1999).

3.2.3 İşlevsel faktörler

Kampüs planlamsında etkili olarak karşımıza çıkan diğer bir faktör de kampüsün kapsadığı işlevler ve işlevlerin organizasyonudur. Erkman'a (1990) göre kampüsün içermesi gereken işlevler, Şekil 3.15'de ifade edilmektedir;

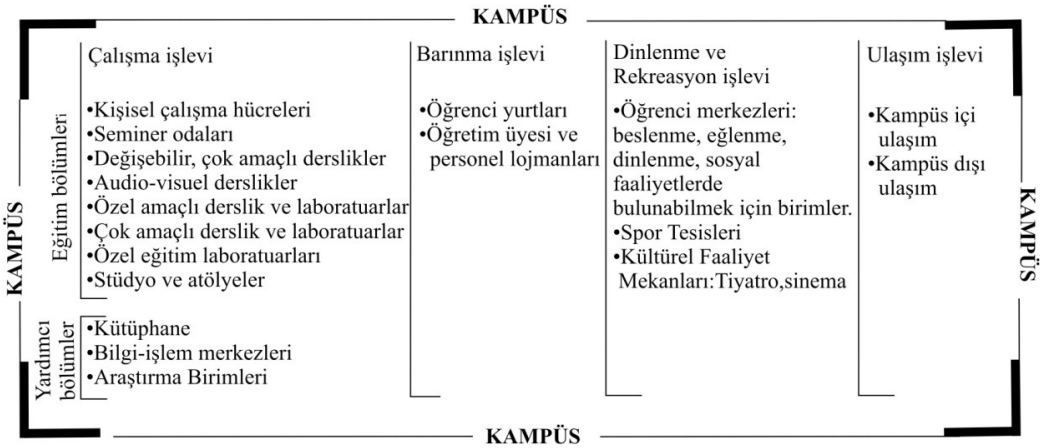

Şekil 3.15 : Bir üniversite kampüsünün fonksiyonel içeriği

Gelişmiş bir üniversite kampüsünün başlıca işlevleri olan; eğitim-öğretim, araştırma ve uygulama eylemlerini etkin bir şekilde gerçekleştirebilmek ve kullanıcılarının (öğrenci, öğretim üyesi, idari personel vb.) çalışma, barınma, beslenme, alışveriş, spor, sağlık, eğlence ihtiyaçlarını karşılayabilmek için her türlü imkana sahip olması gerekmektedir. Bu nedenle, üniversite kampüsleri kendi kendine yeterli "üniversite kentleri" olarak adlandırılabilirler. Bu gereksinimleri karşılamak üzere yeterli önlemleri almamış ve olanakları sağlayamamış üniversitelerin akademik işlevlerini arzu edilen düzeyde gerçekleştirebilmesi mümkün değildir. Bir kentin yakın çevresinde bile olsa, kentin içinde iskan eden öğrenci, öğretim üyesi ve diğer çalışanların ulaşım sorununun çözümü, finansman, zaman ve konfor yönlerinden, çok önemli sıkıntılar yaratmaktadır (Türeyen, 1999). Bu bakımdan başta kent dışı üniversiteler olmak üzere, üniversite kampüs yapıları kendi kendine yetebilecek nitelikte olmalıdır.

Gelişen süreç içerisinde çağdaş üniversite kampüslerine yeni kavramlar girmiştir ve bu kavramların fiziki mekana yansımasıyla yukarıda bahsedilmiş olan programlara yeni birimler dahil olmaya başlamıştır. Dördüncü bölümde, bu konuya daha geniş olarak yer verilecek olsa da, üniversite-kurumsal işbirlikleri sonucu ortaya çıkan teknokentler, Ar-Ge alanları, tarım-hayvancılık uygulama alanları ve rekreasyon alanları bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

Kent içinde sürdürülebilir alanlar oluşturulmaya yönelik olarak; fonksiyonel içeriklerin üniversite kent ilişkisine yansımalarına bakıldığında Ege Üniversitesi bu konuda örnek gösterilebilir. Ege Üniversitesi rekreasyon alanarı ile kent ile ortak kullanıma yönelik fonksiyonlar içermektedir. Üniversitenin kampüs alanı içerisinde sahip olduğu dışarıya açık olan kapalı yüzme havuzu, kafetaryaları, açık spor alanları, koşu parkurları ve spor tesisleri, Ege Sağlık Oteli üniversite toplum ilişkisini sağlamak adına önemli fonksiyonlardır (Şekil 3.16).

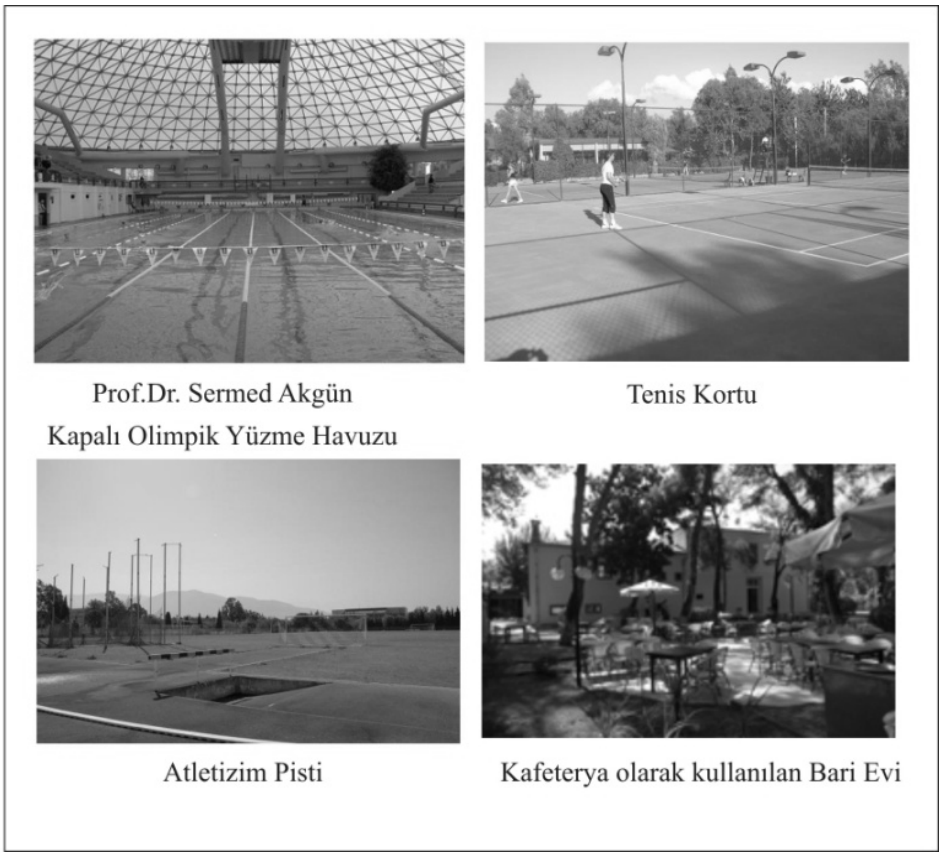

Şekil 3.16 : Ege Üniversitesi'nin toplumla ortak kullandığı fonksiyonlardan bazıları (Url-20 ve Url-21)

Son dönemlerde özellikle gündemde olan kurumsal işbirliklerinden üniversite-sanayi işbirliğini sağlamaya yönelik Ar-Ge alanları ve teknokentler görülmektedir. Bu bağlamda örnek olarak; Türkiye'nin ilk teknokentlerine sahip olan ODTÜ ve İTÜ örnek olarak gösterilebilir.

Fonksiyonel içerik olarak ODTÜ ele alınırsa, kurumsal işbirlikleri ve gelişen teknolji ışığında gelişen bir fonksiyon olarak değerlendirilebilecek olan ODTÜ-Teknokent, ODTÜ Kampüsü içerisinde şehrin ana büyüme aksı olan batı koridorunda yer almaktadır. 110 hektarlık bir alandan oluşan ODTÜ-Teknokent alanı yerleşim planı yazılım evleri, araştırma laboratuvarları, prototip üretim merkezleri, sosyal ve spor tesisleri, konaklama ve eğitim tesislerini de içine alacak şekilde planlanmıştır. Yerleşim planlaması yapılırken çevreye uyumlu ve doğa ile iç içe az katlı binalar, geniş yeşil alan, açık spor alanları, gölet gibi yaşam kalitesini de yükselten unsurlar dikkate alınmıştır (http://www.metutech.metu.edu.tr/cms/index.php?Lang=TR&Bid=4). Bu bağlamda diyebiliriz ki güncel gelişmeler üzerinden doğan teknokentler; Ar-Ge alanları yazılım evleri, araştırma laboratuarları, prototip üretim merkezleri,

sosyal tesisler, konaklama birimleri gibi yeni fonksiyonlar doğurmaktadır (Şekil 3.17).

Araştırma labaratuarları

Prototip üretim merkezleri

Toplamda 1000' kişilik dört ayrı restoran

Teknokent çalışanları için kuaför

Şekil 3.17 : ODTÜ-Teknokent'in beraberinde getirdiği yeni fonksiyonlar (Url-23, Url-24 ve Url-25)

İTÜ ARI Teknokent'e bakıldığında ise ARI Teknokent Teknoloji Geliştirme Bölgesi dahilinde bulunan tüm binalarda, firmaların araştırma faaliyetlerini en verimli şekilde yürütmelerini sağlamak amacı ile gerek fiziksel gerekse sosyal her türlü imkânın sağlanması temel hedef olarak alındığı belirtilmektedir (www.ariteknokent.com.tr/4-a.htm). Bu bağlamda ARI 1 binasında Ar-Ge mekanları yanısıra; konferans salonu, toplantı odasları, kafeterya ve iç bahçe bulunmaktadır. ARI 2 binasının fonksiyonlarına bakıldığında ise; Ar-Ge alanları ve ofis mekanları dışında konferans salonu, seminer salonları, bilgisayar laboratuarları bulunmaktadır (www.ariteknokent.com.tr/4-a.htm). Bu bağlamda hem ODTÜ hem de İTÜ örneği; teknolojik gelişmeler ve üniversite sanayi işbirliği gelişmesi sonucu doğan teknokentlerin beraberinde Ar-Ge alanları, araştırma laboratuarları, prototip üretim merkezleri, sosyal tesisler, konaklama birimleri, seminer ve konferans salonları gibi yeni fonksiyonları beraberinde getirdiğini göstermektedir.

Bir diğer örnek olarakta Harran Üniversitesi'ne bakıldığında, Harran Üniversitesi, Güneydoğu Anadolu Bögesi'nde yer almaktadır. Bu bağlamda bölgenin uğraş alanlarına paralel olarak fakültelerin, araştırma merkezlerinin ve uygulama alanlarının oluştuğu söylenebilir. Harran Üniversitesi'nin bulunduğu Şanlıurfa'nın önemli bir özelliği de dünyanın en büyük bütünleşmiş bölgesel kalkınma projelerinden biri olan Güneydoğu Anadolu Projesi'nin (GAP) merkezinde yer

almasıdır. Şanlıurfa, bu projenin tam olarak hayata geçmesiyle birlikte önemli kazanımlar elde etmeyi planlamaktadır. Harran Üniversitesi'de Türkiye'nin yüksek öğrenim ve bilimsel araştırma standartlarını yükseltmeyi amaçlarken, aynı zamanda GAP'ın başarıya ulaşmasında da son derece önemli bir misyon üstlenmektedir. Bu misyonun unsurları; sosyal ve kültürel değişime öncülük etmek, bilimsel çalışmalar aracılığıyla bölge kalkınmasını desteklemek, bölge dinamiklerinin rasyonel değerlendirilmesine olanak sağlayan bir platform oluşturmaktır (http://www.sp.gov.tr /documents/planlar/HarranUniversitesiSP0913.pdf). Bu bağlamda tüm bu hedeflerin gerçekleşmesi için yapılan çalışmaların fiziksel mekanada yansımaları görülmektedir. Bölge koşullarına ve GAP'a göre üniversitenin fonksiyonlarının oluşmasına örnek olarak ziraat fakültesi gösterilebilir; öğrenciler, 980 dekarlık araştırma çiftliğinde uygulamalı eğitimlerini yerine getirmektedir. Araştırma ve öğrenci uygulamaları için araştırma alanlarında, uzaktan algılama ve GIS laboratuarı, süt işleme ünitesi, otomasyonlu sera, kanatlı hayvan araştırma ünitesi, büyükbaş hayvan tesisi ve yem hazırlama ünitesi bulunmaktadır. Üniversitenin Osmanbey Kampüs alanında ise modern sulama sistemi altında sulanan yaklaşık 1000 dekar karışık bahçe, 170 dekar fidan üretim ve uygulama merkezi ve 150 dekarda modern bağ tamamlanmıştır. Yeni kampüs alanında aynı zamanda şaraplık bağ alanlarının geliştirilmesi, modern hayvancılık, tohum üretim merkezi ve meyve adaptasyon çalışmalarına devam edilmektedir (http://ziraat.harran.edu.tr/fakulte.htm) Harran Üniversitesi'nin kent merkezine yakın yerde yer alan, Eyyübiye Kampüsü 982 dekar alana sahiptir. Eyyübiye Kampüsü'nde fakülte ana binası, Meslek Yüksek Okulu, lojmanlar, öğrenci yurdu, araştırma-uygulama alanları, hayvan hastanesi, hayvan barınakları ve spor kompleksi bulunmaktadır (http://ziraat.harran.edu.tr/fakulte.htm). Eyyubiye Kampüsü'nde bulunan futbol, voleybol, basketbol, antreman sahaları ve tenis kortunu içeren spor tesisleri öğrencilerin yanısıra Şanlıurfa halkına da hizmet vermektedir. (http://www.sp.gov.tr/documents/planlar/HarranUniversitesiSP0913. pdf).

Harran Üniversitesi'nin fonksiyonel oluşumuna bakıldığında kent içi kampüs olarak değerlendirebileceğimiz kampüsünde üniversite-toplum ilişkisine kurmak adına ortak kullanılan rekreasyon alanları içerdiği söylenebilir. Ayrıca Harran üniversitesi'nin geneline bakıldığında GAP Harran Üniversitesi için çok önemlidir. Bu bağlamda bir çok fonksiyon ortak projeler doğrultusunda şekillenmektedir (Şekil 3.18).

Şekil 3.18 : Harran Üniversitesi kurumsal işbirliklerinde etkili fonksiyonların bazıları (Url-27, Url-28, Url-29, Url-30)

3.2.4 Kavramsal faktörler

Kampüs planlamasında etkili kavramsal faktörler olarak; esneklik/uyabilirlik ve algılanabilirlik/erişebilirlik-ulaşabilirlik ele alınmaktadır. 2. Dünya Savaşı'nın ardından kompleks üniversite tasarımlarının türemesiyle bazı problemler ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu problemlere yanıt olarak "belirsiz/tanımlanamaz" (indeterminable) kavramı kullanılabilir (Yürekli, 1983). Yürekli (1983), "belirsizlik" kavramını kesin olmamak, geçici olmak, herhangi bir duruma özel olmamak, genel olmak gibi anlamlar ile ifade etmektedir. Bu kavrama karşılık problemi çözmek üzere "gelişebilirlik", "esneklik", "değişebilirlik", "akıcılık" gibi kavramlar gelişmiştir. Kampüs tasarımında bu gibi kavramların kullanılmasıyla beraber daha uzun soluklu, değişen şartlara ayak uydurabilecek kampüs tasarlamak mümkün hale gelmiştir. Turner'in (1995) söylemiyle bu kavramların gelişimi ile statik masterplan, dinamik masterplana dönüşmüştür ve bu kademeli gelişim planlaması, tüm dünyada enternasyonel bir norm haline gelmiştir. Bu bağlamda günümüz dünyasında ve eğitim alanında meydana gelen değişimlere, teknolojik gelişmelere, sosyal ve ekonomik gelişmelere adapte olabilmeyi sağlayabilecek, sürdürülebilir kampüs

tasarımı için gerekli olan "esneklik", "uyabilirlik", "algılanabilirlik", "ulaşabilirlik-erişebilirlik" gibi kavramların önemli olduğu düşünülerek Bölüm 3.2.4.1, 3.2.4.2 ve 3.2.4.3'de bu kavramlar daha detaylı olarak anlatılmaktadır.

3.2.4.1 Esneklik/uyabilirlik

"Esneklik"/"uyabilirlik" amaçlı tasarım stratejileri ile ulaşılmak istenen, tasarım esnekliğinin sağlanması, fonksiyonel ihtiyaç-mimari çevre uyumunun kullanım sırasında sürekliliğin sağlanması ve teknik eskimenin karşılanabilmesi olarak özetlenebilir. Bu ifadelere göre; esnekliğe yönelik yaklaşımların, değişebilirlik temelli olmaları sebebiyle, bahsedilmiş olan her üç amaca ulaşma açısından, uyabilirliğe yönelik kalıcı temelli yaklaşımlardan, teoride daha fazla imkan sağladığı görülmektedir. Uyabilir mimari stratejileri, yalnızca fonksiyonel ihtiyaç-mimari çevre uyumunun sürekliliğini amaçlarken, esnekliğe yönelik yaklaşımlarla, buna ilave olarak, tasarım sırasında, farklılaşan ihtiyaç programı istekleri ve teknik değişime ihtiyaçlarının karşılanabilmesi de mümkün olmaktadır (Yürekli, 1983).

"Büyüme", önceden tasarlanmış bir "bütünün", birtakım parçalarının belli aşamalarda inşa edilerek sonunda "tam"lığa, "bütün"lüğe erişmesidir. Bu nitekim, geleceğin ve hedeflerin planlanması, tasarlanması demektir (Kortan, 1978). Kampüs planlamasında büyüme kavramı ele alındığında, kampüs planlaması, küçük bir kent planlaması gibidir ve bir kentte olduğu gibi insan toplulukları ile ilgili tahminler yapmak gereği, sorunun çözümünü zorlaştırmaktadır. Ancak kampüsteki geleceğe yönelik ihtiyaçların kontrol edilebilir ve belirlenebilir olması da tasarımcıya yardımcı olmaktadır. Bu açıdan kampüs gelişimesinde belirlenebilen gelişme ve değişmelerin yanında, belirsiz olanların da olması kaçınılmazdır. Kampüslerde, zaman içinde gelişmeler ve değişimler olmaktadır ve bu bilimin, insan doğasının ve toplum yaşantısının olağan bir görünümüdür (Erkman, 1990). Kampüslerde olan bu değişme ve dolayısı ile büyüme nedenlerinin bazıları Erkman (1990) tarafından şu şekilde sıralanmıştır;

- Eğitim amaç ve yöntemlerinde değişme,
- Araştırma amaç ve yöntemlerinde değişme,
- Mevcut dallara yapılan ilaveler; öğretim alanlarının gelişmesi ve/veya yeni öğretim alanlarının açılması,

- Yeni fakülte, enstitü ve yüksek okulların kurulması,
- Öğrenci sayısının artması.

Üniversite kampüslerindeki büyümeler zaman içindeki değişim düşünülerek planlandığından, tahmine dayanmaktadır. Bu sebeple büyüme planları kesinlik göstermezler. Büyüme ihtiyacının donması ile büyüme planının yapıldığı zaman arasındaki süreç uzadıkça kesinlik derecesi de zayıflar. Burada büyümelerin planlamasında zaman faktörünün önemi ortaya çıkmaktadır (Çınar, 1998).

Dober (1963) büyümelere ilişkin planlamaları gelişme ve tasarım planları olarak ayırmakta, Linde (1971) ise, kesinlik derecesine göre üç planlama önermektedir.

- Alan kullanım planı (15 yıl)
- Yönlendirici plan (7-15 yıl)
- Gruplandırma planı (5-7 yıl)

Buna göre kullanım planı, 15 yılın üzerindeki kararları içerir ve kesinlik derecesi düşüktür. Burada, ana kullanım alanlarının yerleri ve büyüklükleri, ana ulaşım alanlarının yerleri ve büyüklükleri, ana ulaşım yolları gösterilmektedir. Yönlendirici plan 7-15 yıl için düzenlenmektedir. Kesinlik derecesi, alan kullanım planına göre daha yüksektir. Bu planda ise, fakültelerin, ortak tesislerin yerleri, yoğunlukları, fonksiyonlar arası ilişkileri, ulaşım ağları, mikro-büyüme alanları gösterilmektedir (Erkman, 1990).

Davranış sistemi ile mimari çevre arasındaki denge durumunun dinamikliğinin, binaların ömrü üzerindeki etkisi değerlendirilerek, ömrün uzatılmasına esnek/uyabilir binalar veya bina ömrünün kurulu denge ömrü ile sınırlandırılmasına, planlı eskimeye yönelik mimari davranışlar düşünülmektedir. Burada dengenin ne yönde bozulacağını bilmek önemli değildir. Yalnızca durağan olmadığı kabulü önemlidir. Dengenin bozulmasında esas unsur davranış değişmesidir. Mimari çevre bozulan dengeyi yeniden kurmak için esnek/uyabilir olmalı veya yok olmalıdır (Yürekli, 1983). Bu anlatılanlara paralel olarak, bir kampüsün, tümünün bir seferde inşa edilmesi, çoğunlukla, hem gereksiz hem de çok pahalı bir iştir. Çoğunlukla da gereksiz olduğu söylenebilir, çünkü, bir üniversite normal olarak az sayıda öğrenci ile öğretime başlar ve zamanla gelişerek, tamamlanır. Dolayısıyla uzun yıllar

kullanılmayacak binaların yapılması gereksiz olmaktadır. Bu noktada "büyüme" ve "gelişme" kavramları aşama kavramını da beraberinde getirmektedir (Kortan, 1978).

Kampüslerdeki gelişmeler büyümeyle sonuçlanırken, gelişmeler de bir esneklik gerektirmektedir. Esneklik yeteneği, üniversite binalarında mekan ölçeğinde aranan bir özellik olduğu kadar, aynı zamanda kampüsün genel yerleşim düzeninde ve tüm alt yapısında sağlanmalıdır. Bu şekilde ki yaklaşım sayesinde de büyük ölçekli değişimler gerçekleşebilmektedir (Çınar, 1998).

3.2.4.2 Algılanabilirlik

Algılanabilen her obje hem zaman hemde şekil olarak mevcuttur. Bir obje, kendi bütünlüğü içinde tek bir noktadan bakılarak anlaşılmaz, algılanmaz. Objeler izlenimler akımı sonucu belli bir süreç içinde algılanır. Kampüs çevresinin iyi algılanabilmesinde sirkülasyon önemli yer tutmaktadır. Bunun yanında algı bütün duyularla olur bunlar, görme, duyma, tad alma, koklama, dokunmadır. Bunların yanı sıra orantı, düzen, şekilde algılama derecesini arttırmaktadır (Çınar,1998). Kampüsler kentsel alanında bir parçası olduğu gibi, kendi içlerinde de fonksiyonları, peyzajı, sirkülasyon alanları ve çevre düzenleri ile kentsel bir alana sahiptirler. Bu bağlamda kampüsün algılanabilirliğini ifade edebilmek için çevresel algıdan bahsedilebilir.

Çevrenin algılanması, bilinmesi ve değerlendirilmesinin sürekliliği, çevrenin duyu organları ile hissedilmesi, çevrenin algılanış biçiminin anlaşılması ve çevrenin niteliklerinin tanınması sonucunda, seçim yapma, karar verme sürecidir (Rapoport, 1977; Akt: Önem ve Kılınçaslan, 2005). Çevre algılamanın biçimsel yaklaşımına göre çevreyi tanımlamak için, çevre bir bütün olarak derinliğine kavranıp, bir bütün halinde değerlendirilmelidir. Bir bütünü oluşturan parçaların her birinin ayrı bir özelliği ve kimliği vardır. Bu ayrı parçalar birleşip bütünü oluşturduğunda ise, o bölgeye ait kimlik oluşur. Bölgenin kimliğinin tam olarak belirlenebilmesi için, parçaların analiz edilerek çıkan sonuçlara göre kimlik tanımlanmalı ve bu tanımın sürdürebilirliğinin sağlanması için gerekli ortamın sağlanması gerekir. Algıya yönelik çalışmalar Gestalt psikolojisindeki uyarı-nesne ilişkisine dayalı ilk tanımlamalarla başlamış ve öncelikle şekil nesne algılaması ile gelişme göstermiştir (Ittelson ve Franck, 1976, Akt: Önem ve Kılınçaslan, 2005). Alman dilinde gestalt şekil, biçim, örüntü, yapı, düzen gibi çok sayıda kavramı içeren bir anlam

taşımaktadır. Gestalt kurallarının temelini oluşturan parça ile bütün arasındaki ilişki ise eğitim bilimlerinin de üzerinde durduğu bir olgudur. Gestalt kuramında bütünün mü parçaları etkilediği, yoksa parçaların mı bütünü belirlediği tartışılmış ve bütünün parçaların toplamından farklı bir şey olduğu vurgulanmıştır. Bu çerçevede görsel dünya için birey, tek tek nesneleri değil, nesnelerin oluşturduğu bileşimi (composition) algılamaktadır (Günay, 2006).

Kampüs yapıları bu açıdan değerlendirildiğinde, kampüsler içerdikleri çalışma-eğitim-barınma-dinlenme-spor birimleriyle, yeşil alanları ve sirkülasyon alanlarıyla bütünde bir algı olşturmaktadır. Bu bağlamda bölüm 3.2.4.1'de "esneklik/uyabilirlik"te de bahsedilmiş olduğu gibi kademeli olarak tasarlanan kampüs yapılarında kampüsün günümüz durumundaki algılanabilirliği yanında ileriye dönük algılanabilirliğininde düşünülerek planlamaya gidilmesi önemlidir. Kampüs planlamasında, kampüsün algılanabilirliğinde önemli yer tutan bir diğer olgu da sirkülasyondur. İnsan bir çevre içindeki hareketi sonucunda çevreyi görsel, fiziksel ve pisikolojik olarak algılar. Bu bağlamda planlamada "erişebilirlik-ulaşabilirlik" kavramınıda göz önünde bulundurmak önemlidir. Bölüm 3.2.4.3'de "erişebilirlik-ulaşabilirlik" bağlamında kampüs yapıları daha detaylı anlatılmaktadır.

3.2.4.3 Erişebilirlik-ulaşabilirlik

Kampüs çevresinin iyi algılanabilmesi, sirkülasyonun en iyi şekilde planlanması ile sağlanabilmektedir.Ayrıca, sirkülasyonun ana öğesi olan hareketle algılama daha da güçlü hale gelir (Çınar, 1998). Kampüs ulaşım sistemi sadece ulaşım elemanlarıyla kısıtlı değildir. Sirkülasyonu doğru olarak sağlamak için geliştirilen üç formül, yaya-taşıt ulaşımını birbirlerinden bağımsız olarak geliştirilmiş sistemlerle çözümlemektedir. Bunlar;

- **Yatay düzenleme ile iki boyutlu ayırım**: Diğer adı ile Radburn sistemi, yaya ve taşıtların aynı düzlemde hareketine olanak tanır. Taşıtlar, ana arter ve ona bağlı tali yollardan merkeze ulaşır. Böylelikle kampüs merkezinde yayalara, taşıtlardan arındırılmış, düzenli ve güvenli hareket sağlayan sirkülasyon alanları rezerv edilmiş olur. (örnek: Stirling, Surrey, Gaziantep Üniversiteleri)
- **Düşey düzenleme ile üç boyutlu ayırım:** Üniversitenin konumlandırıldığı alan üzerine değerlendirme yapılan bu sistemde, değerli olan alanların daha verimli kullanılması amaçlanmaktadır. Bu sistemde yaya-taşıt ayrımı verilecek olan kot

farklarıyla sağlanır. Verilecek olan bu seviye farklarında yaya ve taşıtların konumlandırılışlarına göre sistem avantaj ve dezavantajlar gösterir. (Örnek: Bochum, Bath, East Anglia ve Free Üniversiteleri)

- **Zaman düzenlemesi ile dördüncü boyutta ayırım:** Bu sistemde yaya-taşıt ayrımı zaman faktörü ile sağlanmaktadır. Her üniversite kampüsünde yararlanılabilecek olan bu sistemin avantajı maliyet gerektirmemesidir (Bilgin, 2006).

Genel olarak bakıldığında üniversite kampüslerinin ulaşım ağlarının çözümlerinde Radburn sistemi tercih edilmiştir. İki boyutlu ayrımın üç boyutlu ayrımdan daha kullanılır bir sistem olmasının nedeni maliyetinin daha uygun olmasıdır. Ancak araziden yararlanılması gerekli kampüs yerleşkelerinde maliyet göz ardı edilmiş ve üç boyutlu ayrım tercih edilmiştir. Bazı kampüs yerleşkelerinde ise iki sistem bir çözümde bir arada kullanılmıştır (Bilgin, 2006).

Yerleşkelerin sürdürülebilir olabilmesi ve yerleşke kullanıcılarının bazı temel gereksinimlerinin karşılanabilmesi için çeşitli birimlerin ve olanakların bulunması gerekir. Daha çok ortak kullanım alanlarını içeren bu birimlerin birbirlerine olan uzaklıkları ve yol bağlantıları da tasarımda dikkate alınması gereken en önemli öğelerden biridir (Turcan, 1991). "Ulaşabilirlik" kavramı bir kampüs düzenlemesi içinde mekansal kompozisyonun fiziksel kontrolü olarak ifade edilebilir. Fiziksel kontrol; "kişinin çevresindeki mekana ait verileri; etkinlik yerleri, yönlendirici elemanlar, ve bulunduğu nokta gibi referans noktası olarak algılayıp, hafızasına yerleştirmesidir" (Lynch, 1988). Bir kampüs tasarımında bu üç eleman karşılığını rekreasyon merkezleri, yaya ve taşıt yolları gibi ulaşım aksları ve interdisipliner birim olarak bulur. İşte bu noktada küçük bir kentsel yerleşim gibi ele alınan bu mekansal kurgu, ulaşım mesafeleri kampüs kullanıcısı olarak bir yayanın yürüme standartlarına göre düzenlenebilir (Zengel, 2002). Kampüs planlamalarında özellikle taşıt-yaya ayırımı önemli bir yere sahiptir. Genelde şehircilik, özelde ise üniversite kampüs tasarımı alanında, mimarlık hareketinin başlamasından bugüne bir takım ilkeler belirlenmiş; bazen bu ilkeler doğrultusunda, bazense bu ilkelere karşıt anlayışlarla tasarımlar yapılmıştır. Kentsel alanların yeni tasarımlarında amaç, taşıtlardan soyutlanmış yaya sirkülasyon alanlarının oluşturulması; mevcut gezinti alanları ile peyzaj elemanlarının günümüze uyarlanmasıdır. Bu tasarım ilkesinin ısrarının nedeni, temelde, teknolojideki gelişmelerin, kişiye getirdiği yoğun hayat ile

birlikte kişiyi insan ilişkilerinden koparmasını yayalaştırma ile birlikte çözme çabasıdır (Turcan, 1996; Akt: Bilgin, 2006).

İnsan, makro ölçekte bir çevre içindeki hareketi sonucunda bu çevreyi görsel yönden olduğu gibi fiziksel ve psikolojik olarak da algılar ve tanır. Söz konusu hareket, bir yaya dolaşımı olarak düşünülebilir, çünkü insan yürüyerek dolaştığı zaman çevresini en iyi biçimde tanıma ve diğer kişilerle, objelerle iletişim kurma olanağını elde edebilir (Kortan, 1978). Güncel kentsel tasarımlarda da yayalara motorlu araçlardan arındırılmış olan "yaya ölçeğindeki" kentsel mekanlar verilmesi çabasının ön plana geçtiği gözlenmektedir. Bir taraftan mevcut kent içindeki bölgelerde bu "yayalaştırma" operasyonu gerçekleştirilirken diğer taraftan yeni kurulan kentlerde veya kent parçalarında bu ilkeye çok önem verilmektedir. Bu bağlamda üniversite kampüsleri incelendiğinde, önemli bir özellik de; iki ders arasındaki 10-15 dakikalık sürede, bir öğrencinin en uçtaki iki fakülte arasında gidebilme olanağının sağlanmasıdır (Kortan, 1978).

3.3 Üniversite Kampüslerinde Planlama Politikaları

Günümüz koşullarında, yeni üniversitelerin açılması daha çok, gelişmekte olan ülkelerde görülmektedir. Daha gelişmiş ülkelerde ise; yeni üniversitelerin kurulumundan çok, var olan üniversiteler üzerinden çalışmalar yapılmaktadır. Bu sayede üniversitelerin gereksinimlerinin karşılanması ve kampüs-kent ilişkisinin sağlanması amaçlanmaktadır.

Bu çalışmada güncel gelişmeler göz önünde bulundurularak kampüs planlama politikaları; "organizasyonel", "reorganizasyonel" ve "dönüşümsel" planlama yaklaşımları olmak üzere üç başlık altında incelenmektedir. Detaylı bir anlatıma başlamadan önce bu üç yaklaşım aşağıdaki gibi özetlenenebilir.

- Organizasyonel planlama yaklaşımında; ülke ve bölge koşulları göz önünde bulundurularak, mevcut eğitim koşulları ve kullanıcı sayısı değerlendirilmekte, ardından da planlamaya gidilmektedir. Ayrıca, gelecekte varolacak değişimler göz önünde bulundurularak, "esneklik" ve "uyabilirlik" amaçlı masterplan üretimi gözlemlenmektedir. Bu sayede, üretilen bir masterplan, kampüs oluşumunun başlangıç aşamasından itibaren etkin olmaktadır ve gelecekte

meydana gelebilecek gereksinimlerin karşılanmasında refarans niteliği taşımaktadır.

- Reorganizasyonel planlama yaklaşımında; meydana gelen yeni gereksinimleri karşılamak için, var olan masterplan üzerinden, ek planlamalar yapılmaktadır veya yeni bir master plan üretilmektedir. Yeni masterplanın üretiminde; yeniden bir proglamlamaya gidilerek, binalar, yollar, peyzaj, vb. fiziksel özellikler renevasyona uğramaktadır. Diğer bir değişle, kampüs planlamasında başta var olan kampüs kurgusundan farklı bir senaryo kurgusu hakim olmaktadır.
- Dönüşümsel planlama yaklaşımında; mevcut bir bina veya binalar grubunun ve bunların bulunduğu alanın, üniversite gereksinimleri doğrultusunda dönüştürülmesine yönelik bir planlama yapılmaktadır. Gerçekleşecek olan üniversite yapısının, eğitim koşulları ve kullanıcı sayısı değerlendirilmekte, ardından da planlamaya gidilmektedir. Bu bağlamda bazı örneklerde mevcut binanın, yeni gereksinimleri karşıladığı düşünülerek veya mevcut binanın ve bulunduğu alanın genişlemeyi sağlayacak alana sahip olmadığı düşünülerek sadece restorasyon ve iç düzenleme ile bir planlama yaklaşımı öngörülürken, bazı örneklerde ise varolan binanın gereksinimleri karşılamadığı düşünülerek, restorasyon ve iç düzenlemeye ek olarak yeni yapılanmaların ve çevre düzenlenmesinin yer aldığı masterplan ile dönüşümsel planlama yaklaşımında bulunulduğu gözlemlenmektedir.

3.3.1 "Organizasyonel" planlama yaklaşımı

"Organizasyon" kavramı, bir birimin sahip olduğu ve ileride sahip olabileceği muhtemel etkinliklerin mekan içinde dağılımını gösteren ve yer alacakları bölgeleri belirleyen bir yaklaşım niteliğindedir. Ayrıca organizasyon, etkinliklerin yer alacağı ritm ve tempoyu belirlemekte ve etkinliklerin zaman içinde yer alış sırasını denetlemektedir (Hawley, 1950; Akt: Yürekli, 1983).

Kampüs planlama politakalarından; organizasyonel planlama yaklaşımından kasıt, bir üniversitenin ilk kurulumundan itibaren takip edilen süreçtir. Bu yaklaşımda; masterplan, mevcut duruma ve gelecekte var olabilecek gereksinimlere göre organize olmaktadır. Başka bir değişle, geleceğe yönelik gereksinimleri karşılamak amacıyla, çalışmada 3.2'de bahsedilen "üniversite kampüslerinde planlama sürecine etki eden faktörler" göz önünde bulundurularak; "esneklik", "uyabilirlik" amaçlı masterplan

üretimi gözlenmektedir. Bu bağlamda, ilerleyen aşamada, "organizasyonel" planlama yaklaşımını anlatabilmek üzere, yeni kurulacak bir üniversite kampüsünün, gelişim sürecinin nasıl ilerleyerek, ele alınacağı üzerinde durulmaktadır.

Kampüs planlamada dört önemli aşamayı Dober (1963) şu şekilde ifade etmektedir;

- Kampüs masterplanın oluşumu,
- Tasarım için programlamanın yapılması,
- Projenin uygulanması,
- Projenin değerlendirmesi.

Kampüs masterplanı, popülasyon ve bina gereksinimlerine dayanmaktadır. Tasarlanan form; alan kullanımının, sirkülasyonunun ve açık alan strüktürünün genel çerçevede düzenlemesidir. Bu noktada tasarım, yerleşim planı olarak da tanımlanabilmekte ve paralel olarak yerleşim planı, alan içersindeki tüm formun gelişimini gösterebilmektedir (Dober, 1963). Bu bağlamda masterplan bir rehber niteliği taşımaktadır ve kampüsün kuruluşundan itibaren geçen süreç içerisinde, kampüs gelişiminde olası gelecek model bilgisini esas alarak, kararların gelişmesine yardımcı olmaktadır. Bu hareketin sonucuda, bütünsel tasarıma katkı sağlamaktadır. Dober'e göre kampüs planlaması iki aşamaya ayrılabilir. Birincisi, problemleri keşfeden ve olası problemlere çözüm üreten pilot plandır. Pilot plan, kampüs gelişimini başlangıç sürecinden itibaren ele alarak, gelişen süreç içerisinde meydana gelecek hareketlerde rehber niteliğinde olmakta ve bu sayede aşamalı gerçekleşecek olan tüm planın yerleşimini mümkün kılmaktadır. İkinci aşama ise kampüs planlamasında daha kapsamlı bir yaklaşımdır. Planlamada, programın ve gelişmelerin her yönden ayrıntısı, kampüs populasyonunun ve tesis standartlarının politik kararlılığını içeren düşünce esas alınmaktadır (Dober, 1963).

Birkan (1972) ise, yeni kurulacak bir üniversitenin planlama sürecini şu şekilde ifade etmektedir;

1. Ön planlama,
2. Şematik gelişme planlarının hazırlanması,
3. Arazinin seçimi,
4. Kesin gelişme planının hazırlanması,

5. Her bir aşamanın projelendirilmesi.

1. Ön planlama aşaması; sürdürülecek eğitim felsefesi ve ilkeleri ile ilgili olup, ön verileri ortaya çıkaracaktır. Bunlar;

- Sürdürülecek öğretim ve araştırmanın amaçları,
- Ülke ve bölgenin toplumsal, ekonomik ve kültürel değişimi paralelinde sürdürülecek öğretim ve araştırmanın geçireceği evrim,
- Uzak ve yakın çevrenin özelliklerinin ve üniversitenin bu çevre ile ilişkilerinin niteliğinin belirlenmesi,
- Üniversitenin kuruluş yapısı ve zaman içinde bu yapının değişiminin belirlenmesi (idari akademik yönetim şekli, öğretim ve araştırma sistemi, üniversite iç yaşantısı),
- Üniversite içi nüfus ve gelişimi farklı grupların büyüklüklerinin birbiriyle orantılı olması,
- Fiziksel planlama standartlarının ve fiziksel yapı gereksinimlerinin belirlenmesi ve gruplanması,
- Arazi kullanma oranı ve ortalama kat adedinin belirlenmesidir.

2. Şematik plan; üniversite içindeki birimlerin birbirleri ile olan ilişkisi ve üniversitenin çevreyle olan ilişkisini gösteren şematik çalışmaları içermektedir.

3. Arazinin seçimi; Erkman (1990) üniversite kampüsleri yerleşme alanları seçiminde göz önünde tutulması gerekli üç kriterden söz etmektedir. Bunlardan birincisi, üniversite-çevre ilişkileri ile ilgili kriterler; ikincisi üniversite özel nitelikleri ile ilgili kriterler ve sonuncusu da arazi maliyeti ile ilgili kriterlerdir.

Üniversite-çevre ilişkileri ile ilgili kriterler, kampüs yapısının kent içinde sürdürülebilirliğin ve toplumsal etkileşimin sağlanabilmesi için büyük önem taşımaktadır. Üniversite-çevre ilişkisinin kurulabilmesi için gerekli koşulların bazılarını aşağıdaki gibi ifade etmiştir;

- Kampüs kullanıcılarının ihtiyaçlarını kentten sağladığı gibi, kent halkı da aynı şekilde üniversitenin sunduğu değişik kullanım imkanlarından yararlanabilmelidir.

- Üniversite kentin kültür merkezi niteliğindedir. Kent halkına düzeyli bir kültür aktarımında yardımcı olabilmelidir.
- Kentte meydana gelebilecek acil problemlerin çözümünde üniversite yardımcı olabilmelidir.
- Üniversitenin yatırım ve tüketim harcamaları kent ekonomisini olumlu yönde etkileyebilmelidir (Erkman, 1990).

Bir kampüs arazisinin yerleşim planının başarısı için, Türeyen'in (1999) belirlediği göz önünde bulundurulması gereken koşullardan bazıları ise şunlardır;

- Kullanıma uygun alanların mevcut gereksinimleri ve gelecekteki ihtiyaçları karşılayabilecek büyüklükte olması,
- Arazinin topografik yapısının büyük hafriyatlar gerektirmemesi ve yapım maliyet ve işçiliğinin aşırı oranda artmasına neden olmaması,
- Jeolojik yapısının bina yapımına elverişli olması, aşırı derinliklere inilmek zorunda kalınıp, maliyet ve işçiliğin artmaması,
- Çevre kirliliğinin olmadığı alanlarda konumlanması,
- Altyapı tesisi için maliyet ve işçiliği arttıracak bölgelerde konumlanmaması,
- Doğal yapı özellikleriyle (tepeler, akarsular, vb.) kampüs birimlerinin işlevsel ilişkilerini bozacak şekilde bölünmemesi veya parçalanmasına neden olunmaması,
- Boyutları ve biçimsel özellikleri itibariyle normal dışı biçimlenmelerin (aşırı lineer, aşırı kompakt ve yüksek katlı, aşırı amorf, vb) oluşumuna neden olmaması.

Bu bağlamda üniversite kampüs planlamasında ön planda tutulması gerekli durumlar yapılması gereken değerlendirmeler etkili olan süreç yukarıda ifade edilmeye çalışılmıştır.

Cambridge Üniversitesi, Illinois Teknoloji Enstitüsü (EK A.1) , Alicante Üniversitesi San Vicente Kampüsü, Michigan Üniversitesi bu bağlamda organizasyonel planlama yaklaşımına örnek olarak gösterilebilir.

Organizasyonel planlama yaklaşımına ülkemiz örnekleri olarak; Türkiyenin ilk kampüsleri olarak kabul edilen ODTÜ (1961) ve Ege Üniversitesi Kampüsü (1958) gösterilebilir. Bu örneklerin yanında ODTÜ ve Ege Üniversitesi Kampüsleri'nden sonra kurulan İTÜ Ayazağa Kampüsü'de (1971) organizasyonel planlama yaklaşımına örnek olarak gösterilebilir. Bu üniversite örnekleri uzun geçmişe sahip olduklarından dolayı kampüslerin başlangıçta sahip olduğu planlama politikası yanında, geçen süreç içerisinde sahip oldukları gelişimide bize göstermektedir. Organizasyonel planlama yaklaşımına son dönem örneklerinden olarak da Harran Üniversitesi Osmanbey Kampüsü gösterilebilir.

- **İTÜ Ayazağa Kampüsü**

İTÜ Ayazağa Kampüsü'ne baktıldığında 1971 yılında kurulmuş olduğu görülmektedir. Üniversite senatosu planlamayı yürütmek üzere şehircilik kürsüsü profesörü Kemal Ahmet Aru'yu seçmiştir. Üniversite bünyesinde mimarlar ve teknisyenlerden oluşan bir planlama grubu ile ihtiyaç programı ve fiziki planlama çalışmaları oluşturulmuştur. Çalışma yöntemi ise aşağıdaki gibi belirtilmiştir.

1. Arazi kullanma imkanlarının araştırılması,

2. Öğrenci sayısının saptanması,

3. Eğitim sistemi, buna bağlı programlama ve alan boyutlarının saptanması,

4. Arazi verileri, öğrenci sayısı, alan boyutları faktörlerinin sentezi ile fiziki planlamaya geçiş,

5. Kullanıcılarla yakın ilişkiler kurarak, isteklere göre kesin programların hazırlanması (İTÜ Ayazağa Kampüsü 1972-1984, 1973).

İTÜ'nün burada kullanacağı arazinin büyüklüğü 269 hektar olarak belirlenmiştir ve fonksiyonlar; akademik bölge, inkişaf bölgesi, sportif rekreasyon ve üniversite sitesi olarak belirlenmiştir (İTÜ Ayazağa Kampüsü 1972-1984, 1973)**.**

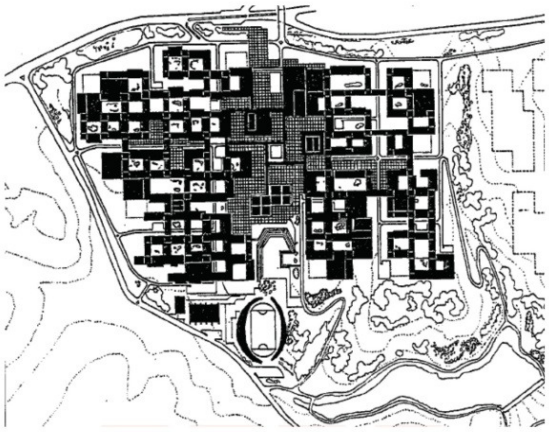

İTÜ Ayazağa Kampüsü, 1971 (Turcan,1996)

İTÜ Ayazağa Kampüsü, İstanbul, 2009

Şekil 3.19 : İTÜ Ayazağa Kampüsü

Grup çalışmalarına 1970-71 yıllarından aktif olarak başlamış projenin tamamlanması için on yıllık bir süre belirlenmiş ve proje çalışmalarının yatırım programına paralel bir şekilde iki yıllık etaplar halinde yürütülmesine karar verilmiştir. Kampüs planlamasında, yoğun bir plan dokusu kabul edilmiş ve bir çok bilimin yerleşeceği akademik üniteler düşünülerek disiplinlerarası bir ortam yaratılmıştır. Akademik alanları oluşturan çeşitli mimari birimler, bilimdeki gelişmelere paralel, esnek bir doku niteliğinde kabul edilmiş ve ilerki kullanışlara açık, içe dönük avlular çevresindeki tip elemanlardan oluşmuştur. Ünitelerin çevresinde, makro gelişmeler için rezerv alanlar ayrılmıştır. İkinci kademe eğitimi yapacak bilim dallarının, kendi alanları üzerinde düşey yönde gelişmeleri mümkündür. Tasarım sırasında, bu durum göz önünde bulundurularak katlar ortalaması yaklaşık üç olarak kabul edilmiştir.

Akademik bölgede fakülteleri oluşturan mimari birimlerde bir tipoloji yapılması öngörülmüştür. 1.20 birimin teşkil ettiği modüler sistem değişik kullanış birimlerine uygulanarak, uygulamada ekonomi, prefabrike elemanlar kullanılması ile de zamandan tasarruf sağlanaması amaçlanmıştır (http://arkiv.arkitera.com/p6790). İTÜ Ayazağa Kampüsü'nün ilk planı (1971) ve şuan ki durumu Şekil 3.19'da gösterilmektedir.

Ayazağa Kampüsü'nün tasarlandığı yıllarda Almanya'da oldukça çok uygulanmakta olan, ağ örgüsü şeklindeki planlamasıyla, tasarlandığı 1971 yılından günümüze kadarki gelişiminde işlevsellikten uzak orta avlularının varlığından ve kabul edilemeyecek boyutlarda kayıp alanların varlığından bahsetmek mümkündür (Çınar, 1998).

- **ODTÜ Ankara Kampüsü**

Organizasyonel planlama yaklaşımına diğer bir örnek olarak ODTÜ Kampüsü gösterilebilir. ODTÜ Kampüsü'nün yapılması planlandığında devletçe ODTÜ'ye tahsis edilen Eymir Gölü'de dahil olmak üzere 4.200 hektarlık bir arazi içinde en çok 800 hektarlık yer seçimi kararının kazanan müellifine bırakılacağı ulusal bir konkur açılmıştır ve Behruz-Altuğ Çinici projesi seçilmiştir (Keskin, 2008). 1963-1964 yıllarında ODTÜ'nün bugünkü kampüsünda tamamlanmış binaların toplam alanı 67.000 m²'nin üzerine çıkmıştır (http://www.odtu.edu.tr/50yil/1963.php). İlk sekiz yılda ise toplam inşaat alanı 300.000 m^2'ye ulaşmıştır (Keskin, 2009). Günümüze geldiğimizde ise üniversitenin bütün fakültelernin ve bölümlerinin, İçel-Erdemli'de bulunan Deniz Bilimleri Enstitüsü ve Kuzey Kıbrıs Kampusu dışında aynı kampüs alanı içinde olduğu görülmektedir (http://www.odtu.edu.tr/about/locationmap.php) (Şekil 3.20).

1963 yılında bugünkü yerine taşınan ve Türkiye'nin ilk yerleşkesi olma özelliğine sahip Orta Doğu Teknik Üniversitesi, şehir merkezinden 7 km uzaklıktaki yerleşkesinin ana giriş kapısı olan A1 ve A2 kapıları Eskişehir kara yolu üzerindedir. Ayrıca 100. yıl tarafında bulunan A4 ve Bilkent yolu üzerindeki A7 kapılarından da giriş çıkış yapılabilmektedir (Anonim 2006n; Akt:Yıldızoğlu, 2006).

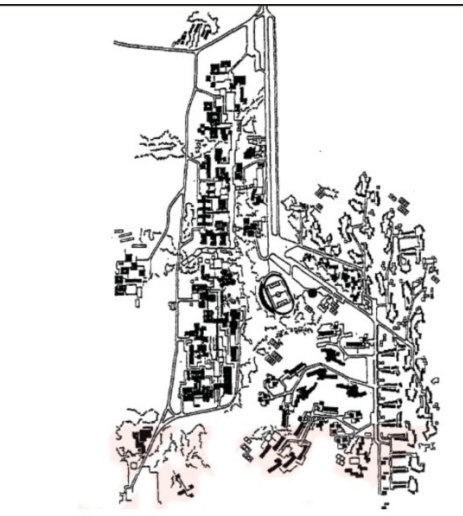

ODTÜ Kampüsü, Ankara, 1961 (Turcan,1996)

ODTÜ Kampüsü, Ankara, 2009

Şekil 3.20 : ODTÜ Ankara Kampüsü

ODTÜ Kampüsü yerleşim modeli olarak daha çok lineer yerleşim sistemi özelliğini göstermektedir. Akademik birimler ve yönetim binası bir arada konumlandırılmış ve Rektörlük binası yerleşkenin merkezi noktasına yerleştirilmiştir. Yürüyüş yolları doğrusal bir aks üzerinde ve rektörlük binası ile diğer birimler arasındaki mesafe eşit olacak şekilde oluşturulmuştur (Yıldızoğlu, 2006). Öğrencilerin barınma gereksinimi için yerleşkede yurtlar, akademik ve idari personelin ve öğrencilerin yararlanabileceği birçok sayıda alışveriş merkezleri, kantin, restoran, banka ve PTT şubeleri, eczane, fotoğrafçı, butik, kitapevi ve kırtasiye bulunmaktadır. Yerleşkedeki

sportif faaliyetler için 3 adet kapalı spor salonu, açık ve kapalı yüzme havuzları, açık voleybol ve basketbol sahaları, tenis kortları, masa tenisi salonları, Yalıncak ve Çamlıkta olmak üzere yaklaşık 8 km'lik koşu parkuru vb. spor alanlar mevcuttur. Yerleşke içinde, yaklaşık 45.000 dekarlık ODTÜ Ormanı dışında, kullanım alanlarının arasında ve çevresinde geniş çim alanlar ve açık yeşil alanlar bırakılmıştır (Anonim, 2006n; Akt:Yıldızoğlu, 2006).

- **Ege Üniversitesi Kampüsü**

1955'de kurulması öngörülen Ege Üniversitesi 1955-1956 ders yılında Tıp ve Ziraat Fakültelerini açarak öğretime başlamıştır. Üniversite 1922 yılında kurulmuş olan Ziraat Okulu sahasında Bornava sınırlarında İzmir-Manisa yolu üzerinde Bornova sınırlarında 300 hektarlık düz bir alan üzerine kurulmuştur. Daha sonra kurulması öngörülen sitenin hazırlık programı 7 fakülte, idare binaları, sosyal tesisler, öğrenci yurtları, öğretim üyesi, personel lojmanları olarak ele alınmıştır ve temmuz 1958'de yarışma şartnamesine göre "üniversite kampüsünün şehirciliğini tespit" amacı ile yarışma açılmıştır. İnşaat için gerekli proje çalışmalarına 1958-1959 yıllarında başlanmış ve hemen 1959 yılında öğretim üyeleri lojmanlarını için harekete geçilmiştir (Cemaligil, 1967). Ayrıca 1960-1961 yıllarında Tıp Fakültesi ve Hastanesi projeleri de Türk mimarlar arasında yarışmaya çıkarılmıştır. Tıp fakültesi kampüse taşınmadan önce, Tıp fakültesinin temel bilimler kürsüleri Bornova'daki çeşitli binalarda eğitime devam ederken sahip olduğu klinikler; Konak Devlet Hastanesi'nde, Tepecik Hastanesi'nde, Eşrefpaşa Hastanesi'nde, Behçet Uz Çocuk Hastanesinde hizmet vermiştir. Diğer yandan da Tıp Fakültesi Hastanesinin bugün bulunduğu yerde kendi hastanesinin inşaatına 1962'de başlanmıştır. Başlangıçta Bayındırlık Bakanlığınca yürütülen inşaatların yavaş yürümesi yüzünden Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi, Bornova'da yapılan kendi hastanesine 1971 yılında taşınabilmiştir. Zaman içinde mevcut kürsü ve kliniklerin daha önceki yıllarda belirttikleri gereksinimlere göre planlanmış olan hastane, açılışından bir süre sonra yetersiz hale gelmiştir. Farklı yıllarda ana binaya ek olarak yeni bina ve düzenlemeler yapılmıştır (http://med.ege.edu.tr/detay.php?SayfaID=80). Ege Üniversitesi Kampüsü Mimari Proje yarışması (1959) ve Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi Mimari ProjeYarışması (1960) ardından, Ege Üniversitesi Tarım

Fakültesi Mimari Proje Yarışması (1963) ve Ege Üniversitesi Sera Binaları Mimari Proje Yarışması'da (1967) düzenlenmiştir (Şekil 3.21).

Ege Üniversitesi Kampüsü'nün günümüzdeki durumuna bakıldığında, 3700 dekar alanı ile egitim, kültür, spor ve sosyal hizmetler amaçlarıyla kullanilan binalardan oluşmaktadir. Bu bağlamda kütüphane, kapalı yüzme havuzu, kapalı spor salonu, futbol, basketbol, mini-futbol, tenis kortları gibi spor tesisleri, sergi salonu, kültür merkezi, öğrenci köyü, kafeteryaları, öğrenci çarşısı, hipermarketi akademik personel ve öğrenciler için lokalleri ve konuk evleri, Kredi ve Yurtlar Kurumuna bağlı kız ve erkek yurtları fonksiyonlarını içermektedir. Bu bağlamda ziraat ve tıp fakültesi ile eğitime başlayan Ege Üniversitesi'nin yıllar içinde gelişimini sürdürdüğü ve sürdürmeye devam ettiği görülmektedir (http://www.ege.edu.tr/detay.php?SayfaID=230).

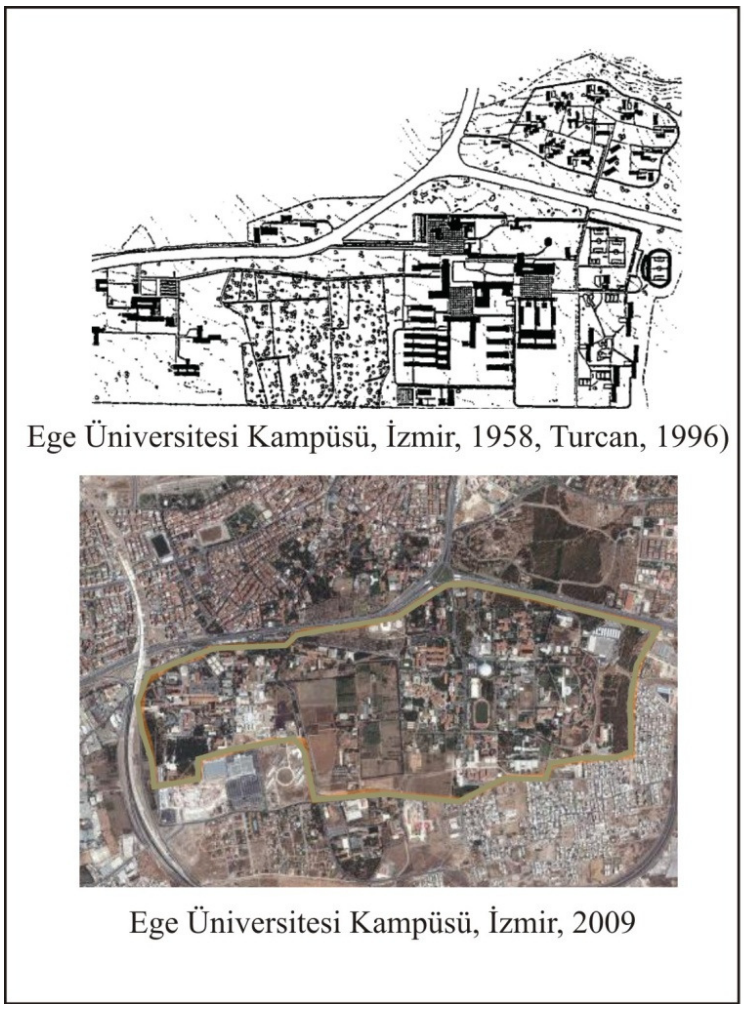

Şekil 3.21 : Ege Üniversitesi Kampüsü

- **Harran Üniversitesi Osmanbey Kampüsü**

Son dönem kampüslerinden, Harran Üniversitesi Osmanbey Kampüsü'de organizasyonel planlama yaklaşımı olarak sayılabilir. 1995'de Harran Üniversitesi Kampüsü için GAP Bölge İdaresi tarafından Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Mühendis ve Mimarlık Proje Yarışmalar Yönetmeliği çerçevesinde yarışma açılmıştır. Yarışmada sosyo-ekonomik ve kültürel yaşamın yapısal değişikliğine ve Güneydoğu Anadolu Projesinin yaşama geçirilmesi sürecine önemli ölçüde etki edecek Harran Üniversitesi'nin, çağın gereklerine uygun bir eğitimi yapacak üniversite kampüsüne kavuşturmak amaçlandığı belirtilerek, "Harran Üniversitesi Mimari Proje Yarışması" ulusal düzeyde açılan mimarlık yarışması ile gerçekleştirilmiştir. Proje'nin kapsamı; "*Şanlıurfa'ya 18 km. uzaklıkta, Şanlıurfa-Viranşehir karayolu üzerinde, 27 km^2 alan içerisinde toplam inşaat alanı 315.000 m^2 olan kampüsün ihtiyaç programı; Ziraat Fakültesi, Fen-Edebiyat, İlahiyat, Mühendislik, Meslek Yüksek Okulu, Tıp Fakültesi ve Uygulama Hastanesi yer almaktadır. Kampüse hizmet eden genel yapılarda, Rektörlük, Oditoryum, Kütüphane, Basımevi, Mediko-Sosyal, Yemekhane, Öğrenci ve Öğretim Üyeleri Lokali, Çarşı-PTT-Banka, Kapalı-Açık Spor Tesisleri, Lojmanlar, Misafirhane, İbadethane yer almaktadır"* diye belirtilmiştir (http://www.gap.gov.tr/ Turkish/Altyapi/etudt7.html). Birinciliği Baran İdil, Hasan Özbay ve Tamer Başbuğ kazanmıştır. 1997'de de projenin yapımına başlanmıştır (Şekil 3.22).

Güneydoğu Anadolu Bögesi'nde yer alan Harran Üniversitesi'nin bölgenin uğraş alanlarına paralel olarak fakültelerin, araştırma merkezlerinin ve uygulama alanlarının oluştuğu söylenebilir. Harran Üniversitesi'nin bulunduğu konum itibari ile GAP'ın merkezinde yer almaktadır. Bu bağlamda sosyal ve kültürel değişime öncülük etmek, bilimsel çalışmalar aracılığıyla bölge kalkınmasını desteklemek, bölge dinamiklerinin rasyonel değerlendirilmesine olanak sağlayan bir platform oluşturmayı hedeflemektedir (http://www.sp.gov.tr/documents/planlar/Harran UniversitesiSP0913.pdf). Hedeflerin gerçekleşmesi için yapılan çalışmaların, fiziksel mekanada yansımaları görülmektedir. Bu bağlamda ziraat fakültesi, araştırma çiftliği, GIS laboratuarı, süt işleme üniteleri, otomasyonlu sera, kanatlı hayvan araştırma ünitesi, büyükbaş hayvan tesisi ve yem hazırlama üniteleri, fidan üretim ve uygulama merkezi, modern bağ kampüs kapsamında bulunan fonksiyonlara örnek gösterilebilir. Fonksiyonlardan ve yarışma projesi'nin belirtilen amacından da anlışılacağı gibi

kampüs planlamasında bölgesel kalkının ve kurumsal işbirliklerinin göz önünde bulundurulduğu söylenebilir.

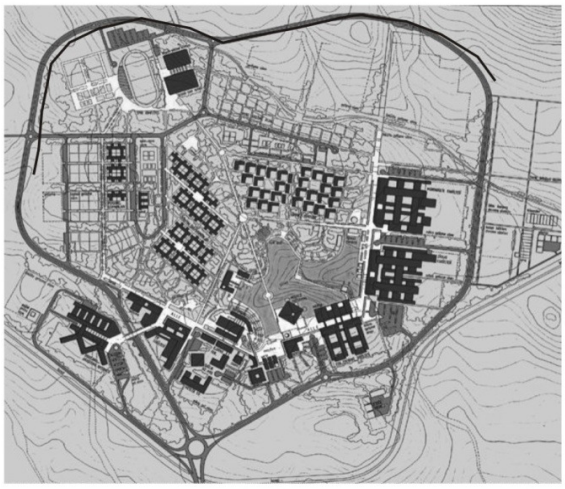

Harran Üniversitesi Osmanbey Kampüsü, Şanlıurfa, 1996
(http.arkiv.arkitera.com)

Harran Üniversitesi Osmanbey Kampüsü, Şanlıurfa, 2009

Şekil 3.22 : Harran Üniversitesi Osmanbey Kampüsü

Proje sahiplerinden olan; Hasan Özbay'ın "Planlama ve Mimarlık İlişkisi Üzerine" söyleşisinde; Harran ovasında hazırladıkları Harran Üniversitesi Kampüsü'nde kentin simülasyonunu yapmak istediklerini belirtmiştir. Kent için önemli olan su öğesini kullanarak bir gölet, çevresinde ise vahalar oluşturarak, kentin iç içe

geçmişliği bu kampüste uygulanmaya çalışmıştır (http://www.mimdap.org/w/?p =15357).

Harran üniversitesinin biçimsel kararlarına ve biçimsel ilişkilerine baktığımızda ise Harran Üniversitesi Kampüsü'ndeki temel hedef, lojmanlarda yaşayanların pastoral istemlerini öğretim mekanlarından itibaren tatmin edilebilmelerini sağlamak ve öğretim mekanlarını, akşamları yaşamayan alanlar olmaktan kurtarmaktır. Diğer bir hedef, akademik birimler ile konutların birbirlerinden bağımsız olarak gelişebilirliğinin sağlanması, ancak genel yerleşim strüktürünün bozulmamasıdır. Böyle bir makro-formu belirlemede en önemli ölçütlerden biri, yürüme mesafelerinin minimize edilmesidir. Bu öncelik, iklim açısından Harran için çok önemlidir. Bu nedenle 6-10 dakikalık yürüme süresini esas alan 600 metre yarı çaplı bir daire, kampüs alanını tariflemede ölçüt alınmıştır. Kuşkusuz bu yaklaşımda toplu yaya yollarının kısalığı kadar yaya topluluklarını bu akslara çekecek cazibe noktalarının yaratılması da önem taşımaktadır. Kampüs içi yaya hareketlerinin azami ölçekte öne çıkarıldığı bu yaklaşımda motorlu taşıt ulaşımının yaya ulaşımından olabildiğince soyutlanması temel hedeflerden biridir (http://www.mimdap.org/w/?p=15224).

Şekil 3.23, Şekil 3.24 ve Şekil, 3.25'de yukarıda bahsedilmiş olan geçmişi 40-50 yıla dayanan kampüslerin; vaziyet plarıları, ilk oluşum aşamaları ve günümüz durumu gösterilmektedir.

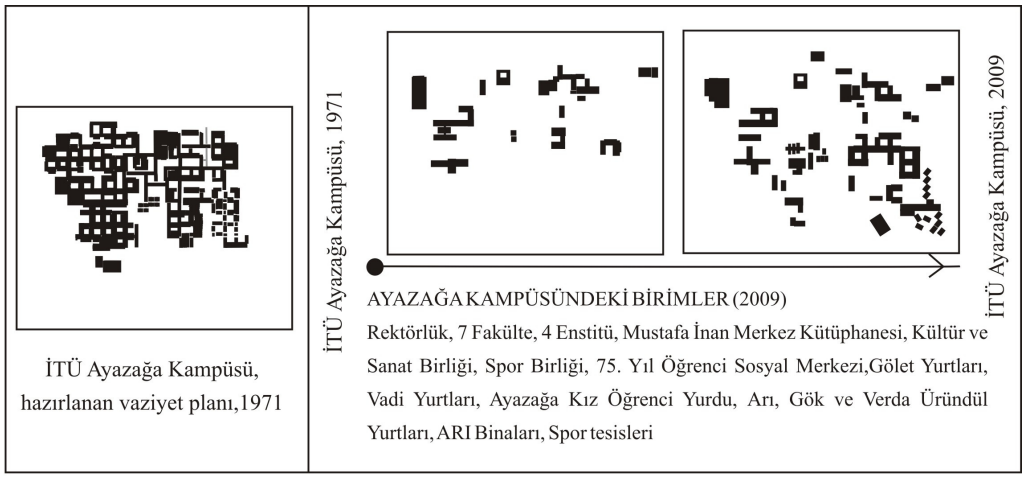

Şekil 3.23 : İTÜ Ayazağa Kampüsü gelişimi

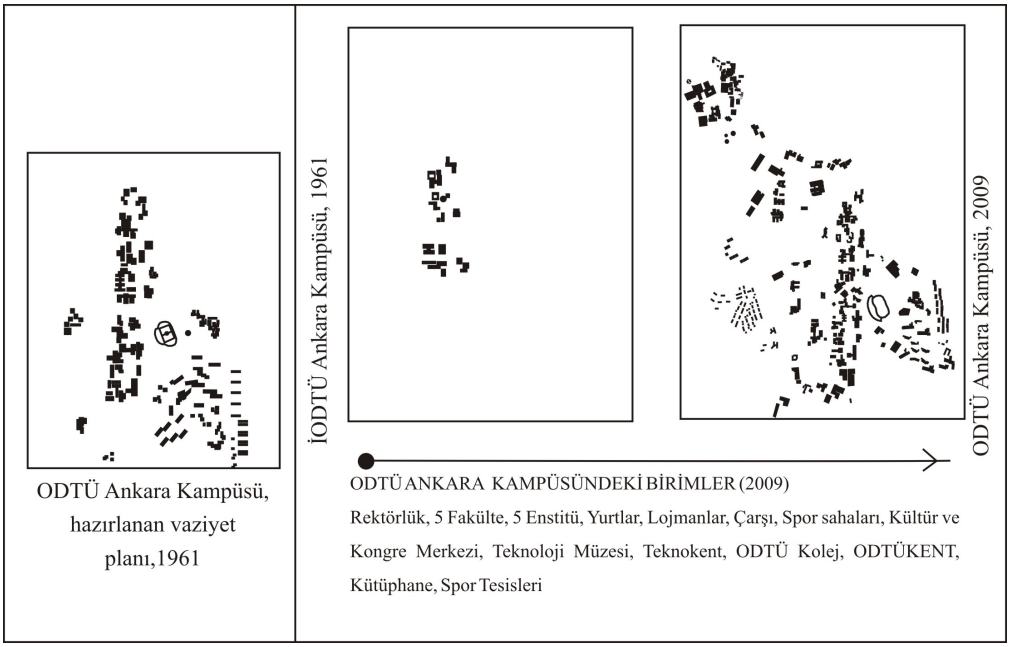

Şekil 3.24 : ODTÜ Ankara Kampüsü gelişimi

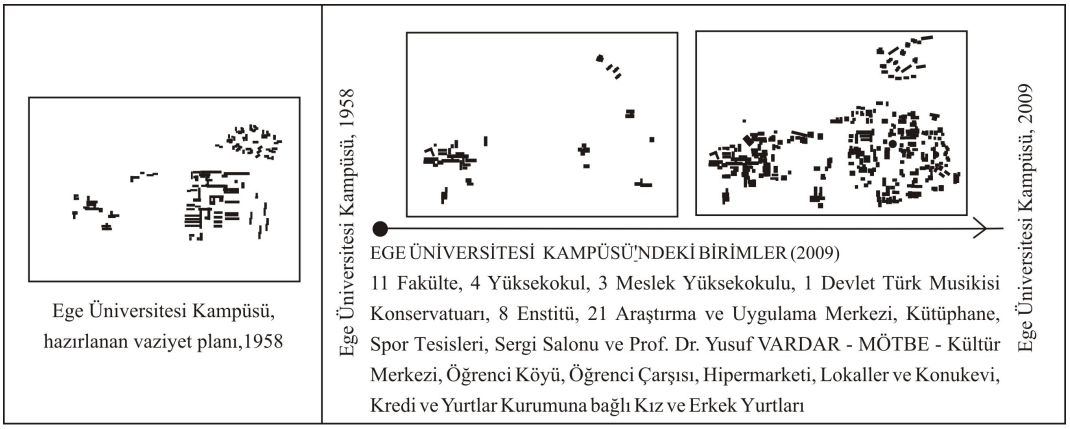

Şekil 3.25 : Ege Üniversitesi Kampüsü gelişimi

3.3.2 "Reorganizasyonel" planlama yaklaşımı

"Reorganizasyon" kelime anlamı olarak, "yeniden yapılanma", "yeniden organize olma" gibi anlamlara gelmektedir. Kampüs planlamasında reorganizasyon kavramı da, bu tanıma paralel olarak kampüsün yeniden yapılanması ve kampüsün yeniden organize olması gibi anlamları karşılamaktadır.

Gelişen süreç ile beraber; teknoloji gelişmekte, çevre koşulları farklılaşmakta, sosyo-kültürel şartlar ve politik durum değişim göstermektedir. Bu değişimlere ek olarak zaman içinde; üniversitenin popülasyonu ve etkin olduğu sosyal faaliyetler de farklılaşmaktadır. Bu noktadan sonra, var olan kampüs yapısının yeni gereksinimleri

karşılayamaması durumunda, reorganizasyonel planlama yaklaşımı devreye girmektedir. Bu yaklaşımda; varolan masterplan üzerinden, ek planlamalarla veya yeni master plan üretimiyle yeniden yapılanmaya gidilmektedir.

Gelişmiş ülkelerde artık yeni kampüs tasarımı görülmemekle beraber; gereksinimlerin sağlanamadığı ve kent ile ilişkinin kopuk olduğu durumlarda kampüslerin revizyona gittiği, dolayısı ile reorganizasyonel planlama yaklaşımının hakim olduğu görülmektedir. Reorganizasyonel planlama yaklaşımına örnek olarak Cincinnati Üniverstesi (EK 1.B), Harvard Üniversitesi, Lomonosow Moskova Eyalet Üniversitesi, MIT, Utrecht Üniversitesi, Free Berlin Üniversitesi, ETH Hönggerberg Bilim Kenti, Delft Teknik Üniversitesi gösterilebilir.

Yabancı üniversite örneklerinden olarak Cincinnati Üniversitesi'ne bakarsak, 1980'li yılların sonunda yeni bir master plan için değişimin başladığı görülmektedir. Buradaki masterplanda ilk adım kampüste var olan tıkanıklığı kaldırmak ve geniş park alanlarının, yeşil alan kampüsüne (green campus) dönüştürüldüğü gibi açık alanlar oluşturmaktı. Aynı zamanda yeni master planda tanınmış mimarların yapıların yer almaktaydı (http://www.aia.org/cae_crp_spring06_session3). Bahsedilen Cincinnati örneği yeni masterplanın üretilmesiyle oluşturulan bir reorganizasyonel planlama yaklaşımıdır. Ülkemizde ise daha çok yeni masterplan yerine ek planlamalar görülmektedir. Buna örnek olarak 40-50 yıllık geçmişe sahip; ODTÜ Ankara Kampüsü, İTÜ ve Ege Üniversitesi gösterilebilir. Uzun geçmişe sahip olan bu üniversiteler; sahip oldukları kampüs planının üzerinde, gelişen koşullara adapte olabilmek amacıyla yeni fonksiyonlar ve planlamalar oluşturmuştur. Bu bağlamda üç üniversitenin 2000'li yıllarda sahip oldukları yeni projelerin başlıcaları aşağıda belirtilmektedir.

- **ODTÜ Ankara Kampüsü**

1961'de kurulan ODTÜ Kampüsü, bu amacını gerçekleştirirken de, yarışma projeleri veya tanınmış mimarlar ile bu projelerin uygulandığı görülmektedir. Aşağıda ODTÜ Ankara Kampüsü için yapılan son dönem projelerinin ve yarışmalarının başlıcaları bulunmaktadır.

- ODTÜ Teknokent İkizler Yazılım Evi (Semra Teber Yener), proje tarihi: 1997-2000, yapım tarihi: 1999-2000, proje tipi: Ar-Ge binası

- ODTÜ Enformatik Enstitüsü Bilgi İşlem Daire Başkanlığı Bilgisayar Laboratuvarları (Kadri Atabaş, M.Ufuk Ertem, İdris Kırman), proje tarihi: 2000-01, yapım tarihi: 2001, proje tipi: eğitim yapısı
- ODTÜ Teknokent Gümüş Bloklar (Hüseyin Bütüner, Hilmi Güner, Eren Başak), proje tarihi: 2001, yapım tarihi: 2001-02, proje tipi: iş merkezi-ofis
- ODTÜ Ar-Ge Binası (Boran Ekinci), proje tarihi: 2002, yapım tarihi: 2004, proje tipi: Ar-Ge binası
- ODTÜ Teknokent Ar-Ge Binası Yarışma Projesi (Mehmet Kütükçüoğlu, Ertuğ Uçar), proje tarihi: 2002, proje tipi: eğitim yapısı
- ODTÜ Ar-Ge (Silicon) Yapısı (Gökhan Avcıoğlu), proje tarihi: 2002, proje tipi: Ar-Ge binası
- ODTÜ Bilim ve Teknoloji Müzesi (Kadri Atabaş, M.Ufuk Ertem, İdris Kırman), proje tarihi: 2002, proje tipi: müze
- ODTÜ Hazırlık Okulu Ek Binaları (Boran Ekinci), proje tarihi:2004, yapım tarihi: 2005-06, proje tipi: üniversite kampüsü
- ODTÜ-TSK Modsim Mükemmeliyet Merkezi (Kerem Yazgan, Burak Turgutoğlu), proje tarihi: 2007, yapım yılı: 2008, proje tipi: Ar-Ge binası
- ODTÜ A1 Kapısı Metro Monoray Değişim İstasyonu (Can Çinici, Çağlayan Çağbayır, Esra Parlak), proje tarihi: 2005 , proje tipi: ulaştırma yapıları
- ODTÜ MATPUM Binası (Celal Abdi Güzer), proje tarihi: 2005, proje tipi: iş merkezi ofis, eğitim yapısı
- ODTÜ Teknokent (Tülin Hadi, Cem İlhan), proje tarihi: 2005, proje tipi: Ar-Ge
- ODTÜ Teknokent Satgeb Binası Yarışma Projesi (Mehmet Kütükçüoğlu, Ertuğ Uçar), proje tarihi: 2005, proje tipi: eğitim yapısı
- ODTÜ Teknokent Yazılım Evi Yarışma Projesi (Aydan Volkan, Selim Cengiç), proje tarihi: 2005, proje tipi: iş merkezi-ofis

➢ **İTÜ Ayazağa Kampüsü**

1972 yılında kurulan İTÜ Ayazağa Kampüsünün son dönem projelerinin başlıcalar aşağıdaki gibi sıralanabilir.

- İTÜ Ayazağa Gölet Yurtları Yarışma Projesi (Nurbin Paker Kahvecioğlu, Hüseyin Kahvecioğlu), proje tarihi:1997-98, yapım tarihi: 1998-2000, proje tipi: öğrenci yurdu

- İTÜ İMKB Erkek Öğreni Yurtları, yapım tarihi: 1999-2003, proje tipi: öğrenci yurdu
- İTÜ Özel Dr. Natuk Birkan İlköğretim Okulu (Selim Velioğlu), proje tarihi:1999, yapım tarihi:1999-2001, proje tipi: İlköğretim yapısı
- İTÜ Elginkan Lisesi (Selim Velioğlu, Muum Mimarlık), proje tarihi: 2003, yapım tarihi:2004, proje tipi: lise yapısı
- İTÜ Yapı Deprem Uygulama ve Araştırma Merkezi (Murat Kader), proje tarihi: 1994, yapım tarihi:1994-2002, proje tipi: Ar-Ge
- İTÜ Dr. Orhan Öcalgiray Moleküler Biyoloji ve Genetik Araştırmaları Merkezi (Gülsün Sağlamer, Meltem Aksoy, Pelin Dursun Korkmaz) proje tarihi:2003, yapım tarihi: 2003, proje tipi: araştırma merkezi
- İTÜ Mustafa İnan Kitaplığı Eki (Hülya Yürekli, Meltem Baslo), proje tarihi: 2002, yapım tarihi: 2003, proje tipi: kütüphane
- İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü (Yapı İşleri ve Teknik Daire Başkanlığı), proje tarihi:1990, yapım tarihi:1990-2013, proje tipi: yükseköğretimyapısı
- İTÜ Uçak ve Uzay Bilimleri Fakültesi (Demirkaya İnşaat) , yapım tarihi: 1996-2002, proje tipi: yükseköğretim yapısı
- İTÜ Arı Evi (Aslıhan Şenel, Burçin Kürtüncü, Funda Uz Sönmez), proje tarihi:2001, proje tipi: konaklama yapısı
- Arı-1 Teknokent Binası (Arda İnceoğlu, Cem Altun, Aslı Çalıkoğlu, Emre Bozatlı), yapım tarihi: 2003, proje tipi: Ar-Ge
- Arı-2 Teknokent Binası (Hüseyin Kahvecioğlu), yapım tarihi: 2003-2004, proje tipi: Ar-Ge
- İTÜ Merkez Kütüphane Binası, yapım tarihi: 1995-2005, proje tipi: kütüphane
- İTÜ Öğrenci Merkezi, yapım tarihi: 2006-2007
- İTÜ Rektörlük Binası (Mine İnceoğlu, Necati İnceoğlu, Arda İnceoğlu) yapım tarihi: 1993-2007, proje tipi: yükseköğretim yapısı
- İTÜ Havacılık Bilimparkı, yapım tarihi: 2007-2009, proje tipi: Ar-Ge
- İTÜ Ayazağa Yurt Binası C Blok, yapım tarihi: 2007-2009, proje tipi: öğrenci yurdu
- İTÜ Ayazağa Yurt Binası D Blok İnşaatı, yapım tarihi: 2008-2009, proje tipi: öğrenci yurdu

- İTÜ Ayazağa Belediye Kız Yurdu Binası, yapım tarihi: 2008-2009, proje tipi: öğrenci yurdu

➢ **Ege Üniversitesi Kampüsü**

- Ege Üniversitesi Çocuk Sağlığı Araştırma ve Uygulama Hastanesi, yapım tarihi: 1991-2007, proje tipi: hastane
- Ege Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, yapım tarihi: 2006, proje tipi: yükseköğretim yapısı
- Ege Üniversitesi İnşaat Mühendisliği Bölümü Binası, yapım tarihi: 2004, proje tipi: yükseköğretim yapısı
- Ege Üniversitesi Öğrenci Köyü, yapım tarihi: 2006, proje tipi: öğrenci yurdu
- Ege Üniversitesi Spor Salonu ve Açık Spor Tesisleri, yapım tarihi: 2005, proje tipi: spor tesisi

3.3.3 "Dönüşümsel" planlama yaklaşımı

Dönüşümsel planlama yaklaşımı; "dönüştürme" eyleminin gerçekleştirilmesinde kullanılan bir planlama yaklaşımı olarak tanımlanabilir. Dönüştürme, kültürel bir varlık olarak, yapının tarih boyunca kazandığı birikim üzerine yapılandırılan yeni tasarım çalışmasıdır. Mevcut eski binanın yeni bir anlam kazanmasıyla, biçimi de bir takım değişikliklere uğrayacaktır. Fakat her zaman için eski ile yeninin beraberliği söz konusudur. Dönüştürülen yapı artık bugüne aittir. Bununla beraber, geçmişteki kimliği algılanmakta ve tarihsel sürekliliği devam etmektedir (Öter, 1996).

Ülkemiz, sanat ve mimarlık tarihi bakımından önemli ve değerli bir çok yapıya sahip bulunmaktadır. Bu ulusal değerlerimizin çoğu, gereği gibi korunmamalarının yanısıra, bir kısmı da yeni bir işlev verilerek çağdaş bir kullanım amacıyla da değerlendirilmektedir. Bu sayede hem bir tarih saygısı sergilenmekte, hem de günümüzün önemli bir gereksinimi karşılanmaktadır (Altınoluk, 1998). Bu bahsedilen sebeplerden dolayı, günümüz koşullarında yenileme/canlandırma projelerine önem verilmeye başlanmıştır. İşlevini yitirmiş olan bir yerleşim, restore edilerek, farklı bir işlev için yeniden kazanılabilmektedir. Bu sayede fonksiyonunu yitirmiş yerleşimler, atıl durumda kalmaktan kurtularak, yeniden hayat bulmaktadırlar.

Dönüşümün nedenlerini; Öter (1996) çalışmasında; teknolojik, ekonomik ve toplumsal nedenler olarak belirtmektedir. Teknolojinin hızla gelişimi, arsa değerlerindeki artış, üniversitenin kent dışında olması durumunda ulaşım probleminden doğan ekonomik zorluklar gibi nedenler dönüştürme projelerinin yapımını tetiklemektedir.

Dönüştürmede yöntem olarak, tarihi ve modern mimarlık arasında diyaloğa açık olma ve bu birliktelik sayesinde ikisi arasında yaratıcı bir gerilim yaratma yolu seçilmelidir. Böylesi bir müdahalanin, varolan atmosferin bağlamını geliştireceği ve zenginleştireceği bir gerçektir. Müdahale, "kültürel" bir tamirdir; yalnızca "fiziksel" değildir. Carlo Scarpa bu konu hakkında dönüştürme işini üstlenen kişinin yalnızca restorasyon sürecinde değil, aynı zamanda, bütünleyici (integrative), ekleyici (additional) ve başka düzeyde aktarıcı (substituive) nitelikte bir süreç içinde bulunmakta olduğunu bahsetmektedir (Germen, 1992; Akt: Öter, 1996). Bu açıdan durum ele alındığında, Kadir Has Üniversitesi'nin Cibali Kampüsü, İTÜ'nün Taşkışla Kampüsü, Maçka Kampüsü gibi bir takım örneklerde, fiziksel bir müdahele ile tamir yoluna gidildiği, dönüştürmede sadece restorasyon sürecinin etkin olduğu gözlemlenmektedir. Bilgi Üniversitesi'nin Silahtarağa Kampüsü gibi diğer bir takım örneklerde ise restorasyon sürecine ek olarak Carlo Scarpa'nın bahsettimiş olduğu; "bütünleyici", "ekleyici" ve "başka düzeyde aktarıcı" nitelikte süreçlerin de etkili olduğu görülmektedir. Bu noktada fiziksel bir tamirin yanında kültürel bir tamirin varlığından da söz etmek mümkündür (EK C.1).

Yurtdışı örneği olarak; Oxford Üniversitesi dönüşümsel planlama yaklaşımına örnek olarak gösterilebilir.

Ülkemizde ise, İTÜ Taşkışla Kampüsü, İTÜ Maçka Kampüsü, Kadir Has Üniversitesi Cibali Kampüsü, Bilgi Üniversitesi Silahtarağa Kampüsü dönüşümsel planlama yaklaşımına örnek olarak gösterilebilir. Bu bahsedilen örnekler, bir binanın veya bina grubunun kampüse dönüştüğü örneklerdir. Bu durumdan farklı olarak, Ege Üniversitesi Kampüsü'ne bakıldığında kampüs içindeki ve dışındaki bazı eski köşklerin üniversiteye devredilmesiyle köşklerin, üniversite fonksiyonlarını yüklendiği görülmektedir.

İTÜ'ye bakıldığında, İTÜ; önce Gümüşsuyu'ndaki eski kışla'da konumlanan mektep, daha sonra Taşkışla ve Maçka Silahhanesi binalarının da verilmesiyle büyümüştür ve

öğrenci sayısı ve öğretim kadrosu da gelişmiştir (www.itu.edu.tr/?itu-hakkinda/tarihce). Daha sonrasında İTÜ yerleşmiş olduğu 12 hektarlık alanda gelişme imkanı kalmayınca, Senato kararıyla şehrin dışında şehir merkeziyle kolay bağlantılı Ayazağa Kampüsü'nün kurmasına karar verilmiştir (İTÜ Ayazağa Kampüsü 11972-1984)**.** Buradan da çıkarabileceğimiz gibi dönüşümsel planlama yaklaşımına sahip Taşkışla ve Maçka Kampüsleri, kent merkezinde bulundukları alanların izin verdiği ölçüde gelişebilmektedir. Bu bağlamda İTÜ'nün dönüşümsel olarak değerlendirebileceğimiz kampüsleri, ilk kampüsü sayabileceğimiz Gümüşsuyu Kampüsü ve günümüzde artık kent içi kampüs olarak değerlendirebileceğimiz Ayazağa Kampüsü ile İTÜ'nün kent içinde bir ağ oluşturduğu söylenebilir. Dönüşümsel olarak değerlendirebileceğimiz kampüslerin büyüme olanakları bir noktadan sınırlansada; Gümüşsuyu Kampüsü'nün, Taşkışla Kampüsü ile birlikte 19. yüzyıl İstanbul'unda en önemli ticaret ve kültür merkezi olan ve bugün de aynı işlevleri sürdüren Taksim bölgesinde yer almasından (http://www.itu.edu.tr/?kampusler/gumussuyu-kampusu) ve Maçka Kampüsü'nünde Taşkışla ve Gümüşsuyu Kampüsü'ne yakın olarak yine Maçka'da kentin merkezi noktalarından birinde bulunmasından da çıkarabileceğimiz gibi kent içinde varlıklarını sürdürebilme avantajına sahiptirler.

Maçka Silahanesi'nin ve Askeri Tıbbiyenin dönüşümü ile meydana gelen Maçka ve Taşkışla Kampüsleri, farklı fonksiyonlara sahip binaların yükseköğretim yapısına dönüştürülmesi ile oluşturulan yapılanmalardır. Yukarıda da bahsedildiği gibi, bu kampüsler kent merkezinde, bulundukları alanların izin verdiği ölçüde büyüme fırsatı bulmuşlardır. Dönüşümsel planlama yaklaşımına sahip bu kampüsler; kent merkezinde bulunmalarından dolayı kentin olanaklarından faydalanma ve kent ile lokasyon açısından yakın ilişki kurma fırsatına sahiptirler.

İstanbul Teknik Üniversitesi Maçka Kampüsünde yer alan İşletme Fakültesi binası, Maçka Silahhanesinin eklentilerinden olup, silahhanenin yönetim binası (Karakolhane Binası) olarak yapım çalışmaları 1861-1862 yılları arasında Simon ve Sarkis Balyan tarafından tamamlanmıştır. Üç katlı olan silahhane binası, Osmanlı döneminin sonlarında Jandarma Kumandanlığı hizmetine verilmiştir. Cumhuriyetten sonra sırasıyla, Nakliye, Topçu, İstihkam ve Jandarma Okulu olarak kullanılmıştır. 1956'da Eğitim Bakanlığı'na tahsis edilmiş, bir süre Teknik Okul olarak hizmet

gördükten sonra İstanbul Teknik Üniversitesi'nin kullanımına bırakılmıştır (http://www.isl.itu.edu.tr) (Şekil 3.26).

Şekil 3.26 : İTÜ Maçka Kampüsü

Günümüzde İTÜ Mimarlık Fakültesi olarak kullanılmakta olan Taşkışla ise, ilk olarak, Osmanlı döneminde 1846-1852 yılları arasında, rönesans üslubu kullanılarak Askeri Tıbbiye için hastane olarak tasarlanmıştır, ardından da sırasıyla; 1860'da kışla olarak, 1943-1950 yılları arasında İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık-İnşaat Fakültesi olarak kullanılmaya başlanmıştır (http://www.taskisla-ekd.itu.edu.tr/). Tarihi niteliği yüksek olan ve zaman içinde bir çok farklı fonksiyonun aktif olduğu, Taşkışla Kampüsü herhangi bir ek yapılanmaya gitmeden, restorasyon ve iç düzenleme ile dönüşümsel planlama yaklaşımına örnektir (Şekil 3.27).

Şekil 3.27 : İTÜ Taşkışla Kampüsü gelişim aşamaları

İTÜ'ye ait farklı bir dönüşümsel proje olarak, kampüs yapılarından farklı olarak Bakırköy İTÜ İspirtohane Binası Kültür Merkezi ve Müzik Okulu örnek gösterilebilir. Bakırköy'ün Marmara kıyısında 18. yüzyıldan başlayarak inşa edilmiş

olan Bakırköy Baruthanesi binaları içinde yeralan ve 20. yüzyılın başlarına tarihlenen İspirto Fabrikası gerek mimarlık gerek teknoloji tarihi, gerekse işlevi açısından önemli örneklerden biridir ve bu nedenle de TC Kültür Bakanlığı İstanbul 1 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından korunması gerekli II. Grup eski eser olarak belirlenmiştir. "Bakırköy İspitohane Binası Kültür Merkezi ve Müzik Okulu" olarak işlevlendirilen ve İTÜ ile Bakırköy Belediyesi'nin ortak kullanımına sunulan bina, 09.05.2000 tarihinde kullanıma açılmıştır. Bu yapı eğitim, konser salonu, yönetim, sosyal-rekreatif mekanlar ve taknik mekanlar olmak üzere beş ana bölümden oluşmaktadır (Sağlamer, Aksoy ve Dursun, 2004) (Şekil 3.28). Bu bağlamda değerlendirme yapıldığında, bu binanın ünivesite-devlet işbirliği sonucu doğduğu ve bu sayede de hem kültürel değerlerin korunmasının sağlandığı hem de topluma bir kültür merkezi kazandırılmış olduğu söylenebilir.

Şekil 3.28 : Bakırköy İTÜ İspirtohane Binası Kültür Merkezi ve Müzik Okulu

Ege Üniversitesi'ne bakıldığında, üniversitenin bulunduğu semt olan Bornova Levanten köşkleri ile özdeşleşmiş bir semttir. Bahsedilen Levanten köşklerden bir kısmı Ege Üniversitesi'ne tahsis edilmiştir. Ege Üniversitesi'de kendisine tahsil edilen köşkleri gerçeğine uygun olarak onarmış ya da onarılan köşkleri bünyesine almış ve kent dokusuna kazandırmıştır. Bu bağlamda Ege Üniversitesi'nin restorasyon çalışmalarını gerçekleştirdiği köşkleri farklı hizmetler ile Bornova'nın ve İzmir'in kent yaşamına kazandırmakla, tarihi dokunun korunması yönünde sorumluluk da üstlendiği söylenebilir (http://www.ege.edu.tr/detay.php?SayfaID

=299). Şekil 3.29'da dönüştürülen köşkler ve yüklendiği fonksiyonlar gösterilmektedir.

Şekil 3.29 : Ege Üniversitesi Köşkleri (Url-21)

3.4 Bölüm Sonucu

Çalışmanın üçüncü bölümünde, kampüs yapıları fiziksel ve biçimsel olarak ele alınmıştır. Fiziksel ve biçimsel gelişim için önemli olan lokasyon stratejileri irdelendiğinde, kent içi kampüsler ve kent dışı kampüsler olmak üzere kampüsler ayrılabilir. Bu bağlamda her iki durumda da ilk etap olarak, kent-kampüs ilişkisinin sağlanması için kent içi kampüslerinin kenti geliştirmesi, kent dışı kampüslerininde çevresinde yeni bir kentsel alan oluşturması gerektiği söylenebilir. Küreselleşen koşullar ile beraber üniversitelerin etki alanlarının daha da genişlemiştir. Bu bağlamda daha sonraki durumlarda hem kentiçi, hem de kentdışı kampüsler sadece kendi çevresinde değil, ulusal ölçekte etki alanı oluşturabilmelidir. (ODTÜ'nün Kıbrıs'ta kampüs kurması gibi)

Fiziksel ve biçimsel oluşumda lokasyon stratejilerinden sonra, üniversite kampüs yapılarının planlama sürecinden ve sürece etki eden faktörlerden bahsedilebilir. Kampüs yapılarının planlamasında bir çok faktörün etkili olduğu görülmektedir. Bu faktörler sosyal faktörler, fiziksel faktörler, işlevsel faktörler ve kavramsal faktörler olarak gruplanabilir. Bu faktörlerin göz önünde bulundurulması ile kampüs tasarlaması son derece önemlidir; bunun yanında geleceğe yönelik bir kampüs tasarımı için küreselleşme ile oluşan kurumsal işbirlikleri göz önünde tutularak, bu doğrultuda tasarıma yönelinmelidir. Dolayısı ile üniversite tasarımlarında tek ölçüt öğrenci ve eğitimci gereksinimlerini karşılamak değil, aynı zamanda kurumsal işbirlikleri sonucu doğan gereksinimlere de çözüm üretebilmektedir. Duruma örnek olarak sanayi-üniversite işbirliği adına Ar-Ge alanlarının ve teknokentlerin oluşturulması, toplum-üniversite işbirlikleri için rekreasyon alanlarının, kültürel aktivite alanlarının oluşturulması gösterilebilir. Yukarıda bahsedilmiş olduğu gibi kampüs planlamasında; planlama sürecine etki eden faktörlerin göz önünde bulundurulması, gelişen koşulların ve kurumsal işbirliklerinin gereksinimlerinin düşünülmesi ve gelecekte doğabilecek gereksinimlere yönelik esnek ve algılanabilir mekanların oluşturulması, oluşturulacak kampüsün uzun vadede verimli olmasını sağlamaktadır.

Bu bağlamda yeni yapılacak kampüs yapılarında kampüsün uzun vadede etkili olabilmesi için, yukarıda bahsedilen koşulların göz önünde bulundurulmalıdır. Var olan kampüs yapılarıda güncel gelişmelere adapte olabilmek, yeni gereksinimleri karşılayabilmek ve kent ile ilişki kurabilmek adına zaman içinde revizyona

gitmelidir. Bu bağlamda günümüz yeni kampüslerinden sayabileceğimiz Harran Üniversitesi Kampüsü'nde, kampüs planlamasında etkili olan fiziksel, işlevsel ve kavramsal faktörlerin gözönünde tutulduğundan bahsedilebilir. (kurumsal işbirliklerine göre fonksiyonlarına sahip olması, çevresel koşullara göre kampüs birimleri arasında yürüme mesafelerinin ayarlanması gibi) Kampüslerin revizyona gitme durumuna ise örnek olarak ise yaklaşık 40-50 yıllık geçmişe sahip olan ODTÜ, İTÜ ve Ege Üniversitesi Kampüsleri örnek gösterilebilir. Kampüsler, gereksinimlerini karşılayabilmek, kent ile ilişki kurabilmek adına kurumsal işbirliklerini göz önünde bulundurarak; rekreasyon alanları, araştırma sahaları, Ar-Ge alanları ve teknokentler oluşturmuşlardır.

Genel olarak denilebilir ki; kampüs planlamasında organizasyonel planlama yaklaşımı ile; kurumsal işbirliklerinin beraberinde getirdiği yeni gereksinimleri ve ileride doğurabileceği gereksinimleri düşünerek; planlamada sosyal, fiziksel, işlevsel ve kavramsal faktörleri göz önünde bulundurmak, "esneklik", "uyabilirlik", "algılanabirlik", "ulaşabilirlik" gibi olguları ele almak; sürdürülebilir ve uzun soluklu kampüs tasarımlarının oluşmasını olanaklı kılacaktır. Var olan kampüslerde ise reorganizasyonel planlama yaklaşımı ile, yeni çağın gerksinimlerine yanıt veren, güncel gelişmelere adapte olan kampüs planlarının oluşması olanaklı hale gelecektir. Bir diğer planlama yaklaşımı olarak da dönüşümsel planlama yaklaşımı görülmektedir. Bu planlama yaklaşımı genel olarak kent merkezlerindeki farklı fonksiyonların üniversiteye dönüştürülmesi ile gerçekleşmektedir. Bu bağlamda dönüşümsel projeler, üniversite-kent ilişkisinin kurulması adına büyük potansiyele sahiptir. Örnek olarakta Ege Üniversitesinin kent merkezinde ve kampüs içersinde sahip olduğu levanten köşklerinden bahsedilebilir. Bu köşklerin bir kısmına üniversitenin kendi eğitim ile ilgili fonksiyonları yüklenmiştir. Bir kısmınada toplum ile ortak kullanılan fonksiyonlar yüklenmiştir. Bakırköy İTÜ İspirtohane Binası Kültür Merkezi ve Müzik Okulu'da hem belediyenin hem de üniversitenin ortak bir çalışmasının ürünü olarak üniversitenin ve toplumun ortak kullanımında olan bir binadır.

4. GÜNCEL GELİŞMELER ÜZERİNDEN ÜNİVERSİTE KAMPÜSLERİNE BAKIŞ

Üniversiteler, toplumu ve kenti yönlendiren, aynı zamanda da kenti ve toplumu yansıtan öncü kurumlardır. Bu bağlamda üniversite kampüs tasarımının giderek önem kazandığı söylenebilir. Üniversite kampüslerinin fiziksel ve biçimsel gelişiminde hangi durumların etkili olduğunu anlayabilmek ve gelişimin ne şekilde ilerlediğini görebilmek adına çalışmanın üçüncü bölümde; üniversite kampüsleri, fiziksel ve kavramsal bileşenler bağlamında irdelenerek, örneklenmiştir. Bu açıdan, gelişen koşullarla beraber kampüs tasarımında birçok sosyo-ekonomik girdiyi de göz önünde bulundurmanın gerekli hale geldiği ve kampüs tasarımında yalnızca iyi bir mekan oluşturnın değil, aynı zamanda ileriye dönük yaklaşımlara sahip olabilmenin ve disiplinler arası söylemler için gereksinimleri karşılamanın önemli olduğu söylenebilir. Erdem'de (2006) bu durum hakkında üniversitelerin yükseköğretim hizmeti sunan bir eğitim kurumu olarak, ulusal ve uluslararası eğitsel, sosyal, ekonomik, siyasal ve teknolojik değişmelere ayak uydurmasının artık bir zorunluluk haline geldiğinden bahsetmektedir. Üniversitelerden özellikle eğitim-öğretim, bilim ve teknoloji alanlarındaki değişmeleri yönetmesi ve daha da önemlisi bu alanlardaki değişmelerin başlatıcısı olması beklenmektedir. Üniversitelerin değişimi yönetmesi ve öncelikle kendisinden beklenen değişimi başlatabilmesi için bugünden geleceği görüp buna göre kararlar alıp, planlama yapması ve uygulaması gerekmektedir.

Gelişen koşullarla beraber üniversite kampüslerinin planlamasında güncel gelişmeler etkili olmuştur. Kurumsal işbirlikleri doğrultusunda yeni fonksiyonlar gelişmiş, günümüz gereksinimlerinin karşılanması adına planma politikaları şekillenmiş ve geleceğe yönelik kampüs tasarımları için esneklik, algılanabilirlik ve sürdürülebilirlik gibi kavramlar ön plana çıkmıştır.

Çalışmanın dördüncü bölümünde de; yukarıda bahsedilmiş olan, kampüs tasarımında etkili olan sosyo-ekonomik girdilerin neler olduğu ve kampüs yapılarını etkileyen güncel gelişmelerin neler olduğu irdelenmekte ve bu gelişmelerin üniversiteler üzerindeki etkilerinden bahsedilmektedir. Bu bağlamda güncel gelişmelerin genel

olarak üniversite-kent ilişkisi kurma odağında gelişim gösterdiği söylenebilir. "Kent" kavramı, gelişen çağ ile beraber, daha fazla önem kazanmıştır ve çağdaş üniversitelerin kent ile bütünleşebilmesi önemli bir durum halini almıştır. Burada "kent" kavramı, sadece çevre ile olan fiziksel ilişki değildir, aynı zamanda "kültür", "politika", "sanayi" ve "teknoloji" gibi kavramları da kapsamaktadır. Bu bağlamda çalışmanın dördüncü bölümünde ilk olarak küreselleşmenin yükseköğretime etkilerinden ve küreselleşmenin etkisi ile daha da ön plana çıkan "yenilikçilik" ve "yaratıcılık" kavramlarından, yeni gelişen "girişimci üniversite" kavramından bahsedilmektedir. Ardından da üniversite-kent ilişkisinin kurulması adına doğan kurumsal işbirliklerinden bahsedilmektedir.

4.1 Küreselleşmenin Üniversitelere ve Üniversite-Kent İlişkisine Yansıması

Yükseköğretim bir ülkenin gerek duyduğu nitelikli insan gücünün yetiştirilmesinde, bilginin üretilmesinde ve topluma hizmette önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Yükseköğretimde kalıcı ve derin değişiklikler yapan bir dönüşüm yaşanmaktadır. Bu dönüşümün yaşanmasında küreselleşmenin etkisi çok büyüktür. Küreselleşmeyle birlikte bölgesel işbirliği hız kazanmıştır. Bölgesel işbirlikleri, ekonomi başta olmak üzere eğitim ve özellikle yükseköğretimde değişmelere neden olmuştur. Üniversitelerin yükseköğretim hizmeti sunan bir eğitim kurumu olarak, ulusal ve uluslararası eğitsel, sosyal, ekonomik, siyasal ve teknolojik değişmelere ayak uydurması artık bir zorunluluk haline gelmiştir. Üniversitelerin değişimi yönetmesi ve öncelikle kendisinden beklenen değişimi başlatabilmesi için bugünden geleceği görüp buna göre kararlar alıp, planlama yapması ve uygulaması gerekmektedir (Erdem, 2006). Bunun yanında küreselleşen dünyada "bilgi"nin ekonomik kalkınmanın, çevre sorunlarının ve doğal afetlerin üstesinden gelmenin en etkin aracı olduğu ve yeni bilginin üretiminin hızla arttığı söylenebilir. Bu nedenle işgücü piyasaları ortalamada daha yüksek beceri düzeyleri talep etmektedir. Küresel ölçekte "problem çözme becerisi yüksek insan gücü piyasası"nın genişlemesi özellikle de disiplinler arası konularda yetişmiş bilim adamı ve mühendis talebinin hızla artmasına yol açmaktadır. Bilgi ve beceri düzeyi yüksek olan ve olmayan işgücünün gelir düzeyleri ve mobiliteleri arasındaki farklılık giderek açılmaktadır. Hızla ilerleyen teknoloji ve bilgi üretimi, giderek daha çok sayıda genç insanın esnek

ve değişime ayak uydurmasını zorunlu hale getirmektedir. Bu zorunluluklar karşısında yükseköğretimde başlıca üç boyut değişmektedir;

- Eğitim-öğretim ihtiyaçları değişmektedir.
- Rekabet biçimleri değişmektedir.
- Kurumların yapısı ve biçimi değişmektedir (III. Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı, 2007).

Tarihte şimdiye kadar dört büyük gelişmeden bahsedilmektedir. Her gelişme aşaması, diğerlerinden farklı yeni bir toplumsal yapıyı gündeme getirmiştir. Bu toplumsal yapılar sırasıyla ilkel toplum, tarım toplumu, sanayi toplumu ve bilgi toplumudur. Son gelişme aşamasını temsil eden bilgi toplumu ya da diğer adıyla sanayi sonrası toplum, 1950'li yıllarda başta ABD olmak üzere diğer gelişmiş ekonomilerde ortaya çıkmıştır. Bu yeni toplum, sanayi toplumu ile karşılaştırıldığında ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda tamamen farklı özelliklere sahip olmuştur (Yıldız, 2007). Bilgi toplumunu "… en temel meta konumundaki bilginin, yaşamın her alanında her geçen gün artan bir hızla ve küresel ölçekte, sürekli akıp arttığı, **esneklik**, **çeşitlilik**, **yaratıcılık**, **yenilik** gibi kavramların belirleyici olduğu, eğitimli bireyin ön plana çıktığı, etkileşimi son derece yüksek şebeke yapısında bir toplum olarak tanınmaktadır (Gültan,2003; Akt: Yıldız, 2007).

Endüstri devrimi ile hızlı değişimler başlamış ve değişimin hızı artmıştır. Özellikle geçen yüzyılın son 15-20 yılında dünya ölçeğinde yaşanan değişim yalnızca bilim ve teknoloji alanında değil, ekonomik ve politik alanlarla sosyal dinamiklerde de gerçekleşmiştir. Bilgi ve iletişim teknolojileri, küreselleşme, politik ekonomik ve sosyal alanlardaki herhangi bir gelişme aynı zamanda diğer alanları da etkilemekte ve değişimin etkisini artırmaktadır. Bu değişimler üretimin yapısı ve yöntemini değil aynı zamanda üretim faktörlerinin göreli önemini ve gerekli işgücü profilinin niteliğini de etkilemektedir. Küresel bilgi toplumu iyi eğitilmiş, sadece bilgiyi uygulayabilen değil, aynı zamanda bilgiye dayalı analiz ve karar verme yeteneğine sahip bilgi işçilerinden oluşan işgücüne bel bağlamak durumundadır. Bilgi çağında küresel rekabet ortamında toplumlar arası yarışta başarılı olabilmek için ekonomik gelişme, bunun içinde bilgi ve teknolojiden yararlanma ve üretme gereği vardır (http://www.sp.gov.tr/documents/HU_SP.pdf). Scott'a (2002) görede üniversitenin değişme hızı ve yenilik temposu hiçbir zaman son on yılda olduğu kadar hızlı olmamıştır. Üniversitelerde yaşanan dönüşümde yeni teknolojiler, yeni öğrenci biçimi (gittikçe çeşitlenen yaş grupları, geri dönen ve çalışan öğrenciler, yaşam boyu

öğrenme ideali), yeni yükseköğretim sağlayıcıları, kar amaçlı şirket üniversiteleri, sanal üniversiteler, yeni ve gittikçe küreselleşen öğrencilerin beklentileri, gittikçe artan pazar odaklı rekabetçilik ve başarı hırsıyla dolu toplumsal çevre gibi etkenler etkin olmakta ve sonuçları hissedilmektedir (Erdem, 2006). Yükseköğretimde küreselleşme ile değişen durumlar ile önceki durum karşılaştırılırsa 19. ve 20. yüzyıl üniversitelerinin, sanayi toplumunun ihtiyaçlarına cevap verirken temelde toplumun gereksinim duyduğu niteliklere sahip insan kaynağının yetiştirilmesine odaklanmış rolünün, değişmekte olduğu ve üniversitenin 21. yüzyılda kalkınma ve ilerleme için bilgi toplumunu oluşturma rolünü üstlenmek durumunda kaldığı söylenebilir (http://www.sp.gov.tr/documents/HU_SP.pdf).

Yukarıda da bahsedilmiş olduğu gibi küreselleşme ile beraber teknoloji alanında, ekonomik ve politik alanlarda, sosyal dinamiklerde değişimlerin meydana geldiği ve bilginin ekonomik kalkınmada, çevre sonrunlarını çözmede etkili olduğu söylenebilir. Bu bilgiler doğrultusunda yeni üniversite model ve kavramlarından ve teknoloji, ekonomik, politik alanlarda ve sosyal dinamiklerdeki gelişim sonucu doğan üniversite-devlet, sanayi ve toplum işbirliklerinden bahsedilebilir. Dolayısı ile üniversitelerin, çok değişkenli bir yapının etkisinde yeni çağa uyum sağlamaya çalışmakta olduğu söylenebilir. Gelişmiş ülkelerin bu uyumu sağlamak için takip ettiği yollardan biri, "girişimci üniversite" uygulamasına yönelmek olmuştur. Odabaşı (2006) küresel, ulusal ve kurumsal etkilerin tüm baskılarını hisseden ülkemiz üniversiteleri için de, "girişimci üniversite" modeli değişim ve dönüşüm için bir araç olabileceğinden bahsetmektedir. Girişimcilik kavramı, Schumpeter'ın açıklamalarından bu yana büyük gelişmeler ve yeni özellikler kazanmıştır. Kar amacının geri planda kalıp, risk alma, "**yaratıcı"** ve **"yenilikçi"** olma özellikleri günümüzün bilgi toplumlarındaki üniversite modelinin özünü de oluşturmaktadır. Kamu, devlet, kurumsal, sosyal ve iç girişimci özelliklerinden ülkemiz uygun bir model çıkartabilmelidir. Böylece; verimli, yenilikçi, yaratıcı, saydam ve kalite odaklı üniversitelere dönüşebilmek, uluslararası rekabette hak edilen yere gelebilmek olanaklı olabilecektir. Burada bahsedilen kamu, devlet, kurumsal, sosyal özellikler olarak kurumsal işbirliklernden söz edilebilir. "İç girişimcilik"te kurum yararına önemli değişimleri gerçekleştirebilmek olarak ifade edilebilir. Yeni ürün ve hizmetler ortaya koymak, yeni örgütlenme yapıları geliştirmek, yeni ve etkin iş süreçlerini uygulamak bunlar arasında sayılabilir (Odabaşı, 2006). Girişimciliğin diğer bir yönü olarakta "sosyal girişimcilik"ten bahsedilebilir. Bu girişimci türü,

daha çok toplumsal konularla ilgilenmeye, yardıma ve katılıma yöneliktir. Bu tür girişimcilikte, sosyal yeniliklerin, yaratıcılıkların ve hayal edilebilen sosyal konuların gönüllülük esasına bağlı kalınarak gerçekleştirilmesi esastır (Thompson, 2002; Akt: Odabaşı, 2006). Bu bağlamda "**yenilik"**, **"yaratıcılık"** ve **"değişim yaratmak"**, girişimci olmak için gerekli olan temel özelliklerin başında gelmektedir. Bunun dışında, risk almak, öncü olmak ve rekabetçi düşünme becerisine sahip olmak da, girişimci düşüncenin temellerini oluşturan bileşenlerdendir (Başar, Tosunoğlu ve Demirci, 2001; Akt: Odabaşı 2006) Diğer bir taraftan, üniversite-sanayi-devlet işbirliklerinin sanayi ve üniversitenin devlet denetimine karşı özerkliğini artıran dengeli bir üniversite-sanayi-devlet konumu tanımladığından bahsedilebilir. Gerek kapitalist gerekse sosyalist sistemlerin dengeli stratejilerinde görüldüğü gibi daha sıkı, çoklu ilişkiler kurar. Her ne kadar organizasyonların prensipleri birbirinden farklılık gösterse de, ulusal farklılıklara rağmen devletler bilime dayal ekonomik kalkınmada üniversitelerin önemine odaklanmaktadır. Bilginin ulusal ve bölgesel inovasyon sistemlerindeki artan önemine karşılık girişimci üniversite kavramı doğmuştur (Etzkowitz ve diğerleri, 2000, Akt: Koç ve Metne, 2007).

Yukarıda bahsedilenler ışığında, küreselleşme ile beraber girişimci üniversite kavramının üniversiteler için önemli olduğu düşünülermektedir ve yükseköğretimde yenilikçilik (inovasyon) ve yaratıcılık kavramlarının girişimci üniversite modelini doğurduğu, dolayısı ile girişimci üniversite modelinin de içinde yenilikçilik ve yaratıcılık kavramlarını barındırdığı görülmektedir. Bu bağlamda çalışmada küreselleşmenin üniversiteler üzerine yansımaları olarak, **"yenilikçilik"** kavramı **"yaratıcılık"** kavramı ve **"girişimci üniversite"** kavramı açıklanmaktadır. Ardındanda bu kavramlarla yakında ilişkili olarak, üniversite kent ilişkisinin sağlanması adına da çalışmanın başında da bahsedildiği gibi kent kapsamına girdiği düşünülen, sanayi, politika, kamu, toplum gibi kavramlar kurumsal işbirlikleri üzerinden **"üniversite-sanayi"**, **"üniversite-devlet"** ve **"üniversite-toplum"** işbirlikleri üzerinden ifade edilmeye çalışılmaktadır. Çalışmada bu kavramlar açıklanırken, küreselleşmenin etkisi ile meydana gelen kavramların ve kurumsal işbirliklerinin farklı üniversitelere yansımaları Çizelge 4.1, Çizelge 4.5 ve Çizelge 4.7'de gösterilmeye çalışılmaktadır. Bu çizelgelerde ODTÜ, İTÜ, Ege Üniversitesi ve Harran Üniversitesi olmak üzere dört farklı ilimizdeki üniversiteler ele alınmaktadır. Bu üniversitelerin ele alınma sebepleri giriş bölümünde belirtilmektedir. Bu sebeplerden ikisi; şu şekildedir;

1. ODTÜ, İTÜ, Ege Üniversitesi ve Harran Üniversitesi farklı şehirlerde yer almaktadır. Bu bağlamda şehirlerin sahip olduğu ekonomik koşullar, uğraşı alanları, toplum yapıları farklılık göstermektedir. Bu bağlamda üniversitelerin bulundukları farklı durumlar karşısındaki tavırlarını görebilmek mümkündür.

2. ODTÜ, İTÜ, Ege Üniversitesi ve Harran Üniversitesi, kurumsal işbirlikleri açısından ele alındığında ODTÜ ve İTÜ, sanayi işbirliğinin yansıması kabül edilebilecek teknokentlerin Türkiye çapında ilklerine sahip üniversitelerdir. Ege Üniversitesi sanayi işbirliğinde gelişmekte olan üniversitedir. Hastane ve araştırma hizmetlerinin etkisi ile toplumsal çalışmalara ağırlık veren üniversitedir. Harran Üniversitesi ise GAP'ın merkezinde yer alan bir üniversitedir. GAP ile ortak birçok ortak proje yürütmektedir. Bu bağlamda dört üniversite de kurumsal işbirliklerinin farklı yansımaları görülebilir.

Çizelgeler oluşturulurken ODTÜ 2005-2010 Stratejik Planı, İTÜ 2008-2009-2010 Stratejik Planı, Ege Üniversitesi 2008-2012 Harran Üniversitesi 2009-2013 Stratejik Planı'nından faydalaranarak bahsedilen kavram ve işbirlikler üzerinden üniversitelerin yakın gelecekteki amaç ve hedefleri özetlenmeye çalışılmaktadır. Bahsedilen üniversitelerin stratejik planlarına "http://www.sp.gov.tr/spler.html" adresinden ulaşılmıştır.

4.1.1 "Yenilikçilik" (İnovasyon) kavramı

"İnovasyon" kavramı "innovare" kökünden türetilmiştir. İnovasyon, bilim ve teknolojinin ekonomik ve toplumsal fayda sağlayacak biçimde yenilenmesi anlamına gelmektedir. İnovasyon bilim ve teknoloji etkinliğinin tüm süreçlerini kapsamaktadır. İnovasyondan beklenen, bilim ve teknoloji etkinliğinde bir fikrin kuram, eylem ve sonuç bakımından faydaya dönüşmesi ve belki de anlam bakımından çok önemli olmak üzere bu faydanın pazarlanabilir, somut bir çıktı ile birlikte olmasıdır (Bayraç, 2007). Schumpeter, inovasyonu yeni ürünler, üretim teknikleri, organizasyon yapılar ve hizmetler olarak tanımlamaktadır (Balzat, 2002; Akt: Koç ve Metne, 2007). Bu bağlamda inovasyon, yeniyi yaratmak için eskiyi geliştirerek yeni ürünlerin, üretim proseslerinin, hizmet ve organizasyonların araştırılması, bulunması, denenmesi, geliştirilmesi, izlenmesi ve benimsenmesidir (Durgut, 2003; Akt: Koç ve Metne, 2007).

Yenilikçilik genel olarak "ekonomik ve sosyal yenilikleri üretme, özümleme ve kullanma başarısı" olarak da tanımlanır. Bu tanım girişimcilerin bakış açısından

yapılan bir tanımlamadır. Fakat, yenilikçilik için insanların bilgisi ve öğrenme kapasitesi, onların yaratıcılığı ve girişimciliği kadar önemlidir ve etkindir. Bu nedenle, personelinin bilgi ve öğrenme kapasitesi kuruluşların yenilikçi karakterlerinin büyük çapta belirleyicisidir. Eğitim, kuruluşların yenilikçiliğe bakış açısını belirlediği gibi onlar için gerekli yenilikçilik deneyimini de sağlar (Kınıkoğlu, 2004). İnovasyonun üç türü bulunmaktadır. Bunlar; yenilikçinin yeteneklerini artıran, kuruluşun rekabetçi konumunu güçlendiren, ürün veya üretim prosesine yapılan küçük geliştirmelerden oluşan artımsal inovasyonlar, yenilikçinin yeteneklerini zorlayıp, teknolojilerin modasını değiştiren, kuruluşların kapanmasına neden olabilen, sanayinin niteliğini değiştiren radikal inovasyonlar ve sanayileri değiştirerek, toplumsal değişikliklere neden olan yeni, başka inovasyonlara yol açan temel etkili dönüşümcü inovasyonlardır (Durgut, 2003; Akt: Koç ve Metne, 2007). Sanayi-üniversite ilişkisinde inovasyonu destekler bir bilgi olarak; Lundvall (1992)'in açıklamalarına yer verilebilir; Lundvall inovasyonu öğrenme sürecinin çıktısı olarak vurgulamaktadır. Lundvall'in tanımına göre, öğrenme; yeni bilgi kadar, mevcut bilginin yeni kombinezonlarla yer aldığı karmaşık bir süreçtir. Sonuç olarak öğrenmenin etkileşimli ve kümülatif bir süreç olduğunu belirtir. Yazar, öğrenmenin üç şeklini tanımlar. Birincisi; firmanın üretim, dağıtım ve tüketim fonksiyonları ile ilgili olan yaparak öğrenme, kullanarak öğrenme ve etkileşerek öğrenme; ikincisi firmaların Ar-Ge laboratuarları ve pazarlama bölümlerinde biçimlendirilmiş öğrenme faaliyetlerinde araştırarak öğrenme; üçüncüsü ise özel sektör dışında akademik ve bilimsel organizasyonlarda yürütülen araştırma faaliyetlerini içeren incelemeler sonucu öğrenmedir (Koç ve Metne, 2007).

BYS (Bölgesel Yenilik Sistemi), genel olarak "yeniliği bir bölgenin üretim yapısının içinden destekleyen kurumsal altyapı" olarak tanımlanmaktadır (Asheim ve Coenen, 2005; Akt: Lenger, 2006). Hangi düzeyde olursa olsun, sistem yaklaşımının temel vurgusu, kamu ve özel kurumlar ağının etkileşimidir. Bu kurumlar firmalar, Ar-Ge kuruluşları, üniversiteler ve eşgüdüm ve yönetsel işlevler bağlamında devlet kurumları olabilir (Lenger, 2006). Üniversiteler ayrıca yenilikleri hızlandırır, işletmelerin yeni kuruluş aşamasından büyüme aşamasına kadar girişimcilerin yaratılmasında anahtar aktör konumundadır. Böylece, binlerce yeni iş imkanı doğabileceği gibi, ekonomide geleceğe dönük yatırım imkanlarını kolaylaştıran yeni gelir akımları da oluşmaktadır. Üniversiteler, özellikle yenilikçi araştırmalar için çalışma sermayesinin taşıyıcısı durumundadır. Bu bağlamda; yenilikleri hızlandırma,

yeni ürün ve hizmetler geliştirmede önemli bir unsurdur. Üniversiteler, yerli ürün ve hizmetlerin en önemli müşterisi böylece, çoğu küçük işletmeyi kapsayan yerel katma değer zincirinin oluşması ve gelişmesini sağlayan bir katalizör gibidir (Rosan, 2006; Akt: Çetin, 2007).

Yenilikçiliğin temeli olan yaratıcılık, küçük sınıflar, yeterli sayıda yaratıcı öğretim üyesini ve iyi donatılmış laboratuarları gerektirir. Bu yetersizliklere rağmen yenilikçilik için hala bir şeyler yapmak mümkündür. Örneğin, sınıfta konuların öğrenciler tarafından tartışılmasını sağlamak, ekip çalışmasını özendirmek, ödev ve tezlerde öğrenciyi sanayinin yaratıcı çözümler gerektiren uygulamalı problemlerine yönlendirmek, öğrencilerin yaratıcılıklarını geliştirecekleri, yenilikçi çözümler ortaya koyabilecekleri ulusal veya uluslararası projelerde yer almalarını teşvik etmek, öğrencilere yaratıcılık gerektirecek ev ödevleri vermek ve yaratıcı yaklaşımlar sergileyen öğrencileri ödüllendirmek gibi. Yenilikçilik yani inovasyon sürecinde ekip çalışması önemlidir (Kınıkoğlu, 2004).

4.1.2 "Yaratıcılık" kavramı

Yaratıcılık olgusu 1960'lı yıllardan itibaren psikolog Koestler'in öncüsü olduğu çalışmalarda bilim insanları ve yazarlar, kapsamlı ampirik çalışmalarıyla, yaratıcılık hakkında literatüre ve günümüzdeki anlayışlara büyük katkılar sağlamıştır. Literatür başlıca; yaratıcılığı tanımlama, yaratıcılığın 4 yönüyle çevrenin kavranmasında farklılıklar getirmesi (yaratıcı süreç, yaratıcı insan, yaratıcı ürün ve yaratıcı çevre), yaratıcılığı bilince taşıma, yaratıcı davranış ve deneyimleri beslemek üzere teknikler geliştirme konularını kapsamaktadır. Bilim insanları ve yazarlar yaratıcılığın sadece ilahi (sezgisel), yetenek ya da sanatçının tekelinde olmadığını, her sağlıklı insanda ve aralarındaki iletişimde beslenebileceğini ve bunun da temelde yaratıcı bir süreç içerdiğini belirtmektedir (Koh, 1988; Akt: Kaplan, 2003).

Yaratıcı bir ortam/çevre, fikir ve buluşlar üretmek üzere bir bina grubu, kent parçası veya bütün bir kent veya bölgedir. Böyle bir ortam; yatırımcı, entelektüel, toplumsal eylemci, sanatçı, yönetici ve öğrencilerin açık bir bakışla kozmopolit bağlamda eylem yapabildiği ve yüz yüze ilişkilerin yeni fikirler, üretimler, hizmetler ve kurumlar yarattığı, sonuçta ekonomik başarıya katkıda bulunan fiziksel bir çevredir (Landry, 2000; Akt: Özsoy, Aksoy, Dursun, Paker, Erkök, Sönmez, Uzer, 2009). Üniversite de, bir yaratıcı çevre/ortam olarak iş çevresi ve topluma ulaşan yaratıcı

ortaklıkları ve projeleri ile bu çeşitli grupları bir araya getirebilir. Böylece farklı disiplinleri ve kişileri bir araya getirerek ufku genişletmek ve yeni yaratıcılık biçimlerinin ortaya çkmasını sağlamak mümkün olur (Özsoy, Aksoy, Dursun, Paker, Erkök, Sönmez, Uzer, 2009).

Her bölge farklı bir yaratıcı ekonomiye sahiptir ve bir yer/kent için kullanılan bir tanımın diğeri ile ilişkili olması gerekmez. "Yaratıcı çekirdek" tanımı dokuz endüstriyi kaplar. Bunlar; reklamcılık, film, video, televizyon, yayıncılık, mimarlık, tasarım, müzik, görsel sanatlar ve gösteri sanatlarıdır (www.nycfuture.org). Yaratıcı çekirdek fikrinin bileşenleri olarak bu dokuz nokta, bir üniversitede yaratıcılık için gerekli başarı faktörlerinin gelişmesi açısından oldukça önemlidir. Bu alanlardaki program; bölüm, ders veya aktivitelerin varlığı yaratıcı düşünceyi motive eder. Bu aynı zamanda yenileme projelerinde ve fiziksel, ekonomik ve sosyal "çöküntü" içinde olduğu saptanan kentsel toplulukların yenileştirilmesinde (regeneration) sanatların ve sanatçıların potansiyeli ile de alakalıdır (Özsoy, Aksoy, Dursun, Paker, Erkök, Sönmez, Uzer, 2009).

Bilgi üretimi ortamında yaratıcılık, mevcut bilgi ağı ve metodolojik ilişkilerden yola çıkarak, mevcuda yeni eklemler yapmada, yoktan birşeyler oluşturmada ve de geleceğe dönük kurgulamalar yapmada etkin olabilmektedir. Elde edilen bilgi ve deneyimler araştırma ve eğitim-öğretim yaşamını beslemekte ve onlardan da beslenebilmektedir. Akademik ortamlar genelinde yaratıcılık ele alındığında şunlar söylenebilir;

- Akademik ortamda yaratıcı, üretken insan ve ortamların güvencesi konumundaki normatif davranışların, evrensel üniversite anlayışı ve geleneklerin, bilimsel nesnelliğin; genelde otorite kurma/pekiştirme temelli yaklaşımlar, mevcut alışkanlıklar ve yeni gelişmelere kapalı olma olumsuzluklarına karşı idari ve yasal yönden korunması ve geliştirilmesi yeniden yapılanma çalışmalarının özünü ve gerekliliğini oluşturmalıdır.
- Yaratıcılığın ve yeniliklerin yönlendirdiği bilimsel uğraşın akademik yaşamda daha etkin olabilmesi için bu yöndeki çalışmaların desteklenmesi (ve özendirilmesi) yönünde nesnel akademik ölçütlerin geliştirmesi ve yaşama geçirilmesi gerekir.

- Bilim uğraşısı, demokratik çalışma ortamında, yaratıcılık potansiyellerinin farkına varan ve bu potansiyellerini çalışmalarında işleyen birey ve toplulukların güvencesi olarak tanımlanmalıdır.
- Bilgi üretimi, eğitim-öğretim ve akademik yaşam iletişimi bir bütün olarak ele alınıp bilim insanı ve(ya) akademisyen ile öğrencinin yaratıcı potansiyellerini daha da arttırmayı hedeflemelidir. Bu sayede yaratıcılığı doğrudan ya da dolaylı etkileyen sorunlara karşı tavır geliştirilmiş olacaktır. Bu öneriler kapsamında, yaratıcılık olgusunun beslediği (rehberliğinde) bilimsel araştırma ve yaklaşımların, kendi disipliner çizgileri (çalışma alanları) yanında toplumsal yaşamın her alanına girmesi ve yönlendirmesi realitesi, ulusal bir politika olarak, yasa ve yönetmeliklerde, akademik ortamlarda benimsenmelidir (Kaplan, 2003).

Geleneksel tasarımda kabaca durum analiz edilir ve bir amaç tespit edilir. Bireysel görevler parçalara ayrılır. Bu suretle öğrenme hedefleri geliştirilir. Değerlendirme ise hedef kriterlerin karşılanıp karşılanmadığını belirlemekten oluşur. Bu süreci şöyle özetlemek mümkündür: Nesnelci tasarım, öğrenenin bilmesi gereken ve önemli olanların ne olduğuna ve öğrenene bu bilginin transferi için hangi teşebbüslerde bulunulacağına karar vermektir. Tasarım sürecinin her öğesi birbirinden bağımsızdır (Duffy ve Cunningham, 1996; Alkan ve Diğerleri, 1995; Akt: Tezci ve Gürol, 2003). Özellikle değerlendirme öğretimden bağımsız olarak ele alınmasına karşın oluşturmacı yaklaşımda tam aksine öğrenme sürecinin bir parçasıdır ve diğer bütün aşamalar birbirinin içine girmiştir. Temel yönelim öğrencilerin öğrenme ortamında daha çok sorumluluk almaları ve etkin olmalarını sağlayacak gerçek yaşam durumlarına dayalı problemlere işbirlikli öğrenme yaklaşımları sunmadır. Etkileşimli ortamlar, zengin enformasyon ve sosyal açıdan anlamlı öğrenme çevreleri, yaratıcı yeteneklerin geliştirilmesine olanak sağlayabilecektir (Tezci ve Gürol, 2003).

Çalışmada, 4.1.1'de ve 4.1.2'de bahsedilenler ışığında bu kavramların üniversiteler üzerindeki yansımalarını anlayabilmek için üniversitelerin stratejik planlarında yenilikçilik ve yaratıcılık adına bahsettikleri amaç ve hedefler Çizelge 4.1'de özetlenerek toplanmaya çalışılmıştır. Bu çizelgede yer alan stratejiler, hem yenilikçilik ve yaratıcılık kavramlarının üniversiteler üzerinde ki yansımalarını ortaya koymakta ve bu kavramların içeriğini açmaktadır, hemde yenilikçilik ve yaratıcılık kavramları hakkında dört farklı konum ve geçmişe sahip üniversitelerin hedeflerini göstermektedir.

Çizelge 4.1 : ODTÜ, İTÜ, Ege Üniversitesi ve Harran Üniversitesi'nde yenilikçilik ve yaratıcılık kavramları üzerine stratejik planlar

YENİLİKÇİLİK VE YARATICILIK KAVRAMLARI	
ODTÜ	• ODTÜ'nün yaratıcı ve yenilikçi mezunlar yetiştirme konusundaki önderlik konumunun pekiştirilmesi. • Lisans ve lisansüstü eğitim programlarında, öğrencilere birlikte öğrenme, öğrendiklerini sorgulama ve bütünleştirme becerilerini geliştirecek olanakların sağlanması. • İlgili sektör ve sektör kuruluşlarının yaşadıkları sorunları ve denenen çözümleri öğrencilere aktarması, öğrencilerin bu sorunların çözümüne katkıda bulunmaya özendirilmesi. • İlgili sektör kuruluşlarının katılımıyla gelişmelerin ve gereksinimlerin izlenmesi ve değerlendirilmesi. • ODTÜ öğrencilerinin katılımına açık proje, kompozisyon, tasarım yarışma programlarının geliştirilmesi ve bu amaçla ilgili sektör kuruluşlarından destek sağlanması. • Bölüm/Fakülte ve EABD/Enstitü düzeyinde eğitim programı (curriculum) komisyonlarının gerekli düzenlemeleri yapmaları. • İlgili sektör kuruluşlarının katılımıyla bölüm-fakülte ve EABD/Enstitüler bünyesinde "Eğitim Programı Danışma Kurulları"nın oluşturulması. • "ODTÜ Öğrenme ve Öğrenci Gelişme Ofisi" tarafından, eğitim konusunda ölçme-değerlendirme, yenilikleri izleme ve yayma, yeni kavramlar geliştirme; farklı eğitim yöntemlerinin/teknolojilerinin (e-Öğrenim dahil) denenmesi için destek sağlanması. • Bilgi teknolojileri ile daha etkin ve yaratıcı öğrenme ortamlar yaratılmasına yönelik modellerin tasarlanması, geliştirmesi ve uygulanması için gereken mali ve idari desteğin sağlanması. • Öğrencilerin yaratıcı, yenilikçi özelliklerini geliştirmelerine yönelik desteklerin ve Kampus ortamının sağlanması. • Öğrencilerin seçmeli olarak veya derece programlarının dışında alabilecekleri "yaratıcılık", "yenilikçilik","girişimcilik", "müzakere (negotiation)" ders, atölye kurslarının geliştirilmesi. • Öğrencilerin, öğrenci topluluklarına katılımının özendirilmesi ve toplulukların ODTÜ dışı kuruluşlarla işbirliklerinin desteklenmesi. • ODTÜ araştırma (temel-uygulamalı araştırma ve geliştirme) faaliyetlerinin özgün ürünlere dönüşmesinin desteklenmesi. • ISI kaynaklı atıflara puan ve ödül verilmesi. • ODTÜ Geliştirme Vakfı'nın da katılımıyla, ODTÜ Teknokent ve ODTÜ akademik birimleri bünyesindeki araştırma sonuçlarının ticarileştirilmesi ve ürünlerinin pazarlanması amacıyla bir şirket kurulması ve destek fonu oluşturulması.
İTÜ	• Bilgiyi temel kaynak olarak kabul eden, bilgi ile ilgili arama, erişme, kullanma, dağıtma, saklama ve bilgiden bilgi üretme süreçlerini etkinlikle işleten yaklaşımların özendirilmesi. • Üniversitedeki tüm çalışanların bilgi, beceri, duygu, düşünce ve enerjilerini istekle ortaya koyabilecekleri ortamların yaratılmasının özendirilmesi. Üniversite bünyesindeki kurumsal amaç birliğinin güçlendirilmesine, üniversitenin değerlerine bağlılığın sağlamlaştırılmasına destek verilmesi. • İTÜ Bünyesinde sanatın gelişmesine ve kurumsal olarak yerleşmesine yönelik projeler geliştirilmesi. • Geleceğin eğitim yenilik ve yaklaşımlarının belirlenmesi.
EGE ÜNİVERSİTESİ	• 2012 yılı sonuna kadar teknoloji ve bilimdeki gelişmelerle uyumlu olarak her yıl 1 yeni çalışma alanının etkinleştirilmesi. • 2012 yılı sonuna kadar Lisans eğitimi için Uzaktan Eğitim Sistemi'nin kurulması ve geliştirilmesi. • 2012 yılı sonuna kadar Lisansüstü eğitimi için Uzaktan Eğitim Sistemi'nin kurulması ve geliştirilmesi. • Meslek Yüksek Okulları Eğitim Programlarını, Toplum İhtiyaçlarına Göre Sürekli Yenilemek ve geliştirmek. • 2012 yılı sonuna kadar Sanayi ve ticaret kuruluşlarının ihtiyacına uygun öğrenci yetiştirilmesi için programaların % 30'unun yenilenmesi. • 2012 yılı sonuna kadar halka yönelik hizmet kapasitesinin % 30 arttırılması yönünde yeni kaynakların yaratılması. • 2012 yılı sonuna kadar bir bilgisayar hastanesinin oluşturulması. • 2012 yılı sonuna kadar Yönetim Bilgi Sisteminin (YBS) kurulması.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ	• Üniversitenin tüm birimlerinde yenilikçi bir kültürle kaynaklarının kullanımını maksimize etmesi. • Öğretimde verimlilik ve etkinlik için, öğrencinin yaratıcılığını arttırıcı eylemlerde fakültelere destek sağlamak. • Uzaktan öğrenim için alt yapını oluşturulmasını temin etmek. • Daha etkin yönetim için her yıl elektronik dokümantasyon uygulamalarının kullanılması, geliştirilmesi ve yaygınlaştırması. • Üniversitenin tümünde yenilikçi bir kültür oluşturarak, kalite ve hizmet geliştirmesi. • Öğrenciye, temel bilgilerin yanında, özellikle iletişim ve sunum becerileri ile ilgili araştırma ve sorgulama becerilerinin kazandırılması.

4.1.3 "Girişimci üniversite" kavramı

Üniversite yönetimi, üniversitenin vizyon, misyon ve değerlerinin belirlenmesi, stratejik amaç ve hedeflerinin tespit edilmesi karar alma makanizmaları, yetki ve sorumluluklarının çerçevesi, özerklik ve sorumluluk, kaynak kullanımı ve dağıtımı, üniversite dışındaki paydaşlarla işbirliği vb. konuları içeren bir kavramdır.

Yüksek öğretim kurumlarında yaygın olarak uygulanan üç ayrı modelden söz edilebilir;

- Mütevelli heyet yönetim modeli (managerial model/management by board of trustees),
- Meslektaşlar yönetimi modeli (collegial governance/collegiality),
- Girişimci yönetim modeli (entrepreneurial governance) (Aktan, 2007).

Mütevelli heyet modelinde, üniversite tümüyle üniversite dışından atanan üyelerden oluşan bir mütevelli heyeti tarafından yönetilmektedir. ABD ve Kanada üniversitelerinde sık rastlanan bir modeldir. Meslektaş yönetimi modeli ise sınırlı yetkilerle donatılmış yöneticilerin (rektör, dekan, bölüm başkanı vb.) seçim ile belirlenmesi ve senato, üniversite konseyi, fakülte ve bölüm kurulları ile de yatay bir yönetimi öngörmektedir. Bu modeli uygulayan ülkelerde yöneticilerin seçimi ve yöneticiler ile kurumlar arasındaki yetki paylaşımı açısından önemli farklar vardır (Yunanistan, Finlandiya, Fransa, İsviçre). "Girişimci model"de ise çoğunluğunu üniversite dışından atanan üyelerin oluşturduğu bir "yönetim kurulu" idari ve mali sorumluluğu ve yönetimi üstlenmekte, rektörü seçip atamakta, "üniversite senatosu" ise akademik yönetimi üstlenmektedir (İngiltere, Avustralya, Hollanda, vb.) (YÖK 2006). Girişimci üniversite modeli küreselleşme ile ön plana çıkmıştır. Geleceğe yönelik planlama yapan üniversitelerin baz aldığı bir yönetim şekli olarak önümüze çıkmaktadır.

Genel olarak bakıldığında, dünyadaki üniversitelerin çoğunun geleneksel nitelikte kaldığı, yani sadece araştırma üniversitesi özelliğini koruduğu, bir kısmının da organizasyonel dönüşümünü gerçekleştirdiği ya da bu süreçte ilerlediği söylenebilir. Kendine özgü özelliklere sahip, kendi alanında nasıl ilerleyeceği konusunda sürekli yenilikleri araştıran, geleceğe dönük güçlü bir pozisyon sergileyebilmek için organizasyonel yapısında ciddi değişimleri göze alan, yani girişimci özelliği ağır basan bu tür üniversiteler "girişimci üniversiteler" olarak adlandırılır (Aalerud, 2004; Akt: Çetin, 2007).

Günümüzde çoğu ülkenin yüksek eğitim sisteminde ciddi dönüşüm ve reformlar yaşanmaktadır. Girişimci üniversitelerin ardında yatan temel felsefe, geleneksel araştırma üniversitelerinin yerini almaya başlamıştır. Modern girişimcilik unsurlarının üniversite uygulamalarına girdiği bu dönemde, yüksek eğitim kurumlarının yeni rolleri, ulusal ve bölgesel refah artışını destekleyebilmek için girişimcilik üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu nedenle, geleceğin modern üniversitelerinin bilim, öğretim ve girişimcilik olmak üzere üç temel üzerine oturması beklenmektedir (Aalerud, 2004; Akt: Çetin, 2007). Bu ifade Şekil 4.1'de olduğu gibi gösterilebilir.

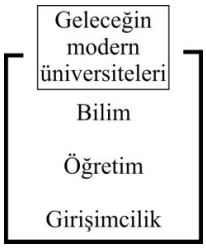

Şekil 4.1 : Geleceğin modern üniversiteleri için üç temel koşul

Girişimci üniversite; güçlü, modern, dinamik, çevik, sorumlu ve şirket üniversiteler olarak özellikleri belirtilebilir. Girişimci üniversite; aktif, rekabetçi, kendi kendine yeterli olabilen, yüksek kaliteye sahip, yerel iş çevresiyle uzun bir iş ilişkisi olan, işletme çevresi ile olan ortaklık ilişkisinde piyasa odaklı bir yaklaşım benimseyen, dünya bazında öğrenmek isteyenlerin gereksinimlerini karşılayan, çok sayıda yetenekli öğrenciye sahip, dünya çapında ün yapmış araştırmacı ve eğitim personeli olan, kendi gelişimini etkileyecek sosyo-ekonomik çevresinin gereksinimlerine cevap verebilen, bu şekilde yetenekli öğrenci ve araştırmacıları ve öğretim üyeleri ile araştırma fonlarını çekebilen üniversiteler olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla, bilimsel ve teknolojik alanlarda önde oldukları söylenebilir (Mautner, 2004; Akt: Çetin, 2007). Bu bağlamda girişimci üniversitenin üç anlama geldiği öne sürülebilir. Bunlar;

- Üniversitenin kendisi bir kuruluş olarak girişimci olur,
- Üniversitenin üyeleri (akademik personel, öğrenciler, çalışanlar) kendilerini birer girişimciye dönüştürür,

- Üniversite ile çevrenin etkileşimi (üniversite ile bölge arasında oluşan ikili birlikteliği) girişimci yapılanmalar oluşturur (Röpke, www.wiwi.uni-marburg.de; Akt: Odabaşı 2006)

Yükseköğretim kurumunun ekonomik olarak büyük ölçüde kamuya bağlı olması yükseköğretim kurumunun özerkliğini büyük ölçüde engelleyen bir unsurdur. Gürüz'de bu konuya bağlı olarak girişimci üniversite modeline geçişi savunmaktadır ve gerekçesini şu şekilde ifade etmektedir; "Günümüz üniversiteleri artık faaliyet alanlarını sadece kendi mensuplarının değer yargılarına göre tespit etmekten öte, faaliyetlerin türlerini ve alanlarını toplumun gereksinim ve beklentileri ile kendilerine ayrılan kaynaklara göre belirleyen kurumlardır. Dolayısıyla, çağdaş üniversite, toplumun her kesimi ile bütünleşmiş, faaliyetleri bakımından topluma karşı olan sorumluluğunu ne ölçüde yerine getirdiği denetlenen ve faaliyetleri toplum tarafından yönlendirilen, sahip olduğu her türlü tesis, teçhizat, bilgi birikimi ve insan gücünü girişimci bir zihniyetle değerlendirerek ek mali kaynak yaratan, modern işletmecilik teknikleri ile yönetilen fevkalade karmaşık yapıya sahip bir kurumdur" (Gürüz,2001; Akt: Erdem, 2006).

Üniversiteler, yeniliğin besleyicisi, yaratıcı bilginin üretilmesi ve dağıtılması açısından her zaman olduğu gibi bilgi toplumunda da ön sırayı almaktadır. Hızla değişen iç ve dış çevre değişkenleri, üniversitelerin işlev ve stratejik düşünmelerini çok yoğun biçimde etkilemekte ve onları girişimci üniversite olmaya itmektedir. Bilgi yenilikçiliğin önemli bir parçası haline geldikçe, bilgi üreten ve bilgiyi yayan bir kuruluş olarak üniversite de başta endüstri çevreleri olmak üzere yenilikçiliğin, buluşçuluğun yaratılmasında ve yayılmasında daha büyük bir rol oynamaya başlamakta ve merkezde olmayı sürdürmektedir. Üniversiteler, bilgi temelli toplumda hem insan sermayesi sunucusu olarak hem de yeni şirketlerin kuruluşundaki tohumları atarak, endüstriyel yaratıcılık sisteminin ana unsuru haline gelmektedir (Etzkowitz ve diğerleri, 2000; Akt: Odabaşı, 2006).

Üniversitelerin iç paydaşlarından bir diğerini oluşturan akademik personelin kendi şirketlerini kurmaları, var olan şirketlere ortak olmaları ve buralarda yenilikçiliğin özünü oluşturan bilgiyi üreterek "bilgi üreticisi" haline gelmeleri üniversite tarafından özendirilmelidir. Yine, girişimciliğin öğrenilebilir ve öğretilebilir olduğu gerçeğine bağlı olarak, eğitim-öğretimin öğrencilerin gelecekte özellikle ve öncelikle birer teknoloji girişimcileri olarak yetişmelerine olanak sağlayacak biçimde yeniden yapılanması zorunlu hale gelmektedir. Üniversitelerde son yıllardaki girişimcilik

eğitimi, girişimcilikle ilgili bilimsel bilgi üretiminden, girişimcilerin eğitimine doğru bir yönelme göstermektedir. Bu durumun oluşmasındaki temel güdü, bilimsel bilginin kazanç sağlayabilecek verimli fikirlere dönüştürülmesi isteğidir (Anderseck, 2004; Akt: Odabaşı, 2006). Yenilik, yaratıcılık ve değişim yaratmak, girişimci olmak için gerekli olan temel özelliklerin başında gelmektedir. Bunun dışında, risk almak, öncü olmak ve rekabetçi düşünme becerisine sahip olmak da, girişimci düşüncenin temellerini oluşturan bileşenlerdendir (Başar, Tosunoğlu ve Demirci, 2001; Akt: Odabaşı 2006). Bu ifade Şekil 4.2'de olduğu gibi gösterilebilir.

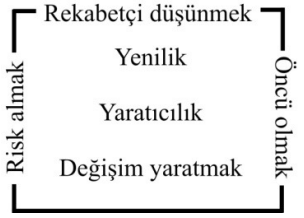

Şekil 4.2 : Girişimci üniversitenin temel bileşenleri

Smith (2002); Clark'ın 2000 yılı çalışmasına atıfla geleneksel araştırma üniversitelerinin neden problem yaşadığına ilişkin aşağıdaki tespitleri ortaya koymuştur;

- Üniversiteler kendi personeli, kazançları ve araştırma konularını genişletme baskısı altında kalmaktadır. Çoğu durumda kendi ölçeklerini uygun şekilde genişletememekte, kontrolsüz bir biçimde yayılma sergilemektedir.
- Çok fazla görev ve beklenti üstlenmekte, farklı temel birimlerde kritik ölçeklerde kaynak, fakülte ve öğrenciye sahip olmaları engellenmektedir.
- Üniversite-çevre ilişkilerinde çevrenin talebi ve buna kurumsal karşılık verme kapasitesi arasında derin bir asimetri söz konusudur. Dengesizlik durumunda kurumsal yetersizlik sorunu doğar. Bu durumda geleneksel yöntemlerin uygun ve etkili olmadığı kanıtlanmıştır.
- Çevre-üniversite ilişkilerinde geleneksel yöntemler uygulanmaya devam edilirse, sürekli bir dengesizlik durumuna doğru gidilecektir.
- Pek çok üniversitenin misyonunun kaybolduğu, oldukça farklı programların sunulduğu, kıt kaynakların çok fazla aktivite için harcandığı söylenebilir (Smith, 2002; Akt: Çetin, 2007).

Smit (2002); Clark'ın aynı çalışmasına değinerek geleneksel üniversitelerin yaşamış olduğu bu problemlere yönelik olarak olası çözüm önerilerini de aşağıdaki gibi belirlemiştir;

- Özel kurumlar, tüm ulusal sistemde uygun mekanlar ve alanlar yaratır.
- Uzmanlaşmış üniversiteler çok amaçlı kurumlara göre daha iyi pozisyondadır, girişimci bir tepki verebilmek için kendi uzmanlık alanı etrafında talebi daha iyi kontrol eder, daha entegre bir özelliğe sahiptir.
- Üniversiteler; bilgi piyasası, müşteriler ve işgücü piyasası ile ilişkiler gibi alanlarda kendilerini farklılaştırmalı ve girişimci aktivitelere adapte olmalıdır (Smit, 2002; Akt: Çetin, 2007).

Girişimci üniversiteler olgusu, ilk kez 1998 yılında Burton Clark tarafından ortaya atılmıştır. Warwick, Strathclyde, Twente, Joensuu ve Chalmers Üniversiteleri'ni inceleyen Clark, bu üniversiteleri Avrupa'nın en girişimci üniversiteleri olarak tanımlamış, üniversitelere yönelik bir kurumsal girişimcilik modeli geliştirmiştir. Akademik çevrede girişimcilik kültürü ve prensiplerini yerleştirmeye çalışan girişimci üniversitelerin en önemli rolü, bölgesel ve ulusal refah artışını destekleyecek şekilde girşimcilik üzerinde yoğunlaşmaktır. Üniversitelerin karşılaştığı hayati problemler, özellikle de devletin finansal desteğinin azalması girişimci bir yapıya dönüşme konusunda önemli bir baskı unsuru olarak görev yapmakta, bu nedenle de üniversiteler giderek artan bir hızla girişimci niteliklere sahip olmaya çalışmaktadır. Üniversiteler; sözleşmeli araştırmalar, danışmanlık, bilimsel projeler, dış eğitim, patent-lisans, uzun süreli işbirliği, eğitim-öğretim müfedatının ayarlanması gibi faaliyetler üzerinde yoğunlaşarak akademik girişimciliği geliştirmeye çalışmaktadır. Limerick, Twente ve Warwick örneklerinde olduğu gibi çoğu girişimci üniversite, akademik araştırmaların endüstriyel araştırma, teknoloji ve yerel yenilikler üzerindeki etkileri ile kendi bölgelerinin kalkınmasına hizmet etmektedir. Özellikle de bilim parkları, iş/işletme geliştirme merkezleri, yerel/bölgesel yönetimlerle ortak girişimlerin burada önemli rol oynadığı söylenebilir (Çetin, 2007).

Bilgi toplumu ve ekonomisinin gereklerine uyan bir yapıyı öneren "Girişimci Üniversite" sözcüğü birçok kesime itici gelebilmektedir. Bu nedenle, "Girişimci Üniversite" sözcüğünün gerçeğin ve doğrunun değil paralı eğitim ve kârlılığın peşinde koşan üniversitelerle özdeşleştiğini ileri sürenlere daha yumuşak ve daha az olumsuzluk çağrıştıran kavram/tanımlar kullanılmaya başlanmıştır. "yaratıcı

üniversite" bu kavramlardan birisidir (Clark, 1998, Akt: Odabaşı 2006). Buna, şimdi ve gelecekte çevredeki değişimlere uymak için sürekli kendini geliştirerek ve öğrenerek önderlik eden "öğrenen üniversite" kavramını da eklemek olasıdır. Yenilikçi bir ekonomi ve bilgi toplumuna dönüşümde; işletmeler, kurumlar ve toplum için kritik önemdeki faktör, bilginin yeniliğe dönüştürebilme yeteneğidir. Öğrenen üniversite olmak, üniversitenin hem çevre değişkenlerini etkileyebilmeyi hem de onlara karşılık verebilmeyi birlikte yapabilmesi anlamına gelmektedir (Kristensen, 1999; Akt: Odabaşı, 2006). Farklı kavramlar ve tanımlar kullanılsa da, günümüz üniversiteleri için geçerli olabilecek bir model ve uygulama olarak "Girişimci Üniversite" önem kazanmaktadır. Üniversiteler, kaçınılmaz bir biçimde yaratıcı buluşları ve yenilikleri yapan; bilgiyi- teknolojiyi aktaran ve yayan; özellikle sosyo-ekonomik yararlar için yaptıklarını maliyet-fayda düşüncesi ve uygulamalarıyla gerçekleştirebilen bir bünyeye dönüşmektedir (Odabaşı, 2006). Odabaşının burada kullanmış olduğu yaratıcılık ve yenilikçilik kavramın öneminden daha öncede bahsedilmişti ve çalışmada 4.1.1 ve 4.1.2'de detaylanarak açıklanmıştı. Yine Odabaşı'nın burada kullanmış olduğu bilgiyi ve teknolojiyi aktaran ve yayan ve sosyo ekonomik yarar için maliyet-fayda düşüncesi uygulamaları gerçekleştirebilmesi de kurumsal işbirliklerinin bir parçası sayılabilir.

4.2 Üniversite ve Kurumsal İşbirlikleri

Globalleşme; sermaye, teknoloji ve bilginin ulusal sınırları aşarak entegre olması nedeniyle tüm ülkeler, firmalar ve üniversiteler üzerinde doğrudan etkili bir süreçtir. Günümüzde ekonomik kalkınma, bir ülkenin teknik ve sosyo-ekonomik bilgiyi elde etme ve uygulama yeteneği ile doğrudan ilişkilidir. Globalleşme, bu eğilimi hızlandırır. Ayrıca, bu süreçte rekabetçi avantaj, teknik yenilikler ve bilginin rekabetçi kullanımından kaynaklanmaktadır. Bir diğer önemli gelişme olarak; hükümetlerin yüksek eğitim için uygun fonlar sağlayamaması giderek uluslararası bir olgu haline dönüşmektedir. Üniversiteler devletten ekonomik ve sosyal problemleri çözme konusunda bir beklenti içinde olduğu gibi, devlet de üniversitelerden daha iyi ve kaliteli bir yüksek eğitim konusunda bir beklentiye sahiptir. Ancak, finansal desteğin zayıflaması, devlet ile üniversiteler arasında bir güven bunalımı yaratır (Smit, 2002; Akt: Çetin, 2007). Bu bağlamda devlet üniversite ve sanayi arasındaki işbirliği giderek önem kazanmaktadır. Etzkowitz (2002) üniversite sanayi ve devlet

işbirliğinin üç değişik versiyonun varolduğunu belirtmiştir. Bu işbirliklerindeki farklı durumlar Şekil 4.3'deki gibi ifade edilmektedir.

Şekil 4.3'de gösterildiği gibi birinci durumda devlet egemen bir sistem mevcuttur. İkinci durumda ise üniversite devlet ve sanayi birbirinden katı sınırlarla ayrılmaktadır. Oysa ki bir ülkenin inovasyon yeteneğinin, tek bir aktöre değil, birden çok aktöre ve bunların eş düzeydeki başarılarına bağlı olduğu; bu aktörlerin sistemik bir bütünlük ve belli bir uyum içinde hareket etmeleri gerektiği; bunun için de, orkestrasyonu sağlayabilecek bir başka aktöre ihtiyaç bulunduğu söylenebilir. Bunun üzerine son yirmi-yirmi beş yıldır, pazar ekonomilerinde, bir zamanlar birbirinden çok ayrı olan üniversite, sanayi, devlet arasında bir yakınsama, bir örtüşme olduğu tespitinden yola çıkılarak üçlü sarmal modeli kurulmuştur. Temelde, bu yakınsamanın da bir açıklaması olan bu modele göre, bilginin ekonomik bir faydaya dönüştürülmesi sürecinin farklı aşamalarında, bu üç dünyanın kurumları arasında karşılıklı, ama karmaşık pek çok ilişki meydana gelmektedir. İnovasyon denilen olgu, 1950'lerin doğrusal modeliyle açıklanmak istenenin tersine, söz konusu üç dünya arasında var olan ve ancak bir üçlü sarmalla temsil edilebilecek bu karmaşık ilişkilerin ürünüdür. Model, inovasyon sürecinin doğası ve üç dünyanın bu süreçteki birbiriyle yakından ilintili rolleri konusunda, son derece yetkin açıklamalar getirmektedir (Göker, 2003, Akt: Koç ve Metne, 2007).

Üniversite, sanayi ve devletin fonksiyonlarında, bir aktörün diğerinin rolünü üstlenebildiği bir değişim yaşanmaktadır. Üniversite, kuluçka hizmetiyle yeni firmaların şekillenmesine yardımcı olarak sanayinin rolünü alabilmektedir. Devlet, bu yeni gelişimleri finansal destek sağlayarak ve mevzuatta gerekli değişiklikleri yaparak sanayinin rolünü üstlenebilmektedir. Sanayi ise üniversitenin yüksek öğrenim kalitesinde eğitim ve araştırmayı geliştirerek üniversitenin rolünü alabilmektedir (Leydesdorff ve Etzkowitz, 2001, Akt: Koç ve Metne, 2007).

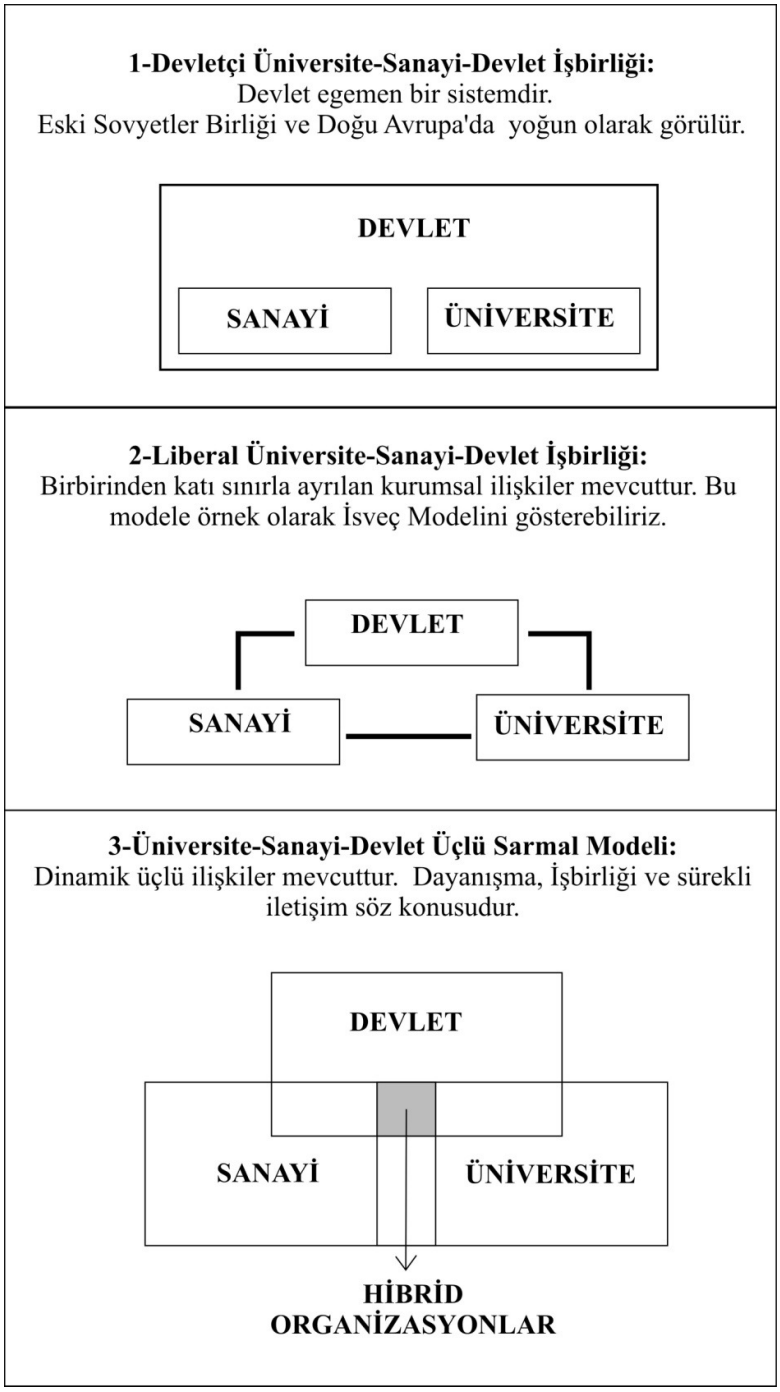

Şekil 4.3 : Üniversite, sanayi ve devlet işbirliğinin üç değişik versiyonu (Etzkowitz, 2002)

4.2.1 Üniversite-sanayi işbirlikleri

Üniversite-sanayi işbirliği, Ar-Ge olanaklarını arttırmak ve bu amaçla üniversitenin insan gücü ile araç-gereç olanaklarından sanayinin ileri teknoloji alanlarında ortak araştırmalara girişerek, sanayinin deneyimlerinden ve birikimlerinden üniversitenin

yararlanmasını sağlamak olarak tanımlanabilir. Başka bir ifadeyle bu işbirliği, üniversitedeki mevcut bilgi potansiyeli, yetişmiş insan gücü ile sanayinin deneyim ve finansman gücünün bir sistem bütünlüğünde bilimsel, teknolojik, ekonomik ve eğitsel etkinlikleri gerçekleştirmeyi amaçlayan bir mekanizmadır (Küçükçirkin, 1990; Akt: Koç ve Metne, 2007). Pek çok bölgede üniversiteler, akademik-endüstriyel işbirliğinin tetikleyicisi konumundadır. Üniversiteler, bir bölgenin araştırma politikasının gelişmesinde katılımı sağlayarak, teknik ve teknolojik sorunları çözerek ve entelektüel çabaları birleştirerek ekonomik istikrarın sağlanmasına yardımcı olurlar. Bu tür işbirliği deneyimleri; Rusya'daki Niznhii Novgorod, Yekaterinburg, Novosibirsk, Tomsk ve Krasnoyarsk Üniversiteleri tarafından sıklıkla gerçekleştirilmektedir (Kniazev, 2004; Akt: Çetin, 2007).

Sanayi ve üniversiteleri bir araya getiren koşullar, onların içinde bulundukları ortam ve çevre ile yakından ilişkilidir. Bu bağlamda; Türkiye Üniversite-Sanayi İşbirliği Birinci Şurası'nda (1994) ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre sanayi ile olan işbirliklerinden bahsedilmektedir. Burada anlatılanlar Çizelge 4.2'de ifade edilmeye çalışılmaktadır.

Çizelge 4.2 : Ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre üniversite-sanayi işbirlikleri (Türkiye Üniversite-Sanayi İşbirliği Birinci Şurası, 1994)

Gelişmemiş ülkeler	Tümüyle (sermaye, teknoloji, yönetim kurgusu ve sorumlu yönetici açısından) dışa bağımlı bir kuruluş, yasal, ekonomik ve bazen de ahlaki zorlamalar olmadığı taktirde, yerli üniversite ve Ar-Ge kurumlarına yönelmek istemez. Çünkü o ülkenin yetiştirdiği üniversiteliye ihtiyacı yoktur. Amaç kendisinin anlaşılması ve ekonomik misyonun beklenen düzeyde gerçekleştirilmiş olmasıdır. Ülke dışından gelen uzmanlar ürünü ve hizmeti arar, araştırır, geliştirir ve o ülkenin beklentilerine ve düzeyine uyacak şekilde çeşitlendirir, biçimlendirir ve niteliklendirir.
Gelişmekte olan ülkeler	Sermaye, teknik alt yapı, yönetim ve organizasyonda o bölgenin üniversite ve araştırma kurumlarıyla mezunlarının sanayi mekanizması içinde yer almaya başladığı, arandığı ve desteklendiği görülür.
Gelişmiş ülkeler	Ülkenin tüm sanayi kurum ve kuruluşlarının birbirlerini destekleyen bir yapılanma içinde üniversite ve araştırma kurumlarına güvendikleri, onları geliştirdikleri ve ortak projeler ürettiği gözlenir. Ulusal bilinçlenme, ülkeler arası rekabete uyumlu, dengeli ve sağlıklı bir araştırma-geliştirme ortamını hazırlar ve korur.

Geleneksel olarak bilinen bir gerçek, üniversitelerin bulundukları yörenin sosyo-ekonomik ve kültürel yaşantısına katkılarda bulunduklarıdır. Girişimci bir stratejik dönüşüm, "üniversite-çevre" arasında sağlam ve bilinçli bir köprünün kurulmasına

olanak sağlar. Ortak girişimler ve bilgi-endüstri parklarının, havzalarının, bölgelerinin kurulmasından yeni şirketlerin oluşturulup çevreye yayılmalarını sağlamaya kadar uzanan geniş yelpazede bu tür etkileşimleri görebilmek ve gerçekleştirebilmek olanaklıdır. ABD'deki Silikon Vadisi türündeki "Yenilikçilik Kümeleri" ve "Teknoloji Geliştirme Bölgeleri", üniversite-devlet-sanayi işbirliğine dayalı olarak, Hindistan'daki Bangalore şehrini ve Tayvan'ın çevresindeki iki üniversiteyle yakın bağ kuran Hsinch Science-Based Sanayi Park'ını yaratmıştır. Benzer bölgeler İngiltere, Fransa, Almanya ile diğer Avrupa ülkelerinde de oluşturulmakta ve büyük başarılar elde etmektedirler. Daha da ilginç olanı, Singapur'un "bilgi adası" olarak tanımlanmaya başlanmasıdır. Dubai, on iki yabancı üniversitenin yer aldığı "bilgi köyü"nü oluşturmuş durumdadır. Ülkemizde de "Teknoloji Geliştirme Bölgeleri" kurmayı amaçlayan 4691 sayılı yasa 2001 yılında yürürlüğe girmiştir. Başta ODTÜ, İTÜ ve Bilkent olmak üzere birçok üniversitemiz bu yasanın gereğini yerine getirmek için harekete geçmiştir (Odabaşı,2006).

Üniversitelerin asıl önemi, yüksek katma değerli faaliyetleri geliştirme ve bölgeye çekmede, mobil sermaye oluşumu ve endojen kalkınmadaki başarısını etkileyen bilgi yaratılması ve transferi sürecindeki rollerinden kaynaklanır. Üniversiteler sadece öğrenme kültürü, ilişkisel ve kurumsal adaptasyonu sağlamaz, aynı zamanda kendi bölgelerine faydalı olabilecek şekilde kendilerini şekillendirme özelliğine sahiptir. Üniversitelerin bu birincil fonksiyonu, aynı zamanda beşeri sermaye oluşumunda kendisini gösterir. Bölgesel ve ulusal yenilik sistemlerinden doğan öğrenen ekonomi olgusunun incelenmesi, üniversitelerin bu rolünü daha iyi açıklayacaktır. Modern gelişmiş ekonomilerde değişim ve yeniliklerin temeli olarak interaktif öğrenmenin önemi üzerinde durulur (Charles, 2001; Akt: Çetin, 2007).

Üniversitelerin bir bilimsel kaynak merkezi, yani temel bilgi üreticisi olarak rol oynadığı bir bölgenin kalkınma faaliyetlerini destekleyebilmek her şeyden önce uygun araştırma fonları ve bölgesel fonlar ile diğer finansal kaynakların temin edilmesine bağlıdır (Cleary, 2002; Akt: Çetin, 2007).

Üniversite-sanayi işbirliklerinde hem üniversitenin sanayiden, hem de sanayinin üniversitelerden beklentileri mevcuttur. Türkiye Üniversite–Sanayi İşbirliği Birinci Şurası'ndaki (1994) ifadelerden yararlanılarak Çizelge 4.3 ve 4.4'de karşılıklı beklentilerin neler olduğundan bahsedilmektedir.

Çizelge 4.3 : Üniversitenin sanayiden bekledikleri

Öğretim ve araştırma elemanlarının yetişmesine katkı ve destekler,
Öğrencilerin yetişme ve gelişmesinde etkin destekler (Burslar, staj olanakları, part time çalıştırma)
Bilgi kullanım ve uyarlama alışkanlığı kazanma Görgüleme Araştırmacı niteliği kazanma Yönetici niteliği kazanma Atılımcı olma niteliği kazanma Uyumlu kişilik kazanma
Mezunlara ilişkin destekler
İş bulma İş geliştirme Meslek içi eğitim
Bilim ve bilgi oluşturma ve üretiminde ortak çalışma
Araştırma konularının belirlenmesi Endüstriyel sorunların ve beklentilerin tanımı Geleceğe ilişkin perspektiflerin oluşturulması Somut proje girişimleri
Araştırma ve geliştirmede maddi kaynak yatırımı
Parasal kaynak aktarımı Ekipman Sağanması Malzeme desteği Kuruluşlar bünyesinde araştırma ortamı sağlanması
İlişkilerin sağlanması, korunması ve geliştirilmesi

Çizelge 4.4 : Sanayinin üniversiteden bekledikleri

Üniversitenin sanayi kuruluşunun tepe yönetimini üniversitelerden yararlanabileceklerine gerçekçi olarak inandırması ve kendisinin de inanması
Hizmetleri tanıtan periyodik yayınlar Programlı ve hizmetleri tanıtıcı konferanslar Üniversite öğretim üyelerinin uzmanlık alanındaki sanayi kuruluşuna düzenli ziyareti ve bilgi alışverişi Üniversite-meslek kuruluşlarının sektörel problemlerinin tartışıldığı panel, toplantı, vb. Sanayiden gelen problemlerin tartışılabileceği, ilk temasın kurulabileceği dışa dönük etkin birimler
Üniversite uygulamaya yönelik Ar-Ge çalışmasına ağırlık vermesi, konularını sanayinin ihtiyaçlarına göre seçmesi Üniversitelerin sanayi kuruluşları ile yakın ilişki içinde olması ve sanayinin Ar-Ge alanındaki görüş, imkan ve ihtiyaçlarını güncel olarak izlemesi Ortak çalışma dışında bile üniversitelerin sanayi kuruluşuna yardımcı olmaktan kaçınmaması Yüksek lisans, doktora ve tez çalışmalarına sanayinin ihtiyaçlarının göz önünde tutulması Üniversitelerin Ar-Ge yapabilecek nitelikte öğrenci yetiştirmesi
Sanayinin ihtiyaç duyduğu pratik yönü kuvvetli uygulamaya dönük elemanlar için sanayicilerin görüşlerinin alınması Üniversitelerde sanayide bilgi ve deneyim kazanmış kişilerin de eğitim vermesi, böylece pratik yönü kuvvetli öğrencilerin yetişebilmesi

Türkiye Üniversite–Sanayi İşbirliği Birinci Şurası (1994) üniversite-sanayi işbirliğini basitleştirilmiş şeklini Şekil 4.4'deki gibi ifade etmektedir.

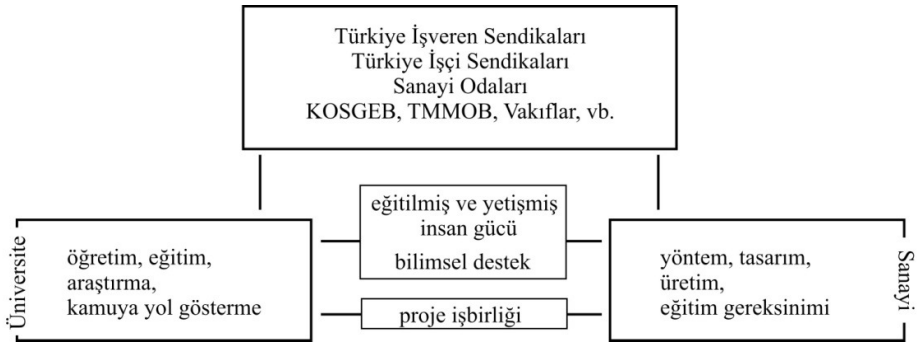

Şekil 4.4 : Basitleştirilmiş üniversite-sanayi işbirliği

Türk üniversitelerinin, üniversite-sanayi işbirliklerinde bulunduğu noktayı ve hedeflerini daha iyi anlayabilmek için; üniversite-sanayi işbirliği girişimleri, diğer Türk üniversitelerine göre daha eskiye dayanan ODTÜ ve İTÜ'nün, gelişmişmekte olan Ege Üniversitesinin ve bu konuda yeni gelişmeye başlayan Harran Üniversitesi'nin stratejik planlarındaki üniversite-sanayi işbirliğine yönelik planlamaları Çizelge 4.5'de gösterilmeye çalışılmaktadır.

Çizelge 4.5 : ODTÜ, İTÜ, Ege Üniversitesi ve Harran Üniversitesi'nin üniversite-sanayi işbirliği üzerine stratejik planları

ÜNİVERSİTE-SANAYİ İŞBİRLİKLERİ	
ODTÜ	• Endüstri ile etkili iletişim ve işbirliği için gerekli altyapının oluşturulması. • DSİM, fakülteler, bölümler ve araştırma merkezlerinden geçmişte ve halen ilişkide oldukları ve/veya işbirliği yaptıkları firmalara ait bilgileri web tabanlı bir veritabanına girmelerinin sağlanması. • Üniversite ve akademik birimler bazında endüstri ve mezun temsilcilerinin bulunduğu "Sektör Danışma Kurulları" oluşturulması, bu kurulların eğitim ve araştırmaya yönelik raporlar hazırlaması. • Kariyer günleri ve kariyer fuarı etkinliklerine devam edilmesi ve katılımın artırılması. • ODTÜ Teknoloji Geliştirme Bölgesindeki firmalarla iletişim ve işbirliği • Bölümlerin ve firmaların birbirlerini daha iyi tanıyacağı "Proje Pazarlarının" sistematik şekilde düzenlenmesi. • Öğrencilere girişimcilik ve kendi işini kurma konularında bilgi verilmesi ve TEKMER'in tanıtılması, başarılı firma yöneticilerinin üniversitede seminer vermesi • Öğrencilerin toplu olarak bölümlerce düzenlenen gezilerle Teknoloji Geliştirme Bölgesine götürülmesi • Öğrencilerin Teknopark firmalarında staj yapabilmeleri ve part-time çalışabilme imkanlarının geliştirilmesi.
İTÜ	• Üniversite sanayi işbirliğinin planlı bir yaklaşımla ve izlenen düzenli programlar çerçevesinde geliştirilmesi. Bu konuda, kamu kurumları, özel sektör, yerel yönetimler vb. ile dış beklenti sahiplerinin isteklerinin temel alınması. • Farklı sektörlerin, farklı konu ve sorun alanlarına odaklanarak, her birine özgü görüş, öneri ve çözümler getiren " farklılaşma" yaklaşımının esas alınması.
EGE ÜNİVERSİTESİ	• Araştırmacı veri tabanının kurulması. • Sanayi ile iletişim ağının kuvvetlenmesi. • Sanayi kuruluşları ile ortak seminer, kurs v.b. faaliyetlerin arttırılması. • Sanayi kuruluşu veya firma desteği ile gerçekleştirilen patent ve faydalı model başvuru sayısının arttırılması. • Üniversitenin laboratuvar alt yapısının bölgedeki sanayi kuruluşlarının analiz ihtiyacını tümüyle karşılayabilecek düzeye getirilmesi. • İşbirliği yapılan kurum ve şirketlerde EDÖ (Endüstriye Dayalı Öğretim) çalışması yapan öğrenci ve EDA Endüstriye Dayalı Araştırma) çalışması yapan Öğretim elemanı sayısının arttırılması. • 2012 yılının sonuna kadar sağlık sektörüyle 10 farklı alanda işbirliğini geliştirici faaliyetlerin düzenlenmesi. • 2012 yılı sonuna kadar üniversite sanayi işbirliği kapsamında MYO programlarının uygulama altyapılarının geliştirilmesi. • 2012 yılı sonuna kadar üniversite sanayi işbirliği kapsamında döner sermaye çalışmaları ile mal ve hizmet üretmeye yönelik çalışmalarda bulunulması. • 2012 yılı sonuna kadar bölgedeki tarıma dayalı sanayinin beklenti ve ihtiyaç analizinin yapılması ve çiftçilerin eğitilmesi. • 2012 yılı sonuna kadar ülke içindeki kurumlar ve sektörler ile olan ilişkilerin % 30 oranında arttırılması ve projelerin yürürlüğe konulması. • 2012 yılı sonuna kadar bölge sanayicilerinin araştırma geliştirme potansiyelini geliştirmek için AB projeleri ile ilgili bir bilgi ağı oluşturulması. • 2012 yılı sonuna kadar ulusal sanayinin öncelikli alanlarında bölgesel kalkınmaya katkıda bulunacak faaliyetlerin artırılması.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ	• Yörelerindeki tarım ve sanayinin gelişmesine ve ihtiyaçlarına uygun meslek elemanlarının yetişmesine ve bilgilerinin gelişmesine katkıda bulunmak, sanayi, tarım ve sağlık hizmetleri ile diğer hizmetlerde modernleşmeyi, üretimde artışı sağlayacak çalışma ve programlar yapmak, uygulamak ve yapılanlara katılmak, bu bağlamda kurumlarla işbirliği yapmak ve çevre sorunlarına çözüm üretme. • Üniversite ile KOSGEB, GAP Bölge Kalkınma İdaresi, ticaret ve sanayi odaları kuruluşlar ile ortaklaşa çalışmalar yanında teknoloji tabanlı işletmelerin oluşturulması. • Laboratuvarların öncelikli olarak endüstri ve bölge ihtiyaçlarına göre planlamasını sağlamak. • KOSGEB başta olmak üzere bölgedeki tüm benzeri otoriterlerle beraber çalışılması. • Teknoloji merkezlerinde üniversiteden uzmanların yer almasını sağlanması. • İş gücü potansiyeli için gölgesel stratejilere katkıda bulunulması. • Özel sektör işletmeleriyle ortaklık sayısının her yıl %5 arttırılması. • Üniversitenin araştırma ve hizmet programlarıyla ilgilenebilecek şirketleri belirlemek. • Üniversitenin programlarını geliştirebilecek resmi ortaklıklar kurmak. • Ortakların verimliliğini değerlendirmek ve geliştirmek, ortaklık programlarını pazarlamak.

4.2.1.1 Teknokentler/teknoparklar

Üniversite-sanayi işbirliğini geliştirmek amacıyla üniversite odak alarak kurulan ve ABD'de 1950'li yıllarda görülen Ar-Ge ve teknoloji geliştirme birimleri, yurdumuzda 1986 yılından bu yana ele alınmış ve olumlu gelişmeler gerçekleştirmiştir. Devlet girişimiyle üniversite-sanayi işbirliğine özendiren ve kurumsallaştıran bu çalışmalar, özellikle küçük ve orta ölçekli endüstriyel kuruluşlara çok yararlı olmaktadır (Türkiye Üniversite-Sanayi İşbirliği Birinci Şurası, 1994). Pek çok bölgede üniversiteler, akademik-endüstriyel işbirliğinin tetikleyicisi konumundadır. Üniversiteler, bir bölgenin araştırma politikasının gelişmesinde katılımı sağlayarak, teknik ve teknolojik sorunları çözerek ve entelektüel çabaları birleştirerek ekonomik istikrarın sağlanmasına yardımcı olurlar. Bu tür işbirliği deneyimleri; Rusya'daki Niznhii Novgorod, Yekaterinburg, Novosibirsk, Tomsk ve Krasnoyarsk Üniversiteleri tarafından sıklıkla gerçekleştirilmektedir (Kniazev, 2004; Akt: Çetin 2007).

Yukarıda bahsedilmiş olan Ar-Ge ve teknoloji geliştirme birimlerine, ülkemizde genellikle "teknopark" diye tanımlıyoruz. Fakat teknoparklar gelişmiş ülkelerde farklı yapılarından ötürü farklı terimlerle ifade edilmiştir.

- ABD: Research Park (Araştırma Parkı),
- İngiltere: Science Park (Bilim Parkı),
- Fransa: Technopôle (Teknoloji Kenti),
- Japonya: Technopolis (Teknoloji Kenti),
- Almanya: Grunderzentrum (Kurucu Merkez) (Harmancı ve Önen, 1999).

Teknoparkların ortak özellikleri; gelişimini tamamlamış ve bilgisayar ağına sahip bir üniversite yakınında, mümkünse kampüs alanları içinde yer almalarıdır. Teknik ve idari potansiyele sahip olan ve yeni iş alanı yaratacak girişimcileri desteklemesidir (Harmancı ve Önen, 1999).

İngiltere Bilim Parkları Birliği tanımlamasına göre bilim parkı;

- Bir üniversite veya yüksek öğrenim kurumu ya da bir araştırma merkezi ile resmi ilişkiler kurmuş,
- İçinde, teknoloji kökenli firma ve işletmelerin oluşmasını özendirecek ve büyüyüp gelişmesine destek verecek biçimde tasarlanmış,

- Yönetiminin, ilgi firmalara teknoloji ve işletmecilik becerilerinin transferi konusunda etkin uğraş verdiği, bir girişimdir (Dalton, 1987; Akt: Ay ve Özbay, 1997).

Uluslararası Bilim Parkları Birliği'nin (IASP) tanımına göre ise teknopark;

- Bir veya birden fazla üniversite veya diğer yüksek öğretim kurumu ve araştırma merkezleri ile resmi veya faaliyet bazında ilişkili,
- Bünyesinde bilgiye ve ileri teknolojiye dayalı sanayi firmalarının kurulup gelişmesini teşvik etmek üzere tasarlanmış,
- İçinde yer alan kiracı firmalara, teknoloji transferi veya iş idaresi konularında destek sağlayacak bir yönetim fonksiyonuna sahip, teşvik ve mülkiyete dayalı bir teşebbüstür (Dulupçu, 2005).

Teknoparkların ana amaçları; teknoloji yoğun sanayi kollarını bulundukları yerlerde güçlendirmek ve yeni sanayi bölgelerinin gelişimini desteklemektir. Teknoparkların başarılı olması sonucunda bir yerleşim biriminin niteliğinin giderek ileri teknoloji ağırlıklı duruma geçmesiyle artık teknokent kavramından söz etmek daha uygun olmaktadır. Dolayısıyla teknokentler, başarıya ulaşmış olan teknopark uygulamalarıdır. Bir yörenin sanayi yapısının değiştirilerek, yüksek teknoloji sektörüne kaydığını ifade etmektedir (Harmancı, Önen; 1999).

Uluslararası Bilim Parkları Birliği`nin (IASP) genel direktörü Luis Sanz`in üzerinde çalıştığı tanım şu şekildedir; "Bilim veya teknoloji parkı uzmanlaşmış profesyonel bir ekibin katma değer yaratan hizmetleri sağlayarak yönettikleri fiziki veya sibernetik bir alandır. Bu alanın amacı bağlı olduğu işletmeler ve bilgi temelli kurumlar arasında kalite ve inovasyon kültürünü geliştirerek; şirket ve piyasaya kendi kaynaklarından bilgi ve teknoloji transferini organize ederek; kuluçka ve atlama (spin-off: eski şirketlerini terk eden ve ilişkilerini tamamen kesen fakat eski şirketten aldıkları bilgi birikimini kullanan yeni firmalar) süreçleri ile yeni ve sürdürülebilir inovasyon temelli şirketlerin gelişimini aktif olarak destekleyerek bulunduğu bölgenin rekabet gücünü arttırmaktır" (Dulupçu, 2005).

Bilim veya teknoloji parkı kavramını daha çok Avrupa, Asya ülkeleri ile Kanada kullanırken ABD`deki benzer oluşumlar research park yani araştırma parkı kavramını daha çok tercih etmektedirler. Diğer benzer kavramlar nihayetinde bilim parkını işaret etmekle birlikte nüansların ortaya konulmasında yarar bulunmaktadır. Incubator/kuluçkalama kavramı ise daha çok işletmelerin başlangıç veya erken

dönemlerini vurgular. Bu nedenle bu merkezlerin planlama, sermaye temini ve pazarlama destekleri üzerinde yoğunlaşması gerekmektedir. Bu merkez kapsamına alınacak firmalarda sunulan hizmetlerden maksimum yararlanabilme özelliği aranır ve genelde yeterliliklerini iki yıl içinde sağlayıp incubator`den ayrılması beklenir. Bilim parkı içinde yer alabileceği gibi ayrı bir alanda özerk yönetimle kurulması da söz konusu olabilir (Dulupçu, 2005).

Teknoparkların tarihsel gelişimine bakıldığında ilk teknoparkların genellikle arazi geliştirme projeleri yaklaşımında olup, tercihen üniversite içerisindeki atıl alanların değerlendirilmesi yoluyla teknoloji şirketlerinin bir araya getirildiği izole ortamlar olduğu görülmektedir. Gittikçe teknoparklar sanayiyle ve toplumla daha aktif etkileşim içerisinde olan, sosyal, idari, teknik destek hizmetlerinin ön plana çıktığı ortamlar olmuştur. Günümüzde teknoparkların, altyapısı, sunduğu programlar, destek birimleri ve hizmetleriyle teknoloji girişimlerinin aktif şekilde desteklendiği, kurulduğu yörenin kentsel ve ekonomik gelişimine direk katkı sağlayan, üniversite-sanayi arasında etkileşimde aktif rol oynayan önem ve cazibe merkezleri olması beklenmektedir (Cooke, 2001; Akt: Aybay ve Bengisu, 2005).

Teknoparkları kuran farklı gruplar ve paydaşların beklentileri de temelde benzer olmakla birlikte, belli başarı ölçütlerine verdikleri önem derecesi farklı olabilir. Bir üniversite liderliğinde kurulan bir teknoparkın temel hedefi üniversite-sanayi ilişkilerinin güçlenmesi, üniversitedeki akademik bilginin ticarileştirilmesi, akademisyen ve öğrenciler için çeşitli iş ve araştırma fırsatları yaratılmasıyken, yerel bir yönetim önderliğinde kurulan bir teknoparkın temel hedefi bölgesel gelişime katkıda bulunmak, bölgede bir cazibe merkezi yaratmak, istihdamı arttırmak ve nitelikli beyin gücünü bölgede tutmak olabilir (Aybay ve Bengisu, 2005).

OECD, yaşanan deneyimlerle beraber özellikle gelişmekte olan ülkeler için bir bilim, teknoloji ve yenilik politikası geliştirmenin gereğini vurgulayarak politika belirleyiciler için çeşitli tavsiyelerde bulunmaktadır. Bunlar:

1. Ar-Ge finansmanı için piyasa mekanizmalarının etkin bir biçimde harekete geçirilmesi, örneğin girişimci (risk) sermayesinin yolunun açılması;
2. Yetenek ve birikimlerin arz ve talebinin buluşturulmasında yeni organizasyonel uygulamaların geliştirilmesi;
3. Mevzuatı, teknolojik girişimciliği destekleyecek biçimde geliştirmek ve bunun gerekleriyle uyumlu hale getirmek; bilginin yayılmasının ve finansmanın

önündeki engellerin kaldırılmasına yardımcı olacak tedbirleri almak ve gerekli düzenlemeleri yapmak;

4. Kamu ve özel sektör arasında ortak girişimleri destekleyerek, yeni teknolojilerin yaratılma ve yaygınlaşmasını artıracak yeni mekanizmalar geliştirmek;
5. Ürün, işgücü ve finanssal piyasalar arasındaki koordinasyonu artırmak; koordinasyonun etkinliğinin sağlanması için eğitime özel önem vermek (Karaata, 2002).

Alicante Üniversitesi Bilim Parkı kendi internet sitesinde misyonunu Şekil 4.5'de olduğu gibi belirtmektedir.

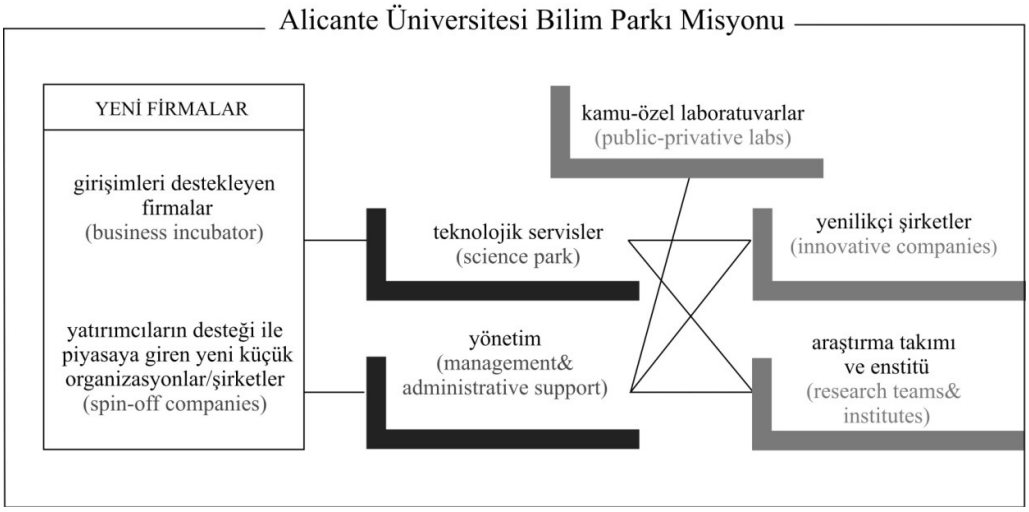

Şekil 4.5 Alicante Üniversitesi Bilim Parkı misyonu

Türkiye'de Teknoloji Geliştirme Merkezleri'nin (TEKMER) ve Teknoparkların gelişimine baktığımızda görüyoruz ki 1990 yılında 3624 sayılı Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi (KOBİ) Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı Kurulması Hakkındaki Yasanın ve 2001 yılında 4691 sayılı Teknoloji Bölgeleri Geliştirme Yasasının yürürlüğe girmesinden sonra Türkiye'de yenilikçi KOBİ'lere Ar-Ge destekleri verilmeye ve Teknoparklara yatırım yapılmaya başlanmıştır. KOSGEB 12.4.1990 tarih ve 3624 sayılı T.C. Yasası ile çalışmalarına başlamıştır. Bu kurumun görevleri arasında sanayide Ar-Ge çalışmalarının desteklenmesi için Teknoloji Merkezlerinin (TEKMER'lerin) ve Teknoparkların kurulması bulunmaktadır. TEKMER'lerin işlevleri arasında,

- Bilgi ve teknoloji yönetimli yeni işletmelerin kurulması, desteklenmesi, geliştirilmesi,

- Mevcut küçük işletmelerin Ar-Ge projelerinin desteklenmesi ve üniversite, kamu ve özel sektör Ar-Ge kurumları ile küçük işletmelerin işbirliğinin güçlendirilmesi bulunmaktadır (Bengisu, 2004).

TEKMER ve Teknoparklar arasında doğrudan bir bağ olmasa da hem amaç olarak benzerlik taşırlar hem de ODTÜ kampüsünde olduğu gibi bazı bölgelerde TEKMER'lerin desteklediği başarılı küçük işletmelerin Teknoparklarda çalışmalarına devam ettiği görülür. Bu tür bir işbirliği Türkiye'deki tüm Teknoloji Geliştirme Bölgelerinde hedeflenmiştir ama TEKMER'lerin Teknoparklardan sonra hizmete başladığı da (Ankara Cyberpark örneğinde olduğu gibi) görülmektedir (Bengisu, 2004).

Türkiye'de işbirliği örneği olarak; İTKİB (İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçıları Birliği) tarafından finanse edilerek kurulan Tekstil Ar-Ge laboratuarı çok olumlu bir örnektir. Özellikle ihracat potansiyelini gören ve ekolojik malzemelerin geliştirilmesini amaçlayan İTKİB'nin yaklaşık 1.5 Milyon ABD Doları harcama yaparak İTÜ Gümüşsuyu tesislerinde kurduğu laboratuar, bir yandan tekstil ve konfeksiyon sektörüne kalite kontrol ve ölçüm hizmetleri verirken, diğer yandan öğretim üyelerinin Ar-Ge çalışmaları ve öğrencilerin eğitimi için de kullanılabilmektedir. Halen yurt dışında da akredite olmasına çalışan laboratuar çok olumlu bir işbirliği modeli sergilemektedir (Türkiye Üniversite-Sanayi İşbirliği Birinci Şurası, 1994).

Şekil 4.6'da Amerika, Avrupa, Uzak Doğu, BAE ve Türkiye'deki teknokent uygulamalarının ilk örneklerini tarihsel süreç içerisinde görmek mümkündür.

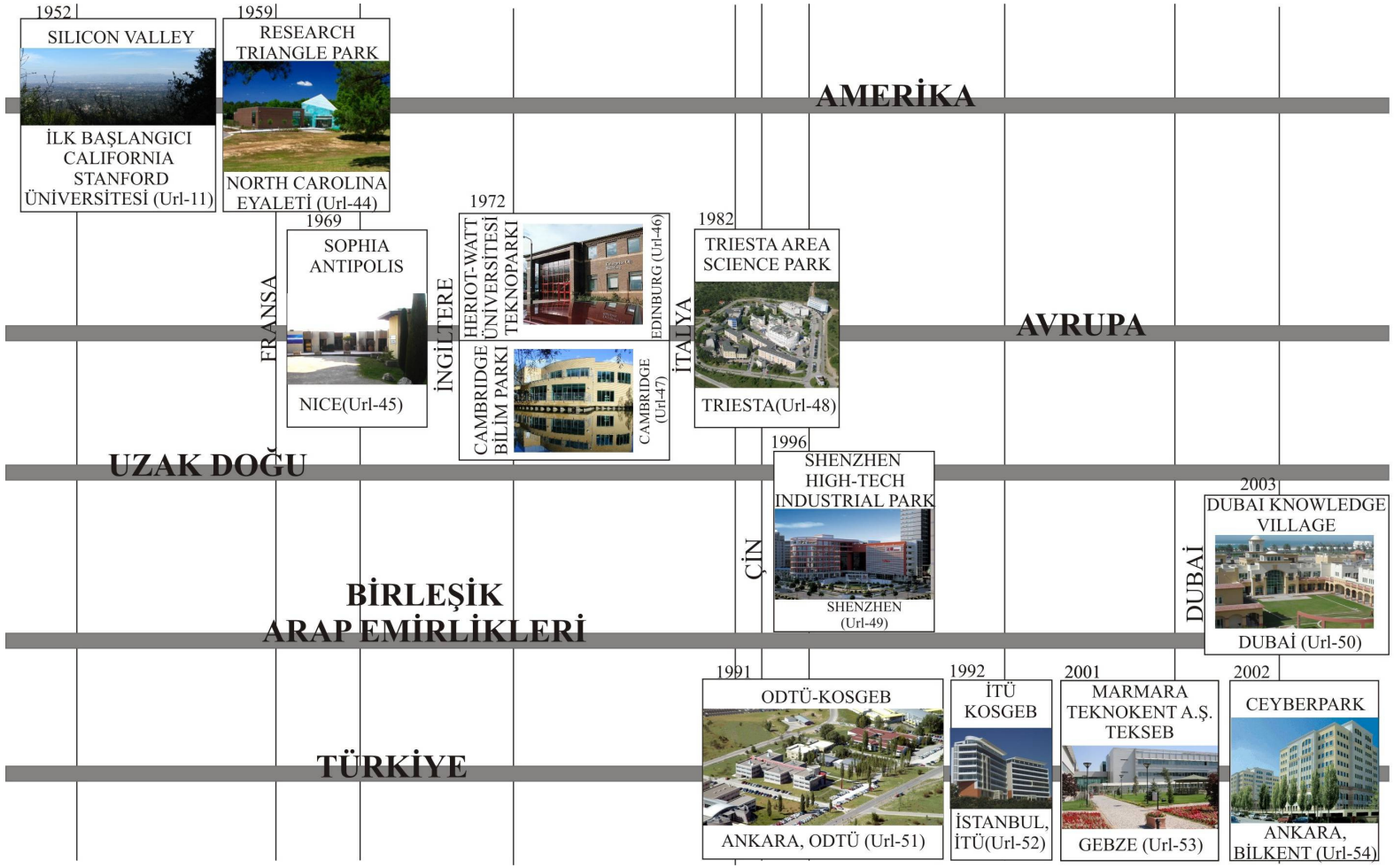

Şekil 4.6 : Amerika, Avrupa, BAE, Uzak Doğu ve Türkiye'de ilklerden olan teknokentler

4.2.1.2 Şirket üniversiteleri

Modern üniversiteler işletmelere benzer bir yapıya sahiptir, kendi müşterileri için uygun ürün ve hizmet geliştirmek ve sağlam finansal kaynaklar temin etmek durumundadır. Bu tür üniversitelerde girişimcilik, akademik liderler ya da yöneticiler tarafından bir plan dahilinde yürütülmektedir (Mautner, 2004; Akt: Çetin, 2007).

Amerika'da günümüzde girişimci üniversitenin değişik bir versiyonu olan 1600'ün üzerinde "şirket üniversiteler" olarak adlandırılan yüksek eğitim kurumları söz konusudur. Bu bağlamda, beş farklı girişim sınıfından bahsedilebilir. Bunlar;

- Kar amaçlı şirketleşmiş yüksek eğitim kurumları, (bu özel üniversiteler, sürekli artış eğilimindedir.)
- Uluslararası organizasyonlar içerisinde karmaşık, çok yönlü eğitim öğretim hizmetleri sunan kurumlar,
- Kendi vatandaşları için kar amacı gütmeyen, ancak kapıları yabancılara da açık olan eğitim-öğretim organizasyonları,
- Kar amaçlı piyasa hizmetlerini araştıran sözde kar amacı gütmeyen üniversiteler, (Programlar, genelde işletmelere ya da ücret karşılığında öğrencilere yönelik olarak doğrudan sunulur.)
- Uzaktan öğrenim yoluyla ticari temele dayalı olarak kendi piyasalarını uluslararası arenaya yaymaya çalışan prestijli kamu üniversiteleri (Smit, 2002, Akt: Çetin, 2007).

Ekonomik küreselleşmenin belirlediği günümüz dünyasına en uygun düşen model kolaylıkla tahmin edilebileceği gibi ABD üniversitelerinin bir bölümünde uygulanan şirket tipi üniversite modelidir. Bu model Max Weber'in gözlemlediği öğrenci-müşteri-şirket üçlemesi içinde gelişen modeldir: 1) Bu doğrultuda yeni bilgi tabanlı ekonominin gereklerine uyan üniversitelerin başarılı olacağı dolayısıyla iş çevreleri ile ilişkilerini geliştirecekleri beklenmektedir. 2) Bu bağlamda üniversiteler arasında hiyerarşik farklılıkların oluşacağı kesindir. 3) Üniversitelerin kendi kendini yönlendiren-öğrenen örgütler olmaları hedeflenmektedir. Üniversitelerin bu doğrultuda şekillenmelerine dair bakışları arttırmak ve üniversitelerin uluslararası elit topluluklar olarak alınmaları mümkündür. Birbirleriyle ilişkili bir düzlemde araştırmalarını yapmak, tartışmak, uluslararası hakemli dergilerde yayınlanan yazılar, serbest ticaret kurallarına bağlı olarak üretilen akademik bilgi, kendi alanında değerli bir akademisyenden onay almak, akreditasyon süreçleri, uluslararası burslar

akademik yaşantının küresel süreçte artan ürünleridir. Diğer taraftan internet ortamı ile sağlanan bilgilenme, iletişim ve kollaborasyon önemlidir. İnternet ortamı bilginin karşılıklı inşa edilebileceği bir ortak çalışma mekanıdır. Bu ortamda bilgi tartışılır, dönüştürülür, ortak projeler geliştirilebilir. Böylece üniversitenin yeniden öğrenme görevi yerine getirilmiş olur. Bu doğrultuda üniversiteler sürekli verimlilik üreterek gelişen kurumlar olarak varlıklarını sürdüreceklerdir (Burbules, 2000; Akt: Arslanoğlu, 2002).

"Şirket üniversiteleri" (corporate universities) adı verilen kar-amaçlı eğitim ve araştırma kurumlarının programlarını Duenas (2003) şu şekilde sıralamaktadır;

- Eğitimin hedeflerinin şirket stratejileriyle uyumlaştırılması,
- Üst ve orta kademe yöneticilerin öğrenciler ve öğreticiler olarak işin içine dahil edilmesi,
- Yüksek öğretim kurumlarıyla yenilik ve yaratıcılık yönünden ittifaklara girilmesi ve sinerji yaratılması,
- Şirket üniversitesinin markalı bir rakabet üstünlüğü ve kar merkezi olarak kullanılması.

Günümüzde, ABD'de Ford Otomobil şirketinin kurduğu FORDSTAR, Walt Disney Şirketinin kurduğu Disneyland Üniversitesi, General Motors tarafından kurulan General Motors Üniversitesi, Oracle şirketinin kurdüğü Oracle Üniversitesi, Dell şirketinin kurduğu Dell Üniversitesi, Michigan Üniversitesi ie Lotus Development arasında öğrencilere web-temelli, etkileşimli, zaman ve mekan sınırlarını aşarak öğrenme olanağını sağlamayı amaçlayan stratejik ortaklık şirket üniversiteleri alanında örnekler olarak verilebilir (Aktan, 2007).

4.2.2 Üniversite-devlet işbirlikleri

Piyasa ekonomisinin gittikçe ağırlığını artırması sonucu kamu yönetiminin düşüncesi ve uygulamaları da bundan etkilenmiştir. Bunun sonucunda üniversitelere kamu finansmanı sağlayan devletin üniversiteye olan bakış açısı değişmiştir. Piyasa düşünce ve uygulamaları kamu yönetimine yerleşmektedir. Bir örnek olarak; 1980'li yılların sonunda İngiltere'de Teatcher hükûmetinde Milli Eğitim Bakanı olan Baker'in, üniversiteleri uyararak devletin gereksinim duyduğu nicelik ve nitelikte insan gücü yetiştirilmesini istemiş olması gösterilebilir (Erdem, 2006).

Önceki bölümde anlatılanlara paralel olarak, üniversite-sanayi işbirliğinin, ulusal inovasyon sisteminin kilit taşı olduğu söylenebilir. Sanayi ülkeleri ile yeni

sanayileşen ülkelerde üniversite-sanayi işbirliğinin sağlanabilmesi ve gerekli ortamın yaratılabilmesi için de devlet eliyle önlemler alınmakta, işbirliğini teşvike yönelik finansal destek prgramlarını yürürlüğe koyulmaktadır (Göker, 2003; Akt: Koç ve Metne 2007). Bu bakımdan üniversite-sanayi işbirliğinin kurulmasında devletin desteği, bu işbirliğinin büyüyerek gelişmesine olanak sağlamaktadır. Göker'e (2003) göre; ulusal inovasyon sisteminin sanayi, devlet ve üniversite olmak üzere üç ana unsur öylesi bir sistematik ilişki kurulmalıdır ki, yeni teknoloji öğrenilip özümsenebilsin; bu teknolojinin bütün ekonomik faaliyet alanlarına yayınması sağlanabilsin; dahası, edinilen teknolojinin bir üst düzeyde yeniden üretme ve geliştirme yeteneği kazanılabilsin ve geliştirilen teknoloji yeni ürünlere, yeni üretim yöntemlerine dönüştürebilsin. İnovasyon süreci olarak tanımlanan bu süreç, aslında, ilginin ekonomik bir faydaya dönüştürülmesini ifade etmektedir. Bilgiyi üretecek, bunun için gerekli araştırmaları yapacak olan üniversite, bunu ticari bir ürüne dönüştürecek olan da sanayidir. Ama bu iki ayrı unsurun, beklenen işlevleri yerine getirebilecek düzeyde geliştirilebilmesi ve inovasyon sürecinin doğası gereği, sistemsel bir bütünlük içinde çalıştırılabilmesi için gerekli önlemleri devlet almalıdır. Ayrıca serbest pazar güçlerinin, bilimsel ve teknolojik ilerleme için gerekli sermayeyi gerektiği düzeyde sağlayamadıkları durumlarda ortaya çıkan Ar-Ge alanındaki yatırım ve faaliyet açığını, devlet, kuracağı kamu araştırma kurumları yada kamu finansmanıyla kapatmalıdır (Göker, 2003, Akt: Koç ve Metne, 2007).

4.2.3 Üniversite-toplum işbirlikleri

Yükseköğretimin toplumdaki rolü 1996'da UNESCO tarafından şu şekilde tanımlanmaktadır; "Sosyal gelişmede, ekonomik büyümede, rekabet edebilir mal ve hizmetlerin üretiminin desteklenmesinde, kültürel kimliğin şekillenmesi ve korunmasında, sosyal bağın sürdürülmesinde ve nihayet yoksulluğa karşı mücadelede ve barış kültürünün desteklenmesinde yükseköğretim yeri dolduramaz bir unsurdur (Günay, 2007).

Üniversite-toplum işbirliğinin oluşturulmasında; amaçlanan küresel bilgiye ulaşılabilmesi için üniversiteler sosyal, ekonomik, eğitsel ve düşünsel değerlerini yaşam boyu öğrenmenin geliştirilmesi adına yeniden gözden geçirmelidirler. Bu gözden geçirmede aşağıdaki esaslar dikkate alınmalıdır (Kurubacak ve Canbek, 2008);

1. Eğitimde daha demokratik bir yaklaşımın benimsenmesi güçlü bir kuramsal yapının oluşmasını sağlar.
2. Kültürel ve eğitimsel etkileşimler halkın iyiliğinedir.
3. İletişimin bu yeni modeli sosyal adalet konularının yeniden oluşturulmasını sağlar.
4. Üniversite-toplum işbirliğinin içinde yer alan davranışlar, inançlar ve beklentiler önemli kültürel ve sosyal sorunları irdeler.
5. Üniversite-toplum işbirliğinin gerçek hayat deneyimlerinden nasıl bir sosyal adalet sağlanacağını araştırır.
6. Etkin çalışmalar, üniversite ve toplum arasındaki söyleşimsel iletişimler, demokratik kültürler arası karar verme sürecinde hem üniversite hem de topluma yetki verir.

Bates (2000) ve Stephenson'ın da (2001) önemle belirttikleri üniversite-toplum-işbirlikleri konuları şunlardır:

1. Tarafların kendi rollerini nasıl üstleneceklerini iyi bilmeleri,
2. Değişik çevrimiçi topluluklara dikkat ve önem vermeleri,
3. Gerçekleştirdikleri etkinliklerde yeni sayısal teknolojilerin kullanım gerekliliğini anlamaları önemlidir (Kurubacak ve Canbek, 2008).

Üniversiteler, bölgenin kültürel kaynaklarının temelini oluşturma ve güçlendirmede kritik bir rol oynayabilir. Üniversitelerin sunduğu sıradan araştırma hizmetlerinin yanı sıra, sunulan tüm kültürel aktiviteler, mezun öğrencilerin istihdam yetenekleri üzerinde etkilidir. Üniversiteler, kurumların dışında ister aktif ister pasif olsun kültürel bir yaşam yarattıkları için güçlü bir bölgesel kültürel faktördür. Yani, hem pasif hem de aktif kültürel zenginleşmeye yardımcı olurlar. Üniversiteler sadece kültürel arz ediciler değil, kültürel talepte yaratan birimlerdir (Charles, 2001; Akt: Çetin, 2007). Ayrıca, üniversiteler bölgenin dışarıya açılan kapısıdır. 1990'ların başlarında başlayan uluslararası işbirliği, üniversiteler için sadece bir gelir kaynağı değil, aynı zamanda yeni aktiviteler ve akademik programların geliştirilmesinde temel araç olmuştur. Üniversite mezunları kadar, öğretim elemanları, araştırmacı ve yöneticiler uluslararası işbirliği, bilim ve eğitim kültürünün yayılmasında etkilidir. Bu nedenle üniversiteler, bölgenin uluslararası işbirliği ve dışa açılmasında önemli görevler üstlenebilmektedir (Kniazev, 2004; Akt: Çetin, 2007).

Çizelge 4.6: Yetişkin eğitiminde üniversite-toplum işbirliği için yaşam boyu öğrenme çerçevesi (Kurubacak, 2007; Akt: Kurubacak ve Canbek, 2008)

Medya Zenginliği Kuramı Tabanlı Üniversite-Toplum İşbirliği Etkinliklerinin Temel Özellikleri			
Yeni İletişim Teknolojileri	**Medya Zenginliği Projesi Strateji Ve Prensipleri**	**Yetişkin Eğitiminde Çevrimiçi Topluluk Yapısı**	
		Yaşam Boyu Öğrenenlerin Yeni Rolleri	**Yaşam Boyu Öğrenenlerin Değişen Sorumlulukları**
Çevrimiçi Ortak İletişimler	**Yeni İletişim Yetenekleri**	• Farklı düşünceler altında dinamik sorular sormak. • Görüşleri öğrenmek için çeşitli fırsatları keşfetmek, bilgiyi kullanmak ve göstermek. • Kendi bilişsel araçlarını güçlendirmek için yapacakları etkin araştırmalar kendi fikir, inanç, tutum ve amaçlarını sunarken onlara destek olmak. • Ne öğrendiklerini ifade edebilmek için kendi oluşturdukları bilgi çatısını önemle belirtmek. • Çevrimiçi bir bilgi ağının kurulması için diğer öğrenenler, profesörler ve kursiyerlerle bilgiyi paylaşmak ve iletişim kurmak.	• Hatalarından ders almak için farklı bakış açılarını keşfetmek ve aynı zamanda ortak çalışmalarla başarı elde etmek. • Araştırma yapmak için esnek hele gelmek ve iletişim kurmak için nedenler üretmek. • Bir tartışmandan arda kalan temel nokta yeni fikirler ve farklı bilgiler içermek. • Kendi eleştirel düşünce yaklaşımını dayalı olarak diğer fikir, düşünce, duygu, beklenti ve gereksinimlere karşı hassas olmak. • Somut nesneler ve araştırma fikirleri arasında ayırım yapmak için uygun çözümler araştırmak.
	Yeni iletişim Stratejileri	• Eleştirel düşünme yeteneklerini geliştirmek ve iletişim süreçlerini değiştirmek için yapıcı ölçün ve ilkelerin kabul etmek. • Yaşam boyu öğrenme için uzaktan eğitimle ilgili eleştirel sorulara yanıt verebilmek için uygun gerçek hayat deneyimleri ve çalışmaları üretmek. • Yüksek derecelerde düşünme yeteneklerini oluşturabilmek için yeni teknoloji tabanlı çevrelere güçlü bir şekilde uyum sağlamak. • Kendi iletişim süreçlerinde ortaklık almak için yeni olasılıklar ve mantığa sıkı bir şekilde bağlı bakış açıları yaratmak.	• Birbirleriyle etkileşim anında farklı iletişim yollarının kullanmak. • Edilgen alıcı olmaktan daha çok etkin katkıda bulunan olmayı yeğlemek. • Daha önceden kabul edilmiş olanlardan farklı yanıtlar bulmak. • Kayıp olma ya da diğer olasılıkları ifade ettiklerinde onların iletişim sorunlarını tanımlamak. • Yeni düşüncelerin tamamen gelişebilmesi için doğru sorular sormak. • Önceden neyi nasıl düşündükleri ile güçlü bir bağ kurarak nerede dikkatlerini toplayacakları konusunda dikkatli olmak.
Esnek Çevrimiçi İletişimin Anlamı Üzerine Görüşmeler	**Eğitim ve Sosyal Adalet Üzerine Genel Görüşler**	• ÜTİ' ler (Üniversite Toplum İşbirliği) için çevrimiçi bilgi ağı kurmak, kamu yararına hizmette sosyal, kültürel, eğitimsel iletişimde destek olmada kendi rollerini yeniden tanımlamak. • Üniversite ve toplumun tutum, inanç ve beklentilerin belirtilmesi yaşam boyu öğrenmede acil çözüm bekleyen bazı sosyal ve kültürel sorunlara yön vermek. • Kendi eleştirel düşünme yeteneklerinin gelişimi, yaşam boyu öğrenmedeki ayrımlı sorunların çözümleri, demokratik ve çokkültürlü e-çevrelerin artırılmasına yön veren kamu yararı hizmetleri vermek. • ÜTİ'lerin iletişim örneklerinde yapılan araştırmaları, kritik etik ikilemleri ve onların farklı çözümlerini göz önüne almak.	• Yaşam boyu öğrenmede yeni düşünce ve sistemlerin yaratıcı bir şekilde izlenmesi ve sürekli süreç gelişimiyle mükemmele ulaşmak. • İletişim deneyimleri ve yeteneklerinin eleştirel düşünmeyle ortaklığından yaşam boyu öğrenme için uzaktan eğitim yoluyla bilgi ağının kuruluşu kamu yararına değer katmak. • Profesyonel gelişim ve uzaktan eğitimde yaşam boyu öğrenme çabalarında, planlama, iletişim, güdüleme, yönetişim, ve etkili liderlik için ortaklıklarda çeşitli ve çokkültürlü bilgiye ulaşmak. • Yaşam boyu öğrenme için kendi meslektaşları, öğrenenler ve küresel ortaklarla işbirlikçi şekilde çalışmaya odaklanmış çokkültürlü ve demokratik çalışma ortamlarını yaratmak ve desteklemek.

TABLO 1. Yetişkin Eğitiminde Üniversite-Toplum İşbirliği İçin Yaşam Boyu Öğrenme Çerçevesi*

* Tablo 1 aşağıdaki kaynaktan uyarlanmıştır:

Kurubacak, G. (2007). Building online knowledge societies for lifelong learning: The democratic university-community partnerships in Turkey. İçinde, Y. Inoue (ed.) Online Education for Lifelong Learning (ss.208-227). Hershey, PA: dea. (Akt: Kurubacak ve Canbek, 2008)

Üniversite toplum ilişkisinin sağlanabilmesinde önemli bir nokta olan "yetişkin eğitimi", Çizelge 4.6'da Kurubacak (2007) tarafından "yetişkin eğitiminde üniversite-toplum işbirliği için yaşam boyu öğrenme çerçevesi" olarak özetlenmektedir.

Ortega Y. Gaset 1932'lerde yaptığı İspanyol üniversitelerini yeniden yapılandırma konuşmalarında üniversitenin misyonunu incelerken temel gözlemini kültürün yok oluşu ile ilişkili olarak yapmaktadır. Onun kültürden kastettiği bireyin yaşamı ilişkili olduğu bağlam içinde adlandırması, içinde bulunduğu ortamın farkında olmasıdır. Toplumsal ve bireyselin birlikte dönüşümü üzerinde durmaktadır. Ortega Y. Gaset üniversitenin bilimsel araştırma ve meslek eğitimi yanında gizli gibi duran kültür işlevini önemsemektedir. Endüstri uygarlığının yarattığı "kitle adamına" karşı çıkan Ortega Y. Gaset, bu tipi basmakalıp, her türlü sosyal sorumluluktan kaçınan insan tipi olarak tanımlamaktadır. Ortega Y. Gaset'in çağından haberdar olması gereken insan tipi Derrida'nın yeni sorumluluk anlayışında kendini göstermektedir. Bu anlayış iki unsurdan oluşmaktadır. Bunlardan biri üniversitenin geleneğinin oluşmasının koşullarını güvenceye almak diğeri ise belleği geleceğe açmak olarak şekillendirdiği gelecek modellemesini yapmaktır. Gelecek modellemesini yapmak kavramı en iyi şekilde üniversite-kent arasındaki ilişkinin diğer bir deyişle küresel olan ile yerel olanın ilişkilendirilmesi ile anlaşılabilir. Burada yapılması gerekenin Amerikan işletme tipi model anlayışının teknolojik kazanımlar içeren saptamalarının ihmal edilmeden yerel kültürel süreçlerle ilişkilerin kurulması, yerel kültürel süreçler içinde geleneğin yeniden üretimi mekanizmalarının meşrulaştırılması gerçeğidir. Üniversiteler için bu süreçte çizilebilecek iyi gelecek senaryolarının hayata geçmesi dar ekonomik paradigmanın dışından bakış açılarının geliştirilmesi ile mümkün olabilecektir (Arslanoğlu, 2002).

Türk üniversitelerinin üniversite-toplum işbirliklerinde bulunduğu noktayı ve hedeflerini daha iyi anlayabilmek için; üniversite-sanayi işbirliği girişimleri, bir önceki bölümlerde olduğu gibi ODTÜ, İTÜ, Ege Üniversitesi ve Harran Üniversitesi stratejik planları üzerinden Çizelge 4.7'de ifade edilmeye çalışılmaktadır.

Çizelge 4.7 : ODTÜ, İTÜ, Ege Üniversitesi ve Harran Üniversitesi'nin üniversite toplum işbirlikleri üzerine stratejik planları

ÜNİVERSİTE- TOPLUM İŞBİRLİKLERİ	
ODTÜ	• Toplumun öncelikli sorunlarına yönelik araştırma ve uygulama projelerine ODTÜ tarafından maddi destek sağlanması. • ODTÜ personeli ve öğrencileri tarafından önerilecek "toplumsal sorumluluk" boyutu taşıyan araştırma ve uygulama projelerini desteklemek üzere bir fon oluşturulması. • ODTÜ Kuzey Kıbrıs Kampüsu'nün bir toplumsal sorumluluk projesi olarak geliştirilmesi. • ODTÜ Kuzey Kıbrıs Kampüsü'nün, K.K.T.C.'nin uluslararası tanınırlığında ve uluslararası ilişkiler ağına girmesinde önemli bir aktör olmasının sağlanması. • ODTÜ Kuzey Kıbrıs Kampüsü'nün, K.K.T.C.'nin sosyo-ekonomik kalkınmasında önemli bir aktör olmasının sağlanması. • ODTÜ Teknokent'in bir toplumsal sorumluluk projesi olarak geliştirilmesi • ODTÜ Teknokent'te faaliyet gösteren firmaların performanslarının izlenmesi, ODTÜ Teknokent projesinin Ankara Bölgesinin ve Türkiye'nin kalkınmasına ve rekabet gücüne katkısının değerlendirilmesi. • ODTÜ Teknokent deneyiminden ülkemizdeki ve seçilen diğer ülkelerdeki devlet üniversitelerinin yararlandırılmasının sağlanması. • e-Öğrenim teknolojilerinin Türk üniversitelerinin faaliyetlerinin desteklenmesinde kullanılması. • ODTÜ araştırma-uygulama merkezlerinin toplumsal sorumluluk faaliyetlerinin desteklenmesi. • Devlet üniversiteleri ile idari birimler düzeyinde dayanışma ağları oluşturulması.
İTÜ	• Toplumsal kurumların, üniversite, sanayi, kamu vb. kuruluşların etkin bir biçimde çalışmasına katkıda bulunabilecek yetkin işgücünün, bilim ve meslek adamının, önceliği olan alanlarda, yetiştirilmesine odaklanılması. • Araştırmalarda ulusal gereksinimlere öncelik vererek, çözümler üretilmesi. • Üretilen bilgi ve oluşturulan birikimin ve araştırma sonuçlarının ülke içinde yayılması, ulusla paylaşılması ve daha çok toplumsal fayda üretebilmesi için gerekli girişim ve düzenlemelerin özendirilmesi. • Ulusun genelini ilgilendiren teknik konularda, teknolojik alanlarda, önceden ve sorunlar oluşmadan, bilimsel görüş oluşturan, bunu kullanıma hazır hale getiren, yayan, paylaşan ve böylelikle kamuoyuna yön veren girişimlerin desteklenmesi. • Ulusal ve bölgesel sorunlar, kararlar ve tercihler ile ilgili olan teknik konularda, bilimsel yaklaşımlarla, kamuoyu oluşturulması. • İTÜ' nün kaynak, kapasite ve yetkinliklerinin dış çevre ve paydaşlar tarafından tanınma ve bilinebilirliğinin yükseltilmesi; İTÜ' nün bilimsel gücünün ve deneyiminin toplumsal karar noktalarında etkili kılınması için girişimlerde bulunulması. • Yaşanabilen ve yaşayan, bilimle toplumu yakınlaştıran, toplumla bütünleşmiş yerleşkeler oluşturulması. • İTÜ' nün düzenlediği bilimsel, kültürel, sosyal, sportif vb. etkinliklerin sayısının arttırılması (Toplantı, yayın vb… yalnızca toplumun bilgilendirilmesine yönelik olanlar)
EGE ÜNİVERSİTESİ	• 2005 başında "Halkın Üniversitesi Projesi"ni başlatılmıştır. Üniversitenin önderliğinde Bornova'daki sivil toplum örgütleri ve kamu kurumları ile işbirliği içinde halkın sorunlarının çözümüne doğrudan katkıda bulunmak, onlara bilimsel destek vermek, onların üniversiteyi benimsemelerini ve sonuçta bilgi toplumuna dönüşmelerini kolaylaştırmayı sağlamak amaçlanmıştır. (http://www.ege.edu.tr/halkinuniversitesi.pdf) internet adresinde proje kapsamı ile ilgili geniş kapsamlı bilgiler mevcuttur. Aşağıda bu projenin devamı olarak 2012 yılana kadar hedeflenen projeler yer almaktadır. • 2012 yılı sonuna kadar "Halkın Üniversitesi Projesi" çalışması alanında her yıl 8 adet destekleyici faaliyetin gerçekleşmesi • 2012 yılı sonuna kadar, beden ve ruh sağlığının geliştirilmesine yönelik resmi, özel ve gönüllü kuruluşlarla geliştirilen projelerin %100 arttırılması. • 2012 yılı sonuna kadar ilk ve ortaöğretim kurumlarının düzenlediğ 25 bilimsel ve kültürel etkinliklerde üniversitenin tanıtılması. • 2012 yılı sonuna kadar meslek odaları,sivil toplum örgütleri ve yerel yönetimler ile gerçekleştirilen karşılıklı desteğin%40 artması. • 2009 yılı sonuna kadar yörenin ihtiyaçlarına yönelik 20 adet etkinlik düzenlenmesi. • 2012 yılı sonuna Ege Üniversitesi dışına yönelik Türk kültürünü tanıtıcı olarak, 4 farklı etkinlik düzenlenmesi • 2012 yılı sonuna kadar halka yönelik eğitimler kapsamında verilen "EğitimcilerinEğitimi Sertifika Programları»nın her yıl iki kere açılması • 2012 yılı sonuna kadar tüm sağlık uygulamaları alanlarında halka doğrudan hizmet götürmesi
HARRAN ÜNİVERSİTESİ	• Örgün, yaygın, sürekli ve açık eğitim yolu ile toplumun özellikle sanayileşme ve tarımda modernleşme alanında eğitilmesinin sağlanması ve bölgede teknolojik eğitimin sağlanması. • Üniversitede düzenlenen konferanslara üst düzey bilimsel dernek ve topluluk üyelerini çağırılması ve desteklenmesi. • Her akademik programın, topluma yönelik öğretim hizmetinin bileşenleriyle yılda en az bir kurs düzenlemesi. • Yerleşke içerisinde yapılan öğrenci etkinliklerinin %30'unun topluma yönelik öğretim hizmetinin bir parçası olması. • Yılda en az 500 kişiye profesyonel ve teknik olarak eğitim imkanının sağlanması • Topluma yönelik öğretim için, akademik programlar içerisinde uygun kursların belirlenmesi ve verilmesi. • Toplumun sosyal ve kültürel ihtiyaçlarına cevap veren ek fırsatların neler olduğunun belirlenmesi ve toplum ihtiyaçlarına cevap veren aktivite ve programların uygulanması.

4.3 Bölüm Sonucu

Küreselleşme ile birlikte üniversitelerin ilgi alanlarında, yönetiminde, finansman sağlamasında değişimler meydana gelmiştir. Üniversitelerin özerkliğini ve farklı alanlarda gelişimini sağlayabilecek, yenilikçilik" ve "yaratıcılık" gibi kavramlar ön plana çıkmış, "girişimci üniversite" kavramı türemiştir. Bu kavram ve modeller de beraberinde kurumsal işbirliklerini getirmiştir. Bu bağlamda üniversitenin sanayi-devlet ve toplumla kurmuş olduğu işbirlikleri hem üniversitenin gelişimi açısından hem de diğer birimlerin gelişimi açısından önemli yaklaşımlardır. Örneğin; üniversitelerin sanayi ile işbirliğine girmesi üniversitenin kendi finansmanı elde etmesini sağlayarak özerkliğini arttırır, bunun yanında üniversite, sanayinin sahip olduğu pratikten yararlanır ve üretmiş olduğu projeleri gerçekleştirebilmek için uygun ortam ve koşullara sahip olur. Aynı şekilde sanayi kuruluşu da üniversitenin bilgisinden ve tecrübesinden yararlanarak, kendi alanında yeni projelerin gelişmesini sağlar. Devletle kurulan işbirliklerinde de; üniversite-sanayi işbirliklerini teşvik edici ortamlar oluşturulur ve toplumsal gelişme için ortak aktivitelerde, girişimlerde bulunulur. Üniversiteler devletin ihtiyaç duyduğu nitelikte insan yetiştirirken, devlette bunun sağlanabilmesi için üniversitelere imkanlar sunar. Bu bağlamda gelişen dünya şartları ile beraber üniversite-kent ilişkisi sadece lokasyona dayalı bir olgu olmaktan çıkmaktadır. Kent, bünyesinde toplumu, sanayiyi ve devlet birimlerini içeren bir olgu haline gelmektedir. "Kentsel sürdürülebilirlik" sağlamada, biçimsel olarak ortak alan arayışları ile üniversite-kent bağlantısının kurulma çabası yanında, üniversitenin; sanayide, toplumsal gelişimde ve devlet projelerinde yer edinmiş olması da gerekli hale gelmektedir.

Yukarıda bahsedilen durumların somut yansımalarını daha iyi görebilmek için ODTÜ, İTÜ, Ege ve Harran Üniversitesi olmak üzere dört üniversite ele alınmıştır, Bu üniversiteler hem konumları itibariyle hem de gelişmişlik dereceleriyle birbirinden farklı üniversitelerdir. Bu bağlamda konu irdelediğinde; üniversitelerin yenilikçilik-yaratıcılık, üniversite-sanayi işbirliği ve üniversite-toplum ilişkisine dair belirlediği stratejiler; üniversitelerin bulunduğu kentin gelişmişlik düzeyine, bölgesel koşul ve uğraşı alanlarına göre, sahip olduğu fakültelere ve üniversitenin bu alanlarda almış olduğu yola, tecrübelerine göre farklılık göstermektedir. Örneğin Şanlıurfa'da hayvancılık ve tarımla uğraşılmaktadır. Bu bağlamda Harran

Üniversitesi tarım ve hayvancılığa yönelik uygulama ve araştırma alanları oluşturmayı hedeflerken toplumu da bu açıdan bilinçlendirmeye yönelik eğitim programları düzenlemeyi amaçlamaktadır. Ayrıca Harran Üniversitesi bulunduğu yer açısından GAP ie ilgili çalışmaların içerisinde bulunmaktadır. Bu bağlamda özellikle ziraat fakültesi başta olmak üzere GAP ile ortak projeler yürütülmekte, bölgesel kalkınma hedeflenmektedir. ODTÜ ise teknokent uygulamasında ülkemizin ilklerinden olarak, teknokent deneyimini toplumsal sorumluluk projesi olarak geliştirmeyi amaçlamaktadır. ODTÜ ve İTÜ teknik üniversiteler olmasından da kaynaklı olarak, bulundukları kentin imkan ve avantajlarını kullanarak, teknokent ve Ar-Ge alanları üzerine çalışan ve bu yolda bölgesel kalkınmanın yanında ulusal kankınma içinde kendine hedefler koyan üniversite örnekleridir. Ege Üniversitesi de sahip olduğu fakültelerle ilgili bir çok araştırma merkezine sahip olan, bulunduğu kentte eğitim ve seminerler ile toplumla iletişim sağlama hedefinde olan üniversite örneğidir. Ayrıca bünyesinde barındırmış olduğu hastanesinin de gereği olarak; sağlık hizmetleri ve eğitimlerine de önem göstermektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Üniversite kampüs yapıları, çalışma kapsamında "üniversite-kent ilişkisi" odağında ele alınmaktadır. Üniversite kampüs yapılarının giderek önemini arttırdığı günümüz koşullarında üniversite-kent ilişkisini kurabilmenin oldukça önemli olduğu ve burada bahsedilen, "kent" kavramının, sadece çevre ile olan fiziksel ilişkiden ibaret olmadığı, aynı zamanda "kültür", "politika", "sanayi" ve "teknoloji" gibi kavramları da kapsadığı anlatılmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda çalışmaya taban oluşturması açısından ilk olarak üniversitelerin tarihsel gelişiminden bahsedilmiştir. Ardından üçüncü bölümde üniversitelerin biçimsel ve fiziki durumlarından, dördüncü bölümde de güncel kavramlardan ve kurumsal işbirliklerinden bahsedilmektedir. Hem üçüncü bölümde hem de dördüncü bölümde ağırlıklı olarak Türkiye örneklerinden; ODTÜ, İTÜ, Ege ve Harran Üniversiteleri üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda çalışmada yer verilen kavramsal strüktür ile beraber örnekler ile de kent kavramının kapsamının sadece fiziksel ilişkiden ibaret olmadığı "kültür", "politika", "sanayi" ve "teknoloji" gibi kavramlarını da barındırdığı düşüncesi desteklenmektedir.

Çalışmaya taban oluşturduğu düşünülen yükseköğretimdeki tarihsel süreç ve günümüzde yükseköğretimin durumu Şekil 5.1'de özetlenmeye çalışılmaktadır. Buna göre; batının 12.yy'da başlamış olduğu üniversiteleşme hareketi, Türkiye'de 19.yy'dan itibaren gelişmeye başlamıştır. Bu bağlamda Türk üniversitelerinin daha kısa sürede daha fazla mesafe almak zorunda kaldığı söylenebilir. Ayrıca Şekil 5.1'de, çalışmada ağırlıklı olarak yer verilen; ODTÜ, İTÜ, Ege ve Harran Üniversiteleri'nin kurulumları gösterilmektedir. Bu bağlamda İTÜ 1973'de Mühendishane-i Bahr-i Hümayun adıyla Osmanlı Devleti'nde ilk kez batılı anlamda mühendislik eğitimi vermek üzere, gemi inşaatı ve deniz haritalarının yapılması konusunda uzman personel yetiştiren bir teknik okul olarak kurulmuştur (http://www.itu.edu.tr/?itu-hakkinda/tarihce). ODTÜ ve Ege Üniversitesi Kampüsleri ise ülkemizde Cumhuriyet sonrasında ilk kampüs örnekleri olarak gelişim göstermiştir. Harran Üniversitesi ise 3837 nolu kanun sonrasında kurulmuş son dönem üniversite örneklerinden biri olarak gelişim göstermiştir.

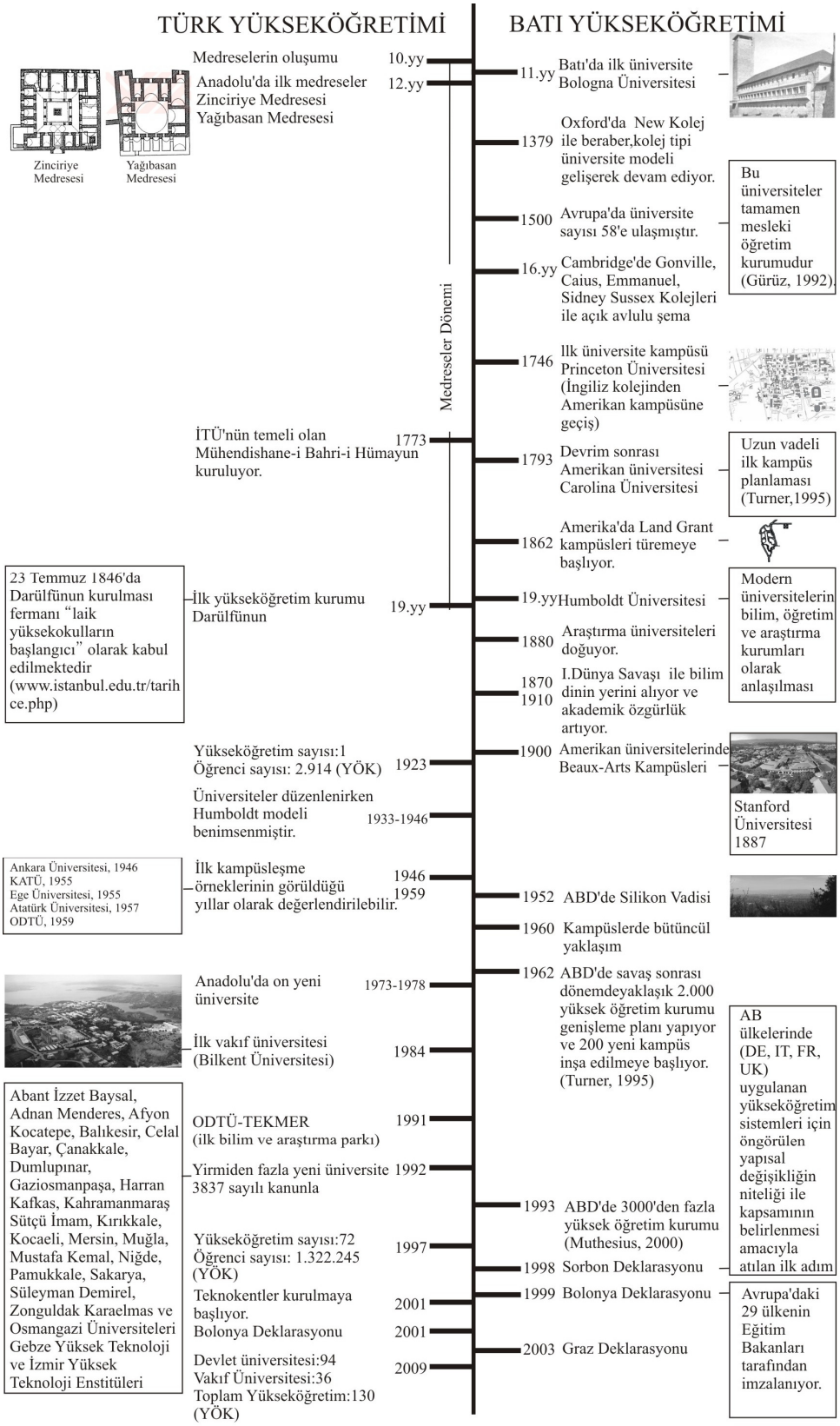

Şekil 5.1 : Üniversitelerin geçmişten günümüze gelişimi

Şekil 5.1'de ifade edilen, üniversitelerin gelişim süreci özeti ardından, çalışmada elde edilen sonuç, üniversite-kent ilişkisinde planlama ve üniversite-kent ilişkisinde güncel kavramlar ve kurumsal işbirlikleri üzerinden iki başlık altında açıklanmaktadır.

Üniversite –Kent İlişkisinde Planlama

Kampüs planlaması ele alındığında ilk olarak lokasyon stratejileri ve planlama süreçleri akla gelmektedir. Genel olarak üniversitelerin kent içi veya kent dışı üniversiteler olarak kurulup gelişim gösterdiği görülmektedir. Bu bağlamda İTÜ Ayazağa ve Ege Üniversitesi Kampüs örneklerine bakıldığında ilk kurulduklarında kent dışı olarak kurulmuş olmalarına rağmen, şimdiki durumda kentin en önemli merkezlerinde yer almaktadırlar. Bu bağlamda üniversitelerin kenti geliştirici niteliğe sahip olduğu sonucu çıkartılmaktadır. Geçmişi eskiye dayanan ODTÜ örneğine baktığında da, ODTÜ'nün kent dışı kampüs olarak kurulduğu görülmektedir. Fakat yıllar içerisinde çeperinde yeni bir kentsel alan oluşturarak, merkez haline geldiği görülmektedir (Şekil 5.2).

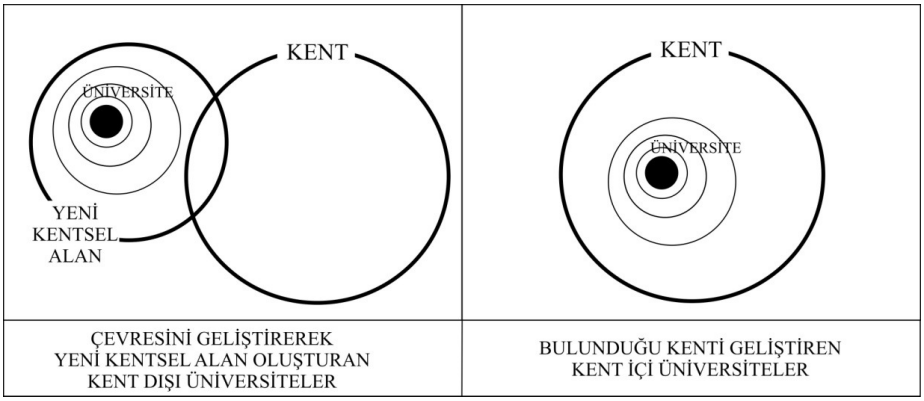

Şekil 5.2 : Kampüs-kent ilişkisi

ODTÜ, İTÜ ve Ege Üniversitesi kadar kent merkezinin içinde bulunmadığı için kent dışı kampüs olarak adlandırılsa da, ODTÜ'nün kampüs etrafında oluşturmuş olduğu alan bulunduğu alanı bir merkez haline getirmiştir. Bu bağlamda üniversitelerin ilk etapta; bulunduğu alanı ve çevresini geliştirmesi gerektiği; fakat sonraki aşamalarda üniversitelerin sadece bölgesel ve kentsel gelişimi hedeflemeyip, ulusal bağlamda etkilerini gösterme gücüne sahip olabilmesi gerektiği söylenebilir (Şekil 5.3). Bu duruma örnek olarak ODTÜ'nün Kuzey Kıbrıs'ta açmış olduğu kampüs gösterilebilir.

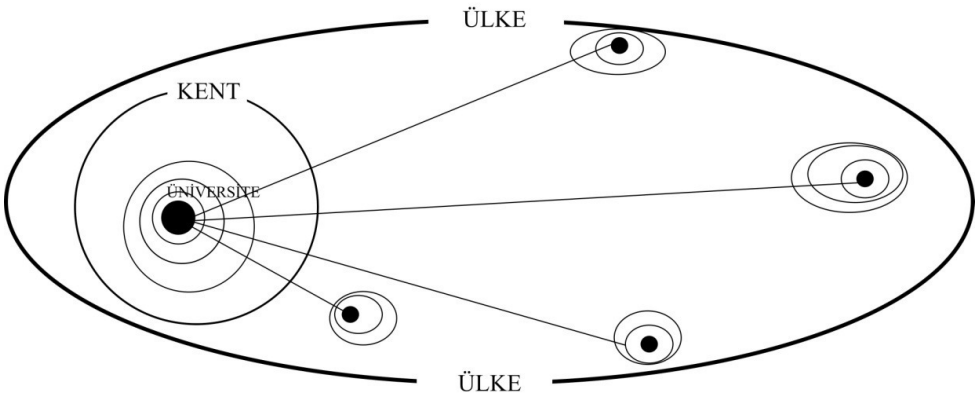

Şekil 5.3 : Üniversitelerin etki alanı

Yeni kurulan bir kent dışı kampüs örneği olarak Harran Üniversitesi Osmanbey Kampüsü'ne bakıldığında da; kampüsün sahip olduğu planlamalar ile kurumsal işbirliklerine yönelik bir tavrı vardır. Rekreasyon alanları, alışveriş merkezleri, araştırma ve uygulama hastanesi bu planlama yaklaşımı içinde yer alan fonksiyonlardır. Bu bağlamda ODTÜ örneğinde olduğu gibi Harran Üniversitesi Osmanbey Kampüsü'nün de ileride etrafında yeni bir kentsel alan oluşturmaya yönelik potansiyelinin var olduğu söylenebilir. Fakat bu tür gelişim zaman içerisinde kademeli olarak gerçekleşmektedir. Bu açıdan Harran Üniversitesi Osmanbey Kampüsü'nün değerlendirilmesi için zamana ihtiyaç vardır.

Planlama politikaları dahilinde ODTÜ, İTÜ, Ege Üniversitesi ve Harran Üniversitesi ele alındığında, dördünün de organizasyonel planlama politikası ile planlandığı görülmektedir. ODTÜ, Ege Üniversitesi ve Harran Üniversitesi Osmanbey Kampüsü yarışma projeleri ile şekillenmiştir. İTÜ Ayazağa Kampüsü ise İTÜ Senatosu tarafından görevlendirilen, İTÜ profösörlerinden, Kemal Ahmet Aru ve ekibi tarafından oluşturulmuştur. Bahsedilen dört kampüs içinde oluşum amaçları ve ihtiyaç programları oluşturularak planlamaya gidilmiştir. Bu bağlamda 1958 yılında projesi hazırlanmış olan Ege Üniversitesi Kampüsü, 1961 yılında projesi hazırlanmış olan ODTÜ Ankara Kampüsü ve 1971 yılında projesi hazırlanmış olan İTÜ Ayazağa Kampüsü ele alındığında; bahsedilen kampüslerin günümüzde halen kullanıldığı görülmektedir ve aynı kampüslerin içersinde oluşum ve gelişimleri sürmektedir. Dördü içinde gereksinimlerin karşılanamadığı gibi bir durumla yeni bir kampüs oluşturulduğu görülmemektedir. Teknoloji ve eğitim alanında olan gelişmeler ve kurumsal işbirlikleri, teknokent, Ar-Ge alanları, araştırma-uygulama merkezleri gibi

yeni fonksiyonlar meydana getirmiştir. Bu bağlamda yeni fonksiyonlar ve gereksinimler için ek planlamalar yapılmıştır. Bu durum reorganizasyonel planlama yaklaşımı olarak, değerlendirilmektedir. Bu açıdan ODTÜ, İTÜ ve Ege Üniversitesi'nde son dönem projeleri olarak (2000'li yıllardan sonra), kampüslerin kullanıcı sayısının artması da göz önünde bulundurularak eğitim birimlerinin, lojmanların ve yurtların geliştiği görülmektedir. ODTÜ ve İTÜ'de de üniversite-sanayi işbirliği yansıması olarak değerlendirebileceğimiz teknokentlerin ve Ar-Ge alanlarının ağırlıklı gelişimi gözlenmektedir.

Üniversite-kent ilişkisinin kurulmasında etkili olan bir planlama yaklaşımı olarak da dönüşümsel planlama yaklaşımı görülmektedir. Bu bağlamda İTÜ'nün sahip olduğu Taşkışla ve Maçka Kampüsü'ne bakıldığında, bu dönüşümsel projeler ile tarihi yapıların yaşatıldığı ve lokasyon olarak kentin merkezinde konumlanmanın avantajlarına sahip olunduğu söylenebilir. Bir diğer yaklaşım olarak da Ege Üniversitesi'nin sahip olduğu levanten köşklerin dönüştürülmesi ve İTÜ Bakırköy İspirtohanesi'nin dönüştürülmesinden bahsedilebilir. Bu örnekler son dönem örneklerindendir. Üniversite-kamu işbirliği sonucu, tarihi niteliği olan yapılar dönüştürülmek üzere üniversiteye verilmiştir. Bu yapıların büyük bir kısmı toplumla ortak kullanıma açık fonksiyonlara dönüştürüldüğü gibi bir kısmı da üniversite kullanımına yönelik fonksiyonlara dönüştürülmüştür. Bahsedilen dönüşümsel projeler, hem üniversite-kurumsal işbirliklerinin bir göstergesidir, hem de fonksiyonlarını yitirmiş tarihi yapıların yaşamasını sağlayan, kültürel bir hizmettir.

Çalışmada yer alan kavramsal strüktüre ve yukarıda bahsedilmiş olan ODTÜ, İTÜ, Ege ve Harran Üniversitesi örneklerinden elde edilen verilere dayanarak üniversite-kent ilişkisinde planlama açısından aşağıdaki sonuçlara ulaşılmaktadır.

- Üniversiteler çevrelerini geliştirici nitelikte olmalıdır. Bu bağlamda üniversiteler, kent içinde kurulduğu taktirde kenti geliştirici, kent dışında kurulduğu taktirde yeni kentsel alan geliştirici niteliklere sahip olmalıdır.
- Üniversitelerin etki alanı yakın çevrelerine ek olarak ulusal ve uluslararası ölçekte olmalıdır.
- Üniversite yapılarının çevrelerini geliştirici nitelikte olmaları ve geniş etki alanına sahip olmaları, gelişen koşullara adapte olabilmelerine ve üniversite kent-ilişkisini kurabilmelerine bağlıdır. Bu bağlamda üniversite yapıları sahip

olduğu; çalışma, barınma, dinlenme ve ulaşım işlevleri yanında, teknolojik gelişmeler ve kurumsal işbirlikleri sonucu doğan; teknokent, Ar-Ge alanları, ortak rekreasyon alanları, araştırma-uygulama alanları gibi fonksiyonlara da sahip olmalıdır.

- Üniversiteler, kent ile ilişki kurabilmek adına; ilk planlama ve kurulum aşamasında organizasyonel planlama yaklaşımı ile, çalışmada bölüm 3.2'de de detaylı olarak yer verilen sosyal, fiziksel, işlevsel ve kavramsal faktörlerin dikkate alındığı planlama ve programlamaya sahip olmalıdır. Bunun yanında da gelişen koşulların beraberinde getirdiği ve yukarıdaki maddede de bahsedilmiş olan fonksiyonları da bünyelerinde barındırmalıdır.
- Üniversiteler gelişen koşulların beraberinde getirdiği yeni gereksinimleri karşılayamadığı noktada, çağa adapte olabilmek ve üniversite-kent ilişkisini sağlamak adına revizyona gitmelidir.

Üniversite-Kent İlişkisinde Güncel Kavramlar ve Kurumsal İşbirlikleri

Güncel kavramlar üzerinden üniversiteler değerlendirildiğinde, küreselleşme ile birlikte üniversitelerin ilgi alanlarında, yönetiminde, finansman sağlamasında değişimler meydana gelmiştir. Üniversitelerin özerkliğini ve gelişimini sağlayabilmek adına yenilikçilik ve yartıcılık kavramları ön plana çıkmış, girişimci üniversite kavramı doğmuştur. Bu kavramların yansıması olarak da kamusal işbirlikleri gelişmiştir. Bu açıdan çalışmada yer verilen güncel kavramların ve kurumsal işbirliklerinin, "üniversite-kent" ilişkisinin sadece lokasyona dayalı bir strateji olmadığını destekler nitelikte kavramsal bir strüktür oluşturduğu söylenebilir.

Pek çok bölgede üniversiteler, akademik-endüstriyel işbirliğinin tetikleyicisi konumundadır. Üniversiteler, bir bölgenin araştırma politikasının gelişmesinde katılımı sağlayarak, teknik ve teknolojik sorunları çözerek ve entelektüel çabaları birleştirerek ekonomik istikrarın sağlanmasına yardımcı olurlar. Ayrıca, üniversiteler bölgenin dışarıya açılan kapısıdır. 1990'ların başlarında başlayan uluslararası işbirliği, üniversiteler için sadece bir gelir kaynağı değil, aynı zamanda yeni aktiviteler ve akademik programların geliştirilmesinde temel araç olmuştur. Üniversite mezunları kadar, öğretim elemanları, araştırmacı ve yöneticiler uluslararası işbirliği, bilim ve eğitim kültürünün yayılmasında etkilidir. Bu nedenle üniversiteler, bölgenin uluslararası işbirliği ve dışa açılmasında önemli görevler

üstlenmektedir (Kniazev, 2004; Akt: Çetin,2007). Durum özetlendiğinde denilebilir ki; geçmişten günümüze doğru gelirken üniversitelerin dönemlere göre değişim gösterdiği görülmektedir. Özellikle son yıllarda küreselleşmenin etkisi ile artan teknolojik gelişim ve rekabet ortamı üniversiteleri büyük ölçüde etkilemekte, üniversite-kurumsal işbirliklerini neredeyse zorunlu kılmaktadır. Burada kurumsal işbirlikleri olarak bahsedilen; üniversite-devlet, sanayi ve toplum ilişkisi; bölgesel kalkınma ve ülkesel kalkınma için önemli bir noktadır. Bu bağlamda devlet, sanayi ve toplum kavramlarını kapsadığı düşünülen kent kavramı ile üniversitelerin ilişkisinin kurulabilmesi günümüz koşulları için oldukça önemlidir.

Yukarıda bahsedilen durumların somut yansımalarını daha iyi görebilmek için ODTÜ, İTÜ, Ege ve Harran Üniversitesi olmak üzere dört üniversite ele alınmıştır, Bu üniversiteler konumları, bulundukları alandaki uğraşı alanları ve etrafındaki toplum yapısı ile farklılıklar gösteren üniversitelerlerdir. Bu bağlamda konu irdelediğinde; üniversitelerin yenilikçilik-yaratıcılık, üniversite-sanayi işbirliği ve üniversite-toplum ilişkisine dair belirlediği stratejilerin; üniversitelerin bulunduğu kentin gelişmişlik düzeyine, bölgesel koşul ve uğraşı alanlarına göre, sahip olduğu fakültelere ve üniversitenin bu alanlarda almış olduğu yola, tecrübelerine göre farklılık gösterdiği saptanmaktadır.

Harran Üniversitesi'ne bakıldığında bu üniversite Şanlıurfa'da yer almaktadır ve halkın yoğun uğraşı alanı hayvancılık ve tarımdır. Bu bağlamda Harran Üniversitesi'nin sahip olduğu fakültelerde ve uygulama alanlarında bölge durumunun da etkileri görülmektedir (veterinerlik fakültesine ve hayvan hastanesine sahip olması veya ziraat fakültesine ve araştırma-uygulama alanlarına sahip olması gibi.) Bu bağlamda halkın uğraşı alanları ile yakından ilgili olan fakülteler ve araştırma-uygulama merkezleri aracılığı ile toplumu bu açıdan bilinçlendirmeye yönelik eğitim programları düzenlemektedir. Ayrıca Harran Üniversitesi bulunduğu yer açısından GAP ile ilgili çalışmaların içerisinde bulunmaktadır. Özellikle ziraat fakültesi başta olmak üzere GAP ile ortak projeler yürütülmekte, bölgesel kalkınma hedeflenmektedir.

ODTÜ ise, teknokent uygulamasında ülkemizin ilklerinden biri olarak, teknokent deneyiminden ülkemizdeki ve seçilen diğer ülkelerdeki devlet üniversitelerinin yararlandırılmasını amaçlamakta, ODTÜ Teknokenti bir toplumsal sorumluluk projesi olarak geliştirmeyi amaçlamaktadır. ODTÜ ve İTÜ teknik üniversiteler

olmasından da kaynaklı olarak, bulundukları kentin imkanlarının avantajını kullanıp, Teknokent ve Ar-Ge alanları üzerine çalışan, bu yolda bölgesel kalkınmanın yanında ulusal kalkınma içinde kendine hedefler koyan üniversite örnekleridir.

Ege Üniversitesi de sahip olduğu fakültelerle ilgili bir çok araştırma merkezi olan, bulunduğu kentte eğitim ve seminerler ile toplumla iletişim sağlama hedefindedir. Ayrıca bünyesinde barındırmış olduğu hastanesinin de gereği olarak; sağlık hizmetleri ve eğitimlerine de önem göstermektedir. "Halkın Üniversitesi" projesi ile 600.000 nüfuslu Bornova ilçesinde, pilot bir çalışma yapmayı hedeflemektedir. Üniversitenin önderliğinde Bornova'daki sivil toplum örgütleri ve kamu kurumları ile işbirliği içinde halkın sorunlarının çözümüne doğrudan katkıda bulunmak; onlara bilimsel destek vermek; onların üniversiteyi benimsemelerini ve sonuçta bilgi toplumuna dönüşmelerini kolaylaştırmak amaçlanmaktadır. Ege Üniversitesi'nin geçmişinin ODTÜ ve İTÜ kadar eskiye dayanmasına rağmen, üniversitelerin sahip oldukları Teknokentler ve Ar-Ge alanları kıyaslaması yapıldığında, üniversite-sanayi işbirliğinde Ege Üniversitesi'nin ODTÜ ve İTÜ'nün bulunduğu seviyede olmadığı gözükmektedir. Bu duruma sebep olarak İstanbul'un ve Ankara'nın daha fazla sanayi kuruluşuna ve araştırma merkezine sahip olma ihtimalinden ve üniversitelerin belirlemiş olduğu stratejik yönelimde farklı noktalara ağırlık verme ihtimalinden bahsedilebilir.

Çalışmada yer alan kavramsal strüktüre ve yukarıda bahsedilmiş olan ODTÜ, İTÜ, Ege ve Harran Üniversitesi örneklerinden elde edilen verilere dayanarak üniversite-kent ilişkisinde güncel kavramlar ve kurumsal işbirlikleri açısından aşağıdaki sonuçlara ulaşılmaktadır.

- Gelişen koşullar ile beraber, bölgesel ve ülkesel kalkınma adına; üniversitelerde yenilikçilik ve yaratıcılık kavramları ön plana çıkmaktadır. Bu kavramlar da, kurumsal işbirliklerine yönelmeyi gerektiren, girişimci üniversite kavramını doğurmaktadır.
- Küreselleşmenin etkisi ve gelişen teknoloji, üniversite-kurumsal işbirliklerini gerekli kılmaktadır. Özellikle teknoloji alanında olan gelişimler üniversite-sanayi işbirliklerini tetiklemektedir. Bu bağlamda, teknokentler, araştırma parkları, bilim parkları, teknoloji kentleri hızla gelişmektedir. Bu sayede,

üniversite sanayinin deneyim ve finansmanından, sanayi ise üniversitenin yetişmiş insan gücü ve bilgisinden yararlanmaktadır.

- Üniversite-kurumsal işbirlikleri, üniversitenin bulunduğu bölge koşul ve şartlarına göre şekillenmektedir. Bu bağlamda üniversite-toplum işbirlikleri, üniversitenin bulunduğu bölgedeki toplumun ihtiyaçlarına göre şekillenmekte iken, üniversite-sanayi işbirliği de üniversitenin bulunduğu bölgedeki uğraşı alanlarına ve mevcut sanayinin gelişmişlik derecesine göre şekillenmektedir.

Genel sonuç olarak, küreselleşen dünyada; bölgesel ve ulusal kakınma için üniversitelerin dikkate alması gereken hususlar aşağıda sıralanmaktadır. Bu açıdan;

- Üniversitelerin bulunduğu bölgenin durum ve koşullarının belirlenmesi;
- Bölge durum ve niteliklerine göre fakültelerin ve uygulama alanlarının geliştirilmesi;
- Bulunulan kentin gelişmişlik düzeyine, bölgesel koşul-uğraşı alanlarına ve üniversitenin sahip olduğu tecrübelere göre kısa ve uzun vadede hedeflerin belirlenmesi;
- Gelişim gösterilen ve üzerine çalışılan alanlarda devlet desteğinin alınması bölgesel ve ulusal kalkınma için önemli faktörlerdir.

Bu bağlamda yukarıdaki koşulları göz önünde bulundurarak kampüs plan-programlaması yapılmalı ve küreselleşme ile beraber meydana gelen durum ve koşullara elverişli mekanlar oluşturulmalıdır.

KAYNAKLAR

III. Ulusal Meslek Yüksekokulları Müdürler Toplantısı; 2007, Uluslararasılaşma, Proje Geliştirme ve Finansman, Modoratör:Güvel, E. A. ve Balcı, S., 8-9 Kasım 2007, Adana

Aktan, C. Can., 2007: Yüksek Öğretimde Değişim: Global Trendler ve Yeni Paradigmalar" içinde C.Can Aktan Değişim çağında Yüksek Öğretim, İzmir: Yaşar Üniversitesi Yayını

Altınoluk, Ü., 1998:Eski Yapılar Yeni Fonksiyonlar, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Şişli Meydanı, İstanbul

Alexander, C., 1975: The Oregon Experiment. New York : Oxford University Press

Arolat, E.; Bilgin, İ.; Sayın, N.; Tümertekin, H., 2007: "santralistanbul", Yapı Dergisi, sayı 313, Aralık 2007, s.52-71

Arslan, M., 2005: Cumhuriyet Dönemi Üniversite Reformları Bağlamında Üniversitelerimizde Demokratiklik Tartışmaları, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sayı 18, 2005/1

Arslanoğlu, R. A., 2002: Küreselleşme ve Üniversite, Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, cilt XXI, sayı 1

Ay, M. Ve Özbay M., 1997: Dünyada ve Türkiye'de Teknoparklar, Mühendis ve Makine, TMMOB Makine Mühendisleri Odası Aylık Yayını, Sayı 445, Şubat 1997

Aybay, I.; Bengisu, M., 2005: II. Teknoparklar Zirvesi "Uluslararası Projelere Açılımda Teknoparklar Arası İşbirliği, Bildiriler Kitabı, Mavi Basımevi, Lefkoşa, KKTC

Aydemir, I., 1975: Üniversite Planlaması ve Mimarisi, Yeterlilik Çalışması, Y.T.Ü, İstanbul

Aytaç, K., 1992: Avrupa Eğitim Tarihi, Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul

Aytaç, Ö. ve İlhan, S., 2007: Girişimcilik ve Girişimci Kültür: Sosyolojik Bir Perspektif, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 18, s.101-120

Bayraç, N., 2007: Yeni ekonomi ve yarattığı değişimler, 25 Ekim 2007, <www.e-konomist.net>, alındığı tarih 14.10.2008

Begeç, H., 2002: Üniversitelerde Kampus Yerleşme Biçimleri, Yapı Dergisi, sayı 252, Kasım 2002, s. 57-63

Bilgin, A., 2006: Doğu Akdeniz Bölgesi ve Çevresinde Üniversite Kampus Planlaması Üzerine Bir İnceleme, Çukurova Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Adana

Bengisu, M., 2004, Türkiye'de Teknoloji Geliştirme Merkezleri ve Teknoparkların Teknolojik Yeniliğe Katkısı ve Başarı Etkenleri, YA/EM'2004 – Yöneylem Araştırması/Endüstri Mühendisliği - XXIV Ulusal Kongresi, 15-18 Haziran 2004, Gaziantep – Adana, <http://yaem2004.cukurova.edu.tr/>, alındığı tarih 21.04.2009

Birkan, G., 1972: "Yükseköğretim ve Büyükkent Dışı Üniversiteler Sorunu, Türkiye'de Yükseköğretim Yatırımları", Mimarlık, sayı:110, 1972/12

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, 1986, Gelişim Yayınları, İstanbul

Cebeci, F. ve Çakılcıoğlu, M., 2002: Kültürel Sürdürülebilirlik, 10. Ulusal Bölge Bilimi/Bölge Planlama Kongresi Bildirisi, 17-18 Ekim,

Cengizkan, N. M. Ve Tuna, B., 2006: "Kentleri Paylaşmak", Mimarlık, sayı:327, Ocak-Şubat 2006

Cemaligil, S. T., 1967: Yeni Üniversitelerimiz: Erzurum Atatürk Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Bayındırlık Bakanlığı Yapı ve İmar İşleri Reisliği, Ankara

Çetin, M., 2007: Bölgesel Kalkınma ve Girişimci Üniversiteler, Ege Akademik Bakış, cilt:7, sayı:1, Ege Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İzmir

Çınar, E., 1998: Üniversite Kmpüs Planlaması ve Tasarım Üzerine Bir Araştırma, İTÜ Yüksek Lisans Tezi, İstanbul

Demir, Y., 2009: Namık Kemal Üniversitesi,Yayınlanmamış Proje Raporu

Dickerson, M. O. ve Flanagan, T., 1998: An Introduction to Government And Politics, Canada: International Thomson Publishing

Dober, R. P., 1963: Campus Planning, Reinhold Publishing Corporation, USA

Dulupçu, M.A., 2005: Teknokent Nedir?, <http://w3.sdu.edu.tr/duyuru/2005/teknokentler_hakkinda_temel_bilgiler_ve_uygulamalar.doc>, alındığı tarih 21.04.2009

Erdem; A. R., 2005: Üniversitelerimizin Bilim Tarihimizdeki Yeri, Üniversite ve Toplum Dergisi (online ulusal dergi), cilt 5, sayı 1, Ocak 2005, <http://www.universitetoplum.org>, alındığı tarih 03.04.2008

Erdem, A. R., 2006: Dünyadaki Yükseköğretimin Değişimi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler ,Enstitüsü Dergisi, 15, 300-314

Erkman, U., 1990: Büyüme ve gelişme sorunları açısından üniversite kampuslerinde planlama ve tasarım sorunları, İTÜ Yayını, İstanbul

Ertekin, A., 2006: Üniversite Yönetimi ve Organizasyonu ve Trakya Üniversitesi'nde Bir Uygulama, Trakya Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Temmuz 2006

Etzkowıtz, H., 2002: "The Triple Helix of University-Industry–Government Implications for Policy and Evaluation", Working paper 2002-11, ISSN 1650-3821, Stockholm, 2002

Friedman, D. S., 2005: Campus Design as Critical Practice: Notes on the University of Cincinnati's New Master Plan, Places,–Massachusetts, Design Hıstory Foundation, Vol 17; Numb 1, USA

Gin, Y., 2007: Kees Christiaanse Konferansı ve Kampüs'ün Kentle ve Kendisiyle İlişkisi Üzerine, <http://mimarlik.bilgi.edu.tr>, alındığı tarih 20.04.2008

Günay, B., 2006: Şehircilik-Planlama-Tasarlama-Mimarlık-Peyzaj, Planlama Dergisi, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, 2006/4, s. 19-22

Günay, D., 2007: Yimibirinci Yüzyılda Üniversite, Değişim Çağında Yükseköğretim, Kitap, Editör: Coşkun C. Aktan, Yaşar Üniversitesi Yayını, Mart 2007, s.77-88, İzmir

Gürüz, K. (Koordinatör) & Şuhubi, E. A. M. & Şengör, C. & Türker, K. & Yurtsever, E., 1994: Türkiye'de ve Dünyada Yükseköğretim, Bilim ve Teknoloji, İstanbul: Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD)

Gürüz, K., 1992: Batı Üniversitelerinin Tarihsel Gelişimi, Çağdaş Eğitim Çağdaş Üniversite, T.C. Başbakanlık Basımevi, Ankara

Harmancı, M.; Önen, M.O., 1999: Dünyada ve Türkiye'de Teknopark ve Teknokent Uygulamaları, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş., Araştırma Müdürlüğü, Mart 1999, Ankara

Hashimshony, R.; Haina, J., 2006: Designing the University of the Future. Planning for Higher Education. 34(2): 5–19. <http://www1.scup.org>, alındığı tarih, 12.04.2009

Hoeger, K.; Christiaanse, K., 2007: Campus and the city: urban design for the knowledge society, gta Verlag, Norway

İstanbul Teknik Üniversitesi Ayazağa Kampüsü 1972-1984, 1973: İTÜ, İstanbul

Kaplan, A., 2003: Yaratıcılığın Akademik Ortamlardaki Sorunları ve Olanakları, Üniversite ve Toplum Dergisi (online ulusal dergi), cilt 3, sayı 4, Aralık 2003, < http://www.universite-toplum.org/text.php3?id=159>, alındığı tarih 21.04.2009

Karaata, S., 2002: İnovasyonun Önemi Teknoloji ve Girişimci Finansmanı, Işık Üniversitesi İşletme Kulübü, http://www.inovasyon.org

Kerr, C., 1991: The great transformation in higher education, 1960-1980, SUNY Press

Keleş, R., 1972: "Yüksek öğretim ve büyük kent dışı üniversiteler sorunu", Mimarlık Dergisi, yıl 10, sayı 12, Aralık, 1972, s. 25-86

Keskin, G., 2008: Üzerindeki Her Yapının "Tasarlandığı" ODTÜ Kampüsü Yıkılıyor mu?, http://www.arkitera.com/h32031-uzerindeki-her-yapinin-tasarlandigi-odtu-kampusu-yikiliyor-mu.html, alındığı tarih 10.06.2009

Kaya, Y. K., 1981: İnsan Yetiştirme Düzenimiz, Erk Basımevi, Ankara

Kınıkoğlu, N.G., 2004: Gelişmekte Olan Ülkelerde ve Ülkemizde Yenilikçiliğe (İnovasyona) Engeller ve Teşvikler, Üniversitelerin ve Araştırma Birimlerinin Rolü, I. Ulusal Mimarlık Kongresi 20-21 Mayıs 2004, Eski Foça/İzmir

Kısakürek, M. A., 1986: Üniversitelerimizde Yenileşme; Programlar ve Öğretim Açısından, Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları No:54

Kurubacak, G. ve Canbek N. G., 2008: Yetişkin Eğitiminde Üniversite-Toplum İşbirliği: Yaşam Boyu Öğrenme İçin Bir Çerçeve, Anadolu Üniversitesi Yayını, http://ietc2008.home.anadolu.edu.tr, alındığı tarih 04.01.2009

Koç, K. ve Metne, A., 2007: İnovasyon Kavramı ve Üniversite-Sanayi-Devlet İşbirliğinde Üçlü Sarmal Modeli, Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar e-dergisi, 22 Mart 2007

Korkut, H., 1990: Amerika Birlesik Devletleri ve İngiltere Üniversiteleri, Ankara, YÖK Matbası.

Kortan, E., 1978: Üniversite Tasarımı, ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Ankara

Kortan, E, 1981: Çağdaş Üniversite Kampüsleri Tasarımı, ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Basım İşliği, Ankara

Langenscheidt Latin Dictionary, 1966: Munich

Lenger, A., 2006: Bölgesel Yenilik Sistemleri ve Devletin Rolü: Türkiye'deki Kurumsal Yapı ve Devlet Üniversiteleri, cilt:6, sayı:2, Ege Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İzmir

Linde, H., 1971: "Hochschulplanung", Werner-Verlag, Düsseldorf, B.IV.

Meray, S., 1971: Üniversite Kavramları ve Modelleri, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, cilt 26, no 1, s 19-63

Neuman, D. J., 2003: Building Type Basics for College and University Facilities, Series founder and editor Stephen A. Kliment, John Wiley and Sons Press

Nitschke, A., 1970: Universitäten im Wandel, H. Linde, Hochshulplannung, Band 1(Werner Verlag Gmbh, Stuttgart, 1970), ISBN 3 8041 25107.

Odabaşı, Y., 2006: Değişimin ve Dönüşümün Aracı olarak Girişimci Üniversite, Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, cilt:1, sayı:1, Haziran 2006, s. 87-104

Oguz, O., Oktay, A.; Ayhan, H., 2004: 21. Yüzyılda Eğitim ve Türk Eğitim Sistemi, İstanbul: Dem Yayınları, 2. Baskı.

Oktay, D., 2007: "Üniversite-Kent İlişkisi, Yapı Dergisi, Ocak 2007, sayı 302, s. 42-47

Önem, B. Ve Kılınçaslan, İ, 2005; Haliç Bölgesinde Çevre Algılama ve Kentsel Kimlik, İTÜ Dergisi/a, cilt: 4, sayı:1, Mart 2005, s.115-125

Öner, S., 1999: Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Merkez Kampüs Alanı Peyzaj Planlaması, Ankara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Ankara

Öter, A. H., 1996: Kullanımdışı Kalmış Binaların Dönüştürülmesi Sorununa İlişkin Bir Deneme, İ.T.Ü Yüksek Lisans Tezi, Mayıs 1996, İstanbul

Özsoy, A., Aksoy, M.; Dursun, P.; Paker, N.; Erkök, F.; Uz Sönmez, F.; Uzer, E.; 2009: Creative Universities for Creative City-Regions-Thematic Network, Istanbul Technical University Report

Öztarhan, A., 1997: Yeniden Yapılanma Sürecinde Bir Fabrikanın Rejenerasyonu, İTÜ Yüksek Lisans Tezi, Şubat 1997, İstanbul

Sağlamer A., Aksoy M., Dursun P., 2004: İstanbul Teknik Üniversitesi'nde 1996-2004 Dönemi, Cenkler Matbaası

Sanat Ansiklopedisi, 1950: Cilt II, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul

Steiner, K., 1966: Probleme der Hochschulerweiterung, Verlag Arthur Niggli AG, England

Sönmezler, K., 1995: Üniversiteler, Mimar Sinan Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul

Sönmezler, K., 2003: Modern Mimarinin Kentsel Deney Alanı: Üniversite Tasarımı, Mimar Sinan Üniversitesi Doktora Tezi, Haziran 2003, İstanbul

Tekeli, İ.; İlkin, S., 1993: Osmanlı İmparatorluğu'nda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, (ISBN 975-16-0535-0)

Tezci, E.; Gürol A., 2003: Oluşturmacı Öğretim Tasarımı ve Yaratıcılık, The Turkish Online Journal of Educational Technology - TOJET January 2003 ISSN: 1303-6521 Volume 2, Issue 1, Article 8, http://www.tojet.net/articles/218.htm, alındığı tarih 20.04.2009

The World Book Dictionary, 1978: ABD

Timur, T., 2000: Toplumsal Değişim ve Üniversiteler, 1.Basım, İmge Kitabevi, Ankara, Haziran

Turner, P. V., 1995: "Campus" An American Planning Tradition, The MIT Pres Cambridge, Massachusets and London,

Turcan, Y., 1996: Tarihsel Süreç İçinde Yükseköğretim Yapılarının Mekansal Analizi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Doktora Tezi, Nisan 1996, Trabzon

Türeyen, M., 1999: Üniversite Yapıları, DEÜ Yayınları

Türk Ansiklopedisi, 1972: Cilt XXIII, Milli Eğitim Basımevi, Ankara

Türkbağ, A. U., 2001: "Doğu'nun Akşamından Batı'nın Şafağına: Modern Avrupa'yı Yaratan Anlayışın Doğuşu", Doğu Batı düşünce dergisi, yıl.4, no.14, şubat, mart, nisan 2001, s.103-110.

Türkiye Üniversite-Sanayi İşbirliği Birinci Şurası, 1994: Öztürk, Önal, Eğrican, Özkale, Editörlüğünde, 4-5 Kasım İTÜ Ayazağa Kampüsü

Url-1<*http://www.oldbookillustrations.com/pages/halle-university***>,** alındığı tarih 10.08.2009

Url-2<*http://www.britannica.com/EBchecked/topic-art/62122/118707/Humboldt-University-of-Berlin***>,** alındığı tarih 10.08.2009

Url-3<*http://www.cekulvakfi.org.tr/img/cekulGazete/tokatt5.jpg***>,** alındığı tarih 10.01.2009

Url-4<*http://galeri.istanbul.gov.tr/Default.aspx?tabid=70&Aranan=s%c3%bc leymaniye+camii&qMMG=gvkvdjbqp1xf0lknt1netfn&language=tr-TR*>, alındığı tarih 10.05.2009

Url-5<*http://www.hochschulfuehrer.net/hsf/institution.asp?fvnr=139*>, alındığı tarih 01.08.2009

Url-6<*http://www.arqa.com/cms/wp-content/files/2009/04/dsc1295.jpg*>, alındığı tarih 01.08.2009

Url-7<*http://web.mit.edu/madmatt/Public/Pics/AryaViewBig.jpg*>, alındığı tarih 02.08.2009

Url-8<*http://www.bornova.bel.tr/detay.php?SayfaID=192*>, alındığı tarih 15.06.2009

Url-9<*http://www.itu.edu.tr/?itu-hakkinda/tarihce*>, alındığı tarih 05.02.2009

Url-10<*http://supr.stanford.edu/for-students*> alındığı tarih 10.08.2009

Url-11<*http://cycling.stanford.edu/Views/Bohlman_view1.JPG*>, alındığı tarih 04.07.2009

Url-12<*http://www.berlin.de/berlinbilder/data/adlershof_campus.html*>, alındığı tarih 20.07.2009

Url-13<*http://wwwvf.bio.uu.nl/~webmanager/Lab/NE/people/bref/CampusSlideShow/CampusSlideShow.html*> alındığı tarih 07.06.2009

Url-14<*http://english.gzhu.edu.cn*> alındığı tarih 08.05.2009

Url-15<*http://www.kkk.odtu.edu.tr/about/ncc.php*>, alındığı tarih 02.12.2008

Url-16<*http://arkiv.arkitera.com/p4922-odtu-kuzey-kibris-kampusu-kampus yonetim-binasi-kutuphane-bilgi-islem-merkezi-mimari-yarisma-projesi---1-odul.html*>, alındığı tarih 01.02.2009

Url-17<*http://www.gap.gov.tr/Turkish/Altyapi/etudt7.html*>, alındığı tarih 18.03.2009

Url-18<*http://www.sp.gov.tr/documents/planlar/HarranUniversitesiSP0913.pdf*>, alındığı tarih 05.01.2009

Url-19<*http://www.mimdap.org/w/?p=15224*>, alındığı tarih 03.02.2008

Url-20<*http://www.ege.edu.tr/detay.php?SayfaID=507&cat=details*>, alındığı tarih 02.02.2009

Url-21<*http://www.ege.edu.tr/detay.php?SayfaID=299*> alındığı tarih 02.02.2009

Url-22<*http://www.metutech.metu.edu.tr/cms/index.php?Lang=TR&Bid=4*>, alındığı tarih 03.02.2009

Url-23<*http://www.metutech.metu.edu.tr/cms/index.php?Lang=TR&Bid=550&Bbid=6*>, alındığı tarih 25.05.2009

Url-24<*http://www.metutech.metu.edu.tr/cms/index.php?Lang=TR&Bid=28&Bbid=6*>, alındığı tarih 25.05.2009

Url-25<*http://www.metutech.metu.edu.tr/cms/index.php?Lang=TR&Bid=1&Bbid=1*>, alındığı tarih 25.05.2009

Url-26<*http://www.ariteknokent.com.tr/4-a.htm*>, alındığı tarih 02.03.2009

Url-27<*http://fotohru.harran.edu.tr/seralar.htm***>,** alındığı tarih 25.03.2009

Url-28<*http://www.harran.edu.tr/harran/sportif.htm*>, alındığı tarih 25.03.2009

Url-29<*http://fotohru.harran.edu.tr/bilimselfaaliyetler.htm*>, alındığı tarih 25.03.2009

Url-30<*http://fotohru.harran.edu.tr/eyyubiyeyerleskesi.htm*>, alındığı tarih 25.03.2009

Url-31<*http://arkiv.arkitera.com/p6790*>, alındığı tarih 05.04.2009

Url-32<*http://www.odtu.edu.tr/50yil/1963.php***>,** alındığı tarih 03.03.2009

Url-33<*http://www.odtu.edu.tr/about/locationmap.php*> alındığı tarih 20.03.2009

Url-34<*http://med.ege.edu.tr/detay.php?SayfaID=80*>, alındığı tarih 03.05.2009

Url-35<*http://www.ege.edu.tr/detay.php?SayfaID=230*>, alındığı tarih 24.06.2009

Url-36<*http://www.mimdap.org/w/?p=15224*>, alındığı tarih 03.02.2008

Url-37<*http://www.mimdap.org/w/?p =15357*>, alındığı tarih 01.03.2008

Url-38<*http://www.aia.org/cae_crp_spring06_session3*>, alındığı tarih 03.10.2008

Url-39<*http://www.itu.edu.tr/?kampusler/gumussuyu-kampusu*>, alındığı tarih 05.02.2009

Url-40<*http://www.taskisla-ekd.itu.edu.tr/*>, alındığı tarih 23.01.2009

Url-41<*http://www.isl.itu.edu.tr*>, alındığı tarih 23.01.2009

Url-42<*http://www.sp.gov.tr/documents/HU_SP.pdf*>, alındığı tarih 23.04.2009

Url-43<*http://www.sp.gov.tr/spler.html*>, alındığı tarih 07.02.2009

Url-44<*http://www.niehs.nih.gov/news/newsletter/2008/july/greenhouse.cfm*>, alındığı tarih 10.08.2009

Url-45<*http://www.sophia-antipolis.org/GB/fsa/presentation/presentation /presentation.htm***>,** alındığı tarih 10.08.2009

Url-46<*http://www.hw.ac.uk/home/tag/research/3*>, alındığı tarih 10.08.2009

Url-47<*http://www.cambridge2000.com/cambridge2000/html/0010/PA012643.html* >, alındığı tarih 10.08.2009

Url-48<*http://www.italtbs.com/subSections.php?idSection=12&idSubSection=52***>,** alındığı tarih 10.08.2009

Url-49<*http://www.mindray.com/main/contactus/headquarters/*>, alındığı tarih 10.08.2009

Url-50<*http://www.avtc.ae/training_locations.html***>,** alındığı tarih 10.08.2009

Url-51<*http://www.metutech.metu.edu.tr/egitim/admin/userfiles/teknopark.jpg***>,** alındığı tarih 10.08.2009

Url-52<*http://www.arkitera.com/news.php?action=displayNewsItem&ID=34470& month= 8&year=2008*>, alındığı tarih 10.08.2009

Url-53<*http://www.marmarateknokent.com.tr/tsb_main.aspx***>,** alındığı tarih 10.08.2009

Url-54<*http://www.cyberpark.com.tr/tr/***>,** alındığı tarih 10.08.2009

Url-55<*http://www.itu.edu.tr/?itu-hakkinda/mekanlar***>,** 20.04.2009

Url-56< *http://ziraat.harran.edu.tr/fakulte.htm*>, alındığı tarih 10.03.2009

Url-57<*http://www.magazine.uc.edu***>,** alındığı tarih 05.12.2008

Url-58<*http://www.santralistanbul.com/***>,** alındığı tarih 13.12.2008

Url-59<*http://www.iit.edu/***>,** alındığı tarih 13.10.2008

Url-60<*http://www.magazine.uc.edu***>,** alındığı tarih 05.12.2008

Url-61<*http://www.aia.org/cae_crp_ spring06_session3***>,** alındığı tarih 05.12.2008

Url-62<*http://arkiv.arkitera.com/p6191-santralistanbul-cagdas-sanat-muzesi.html***>,** alındığı tarih 13.12.2008

Url-63<*http://www.arkitera.com/p190-santralistanbul.htm***>,** alındığı tarih 13.12.2008

Url-64<*http://www.rhm.org.tr/tr/tutun.php***>,** alındığı tarih 10.12.2008

Url-65<*http://www.bodley.ox.ac.uk/boris/guides/maps/agas.jpg***>,** alındığı tarih 10.03.2009

Url-66<*http://www.osapabroad.com/oxford_brief.html***>,** alındığı tarih 05.03.2009

Url-67<*http://www.uc.edu/***>,** alındığı tarih 12.10.2008

Vardar, Y., 1998: Üniversite-Araştırma-Teknoloji-Sanayi İlişkileri Üzerine Düşünceler, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü Rektörlüğü Yayını 1, İzmir

Yalçıntan, M. C., 2006: Planlama, siyaset ve siyasallar, Birgün, 20 Kasım 2006

Yekrek, T., 1999: Üniversite Kampüsleri Yerleşim Sistemlerinin Fiziksel Planlamayla Olan İlişkisi ve Önemi, Yıldız Teknik Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul

Yıldızoğlu, M. Z., 2006: Üniversite Yerleşkeleri Fiziksel Gelişim Planlaması ve Tasarımı: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Terzioğlu Yerleşkesi Örneği, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Mayıs 2006, Çanakkale

Yılmaz, K. ve Horzum, M. B., 2005: Küreselleşme, Bilgi Teknolojileri ve Üniversite, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt: 6, Sayı:10

Yürekli, F., 1983: Mimari Tasarımda Belirsizlik: Esneklik/Uyabilirlik İhtiyacının Kaynakları ve Çözümü Üzerine bir İnceleme, İTÜ Yayınları, Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi

Zengel, R., 2002: Kampus Planlamasına Ulaşabilirlik Ölçütü Açısından Bir Yaklaşım, Yapı Dergisi, Kasım 2002, sayı 252, s. 64-67

EKLER

EK A.1 : Organizasyonel Planlama yaklaşımı olarak IIT örneği

IIT ilk olarak, 1940'da iki mevcut kampüs olan, Armour Teknoloji Enstitüsü ve Lewis Enstitüsü'nün birleşmesiyle şekillenmiştir. Daha sonraki dönemde, IIT Üniversite Kampüsü, 1939'da tek bir tasarımcı tarafından (Ludwig Mies van der Rohe) meydana getirilmiş olmasından kaynaklı olarak, bütün yapılarda tutarlılığın, sürekliliğin ve aynı dilin egemen olduğu kampüs şeklini almıştır. Kampüs; tek tek binalardan oluşarak, "kompozisyonel yaklaşım" kavramı çerçevesinde ele alınmıştır. Kampüsün merkezinde bir meydan (plaza) mevcut olup, yapılar geleneksel ve kompozisyonel bir biçimde bu meydan (plaza) etrafında yer almışlardır (Kortan, 1978). Illinois Teknoloji Enstitüsü'nün ilk oluşumunda; Mies'in çıkış noktası, Chicago'daki sert gridal düzene dayanmaktadır. Burada kullanılan gridal düzen, mevcut kentsel duruma, ekonomiye, fonksiyonel duruma yanıt vermenin yanında, aynı zamanda gelecekte kampüsün sahip olacağı mimari armoniyi de garanti etmesi bakımından büyük önem taşımaktadır (Hoeger ve Christiaanse, 2007). Bu bağlamda Mies'in masterplanının, "esneklik" ve "uyabilirlik" ilkelerinin göz önünde bulundurularak hazırlanmış bir masterplan olduğu söylenebilmektedir. Bu sayede, kampüsün kuruluşundan itibaren her türlü değişim ve gelişimde Mies'in hazırlamış olduğu masterplan rehber niteliğindedir.

90'ların ortasına kadar Chicago'nun güney tarafı yenilenmeyi deneyimlemiştir ve kent birçok sosyal ve mimari müdahaleler ile alan boyunca çalışmalar yapılmıştır. Bunun paralelinde 1996'da yeni master planın tasarlanması ve tarihi kampüsün revize edilmesi için Mies'in torunu mimar Dirk Lohan görevlendirilmiştir. Bu planın iki yeni binası henüz tamamlanmış olan, Rem Koolhaas'ın McCormick Tribune Kampüsü and Helmut Jahn'un yeni Residence Hall'dur (Hoeger ve Christiaanse, 2007).

IIT'nin kendi web sitesinden de yararlanılarak (http://www.iit.edu), Şekil A.1 ve Şekil A.2 ile IIT Kampüsü'nün ilk oluşumundan günümüze gelişine kadar geçen sürede, hem master plan üzerinden, hemde fiziki değişim üzerinden sahip olduğu gelişim açıklanmaya çalışılmaktadır.

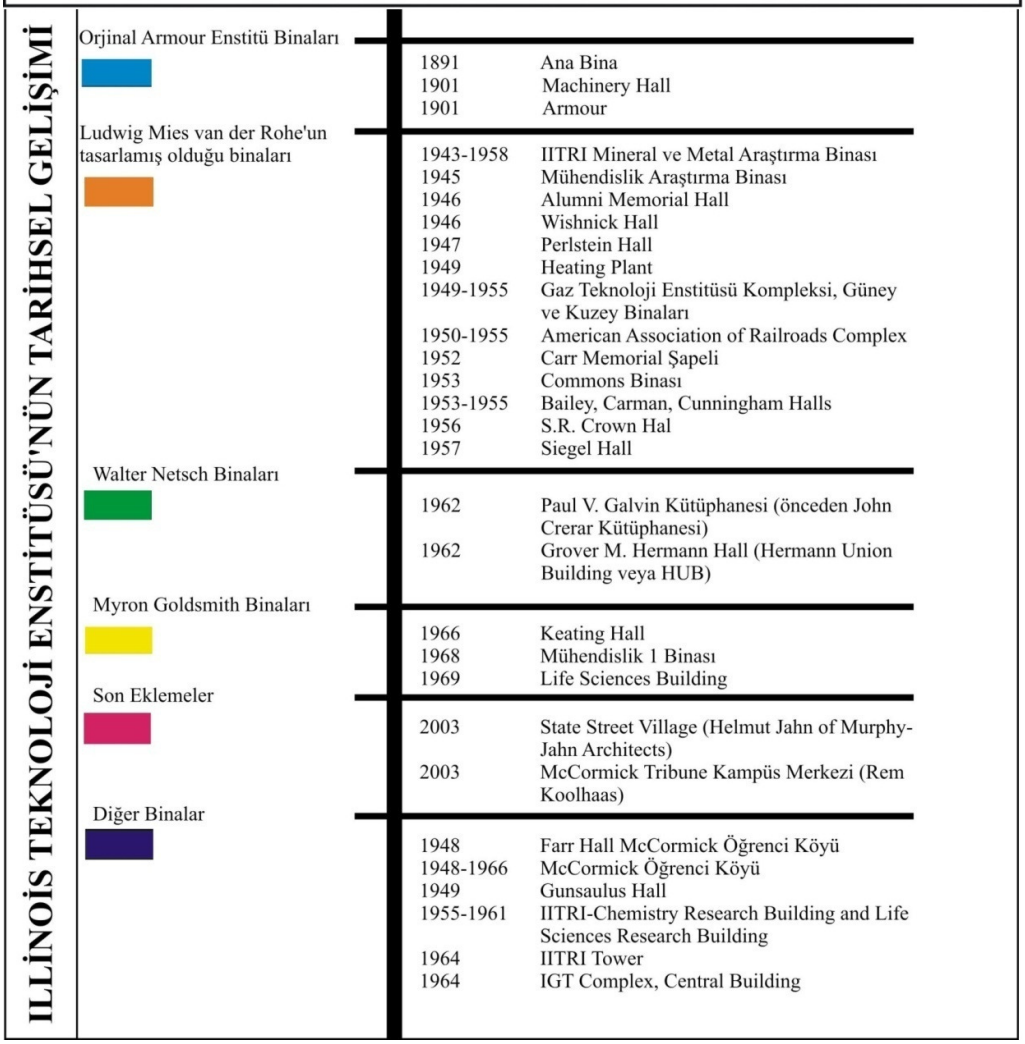

Şekil A.1 : Illinois Teknoloji Enstitüsü'nün tarihsel gelişimi ve şeması

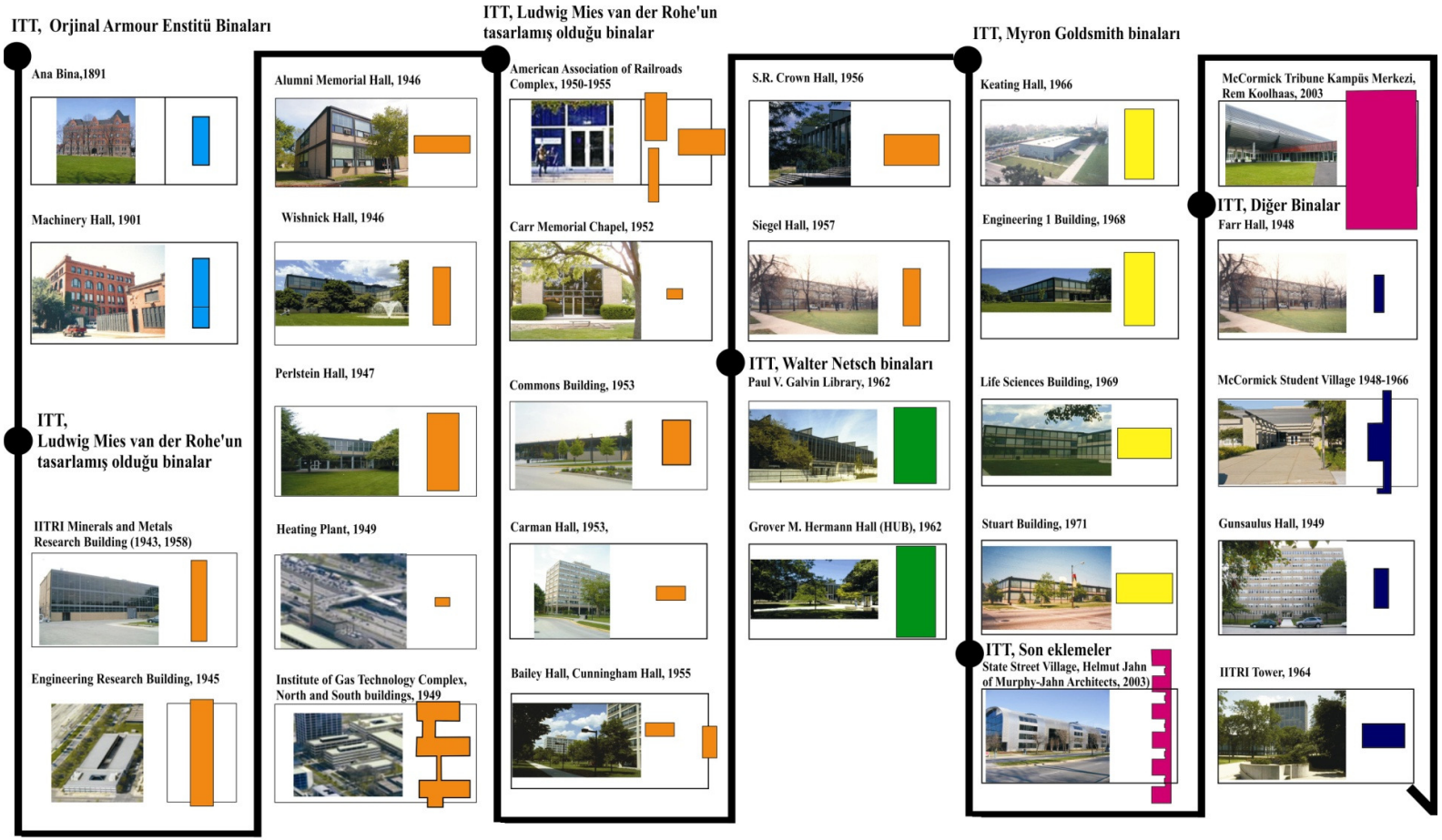

Şekil A.2 : Illinois Teknoloji Enstitüsü'nün tarihsel gelişimi ve görselleri

Anlatılanlara ek olarak, bugün kampüs bir otobanla sınırlandırılmakta ve yukarıdan geçen trenin iziyle ikiye bölünmektedir. Yeni kampüsün merkezi, binaların tepe noktasından bağlantı kuran ve iki yakayı birleştiren köprü formundaki demiryolu ile çarpıcı sembolik bir harekete sahiptir. Akustik olarak izolasyonun sağlanmış olan bu yapılaşma, kampüsün kalbinde yeni bir dinamizm meydana getirmektedir. Doğrudan Mies'in eserleri arasında bulunan, Mies'e ait olmayan binalardan, S.R. Crown Hall, IIT Kampüsü'nün güney girişinin sembolü niteliğinde olan IIT Tower ve UTP binaları yoğunlaşan yapılaşmaya rağmen, kampüsün sahip olduğu gridal strüktür üzerinde yerleşmeye devam etmektedir (Hoeger ve Christiaanse, 2007). Tüm bu gelişmelere bakıldığında; Mies'in master planında var olan genel kararların her dönem için etkin olduğu gözlemlenmektedir.

Organizasyonel planlama yaklaşımına örnek olarak, IIT yanında Cambridge Üniversitesi ve Alicante Üniversitesi San Vicente Kampüsü de gösterilebilir (Şekil A.3).

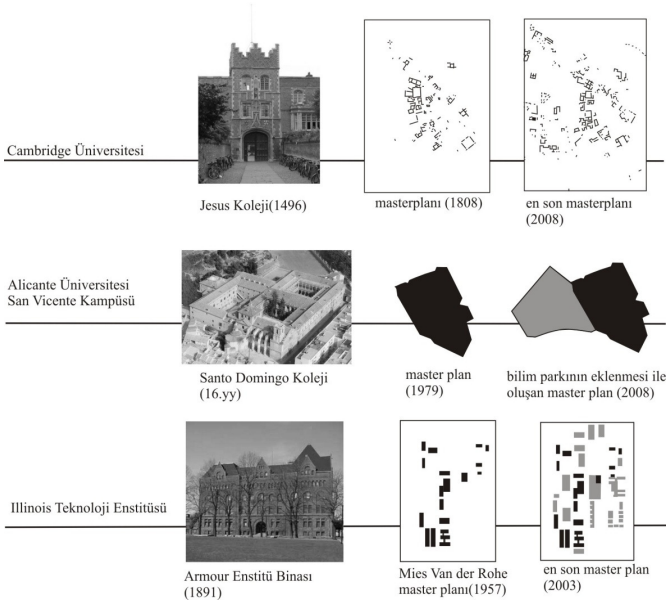

Şekil A.3 : Cambridge Üniversitesi, Alicante Üniversitesi ve IIT gelişim aşamaları

EK B.1 : Reorganizasyonel Planlama yaklaşımı olarak Cincinnati Üniversitesi örneği

Cincinnati Üniversitesi (UC), kent ile ilişkisinde sürekliliği sağlamayı amaçlayarak, masterplanını yeniden oluşturmuştur. Yeniden düzenlenmiş olan bu masterplanda var olan yeni yapılanmaların her biri dünya çapında tanınmış mimarlar tarafından tasarlanmıştır. Bu bağlamda Cincinnati Üniversitesi, hem kent ile ilişki kurma gayretinde olarak yeni bir masterplan oluşturması bakımından, hem de kendi içinde sahip olduğu ilginç biçimsel gelişme bakımından önemli görülerek detaylı olarak anlatılmaktadır.

Cincinnati Üniversitesi'nin master planındaki değişim, Cincinnati Üniversitesi'nin kentsel üniversiteden eyalat üniversitesine dönüşümünden çok uzun zaman

geçmeden, 1980'lerin sonuna doğru başlamıştır. Bu yeni durum, kampüs planlaması için kapsamlı bir yeniden değerlendirmeyi tetiklemiştir ve 1985'de San Francisco'ya bağlı George Hargreaves ofisiyle kampüsün uzun dönem ihtiyaçlarının değerlendirilmesi adına bir çalışma yapması için anlaşılmıştır. 1991'de George Hargreaves'ın yapmış olduğu masterplan onaylanmıştır. Hargreaves'ın planı, üniversitenin gücünü dayanak noktası alarak kenti tekrardan inşa etmek olmuştur. Böylece Cincinnati Üniversitesi, kapısının ardında kentin çevresinde gelişen yapılanmanın niteliğini belirleyici durumda olacaktı (Friedman, 2005).

Bütünlük ve akışkanlık algısı bir geresinim olarak gelişen Cincinnnati Üniversitesi master planı için, ilk adım kampüste var olan tıkanıklığı kaldırmak ve geniş park alanlarının, yeşil alan kampüsüne (green campus) dönüştürüldüğü gibi açık alanlar yaratmaktı. Planlama için önemli olan diğer bir adımda kritik servis noktaları, öğrenci evleri, öğrenci servisleri rekreasyon alanları ve fakülte alanları arasında bağlantı oluşturacak ana caddeler oluşturmak ve kampüsü organize etmekti. Bir diğer açıdan da üniversitenin master planı için en iyi bilinen stratejik yerleşim ünlü mimarların yapıları olmuştur. Masterplan takımı göze çarpan ve aynı zamanda sanatsal nitelik taşıyan yapılar tasarlayan ulusal mimarlardan ve tasarımcılardan oluşmaktaydı. Tasarımcı George Hargreaves'de bütün süreci denetlemekte ve idare etmekteydi. Kampüs tasarımına katkıda bulunan ulusal mimarlar da David Childs, Henry Cobb, Peter Eisenman, Frank Gehry, Michael Graves, Charles Gwathmey, Mary Margaret Jones, Thom Mayne and Buzz udell'dir (http://www.aia.org/cae_crp_spring06_session3).

UC kendi internet sitesinde master planın gelişimindeki süreci aşağıdaki gibi belirtmişitir;

- Tamamlanmış yapıların projeleri,
- Ana ulaşım arterlerinin projeleri,
- Tamamlanmış yeşil alan, rekreasyon projeleri,
- Devam etmekte olan projeler.

UC'nin kendi web sitesinden yararlanılarak (http://www.uc.edu) Şekil B.1 ve Şekil B.2 ile UC Kampüsü'nün ilk oluşumundan günümüze gelişine kadar geçen sürede, hem master plan üzerinden, hemde fiziki değişim üzerinden sahip olduğu gelişim açıklanmaya çalışılmaktadır.

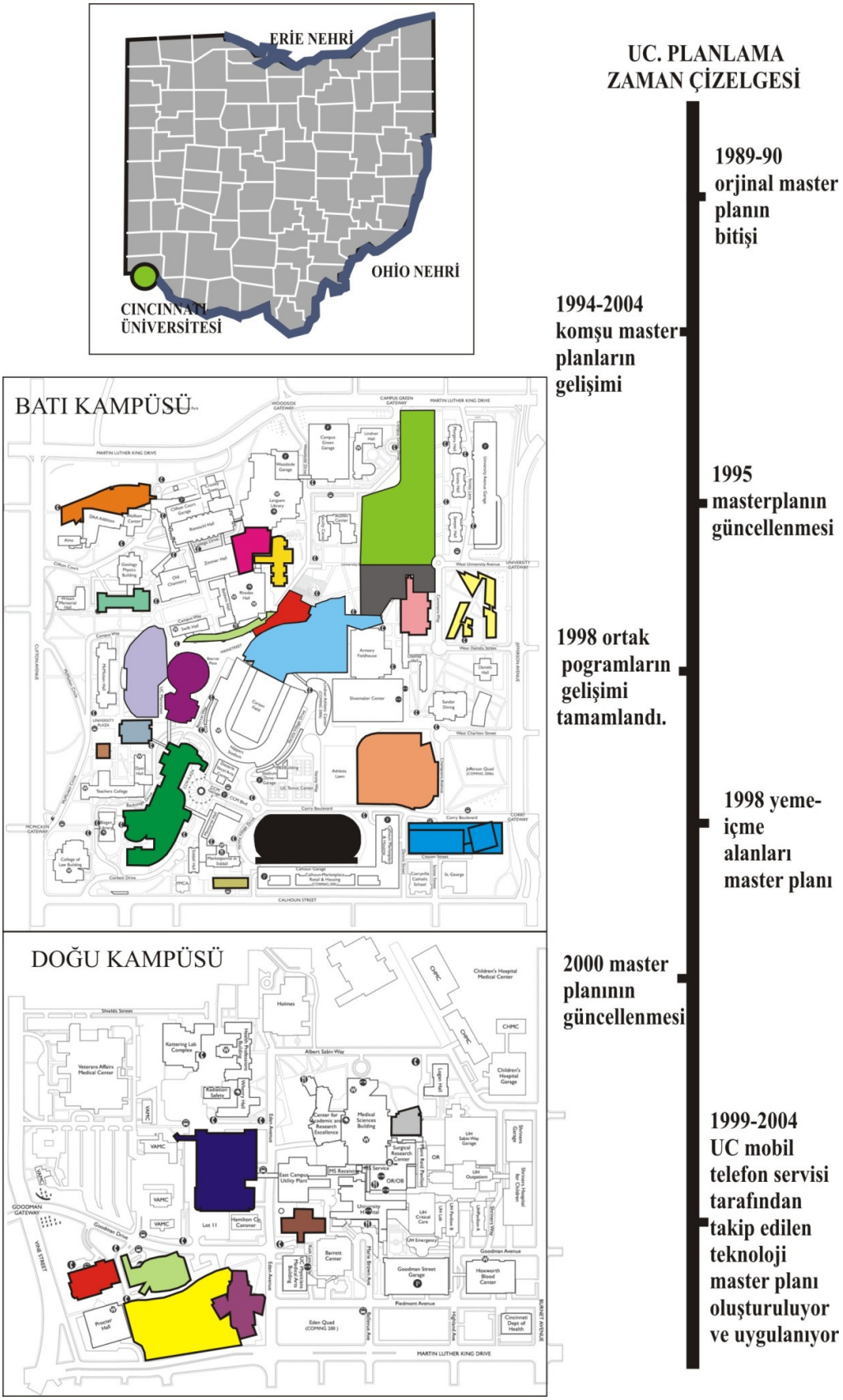

Şekil B.1: UC yerleşim şeması ve planlama zaman çizelgesi

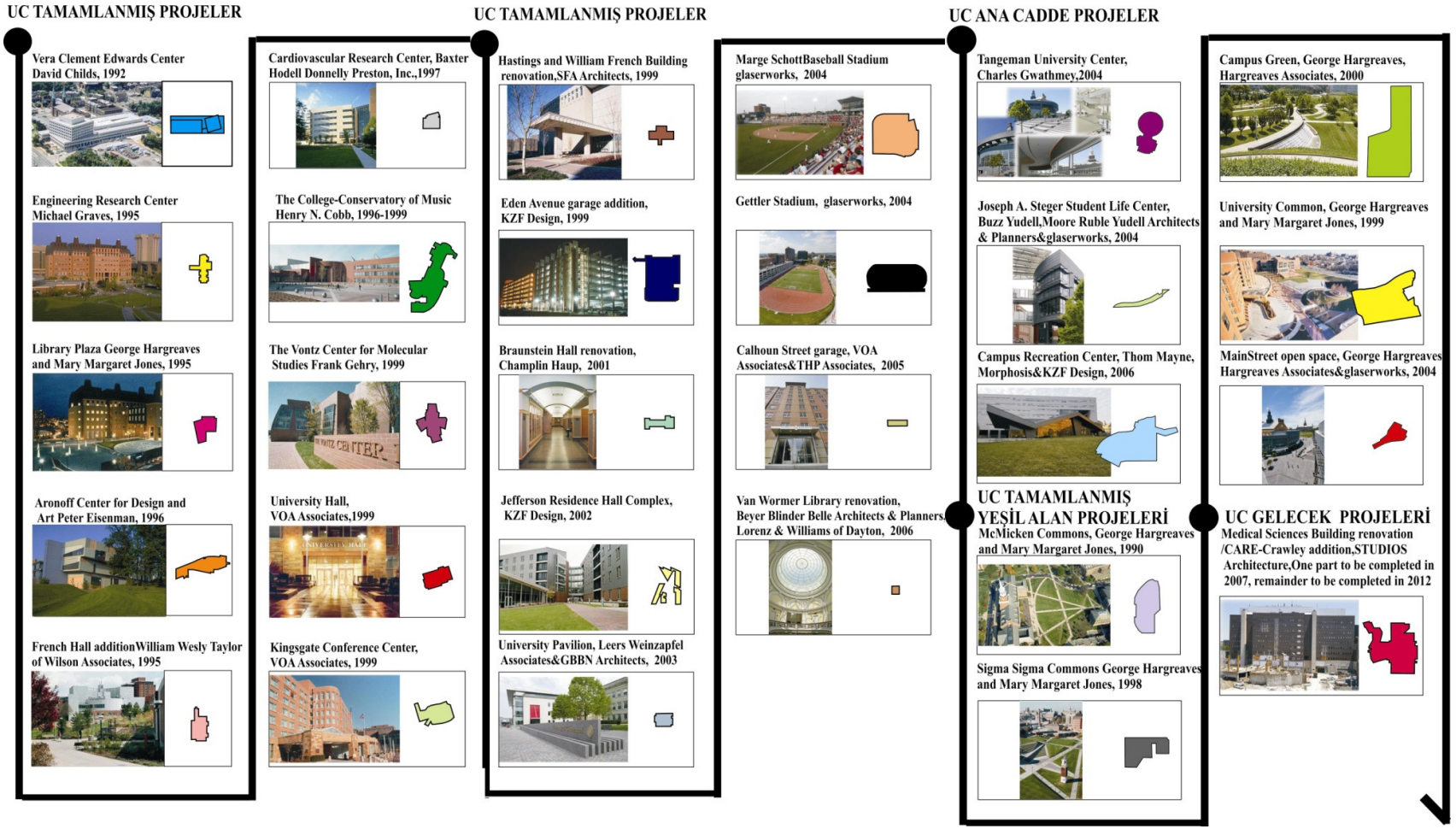

Şekil B.2 : UC birimlerinin, oluşum sırasına göre yerleşim planında konumları

Reorganizasyonel planlama yaklaşımına örnek olarak, UC yanında Harvard Üniversitesi ve Lomonosow Moskova Eyalet Üniversitesi de gösterilebilir (Şekil B.3).

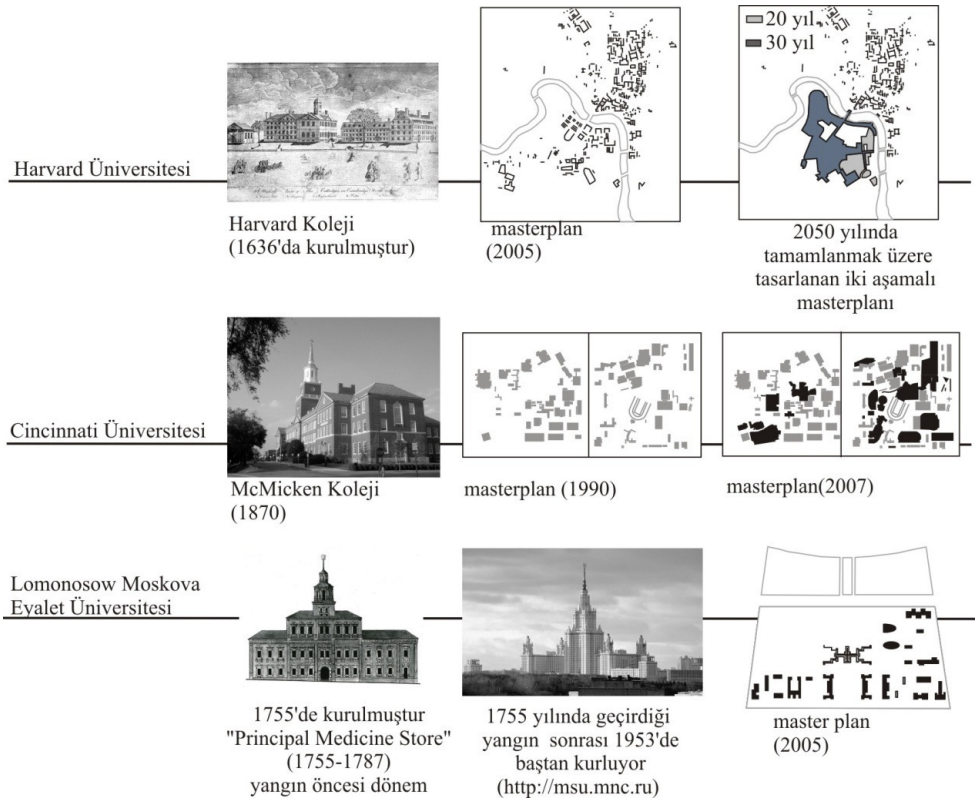

Şekil B.3 : Harvard Üniversitesi, Cincinnati Üniversitesi ve Lomonosow Moskova Eyalet Üniversitesi gelişim aşamaları

EK C.1 : Dönüşümsel Planlama yaklaşımı olarak Bilgi Üniversitesi Silahtarağa Kampüsü örneği

Silahtarağa Kampüsü, toplum-üniversite ilişikisini kurmayı amaçlayan çok fonksiyonlu kampüs planlamasına sahiptir. Fiziksel oluşum sürecinde, başta bahsedilmiş olduğu gibi restorasyon sürecine ek olarak; "bütünleyici", "ekleyici" ve "başka düzeyde aktarıcı" nitelikte süreçlerin de etkili olduğu kültürel bir tamir ile dönüştürme eylemi hakim olmuştur ve firma-devlet-üniversite işbirliği sonucu gelişimini tamamlamıştır. Bu bağlamda kampüs, sosyal ve fiziki açıdan değerlendirildiğinde, kampüs kurulan işbirlikleri ile bir çok alanda desteklenmektedir, uzun soluklu ve etkin stratejiler üzerine dönüştürülmüştür, hem kamusal alanda hem özel alanda, dönüşüme uğrayan tek işlevli üniversite merkezleri yerine, hareketli ve sürdürülebilir kentsel alanlar oluşturan yeni kampüs tasarımıdır. Bu açılardan önemli olduğu düşünülen Silahtarağa Kampüsü ilerleyen aşamada detaylı olarak ele alınmaktadır.

İstanbul Bilgi Üniversitesi tarafından korunarak santralistanbula'a dönüştürülen Silahtarağa Elektrik Santrali, Osmanlı Devleti'nin kent ölçekli ilk elektrik santralidir. Tesis, İstanbul'un en eski endüstri bölgesi olan Haliç'te kurulduğu 1911'den 1983'e dek kente elektrik sağlanmıştır. Bu açıdan ulusal endüstriyel miras niteliği taşıyan

Silahtarağa Elektrik Santrali'nin, santralistanbul'a dönüştürülmesine yönelik çalışmalar, kamu, özel kesim ve sivil toplum kuruluşlarının da katkılarıyla yürütülmüştür. Türkiye'nin kentsel ölçekteki ilk elektrik santralı korunarak yeniden hayata döndürülmüş ve kamusal bir işlevler bütünü olarak İstanbul'a geri kazandırılmıştır (http://www.santralistanbul.com).

Şekil C.1, Şekil C.2 ve Çizelge C.1, Bilgi Üniversitesi Silahtarağa Kampsü'nün Haliç'deki konumunu göstermekte, ayrıca önceden mevcut olan yapılaşmanın, kampüs yapısına nasıl dönüştüğü biçimsel olarak ifade etmektedir.

Silahtarağa Kampüs projesinin gelişim süreci şu şekilde ifade edilmektedir; ilk aşamada genel yaklaşım olarak, okuma zemini oluşturulmuştur. Bu bağlamda yüzleşilen farklı yapılar içinde, yıllar önce yıkılmış ve sadece temel izlerinin görülebildiği iki büyük kazan dairesi yapısının, konvansiyonel bir rökonstrüksiyon olarak ele alınmaları yerine, kendilerine atfedilen yeni işlevin de içerildiği bir yorumla, bir anlamda soyutlanarak tasarlanmaları yoluna gidilmiştir. Birbirinden kopuk ancak yine de birbirine çok yakın durarak çevredeki binalar yığınını tamamlayan bu iki yapı, ilk işlevlerini sürdürdükleri hallerindeki kitlesel varoluşlarına uygun, ancak yüzey kurgusu olarak neredeyse "zamansız" denebilecek bir yönelimle yeniden kurgulanmıştır. Çağdaş olma, tam da yapıldığı günün mimari özelliklerini taşıma ve içinde bulunduğu tarihi kontekstten ayrışma gibi alışıldık güncel yönelimlerin aksine, herhangi bir zaman dilimine sonuna dek angaje olmadan o yer ile hemhal olma motivasyonu, müze yapısının tasarım ölçütleri içinde en öne çıkan unsur olmuştur. Yeni yapılar da ise tıpkı eski yapılarda olduğu üzere, yoğun ve ağır bir iç çekirdek ile onu ona olabildiğince dokunmadan örten, hafif ve yarı geçirgen bir dış zırhtan oluşturulmuştur. Eski yapıların zırhındaki duvar ve pencerelerin oluşturduğu delikli durum yerine, bu kez tüm yapının algısını homojenize eden bir metal tül, alt bölümdeki betonarme ayak üzerine basitçe oturtulmuştur. Böylece yapıların gündüz vakitlerinde bulundukları ortamın patinalı aurasına karışarak bir tür önemsizlik mertebesine kavuşması, gece ise metal tülü tamamen görünmez kılan iç aydınlatmanın bu kez yapıyı sade bir fenere dönüştürmesi hedeflenmiştir. Bu durum yapının bildik kapalı ve etraftan kopuk müze yapılarından ayrışmasına, serginin ve sergilenenin niteliğine ve durumuna göre vaziyet alabilmesine olanak sağlamıştır. Bu sayede iç dolaşımın fragmanlar halinde Eyüp sırtlarıyla ilişki kurabilecekti (http://arkiv.arkitera.com/p6191-santralistanbul-cagdas-sanat-muzesi.html).

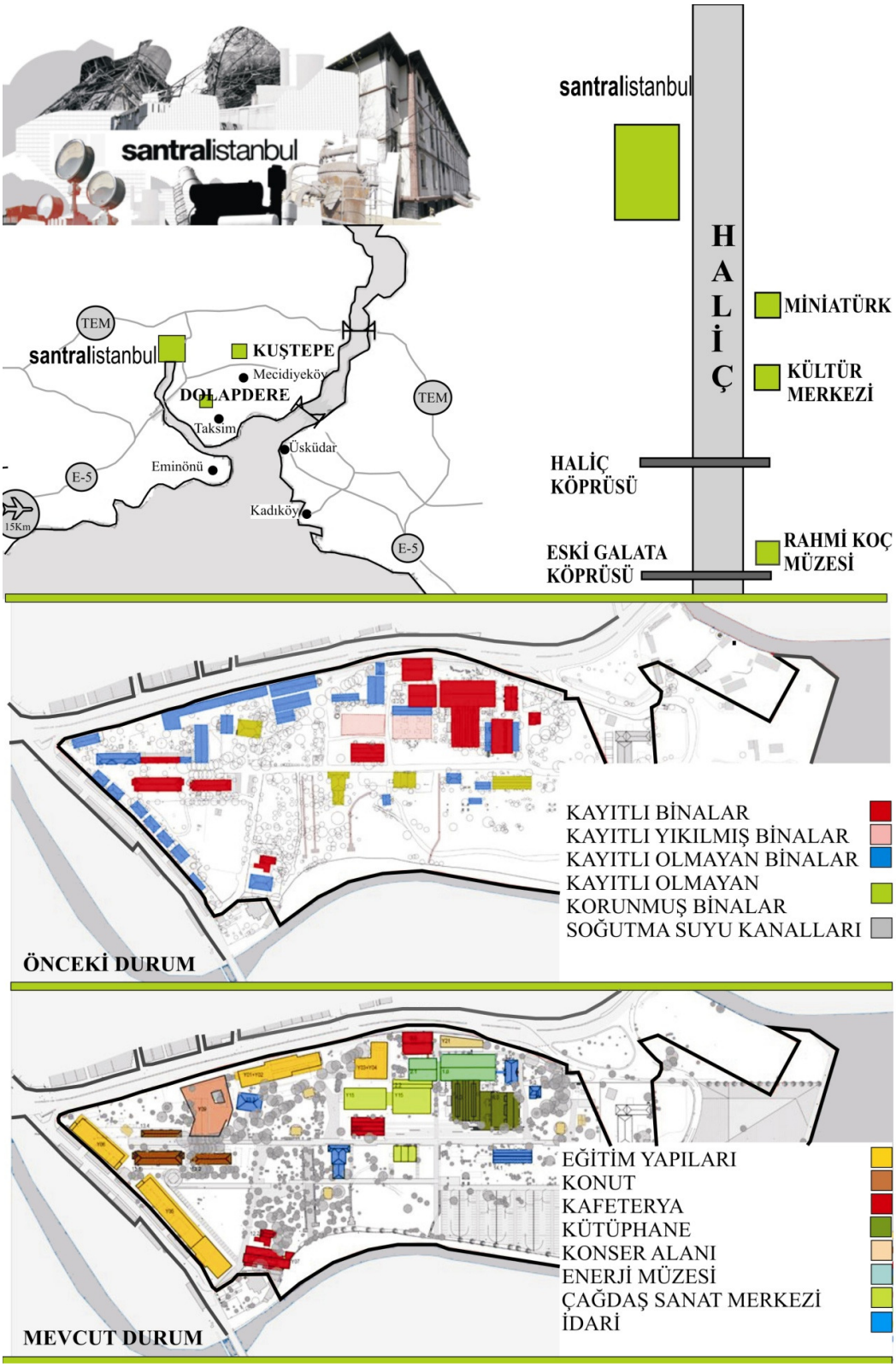

Şekil C.1: Bilgi Üniversitesi yerleşim şemaları ve Bilgi Üniversitesi'nin Haliç'deki konumu (http://www.arkitera.com/p190-santral istanbul.html)

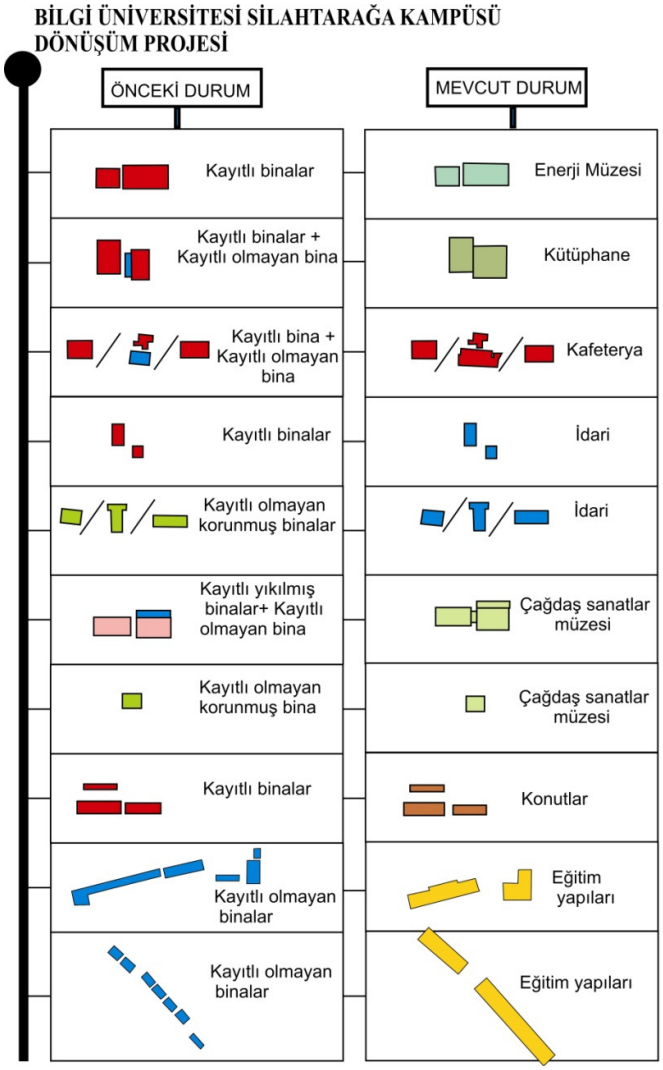

Şekil C.2 : Bilgi Üniversitesi yerleşim alanında, önceki durum ile mevcut durumun karşılaştırılaması

Çizelge C.1 : Bilgi Üniversitesi birimlerinin geçmişten günümüze dönüşümü

Ana Galeri	• İki kazan dairesi yerine inşa edilmiştir. • Eski binaların formu korunmuştur.
Enerji Müzesi	• Elektrik santralının çalıştığı dönemdeki hali korunarak dönüştürülmüştür.
Kütüphane ve Bilgi Merkezleri	• Elektrik santralının eski kazan daireleri dönüştürülmüştür.
Uluslararası Rezidans	• Elektrik Santralının lojmanları uluslararası sanatçılar için konuta dönüştürülmüştür.
Eğitim Yapıları	• Yeni yapılan tasarımlardır.
Rekreasyon Alanları	• Kafeterya-restoran ve açık alan düzenlemeleri yapılmıştır.

Statik güçlendirme ile ayakta durabilen makina daireleriyle konutlar enerji müzesine ve "residence" programının lojmanlarına dönüştürülmüştür. Makine daireleri "tek dokunuşluk bir müdahaleyle aslı seyir ve izlenim olan enerji müzesi, konutlar, servis hacimleri eklenerek rezidansa dönüştürülmüşlerdir. Gerek barındırdıkları sağlığa zararlı maddeler, gerekse de statik nedenlerle oldukları biçimiyle müzeye dönüştürülmesi mümkün olmayan kazan daireleriyse, kabukları takviyeyle korunarak ve içlerinden bazı fragmanlar tutularak kütüphane binasına dönüştürülmüştür. Eğitim binaları ise toplam büyüklük olarak kayda değer bir yer kaplamaktadır, fakat ÇSM gibi tek çatı altında bulunması gerekmediğinden kampüse yayılmış olarak tasarlamıştır (Arolat, Bilgin, Sayın, Tümertekin, 2007).

Bilgi Üniversitesi'nin Silahtarağa Kampüsü tasarlanırken var olan yapıların tümünün tekrar kullanıma kazandırılması amaçlanmıştır fakat binaların çok hasarlı durumda olması nedeniyle yapıların ayağa kaldırılması için çok büyük para zaman ve enerji ihtiyacı duyulmuştur. Bu bağlamda kampüs yapımı Bilgi Üniversitesi tarafından Ciner ve Doğuş Grubu ile birlikte Kale Grubu ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi ana sponsorluğunda yapılmıştır. Diğer taraftan Silahtarağa Elektrik Santrali'nin Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk kent ölçekli elektrik santrali olması açısından önemlidir bu açıdan bağlı bulunduğu Enerji Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından Bilgi Üniversitesine tahsis edilmiştir. Bunların sonucu olarak, Silahtarağa Elektrik Santrali'nin dönüşümü sonucu ortaya çıkan, santralistanbul bir üniversite-firma-devlet işbirliği sonucu ortaya çıkan kampüs olarak nitelendirilebilir (Şekil C.3).

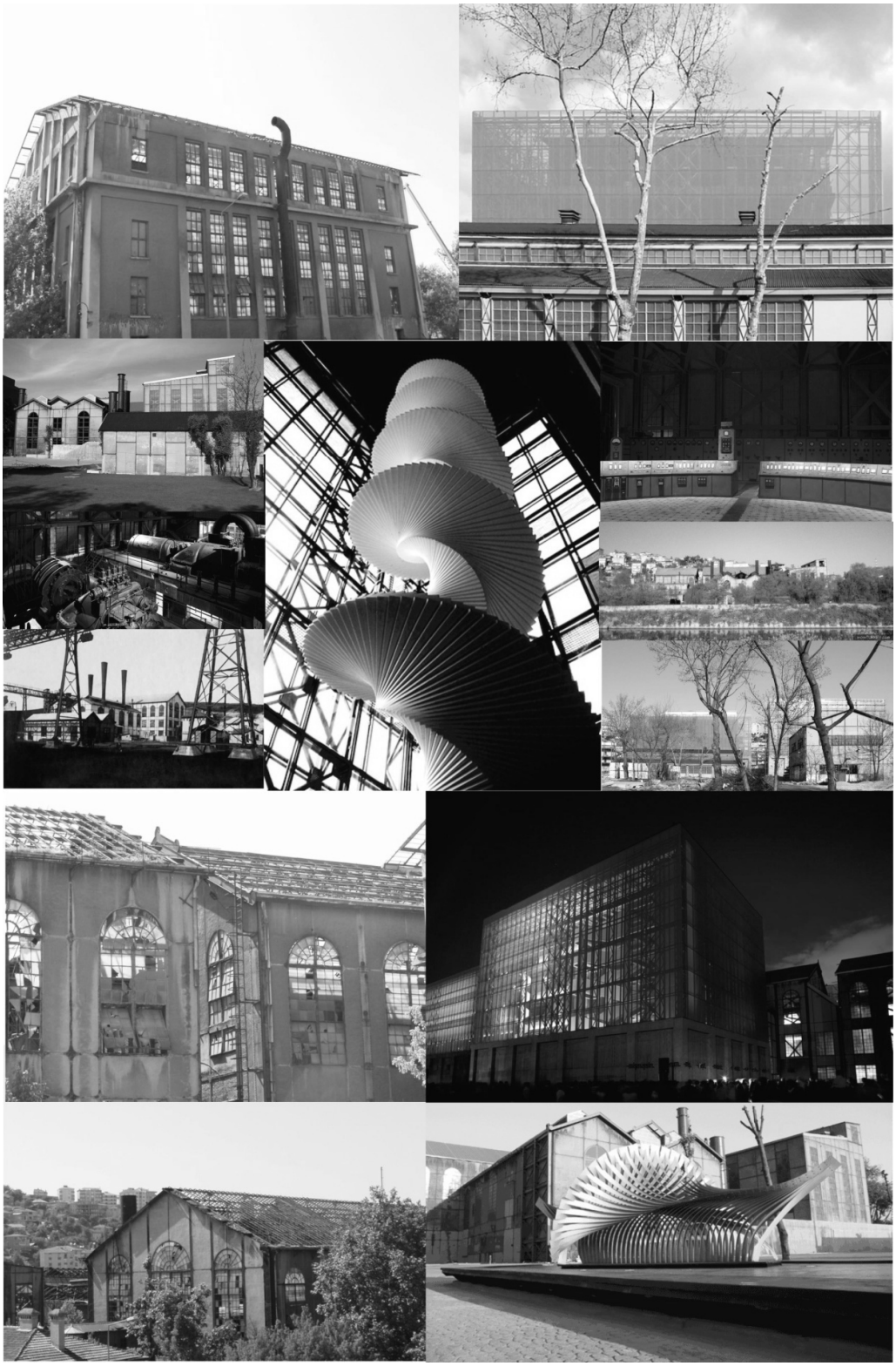

Şekil C.3 : santralistanbul'un önceki ve mevcut durumunu gösteren imaj

Dönüşümsel planlama yaklaşımına örnek olarak, İTÜ Taşkışla Kampüsü yanında Bilgi Üniversitesi Silahtarağa Kampüsü ve Kadir Has Üniversitesi Cibali Kampüsü de gösterilebilir (Şekil C.4).

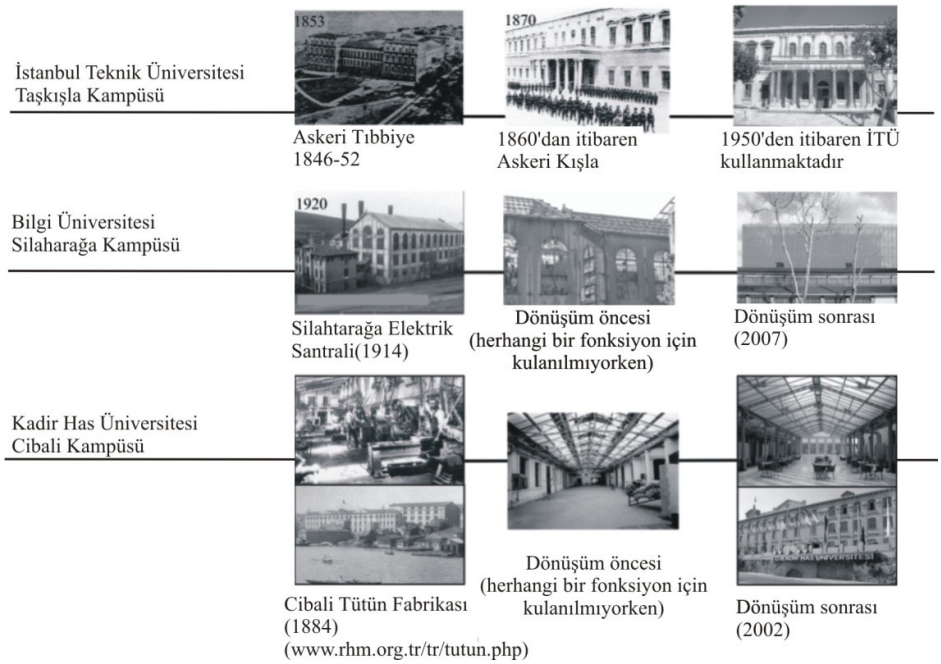

Şekil C.4 : Taşkışla, Silahtarağa ve Cibali Kampüsü gelişim aşamaları

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Nur ÖZTÜRK

Doğum Yeri ve Tarihi: İzmir/04.07.1984

Lisans Üniversite: Dokuz Eylül Üniversitesi